Міністерство освіти і науки України
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Факультет психології та спеціальної освіти

КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ В ПЕРСОНАЛІЯХ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

Навчальний посібник

До 100-річчя Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара (1918–2018)

Дніпро | ЛІРА | 2018

УДК 378.4. 093: [37+376]] (477.63) ДНУ (092)
К 30

Рекомендовано до друку Вченою радою Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара (протокол № 14 від 26 червня 2018 р.)

Рецензенти:
Гура О. І., доктор педагогічних наук, професор, Запорізький національний університет.
Рябова З. В., доктор педагогічних наук, професор, Університет менеджменту освіти.
Світленко С. І., доктор історичних наук, професор, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара.

К 30 **Кафедра педагогіки в персоналіях: історія та сучасність** [посібник] / В. А. Гладуш, З. П. Бондаренко, Л. М. Ніколенко та ін. – Д. : ЛІРА, 2018. – 392 с.

ISBN 978-966-981-152-3

Посібник присвячено сторічній історії кафедри педагогіки та спеціальної освіти Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

У навчальному посібнику узагальнено та висвітлено історичний досвід діяльності колективу кафедри, яка є ровесницею закладу освіти, – завідувачів кафедри педагогіки (кафедри педагогіки та спеціальної освіти), доцентів, викладачів і асистентів, лаборантів у різні періоди існування цього закладу вищої освіти, де ведеться підготовка педагогічних і дефектологічних кадрів упродовж останнього століття, відбувається процес формування в них шанобливого ставлення до університетського славетного минулого, гордості за сьогодення й віри у майбутнє.

Видання, присвячене ювілею, розраховане на наукових працівників, викладачів, аспірантів, істориків, журналістів, студентів педагогічних спеціальностей, магістрів, аспірантів.

УДК 378.4. 093: [37+376]] (477.63) ДНУ (092)

ISBN 978-966-981-152-3

© ДНУ імені Олеся Гончара, 2018
© ЛІРА, 2018

ЗМІСТ

Вітальне слово проректора 6
ПЕРЕДМОВА 8

РОЗДІЛ 1. **СТАНОВЛЕННЯ ТА ВІХИ РОЗВИТКУ КАФЕДРИ ПЕДАГОГІКИ (1918–2018)** 13

РОЗДІЛ 2. **НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРАЦІВНИКИ** 21

2.1. Завідувачі кафедри
Задериголова Михайло Іванович *(В. А. Гладуш)* 21
Брук Михайло Самійлович *(З. П. Бондаренко)* 27
Данилов Сергій Андрійович *(З. П. Бондаренко)* 32
Прус Іван Терентійович *(З. П. Бондаренко)* 35
Рейнгард Ігор Олександрович *(З. П. Бондаренко)* 42
Ткачук Василь Іванович *(З. П. Бондаренко)* 59
Распопов Ігор Всеволодович *(В. А. Гладуш, З. П. Бондаренко)* 65
Коробов Євгеній Тимофійович *(В. А. Гладуш)* 76
Гладуш Віктор Антонович *(З. П. Бондаренко)* 79
Нетьосов Сергій Іванович *(В. А. Гладуш)* 103

2.2. Професори, доценти, старші викладачі, викладачі, асистенти кафедри
Левінсон Ілля Мусійович *(В. А. Гладуш)* 108
Зиза Василь Іванович *(В. А. Гладуш)* 123
Ковальова Марія Михайлівна *(З. П. Бондаренко)* 124
Курченко Діна Антонівна *(О. І. Переворська)* 126
Соколовська Марія Костянтинівна *(О. І. Переворська)* 130
Рейнвальд Наталія Іванівна *(Т. П. Приходько)* 134
Сущенко Тетяна Іванівна *(З. П. Бондаренко)* 136
Меншикова Неллі Леонідівна *(С. І. Нетьосов)* 141
Войтко Людмила Федорівна *(Н. В. Никоненко)* 147

Демидчук Надія Василівна *(О. І. Переворська)* 150
Сухінська Лариса Андріянівна *(В. І. Лазаренко)* 152
Уголєва Галина Яківна *(Л. М. Ніколенко)* 158
Лебедєва Віра Леонтіївна *(Л. М. Ніколенко)* 162
Павська Лідія Михайлівна *(Н. В. Никоненко)* 165
Чернишова Людмила Василівна *(Л. М. Ніколенко)* 168
Бабік Віра Іванівна *(З. П. Бондаренко)* 171
Шейко Сергій Михайлович *(С. І. Нетьосов)* 173
Чугай Анатолій Олександрович *(Т. П. Приходько)* 176
Стукало Вадим Вікторович *(Л. М. Ніколенко)* 180
Гніленко Людмила Вікторівна *(В. І. Лазаренко)* 182
Волкова Наталія Павлівна *(З. П. Бондаренко)* 185
Бондаренко Зоя Петрівна *(В. А. Гладуш)* 188
Зимівець Наталія Володимирівна *(Т. П. Приходько)* 213
Хамініч Олена Миколаївна *(В. І. Лазаренко)* 226
Маришкін Дмитро Анатолійович *(Л. М. Ніколенко)* 230
Пархоменко Марина Вікторівна *(Н. В. Зимівець)* 232
Никоненко Наталія Валеріївна *(Л. М. Ніколенко)* 235
Ніколенко Людмила Миколаївна *(Н. В. Никоненко)* 241
Лазаренко Вікторія Іванівна *(З. П. Бондаренко)* 247
Переворська Олена Ігорівна *(Т. П. Приходько)* 256
Приходько Тетяна Павлівна *(В. А. Гладуш)* 261
Гарнюк Лариса Григорівна *(В. А. Гладуш, Ю. О. Антибура)* 271
Гаркуша Інеса Вікторівна *(В. І. Лазаренко)* 276
Арендарук Антоніна Олександрівна *(А. О. Криворотько)* 279
Алексєєнко Світлана Дмитрівна *(Н. В. Никоненко)* 280
Сапожников Станіслав Володимирович *(Н. В. Никоненко)* 283
Ситник Іван Миколайович *(Н. В. Зимівець)* 285
Шевченко Алевтіна Дмитрівна *(Н. В. Зимівець)* 286
Купрас Віра Василівна *(В. А. Гладуш)* 288
Рейда Кароліна Віталіївна *(В. А. Гладуш)* 293
Антибура Юлія Олександрівна *(Т. П. Приходько)* 300
Хоменко Світлана Олександрівна *(А. О. Криворотько)* 302
Чернега Ася Олександрівна *(А. О. Сорокіна)* 305
Баранець Яна Юріївна *(З. П. Бондаренко)* 307
Ісаченко Вікторія Олексіївна *(А. О. Криворотько)* 309
Сорокіна Анна Олегівна *(В. А. Гладуш, Ю. О. Антибура)* 313
Криворотько Анастасія Олександрівна *(О. І. Переворська)* 317

РОЗДІЛ 3. **ДОПОМІЖНИЙ ПЕРСОНАЛ КАФЕДРИ** 320

Антоненко Світлана Валентинівна *(Т. П. Приходько)* 320
Волкова Людмила Євсеївна *(Н. В. Зимівець)* 322
Дацій Ірина Борисівна *(З. П. Бондаренко)* 325
Ковальова Лідія Федорівна *(З. П. Бондаренко)* 326
Рибалко Ірина Гарріївна *(Л. М. Ніколенко)* 329
Денисенко Алла Анатоліївна *(В. І. Лазаренко)* 331
Красноаніна Олена Євгенівна *(О. І. Переворська)* 334
Кобзєва Ірина Миколаївна *(В. А. Гладуш)* 335
Ніколаєва Наталія Михайлівна *(Т. П. Приходько)* 339

СВІТЛИНИ ІСТОРІЇ КАФЕДРИ 342

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ 390

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО ПРОРЕКТОРА

У 2018 р. Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара відзначає свій 100-річний ювілей. У порівнянні з всесвітньо відомими західноєвропейськими університетами, такими як: Кембриджський, Оксфордський, Болонський та іншими, що ведуть свій відлік із надання освітніх послуг ще з XIII століття, – це відносно невеликий відрізок часу. Утім за свою історію наш освітній заклад пройшов тернистий шлях становлення, боротьби за своє існування та розвитку, здобув діловий авторитет та гучну славу, високий імідж і непохитну репутацію в світовому середовищі закладів вищої освіти.

Соціальні, політичні й економічні зміни в державотворенні та українському суспільстві суттєво впливали на розвиток університету, зокрема, декілька разів відбувалися зміни у назві, статусі, структурі, напрямах підготовки фахівців за спеціальностями. Змінилося декілька поколінь науково-педагогічного, педагогічного та допоміжного складу працівників університету, які були яскравими творцями як науково-педагогічної думки, так і науково-технічного прогресу.

Впродовж усієї історії адміністрація та викладачі університету проявляли увагу не тільки до рівня професійної підготовки здобувачів вищої освіти, а й до формування в них необхідних загальнолюдських рис, що забезпечувало б високий рівень організаційної культури, гармонійний розвиток суспільних відносин, підтримки та збереження національних традицій і цінностей. З цією метою на різних етапах функціонували кафедри виховання, педагогіки, педології, які з часом реорганізувалися в одну – кафедру педагогіки. Саме цей унікальний за напрямом практичної освітянської діяльності, за складом науково-педагогічного персоналу, за актуальністю проведення наукових досліджень, підрозділ, незважаючи на перебіг внутрішніх організаційних

змін, політичні переслідування та репресії 1920-1930 рр., зумів вижити, зберегти та примножити кадровий потенціал і супроводжувати університет протягом усієї історії.

У складі кафедри працювали досить відомі в Україні та за її межами педагоги і науковці І. М. Левінсон, М. І. Задериголова, М. С. Брук, І. Т. Прус, І. О. Рейнгард, В. І. Ткачук, І. В. Распопов, які своєю напруженою, послідовною працею додали здобутки в загальну теорію й практику навчання та виховання покоління, що підростає.

Сьогодні кафедра педагогіки та спеціальної освіти є випусковою кафедрою для студентів за спеціальністю «Спеціальна освіта» (за нозологіями). Підготовка таких фахівців започаткована університетом у 2003 р. на замовлення системи закладів спеціальної освіти Дніпропетровщини. За цей час кафедрою у співпраці з іншими кафедрами університету підготовлено понад 1 тис. фахівців різних освітніх ступенів (бакалавр, спеціаліст/магістр) за кваліфікацією «вчитель-дефектолог, логопед».

Знаковою подією для сучасного колективу кафедри педагогіки та спеціальної освіти було проведення дослідження наукових проблем історичного шляху кафедри упродовж 100 років. Важливим стало висвітлення конкретного внеску кожної персоналії підрозділу в розбудову вітчизняної освіти, подальший розвиток теорії і практики навчально-виховної роботи з молоддю.

Запропонований навчальний посібник слугуватиме надійним науковим джерелом у пізнавальній діяльності студентів, аспірантів і викладачів при вивченні історії вітчизняної освіти та педагогіки й дасть обґрунтовані відповіді на питання, що до цього були «білими плямами» в історії ДНУ імені Олеся Гончара.

Проректор з науково-педагогічної роботи у сфері гуманітарної освіти та виховання молоді, доктор історичних наук, професор *В. В. Іваненко*

ПЕРЕДМОВА

Історія Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара налічує понад століття свого розвитку та процвітання – це ціла епоха в контексті розвитку нації, народу, суспільства.

В ювілейному виданні вміщено матеріали про педагогів, науковців та освітян, які створювали педагогічну освіту з початку заснування Катеринославського університету й до сьогодні. Заслуговує на увагу те, що серед викладацького складу Катеринославського університету були представники місцевих наукових кадрів і професури, яка приїхала з інших університетських центрів й успішно розпочинала навчальний 1918/1919 рік.

На діяльності педагогів і вчених того періоду не могли не відбитися події драматичного періоду революції і громадянської війни, й це позначилося на формуванні навчально-педагогічної та наукової діяльності кафедри зокрема й закладу загалом, про що йдеться в першому розділі посібника, а професорсько-викладацький склад Катеринославського університету виявив неабияку кваліфікацію, про що засвідчують архівні матеріали, вдало використані у посібнику.

Авторський колектив із надзвичайним мотивуванням і цілепокладанням дослідив окремі маловідомі загалу сторінки розвитку педагогічної освіти й науки Катеринославщини, а згодом і Дніпропетровщини. На сторінках цього видання постають віхи становлення й розвитку педагогічних напрямів професійної діяльності від Катеринославського інституту народної освіти (КІНО) (1920) до Катеринославського вищого інституту народної освіти (КВІНО) (1921), що мав два підрозділи, які складали й представники кафедри, – факультет професійної освіти (профосвіти) з багатьма відділеннями й факультет соціального виховання (соцвиху) з відділеннями дошкільного виховання та підготовки класних керівників. Має місце доречний опис перебудови вищої освіти

й актуальності вирішення проблеми підготовки педагогічних кадрів у період директив комуністичного керівництва в Україні.

Цікавим є досліджений факт про те, що деканом факультету професійної освіти з 1922 р. був учений Лев Володимирович Рейнгард, рідний дядько завідувача кафедри педагогіки (1968–1978) професора Ігоря Олександровича Рейнгарда, який виховувався в науковому товаристві династії учених Рейнгардів і передусім – батька, засновника Ботанічного саду Олександра Володимировича Рейнгарда. Автори детально висвітлили педагогічні надбання вченого («Формы и методы преподавания в высшей школе», 1973; «Подтексты в обучении», 1990), творчого педагогічного працівника (збірки поезій: «Природа и человек», 2004; «Смысл и поиск», 2007) та керівника кафедри.

В першій частині посібника описані цікаві й важливі історичні факти, які відіграють роль і для сучасного стану розвитку вищої педагогічної освіти про те, що наприкінці жовтня 1930 р. в Інституті соціального виховання (раніше – факультет соціального виховання) функціонували кафедри педагогіки (також і при Дніпропетровському ФХМІ (1931), дидактики, політехнізації, педології, анатомії та фізіології, які обслуговували підготовку педагогічних кадрів для суспільства, та існував при цьому закладі Дніпропетровський вечірній педолого-педагогічний відділ (до 1933 р.), який згодом перевели на заочну форму навчання у Новомосковську.

В посібнику висвітлюються питання щодо приділення уваги працівниками кафедри педагогіки розвитку експериментальної педагогіки в період існування Інституту народної освіти (ІНО). Експериментальним майданчиком виступали дитсадок, музей соцвиху й кабінет експериментальної педагогіки, психології та гігієни.

У виданні чітко окреслено постаті вчених у галузі педології, педагогіки й дефектології, які зробили значний внесок у розвиток педагогічної науки у різні часи, починаючи зі створення закладу й кафедри і до сьогоднішніх днів: професори та доценти М. І. Задериголова, М. С. Брук, І. М. Левінсон, С. А. Данилов, І. Т. Прус, І. О. Рейнгард, В. І. Ткачук, І. В. Распопов, В. А. Гладуш та інші.

Національна система вищої педагогічної освіти за роки розбудови української державності розвивалася згідно з Конституцією України, Державною національною програмою «Освіта»

(«Україна XXI століття»), законами України «Про вищу освіту», «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», Концепцією педагогічної освіти, Державною програмою «Вчитель», Концепцією національного виховання, Указу Президента України «Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки» та іншими нормативними і законодавчими актами України.

Але, як показує практика, стан справ у галузі вищої педагогічної освіти, темпи та глибина перетворень недостатньо задовольняють потреби особистості, суспільства й держави. Заклад вищої освіти не завжди дає випускнику професійну підготовку, яка б дозволила йому успішно адаптуватися в професійну діяльність. З іншого боку, держава та суспільство теж не виявляють необхідної активності в організації реального працевлаштування, розвитку мотивації до самовираження, самовдосконалення, формування позитивного професійного іміджу. Про професію «вчитель», як і в усі попередні часи, пригадують лише на початку нового навчального року та в день професійного свята.

Заклади вищої освіти, які дають студентам педагогічну професію, залишаються сам на сам із проблемами та труднощами і намагаються працювати на перспективу розвитку суспільства. Ця ключова ідея була закладена в Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття»), яка наголошує, що педагогічні працівники мають стати основною рушійною силою відродження та створення якісно нової національної системи освіти. У зв'язку з цим головна увага має бути зосереджена на підготовці нового покоління педагогічних працівників, підвищенні загальної культури, професійної кваліфікації та соціального статусу педагога до рівня, що відповідає його ролі у суспільстві.

Важливим є і те, що сьогодні вища педагогічна освіта в Україні переживає складні часи трансформації до європейського освітнього простору. Нові стандарти передбачають підготовку фахівця освітньої сфери, який би був здатним, по-перше, визначати педагогічні цілі та успішно досягати їх, по-друге, бути суб'єктом особистісного та професійного зростання. До того ж, треба зазначити дуже важливу й необхідну річ – отримувати знання, первинні вміння та навички сьогодні вже недостатньо, необхідно формувати професійні й особистісні компетентності педагогічного працівника. При цьому рівень професійних та

особистісних досягнень визначається здатністю і вмінням учитися все життя і застосовувати вивчене на практиці. Тому перед викладачами закладу вищої освіти стоїть важливе завдання – навчити студентів раціонально організовувати свою навчальну діяльність, опановувати техніку особистої розумової праці та вміння працювати з джерельною базою, сучасними інформаційними ресурсами.

Особливого значення набирає підготовка педагогічних працівників для спеціальних навчально-виховних закладів, оскільки система спеціальної освіти як в усьому світі, так і в Україні постійно реформується й ефективне її функціонування безпосередньо залежить від рівня фахової компетентності спеціальних педагогів. Це категорія педагогічних працівників, які обізнані зі психофізіологічними особливостями розвитку дітей із фізичними та психічними вадами (глухих, слабочуючих, сліпих, слабозорих, сліпоглухонімих, розумово відсталих, логопатів, із порушеннями рухових функцій та ін.), закономірностями їхнього виховання, освіти та навчання.

Саме від цієї категорії педагогів залежить успішне впровадження до педагогічної практики таких інноваційних освітніх проектів, як інклюзивне та інтегроване навчання дітей з порушеннями розвитку, подальше вдосконалення розвитку системи спеціальної освіти.

Проблеми підготовки дефектологічних кадрів в Україні вивчалися вченими-дефектологами упродовж тривалого часу, але, як переконує народна мудрість, «удосконаленню немає меж». З огляду на це науково-педагогічний колектив кафедри в період із 2013 по 2018 рр. досліджував такі наукові проблеми: «Удосконалення підготовки корекційного педагога в умовах університетської освіти» та «Педагогіка здоров'я як основа розвитку потенціалу особистості».

Упродовж означеного періоду науково-педагогічним складом, аспірантами та студентами проведено системну та всебічну пошуково-дослідну роботу. Зокрема, зроблено детальний аналіз генезису вдосконалення професійної підготовки вчителя-дефектолога, вивчено досвід передових вишів Західної Європи, з'ясовано сутність поняття «компетентність» як провідного критерію готовності випускника до викликів професійної діяльності та соціального життя, виявлено низку професійно важливих для

спеціального педагога компетентностей, які до цього часу, на наш погляд, висвітлено недостатньо повно. Це формування професійного іміджу вчителя-дефектолога, залучення майбутнього педагога до соціальних проектів та волонтерської діяльності, набуття лідерських якостей у процесі саморозвитку та самореалізації, удосконалення інформаційної комунікативності випускника та його навичок у використанні сучасних інформаційних технологій.

Результати пошуково-дослідницької роботи висвітлено у збірниках наукових праць, науково-практичних часописах, матеріалах науково-практичних конференцій, у змісті навчальних та методичних посібників, розробок тощо. Узагальнені підсумки роботи науково-педагогічних працівників за весь період розвитку й діяльності кафедри педагогіки та спеціальної освіти, ровесниці ДНУ, висвітлені в нарисах персоналій, поданих у цьому навчальному посібнику, адресованому викладачам, науковцям, студентам закладів вищої освіти, де готують спеціальних педагогів.

Редакційна колегія

РОЗДІЛ 1

СТАНОВЛЕННЯ ТА ВІХИ РОЗВИТКУ КАФЕДРИ ПЕДАГОГІКИ (1918–2018)

Кафедра педагогіки та спеціальної освіти Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара сьогодні є одним із провідних центрів України у галузі загальної, соціальної та спеціальної педагогіки, організації волонтерської роботи майбутніх педагогів в умовах закладу вищої освіти, професійної налаштованості на практичну діяльність у спеціальних освітніх закладах, співпраці з педагогічними колективами з інклюзивним упровадженням.

Кафедра педагогіки (пізніше назва її часто змінювалася залежно від профілю та напрямів діяльності – педагогіки та психології, педагогіки та корекційної освіти, педагогіки та спеціальної освіти) заснована у 1918 році з початком створення Катеринославського університету. До 1962 року вона мала статус загальноуніверситетської кафедри, а пізніше була приєднана до філологічного факультету (1971) й продовжувала функціонувати у його складі до 1984 р., відколи й розпочалася історія виникнення педагогічного факультету (в. о. декана – доцент В. І. Ткачук з 30.08.1984 р.).

У різні роки кафедру очолювали відомі учені, педагоги: Михайло Іванович Задериголова (з 1927 по 1930 рр.), Михайло Самійлович Брук (з 1 вересня 1930 по серпень 1941 р., у серпні 1941 р. евакуйований на Північний Кавказ, працював у середній школі, на заочному секторі АзДУ, згодом переїхав до м. Сухумі, де завідував кафедрою педагогіки державного педінституту. У 1943 р. повертається до ДДУ та інституту удосконалення вчителів і продовжує

працювати доцентом, завідувачем кафедри педагогіки ДДУ (1944), помічником проректора з навчальної частини ДДУ (1945–1946), потім знову затверджений на посаді завідувача кафедри педагогіки ДДУ (1946), де і працював до 1952 р.), Сергій Андрійович Данилов (на кафедрі працював з 1945 р. ст. викладачем, завідувачем був обраний за конкурсом у 1951 р. і працював до 1965 р.), Іван Терентійович Прус (з 1965 р. до 1968 р.). У 1968 р. кафедру очолив кандидат педагогічних наук, професор Ігор Олександрович Рейнгард, який є одним із засновників нової наукової галузі – педагогіки вищої школи: особистість високоерудована, креативна, емоційно компетентна та вмотивована, з родинної династії славетних учених і педагогів вищої школи – Рейнгардів: Людвиг Васильович Рейнгард (1886), перший обраний ректор Харківського університету (1905–1906), Володимир Васильович Рейнгард – харківський зоолог (1850–1912), Олександр Володимирович Рейнгард (1883–1945), ботанік, доктор біологічних наук, засновник Ботанічного саду університету (1929). Разом із братом Леонідом Володимировичем Рейнгардом (1888–1970) стали одними з засновників Катеринославського університету в 1918 р. Обидва завідували університетськими кафедрами аж до початку Другої світової війни. Леонід Володимирович був ембріологом і дуже багато зробив для врятування нашого міста і регіону від малярії. Ось із такої родини вийшов завідувач кафедри педагогіки протягом майже 10 років Ігор Олександрович Рейнгард (1921–2009).

Із червня 1978 р. завідувачем кафедри став молодий учений, доцент, кандидат педагогічних наук Василь Іванович Ткачук, який до цього працював у Дніпропетровському обкомі партії (1973–1977), згодом – доцентом кафедри педагогіки (1977–1996). Значний внесок у розвиток педагогічної діяльності кафедри зробили відомі педагогічному товариству доценти: Діна Антонівна Курченко, Наталія Іванівна Рейнвальд, Тетяна Іванівна Сущенко, Віра Леонтіївна Лебедєва, Неллі Леонідівна Меншикова, Галина Яківна Уголєва, Людмила Федорівна Войтко, Людмила Василівна Чернишова, Євгеній Тимофійович Коробов, Анатолій Олександрович Чугай, Лариса Андріянівна Сухінська, Сергій Михайлович Шейко та ін.

Із 1994 року кафедрою почав завідувати кандидат педагогічних наук, доцент, член-кореспондент Академії наук соціальних технологій, відмінник освіти України Ігор Всеволодович

Распопов, учень наукової школи Ігоря Олександровича Рейнгарда. З його приходом розпочалась активна розробка нових навчальних курсів, підготовка до відкриття нових спеціальностей «Психологія та англійська мова і література», «Психологія. Соціальна педагогіка», «Дефектологія» (перепідготовка). Він розширив поле міжнародних зв'язків кафедри, факультету, поїздки на стажування за кордон тощо. Це був керівник європейського рівня, який розумів основи демократизації та гармонізації вищої освіти, її модернізації, поліпшував і дбав про якісну підготовку фахівців із психології, соціальної роботи, соціології та згодом – соціальної педагогіки на факультеті, який був затребуваний в усі часи, а тоді – найбільше. Попит на фахівців із психології, соціальної педагогіки був досить величезним.

Із 1997 р. кафедра стала випусковою за спеціальністю «Психологія. Соціальна педагогіка» і була провідним центром в Україні в галузі соціальної педагогіки, зокрема в науково-практичній реалізації моделі організації волонтерської роботи майбутніх соціальних педагогів в умовах вищого навчального закладу.

Із 2005 р. за вимогою часу було відкрито підготовку фахівців за спеціальністю «Дефектологія» («Корекційна освіта») та проведено набір студентів.

У 2006 р. на кафедрі вперше була захищена докторська дисертація Н. П. Волковою, яка є автором підручників «Педагогіка» (вид-во «Академія», 2007) та «Професійно-педагогічні комунікації» (вид-во «Академія», 2006). Професор Н. П. Волкова була науковим керівником науково-дослідної теми, яку виконувала кафедра: «Удосконалення підготовки педагога до професійно-педагогічної комунікації в системі університетської освіти».

У 2009 році кафедра пройшла акредитацію за спеціальністю «Корекційна освіта» й була перейменована в «Кафедру педагогіки та корекційної освіти», яку очолив кандидат історичних наук, доцент Віктор Антонович Гладуш.

У 2009 р. здійснено 1-й випуск фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» за напрямом 7.01010501 «Корекційна освіта», для чого була створена кафедра педагогіки та корекційної освіти, а пізніше – з 2017 р. – кафедра педагогіки та спеціальної освіти.

З 2010 по 2013 р. на період докторантури В. А. Гладуша у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова

виконувачем обов'язків завідувача кафедри був кандидат педагогічних наук, доцент Євгеній Тимофійович Коробов. Після дострокового захисту докторської дисертації за темою: «Теорія і практика післядипломної педагогічної освіти дефектологів в Україні (друга половина XX – початок XXI ст.)» за спеціальністю 13.00.03 – «Корекційна педагогіка» (2013) В. А. Гладуш повернувся на кафедру педагогіки та корекційної освіти, очоливши її знову (2013–2017), та у 2015 р. отримавши учене звання «професор».

Популярність спеціальності «Спеціальна освіта» серед абітурієнтів зростає з року в рік, про що свідчить конкурс на одне місце не тільки за держзамовленням, а й за контрактом. Конкурс на одне місце за держзамовленням за останні 5 років в середньому складає 300 %, що є одним зі стабільних по ДНУ.

Кожного року на засіданні кафедри розглядаються питання щодо запровадження інноваційних форм підвищення кваліфікації викладачів. Зокрема, у 2013 р. частина викладачів пройшла стажування за темою «Сучасний університет – проектний підхід до організації роботи згідно до положень європейських кваліфікаційних рамок» в Університеті інформатики та мистецтв (WSIiU) в м. Лодзь, Польща.

Курс практичної підготовки є невід'ємною складовою частиною процесу підготовки фахівців у Дніпровському національному університеті на кафедрі педагогіки та корекційної освіти. Практика проводиться на оснащених відповідним чином базах, в спеціальних навчально-виховних закладах.

Згідно з концепцією практичної підготовки напряму основна мета практичної підготовки студентів полягає в оволодінні і закріпленні знань та навичок, отриманих у період аудиторних і самостійних занять з основних фахових дисциплін: корекційна психопедагогіка, спеціальна психологія, психолого-педагогічні основи корекційно-виховної роботи, психолого-педагогічний супровід розвитку дитини з обмеженими можливостями, основи педагогіки інклюзивного навчання та ін. в умовах безпосередньої практичної роботи в навчально-реабілітаційних центрах тощо.

Студенти молодших курсів проходять практику в спеціальних закладах на посадах вихователів, старших курсів – на посадах вчителів початкових класів спеціальних навчально-виховних закладів міста Дніпропетровська: КЗО «Навчально-реабілітаційний центр № 6» (директор – Гурова Людмила Никифорівна), КЗО

«Багатопрофільний навчально-реабілітаційний, ресурсно-методичний центр корекційної роботи та інклюзивного навчання» (директор – Родименко Ірина Миколаївна), КЗО «Дніпропетровський навчально-реабілітаційний центр «Шанс» (директор – Рейда Кароліна Віталіївна), КЗО «Навчально-реабілітаційний центр № 12» (директор – Набокіна Антоніна Іванівна), КЗО «Дніпропетровський навчально-реабілітаційний центр № 10» (директор – Гарнюк Лариса Григорівна) та інших закладах області.

На кафедрі діє система створення та постійного удосконалення навчально-методичного та інформаційного забезпечення. На всі навчальні дисципліни створено навчально-методичні комплекси, які включають навчальні робочі програми, конспекти лекцій, завдання студентам на самостійну роботу, перелік проблемних питань та індивідуальних завдань до практичних занять. З метою успішного опанування студентами навчальних дисциплін фахового спрямування підготовлено методичні рекомендації. На кафедрі функціонує власна бібліотека і виставка спеціальної літератури.

Колектив кафедри займається розробкою й апробацією професійної та практичної підготовки корекційних педагогів згідно з сучасними тенденціями реформування загальноосвітньої школи. На базі кафедри створено низку нових навчальних програм. Також за період з листопада 2012 р. по листопад 2018 р. колективом науково-педагогічних працівників, студентами, аспірантами кафедри наукові доробки з питань ініціативної кафедральної науково-дослідної роботи висвітлено в 3 монографіях, 1 підручнику, 15 навчальних і методичних посібниках, 108 наукових статтях, 112 матеріалах міжнародних, всеукраїнських та регіональних науково-практичних конференцій. 94 наукові праці, які мають емпіричну складову, підготовлено студентами у співавторстві з викладачами.

Викладачі, аспіранти і студенти кафедри постійно беруть участь у міжнародних, всеукраїнських наукових форумах. Основні результати кафедрального дослідження доповідалися та обговорювалися на:

– міжнародних науково-практичних семінарах, конференціях, конгресах: «Научная мысль информационной политики» (Пшемисль, 2013), «Актуальные нучные разработки» (Софія, 2013), «Современные научные достижения» (Прага, 2013), «Перспективные

научные исследования» (Софія, 2013), «Наука и технологии: шаг в будущее» (Прага, 2013), «Ключові питання в сучасній науці» (Софія, 2013), «Наукова Європа» (Польща, 2013), «Особистість у єдиному освітньому просторі» (Запоріжжя, 2013), «Психологія економічного самовизначення особи і спільноти» (Дніпропетровськ – Запоріжжя, 2013), «Актуальні дослідження в соціальній сфері» (Одеса, 2013), «Проблеми соціалізації та ресоціалізації особистості» (Луцьк, 2013), «Модернізація освітнього процесу. Аналіз проблем, шляхи їх вирішення» (Донецьк, 2013), «Україна і світ: діалог мов та культур» (Київ, 2013), «Сучасні напрями викладання гуманітарних дисциплін у середніх та вищих навчальних закладах: мова, література, історія» (Горлівка, 2013), «Соціальна робота: теорія, історія, інноватика» (Київ, 2014), «Особистість у єдиному освітньому просторі» (Запоріжжя, 2014), «Соціалізація і ресоціалізація особистості в умовах сучасного суспільства» (Київ, 2014), «Эффективные инструменты современной науки» (Прага, 2014), «Ключевые вопросы современной науки» (Софія, 2014), «Современная европейская наука» (Шеффілд, 2014), «Динамика современной науки» (Софія, 2014), «Динамика научных исследований» (Пшемисль, 2014), «Науково-міжнародний форум: економіка, право, менеджмент, соціально-гуманітарні науки в контексті інноваційних процесів часу» (Кіровоград, 2014), «Студентська молодь в умовах глобалізації» (Дніпропетровськ, 2015), «Сучасна сім'я: проблеми та перспективи» (Дніпропетровськ, 2015), «Научная мысль информационного века» (Пшемисль, 2015), «Безперервна освіта нового сторіччя: досягнення, перспективи» (Запоріжжя, 2015), «Управлінське забезпечення конкурентоспроможності закладу освіти в нових соціокультурних умовах» (Запоріжжя, 2015), «Сучасні наукові дослідження у психології та педагогіці – прогрес майбутнього» (Одеса, 2015), «Педагогіка та психологія: виклики і сьогодення» (Київ, 2015), «Вплив досягнень психологічних і педагогічних наук на розвиток сучасного суспільства» (Харків, 2015), «Ключевые аспекты научной деятельности» (Польща, 2015), «Науковий простір Європи» (Польща, 2015), «Настоящие исследования и развитие» (Софія, 2015), «Science with out borders» (Англія, 2015), «Феномен волонтерства в дискурсах і наративах історії і культури кінця XX – початку XXI ст.» (Дніпро, 2017), «Аспекти гуманізуючого впливу освіти на особистість» (Дніпро, 2017), «Молоді вчені

2018 – від теорії до практики» (Дніпро, 2018), «Сучасний вимір психології та педагогіки» (Львів, 2018);

– на всеукраїнських науково-практичних конференціях, читаннях: «Актуальні проблеми збереження психологічного здоров'я підростаючого покоління». Психолого-педагогічні Демиденківські читання (Бердянськ, 2013), «Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців» (Хмельницький, 2013), «Розвиток сучасної природничо-математичної освіти: реалії, проблеми якості, інновації» (Запоріжжя, 2013), «Розвиток професійної компетентності менеджерів освіти: теоретико-методологічні засади» (Запоріжжя, 2013), «Інноваційні технології перепідготовки та підвищення кваліфікації управлінських та педагогічних кадрів: проблеми та перспективи впровадження (Запоріжжя, 2013), «Сучасна вища освіта: проблеми та перспективи» (Дніпропетровськ, 2013), «Сучасні соціально-економічні системи та проблеми освітології» (Дніпропетровськ, 2013), «Актуальні проблеми соціально-гуманітарних наук» (Дніпропетровськ, 2013), «Розвиток студентських ініціатив студентської молоді» (Дніпропетровськ, 2013), «Філософсько-теоретичні та практико-зорієнтовані аспекти випереджаючої освіти для сталого розвитку» (Дніпропетровськ, 2014), «Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців» (Хмельницький, 2014), «Сучасна вища освіта: проблеми та перспективи» (Дніпропетровськ, 2014), «Розвиток соціально-гуманітарної освіти і науки в контексті модернізації вітчизняної вищої школи» (Дніпропетровськ, 2015), «Сучасні соціально-гуманітарні дискурси» (Дніпропетровськ, 2015), «Провідна роль освітнього досвіду в становленні особистості» (Дніпропетровськ, 2015), «Українська корекційна освіта: історія та перспективи розвитку» (Київ, 2015), «Оновлення системи управління в умовах реформування вітчизняної освіти» (Дніпропетровськ, 2015), «Актуальні питання теорії та психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців» (Хмельницький, 2015), «Сучасні соціально-економічні системи та проблеми освітології» (Дніпропетровськ, 2015), «Стан та перспективи розвитку соціальної роботи в Україні» (Київ, 2015), «Українська корекційна освіта: історія та перспективи розвитку» (Київ, 2015), «Сучасне українське студентство: проблеми та ціннісні орієнтації» (Хмельницький, 2016), «Україна в гуманітарних і соціально-економічних

вимірах» (Дніпро, 2017), «Освітні стратегії розвитку духовної та світоглядної культури особистості громадянського суспільства» (Дніпро, 2017), «Спеціальна освіта: стан та перспективи» (Харків, 2017), «Актуальні питання сучасної педагогіки: творчість, майстерність, професіоналізм» (Кременчук, 2018), «Досвід та перспективи розвитку інклюзивної освіти в Україні: регіональний аспект» (Запоріжжя, 2018), «Урбаністичні студії: сучасний стан та перспективи розвитку» (Дніпро, 2018), «Суспільна місія класичного університету в сучасному світі» (Дніпро, 2018).

Із 2017 р. завідувачем кафедри педагогіки та спеціальної освіти було призначено кандидата педагогічних наук, доцента Сергія Івановича Нетьосова, який згодом був обраний на цю посаду за конкурсом. Сергій Іванович належить до категорії людей зі статусом внутрішньо переміщених осіб: у зв'язку із воєнними діями на Сході країни він змушений був залишити окупований Луганськ, своє місце роботи у Східноукраїнському національному університеті імені Володимира Даля й переїхати з родиною до м. Дніпро, де розпочав свій професійний шлях у нових умовах, у новому колективі. Із цими завданнями С. І. Нетьосов гідно впорався. Колектив кафедри підтримує нового завідувача й допомагає йому.

У 2018/2019 н. р. навчальний процес кафедри педагогіки та спеціальної освіти забезпечують висококваліфіковані фахівці, базова освіта яких повністю відповідає профілю дисциплін, що викладаються. Це 16 викладачів, серед яких 8 кандидатів наук, 8 доцентів, 3 відмінника освіти України.

З 2005 р. на кафедру були запрошені фахівці з галузі корекційної педагогіки, кандидати педагогічних наук, доценти: Кароліна Віталіївна Рейда, Віра Василівна Купрас, Лариса Григорівна Гарнюк, які є сумісниками та керівниками навчально-методичних центрів. До числа сумісників, хто приязно ділиться напрацьованим, належать Юлія Олександрівна Антибура, Вікторія Олексіївна Ісаченко, Ася Олександрівна Чернега, Яна Юріївна Баранець, Анна Олегівна Сорокіна, Ірина Миколаївна Василенко, Олена Миколаївна Матоніс та ін.

Які б часи не гортали сторінки історії, кафедру педагогіки завжди представляли яскраві особистості, майстри педагогічної праці, експериментатори, люди з високою мотивацією і натхненням, готові творити великі справи.

РОЗДІЛ 2

НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРАЦІВНИКИ

2.1. Завідувачі кафедри

ЗАДЕРИГОЛОВА
Михайло Іванович

(19.09.1898 – ?)

Професор,
завідувач кафедри
педагогіки ДІНО
(1927–1930)

Після Жовтневої революції 1917 р. на теренах України відбулися соціальні зрушення величезних масштабів, що були пов'язані з боротьбою за українську державну незалежність. Усі ці події супроводжувалися змінами політичної влади та військовими діями. З настанням миру та відбудовою економічних відносин у суспільстві відроджувалася і система освіти в республіці. Україна стала складовою Радянського Союзу та отримала офіційну назву – Українська Радянська Соціалістична Республіка.

У цей важкий для Катеринославщини (з 1926 р. – Дніпропетровщини) час почав функціонувати Дніпропетровський інститут народної освіти (ДІНО), де готувалися педагогічні кадри за різними спеціальностями для соціальної сфери та системи

освіти республіки. Варто зазначити, що всі заклади вищої освіти переживали відчутний кадровий «голод». Частина дореволюційної професури залишила межі республіки, дехто відмовився співпрацювати з радянською владою, а багатьом не довіряли в силу ідейних забобонів.

Із 1927 по 1930 рр. завідувачем кафедри педагогіки ДІНО працював професор Михайло Іванович Задериголова, інформації про діяльність якого вкрай мало і постать якого незаслужено забуто.

Дослідження маловідомих архівних документів, аналіз та оцінка знайдених наукових праць М. І. Задериголови дали можливість значною мірою упорядкувати відомості про життєвий шлях та практичну педагогічну діяльність цього педагога і науковця 1920-х рр.

Народився Михайло Іванович Задериголова 19 вересня 1898 р. у с. Вільховець Звенигородського повіту Київської губернії у родині селянина. Скільки дітей було у родині, на жаль, невідомо, але знайдено достовірну інформацію, що в нього був старший брат Петро, 1875 р. н. [Ф. 263, оп. 1, спр. 58558].

З раннього дитинства Михайла цікавила грамота, читання, тому батьки, незважаючи на бідність, створили необхідні умови для навчання його у сільській церковно-парафіяльній школі, де хлопчисько проявив неабиякі здібності до навчання. За прагнення до пізнання навколишнього середовища, наукового пояснення явищ і подій його рекомендували до навчання спочатку в учительській школі, пізніше – у Вищому педагогічному інституті.

Встановлення радянської влади в республіці, зокрема в Звенигородському повіті (1919), втілило давню мрію Михайла Івановича, який розпочав учителювати у Гусаківській початковій школі. Школа територіально знаходилась у сусідньому селі з його рідним Вільховцем. Саме тут у молодого вчителя закріпилися переконання та впевненість щодо правильно обраної професійної діяльності – навчати та виховувати дітей.

Завдяки рівню педагогічної майстерності, особистісним рисам у взаєминах із учнями та колегами по роботі значно зріс діловий авторитет молодого вчителя, і його запросили працювати учителем до освітнього закладу вищого рівня – Гусаківської 7-річної трудової школи.

М. І. Задериголова був досить активною людиною і брав активну участь у громадському житті. За його особистою

ініціативою було створено декілька просвітницьких організацій та об'єднань у Звенигородському повіті. Зокрема, у 1920 р. він ініціював створення товариства «Просвіта» та вечірніх курсів для дорослих у с. Вільховці, у 1921 р. заснував лекційно-бібліотечну секцію при товаристві «Просвіта» в с. Гусакове.

Із 1922 р. М. І. Задериголова став спочатку уповноваженим відділу народної освіти, згодом – інструктором Рижанівського та Тальнівського соцвиху. У 1924–1925 рр. – лектор за сумісництвом в Уманському педагогічному технікумі, учений секретар Уманської окружної навчально-методичної комісії. Був делегатом повітових з'їздів працівників освіти (1920–1924).

Зауважимо, що в Михайла Івановича ще на початку трудової діяльності зародилися ідеї щодо розв'язання актуальних на той час проблем соціальної педагогіки, а саме організації педагогічної роботи з «важкими» дітьми, яких у післявоєнний період в Україні було дуже багато. Це були діти-сироти, які відчули гіркоту безбатьківства, безпритульності та смак безконтрольності. І коли його запросили працювати у цій сфері, він у 1925 р. без роздумів переїздить до Києва і влаштовується на роботу завідувачем педагогічної частини дитячого містечка «Ленінське» (вул. Дегтярівська, 9). Дитяча установа вміщувала дітей, які до цього перебували у дитячих будинках різних районів Києва, різноманітних за віком та національністю, більшість яких складали сироти та безпритульні. У цьому дитячому закладі М. І. Задериголова проводить педагогічний експеримент щодо впровадження принципу єдиного педагогічного процесу: школа, майстерня, колектив як єдине ціле (трудова спрямованість, підготовка до життя, надання професії, активний виробничий процес). Пізніше цю ідею впровадить у життя А. С. Макаренко.

За підсумками експериментальної роботи щодо організації навчально-виховного процесу у цьому закладі з'являються його перші наукові праці: «Дитячий будинок як установа соцвихову» (Радянська освіта, 1926). Автор, спираючись на статистичні дані щодо чисельності безпритульних дітей в республіці, дійшов до висновку, що єдиним правильним кроком зі складного соціального становища в суспільстві було відкриття дитячих будинків за державний кошт, у яких діти могли отримати належне виховання та освіту. Ці заклади освіти повинні отримувати належне фінансування, але система виховання мала націлюватися на трудове

виховання. Кожен випускник залежно від здібностей та інтересів мав отримати початкові трудові навички, щоб зробити правильний вибір майбутньої професії.

Виступаючи на науково-практичній конференції делегатів від дитячих містечок в Одесі (1926) з проблеми «Єдиний педагогічний процес в дитячому містечку», М. І. Задериголова висвітлює деякі аспекти організації навчально-виховного процесу в дитячому містечку, індивідуальні особливості роботи з дітьми різних вікових груп, соціальних прошарків, національностей тощо.

Проблему підтримки належної дисципліни в дитячих колективах він підняв у статті «Дещо про планування суто виховних моментів у житті дитбудинків» (Радянська освіта, 1927). Михайло Іванович поділився досвідом планування та організації виховної роботи у позаурочний час у дитячому містечку «Ленінське», проаналізував дієвість наявних форм і методів педагогічного впливу.

Надалі продовжував працювати викладачем педагогічного відділу та заступником декана Київського сільськогосподарського інституту, науковим співробітником Київської досвідно-педологічної станції (за сумісництвом, 1926).

У 1927 р. Михайлу Івановичу Задериголові, враховуючи набутий досвід практичної педагогічної роботи у вищих навчальних закладах, активну науково-дослідницьку діяльність, запропонували очолити кафедру педагогіки Дніпропетровського інституту народної освіти, де він пропрацював понад три роки. Працюючи водночас ще й науковим співробітником Українського науково-дослідного інституту педагогіки (Київ), він продовжував здійснювати наукові розвідки з проблем соціальної педагогіки і психології.

З-під пера науковця вийшло декілька відомих наукових праць, зокрема монографія «Історія педагогіки» (1928). Дослідник здійснив ретроспективний аналіз формування та розвитку теорії й практики навчання та виховання дітей. Автором детально висвітлено віхи доісторичного періоду педагогіки, тобто рабовласницький та феодальний періоди, коли почали формуватися лише перші погляди щодо необхідності цілеспрямованого та системного впливу на підростаюче покоління, необхідності формування патріотичних особистісних рис. Науковець, аналізуючи форми та методи виховання й навчання в Спарті, акцентує увагу на те, що успішність та шляхетність суспільства залежить

від рівня освіченості громадян держави. Високу оцінку отримали ідеї народної, зокрема, козацької педагогіки з чіткою та дієвою системою виховання в полкових (козацьких) школах. Звернено увагу щодо доцільності залучення до навчально-виховного процесу в закладах освіти представників релігії, які здавна мали величезний досвід формування духовності людських вчинків, поведінки, ставлення та зміни навколишнього світу. Ця праця була вкрай своєчасною та важливою і якщо спочатку носила монографічний характер, то згодом вийшла як підручник для студентів педагогічних спеціальностей вищих навчальних закладів. Утім, уже на початку 1930-х рр. зміст підручника визнано як шкідливий для студента і видалено з бібліотек як антирадянський. На сьогодні підручник зберігся у вкрай обмеженій кількості та з вилученими аркушами.

До наукових інтересів ученого належали також такі проблеми: вивчення психології дитячого колективу, дослідження дитини як соціальної істоти, питання єдності педагогічного процесу, розроблення інструкцій з нормування дитячої поведінки. Велике значення на той час мала праця професора М. І. Задериголови «Методика нормування дитячої поведінки в нормальних установах Соцвиху». Це був методичний лист для педагогічних працівників, що схвалений Українським НДІ педагогіки (Видання Дніпропетровської окружної інспектури народної освіти, 1928 р., наклад 2000 прим.). У праці зазначається, що «справа дитячого самоврядування фактично чи не одна із найзанедбаніших у нашій школі, оскільки про це не говориться і не пишеться…». Автор послідовно доводить загальні причини та педагогічні засади нормування дитячої поведінки, пояснює методику визначення обсягу – що нормувати. Він детально висвітлює потребу в регулюванні всього робочого дня школяра, необхідності пристосовування всіх шкільних умов і зовні, і в самому педагогічному процесі. В останньому, найціннішому, розділі розкривається послідовність дій та правила нормування цілої системи впливу, побудованої на об'єктивних педагогічних методах.

Кабінет соціальної педагогіки Дніпропетровської досвідно-педологічної станції, в якій на громадських засадах працював М. І. Задериголова, взявся практично дослідити питання організації й нормування дитячої поведінки. За авторства науковця виходить нова праця «Нормування дитячої поведінки» (1930),

в якій висвітлено результати трирічного експериментування в київському дитмістечку «Ленінське» та по декількох школах Дніпропетровська. Михайло Іванович зазначив: «Увесь процес нормування поведінки повинен бути єдиним і йти під гаслом раціоналізації праці. До того ж, система, запропонована тут, досить проста й припустима для педагогічних працівників».

У 1930-х рр. М. І. Задериголова зазнав переслідувань за звинуваченням у запереченні різниці між буржуазною педагогікою і педагогікою робітничого класу. Крім того, він був членом організації Українського товариства робітників науки і техніки для сприяння соціалістичному будівництву СРСР (УТОРНІТСО). Статут цього об'єднання наукової еліти України зареєстрували 29 травня 1928 р. Організація займалася вивченням проблем розвитку продуктивних сил, поширювала серед населення наукові знання шляхом улаштування лекцій, доповідей, друкування книг тощо. На сьогодні малоз'ясованою залишається доля науково-педагогічної інтелігенції, яка входила до складу цієї організації, у тому числі і М. І. Задериголови, педагога, професора ДІНО.

Трагічною була доля і його старшого брата Петра Івановича Задериголови, який з 1901 по 1913 рр. був спочатку півчим, потім прислужником Києво-Печерської лаври, а з 1913 р. – монахом Переяславського монастиря. У 1937 р. його заарештували за звинуваченням у здійсненні злочину, передбаченого ст. 54–10 УК УРСР. Згідно з витягом із протоколу «Трійки» при Київському обласному управлінні НКВС УРСР від 9.03.38 р. П. І. Задериголова «…відвідуючи Троїцьку, Солом'янську церкви, проводив агітацію, спрямовану проти заходів, які проводила партія та уряд, доводячи віруючим про скрутний стан монахів за часів радянської влади. Закликав людей до боротьби з радянською владою…». Відповідно до рішення «Трійки» 21.03.1938 р. П. І. Задериголова був розстріляний і лише 16.01.1989 р. указом Президії Верховної Ради СРСР реабілітований.

Основні праці: Задериголова М. Дитячий будинок як установа соцвихову / М. Задериголова // Радянська освіта. – 1926. – № 9. – С. 10–13; Задериголова М. І. Єдиний педагогічний процес в дитячому містечку / М. І. Задериголова // Мат. Всеукр. конф. дит. містечок. – Одеса, 1926; Задериголова М. Дещо про планування суто виховних моментів у житті дитбудинків / М. Задериголова // Радянська освіта. – 1927. – № 3. – С. 20–26;

Задериголова М. І. Історія педагогіки / М. І. Задериголова. – Д. : Д.І.Н.О., 1927; Задериголова М. І. Спроба методики нормування дитячої поведінки / М. І. Задериголова // Наук. зап. Дніпропетр. ІНО, 1928.

Джерела та література: Державний архів м. Києва. – Ф. 318, оп. 1, спр. 369, арк. 7; ЦДАВО України. – Ф. 166, оп. 12, спр. 211, арк. 16; Ф. 263, оп. 1, спр. 58558, арк. 1–4.

В. А. Гладуш

БРУК
Михайло (Хаїм) Самійлович (Шмулійович)

(10.02.1896–08.12.1969)

Професор, завідувач кафедри педагогіки
ДІПО (1930–1931);
ДІСоцВиху (1931–1932);
ДІПО (1932–1933);
ДДУ (1933–1941),
(1944–1945), (1946–1952)

Український педагог, методист, досвідчений організатор. Народився 10 лютого 1896 р. у м. Катеринослав (нині – м. Дніпро) у сім'ї службовця. Закінчив із золотою медаллю комерційне училище, потім навчався у Московському комерційному інституті на економічному факультеті (1916–1917), звідки перейшов на історико-філологічний факультет університету спочатку Московського, потім – Новоросійського (Одеського) (1917–1919). Не закінчивши навчання, у 1917 р. розпочав трудову діяльність у приватній жіночій гімназії Е. Л. Должанської викладачем історії, географії, російської мови та словесності у м. Кривий Ріг. До кінця 1921/1922 н. р. працював у різних навчальних закладах м. Кривого Рогу: в гімназії, трудовій школі (завідувач 1-ої Криворізької Єврейської трудшколи), технікумі, вчительській семінарії, радянській партійній школі, а також у відділі народної освіти, де завідував відділом соціального виховання і був заступником завідувача відділу народної освіти. Обирався головою, секретарем

педагогічної ради жіночої гімназії (1918–1920). Викладав логіку, психологію, педагогіку, нову історію, історію господарського побуту, економічну географію, політекономію.

У 1922 р. переїхав до Києва, де навчався на факультеті професійної освіти (історичне відділення) Київського інституту народної освіти (1922–1924), отримав фах викладача історії. Працював у трудовій школі як її завідувач та викладач суспільствознавства. Брав участь у методичній роботі: керував гуртком викладачів суспільствознавства, був членом методкому, виступав із доповідями на вчительських конференціях, читав лекції на курсах перепідготовки учителів. Викладав також у школі ФЗН (фабрично-заводського навчання), профшколі, технікумі.

Починаючи з 1925 р., проводить науково-дослідницьку роботу в галузі педагогіки. Для цього є всі підстави: досвід, бажання професійного розвитку, особисті прагнення тощо. Основними напрямами цієї дослідницької роботи були: питання шкільної організації, питання морального виховання.

В одній зі своїх наукових публікацій «До справи нашої системи народної освіти» М. С. Брук пропонує переглянути питання терміну навчання як у цілому, так і на різних ступенях його. Зокрема, зазначав, що «…дітвора приходить до нашої школи у 8 років із малозабезпеченої сім'ї робітника, селянина чи то дрібного кустаря і часто-густо приходить до нас уже соціально та педагогічно занедбаною. Їм зазвичай не вистачає пройти курс 4-річки 1-го концентру за 4 роки. Вони в міській школі перетворюються в кадри «хронічних» друкарів і «дезорганізаторів». Далі навіть ті, що їм не щастило пройти цей курс за 4 р. у 2-й групі II концентру – або вибувають із школи за «малим успіхом і виразною некорисністю для них далі перебувати в школі, бо мають погане попереднє підготовлення». Також впадає в око ще різна міра виконання програми в 4-річці і 7-річці села і міста, особливо – центру міста, школи міські часто-густо доводять, що скінчив сільську 4-річну до V-ої групи, а пише до IV-ої, те саме говорять міські профкоми про тих, що скінчили сільські семирічки.

На думку науковця, «…можна цілковито прилучитися до накресленої в перспективі системи ДНМК: 6–11 років – п'ятирічка I концентру (чи то I ступеня); 11–15 років – 4-річка II концентру (II ступеня); 15–18–19 років – 3–4-річка середня професійна школа…» [ЦДАВОВ України. – Ф. 166, оп. 15, спр. 322, арк. 62–65].

Ці напрями висвітлені в його навчальному посібнику з педагогіки для педвишів (1940). Пізніше його зацікавлюють питання формалізму в знаннях та боротьби з цим явищем, ролі пройденого матеріалу, теоретико-практичних засад російської класичної педагогіки тощо. Ці аспекти дослідження знайдуть своє відображення у підручниках з педагогіки, наукових статтях, педагогічних виступах та доповідях на науково-практичних конференціях.

Із грудня 1928 р. по травень 1930 р. був штатним науковим співробітником Крайової досвідно-педологічної станції (м. Київ), вів наукову роботу з педагогіки при науково-дослідній кафедрі педагогіки, працював на вчительських курсах у м. Балті, Києві, Білій Церкві (1929). У 1930 р. переїздить до Дніпропетровська, де і працює до евакуації 1941 р. у різних навчальних закладах і науково-практичних педагогічних установах: заст. директора, т. в. о. директора Дніпропетровської досвідно-педологічної станції (1930–1932), керівником обласного методичного кабінету інституту вдосконалення учителів (1930–1941), професором, завідувачем кафедри педагогіки ДІПО (1930–1933), спочатку професором ДІСоцВиху (1930 – вересень 1932), потім завідувачем кафедри педагогіки, професором ДІСоцВиху (до переїзду інституту в Новомосковськ) (1931–1932), завідувачем кафедри педагогіки на курсах аспірантів ДІПО (1932–1933), заступником директора у вечірньому педагогічному і вчительському інституті (1936–1937), у НДІ кадрів чорної металургії (1930–1933), НДІ у ДІІТі, в інституті удосконалення учителів (1939–1941). Проводив педагогічну і методичну роботу (1930 – відповідальний секретар міського методкому), а з 1 вересня 1933 р. призначається завідувачем науково-методичного кабінету ДДУ, де і пропрацював (1933–1934) до переходу на іншу роботу, а саме – з 20 вересня 1934 р. призначається професором на посаду заступника проректора з навчальної частини ДДУ (1934–1935).

Має вчене звання доцента кафедри педагогіки, затверджене Кваліфікаційною комісією Народного комісаріату освіти УРСР 13 травня 1934 р., протокол № 17. Був редактором педагогічного журналу. Сам атестат про присвоєння вченого звання доцента по кафедрі педагогіка ВАК був виданий 5 березня 1949 р. у м. Москва. Цього ж року наказом заступника міністра освіти УРСР І. О. Гузенка № 1611 від 6.04.1946 р. М. С. Брука затверджено на посаді завідувача кафедри педагогіки ДДУ, а наказом по

Головному управлінню університетів Міністерства вищої освіти СРСР № 175 від 28 березня 1947 р. – на посаді в. о. завідувача кафедри педагогіки ДДУ.

У зв'язку зі скороченням штатів він перейшов на роботу директором курсів середніх шкіл (наказ № 93 від 5 серпня 1936 р.). Із серпня 1930 р. по серпень 1941 р. він є доцентом, завідувачем кафедри педагогіки Дніпропетровського державного університету, паралельно (за сумісництвом) – старшим науковим співробітником УНДІП (м. Київ, 1938–1940). У запису у трудовій книзі значиться, що він працював з вересня 1940 по серпень 1941 р. завідувачем кафедри педагогіки у Педагогічному інституті іноземних мов м. Дніпропетровська.

В серпні 1941 р. разом із держуніверситетом був евакуйований на Північний Кавказ, у м. Кіровобад (нині – м. Гянджа, Азербайджанська РСР). Працював викладачем історії у середній школі ст. Курганська Краснодарського краю (вересень 1941 – листопад 1941), викладачем історії і літератури у середній школі м. Кіровобад (1942–1943), вечірньому університеті марксизму-ленінізму, на заочному секторі АзДУ. У 1943 р. переїхав до м. Сухумі, де очолював кафедру педагогіки державного педінституту (1943–1944).

У липні 1944 р. доцент М. С. Брук повертається на свою попередню роботу в ДДУ на посаду доцента, завідувача кафедри педагогіки й за сумісництвом – заступника директора Дніпропетровського інституту удосконалення учителів та завідувачем кабінетом педагогіки й продовжує працювати (у 1944–1947). У 1947 р. за сумісництвом працював на викладацькій роботі у обласній партійній школі, вечірньому університеті марксизму-ленінізму – викладав логіку.

Із липня 1944 р. він працює доцентом, завідувачем кафедри педагогіки ДДУ, з 1945 по 1946 рр. – помічником проректора з навчальної частини ДДУ, далі знову затверджений на посаді завідувача кафедри педагогіки ДДУ (1946), де працює до 1952 р.

Цікавим у діяльності завідувача кафедри є той факт, що М. С. Брук писав заяву від 9 листопада 1948 р. на ім'я ректора ДДУ з проханням звільнити його від виконання обов'язків завідувача кафедри та викладача педагогіки й логіки з намірами «вернуться к практически-методической работе, с которой я перешел в своё время в вуз, и полностью отдаться этой работе» [Архів ДНУ – Ф. 1, оп. 1, спр. 385, арк. 13].

В архівній справі міститься рапорт на ім'я ректора ДДУ Г. Б. Мельникова про те, що доцент М. С. Брук не подає звітні документи і матеріали діяльності кафедри за минулий навчальний рік на кафедру, не бажає зустрітися з т. в. о. завідувача кафедри – С. А. Даниловим , який і склав цього листа 28.08.1952 р., та просить сприяти повернути документи на кафедру, бо «немає жодного аркуша…». Указано, що «на руках у доцента М. С. Брука знаходиться: 1) єдиний екземпляр навчальної програми з логіки; 2) картка № 4 за минулий рік (моя і Брука); 3) плани наукової тематики» [Архів ДНУ – Ф. 1, оп. 1, спр. 385, арк. 17]. Нам невідомо, що насправді слугувало мотивом такого звернення, тієї атмосфери, яка існувала тоді в колективі, стан здоров'я Михайла Самуїловича тощо, але пам'ятаємо, що це був непростий час – 1952-й рік, коли такі дії окремих керівників вважалися правильними…

15 листопада 1951 р. написана заява доцента М. С. Брука про звільнення його з посади завідувача кафедри педагогіки та доцента у зв'язку із «расстроенным здоровьем» [Архів ДНУ – Ф. 1, оп. 1, спр. 385, арк. 19] та за наказом № 16 по університету від 11 січня 1952 року її було задоволено – з 1.02.1952 р. доцент М. С. Брук звільняється з посади завідувача кафедри педагогіки за власним бажанням.

Отже, Михайло Самійлович Брук фактично перебував на посаді завідувача кафедри педагогіки в державному університеті тривалий час – з 1930 р. по 1941 р. і з 1944 р. по 1952 р. Обов'язки виконував ретельно й сумлінно, виступав перед педагогічною громадою міста, презентував передові досягнення педагогічної науки, надавав методичну допомогу не лише вчителям шкіл, а й працівникам органів освіти.

Михайло Самійлович Брук має понад 20 наукових праць. Науково-дослідницьку роботу проводив з 1925 р. Головними напрямами досліджень є: питання шкільної організації, питання морального виховання учнів, самоосвіта учителів. Підготував підручник з педагогіки для педвишів та університетів (1940). Був високоерудованою людиною, досконало знав кілька мов (французька, німецька, російська, українська, іврит), отримав медаль «За доблестный труд в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг.».

Помер Михайло Самійлович Брук 8 грудня 1969 р. у віці 73 років.

Основні праці: Брук М. С. Педагогический совет / М. С. Брук // Радянська освіта. – 1927. – № 6–7; Брук М. С. Методическая работа заведующего школой / М. С. Брук // Радянська освіта. – 1927. – № 10; Брук М. С. До справи нашої системи народної освіти / М. С. Брук // Шлях освіти. – 1928. – № 3. – С. 63–67; Брук М. С. Дискуссия по вопросам теоретической педагогики / М. С. Брук // Шлях освіти. – 1929. – № 10; Брук М. С. Воспитание коммунистической морали // Педагогика: пособие для педвузов / под ред. С. Х. Чавдарова. – К., 1940; Брук М. С. Предупреждение неуспеваемости / М. С. Брук // Опыт работы школ Днепропетровской области. – 1937; Брук М. С. Работа с неуспевающими школьниками / М. С. Брук // Комуністична освіта. – 1934. – № 5.

Джерела та література: Архів ДНУ. – Ф. 1, оп. 1, спр. 385, арк. 20; ЦДАВОВ України. – Ф. 166, оп. 15, спр. 322, арк. 26; Професори Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара: біобібліографічний довідник / голова редкол. проф. М. В. Поляков. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Д. : Вид-во Дніпропетр. нац. у-ту, 2008. – С. 585; Професори Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара: біобібліографічний довідник / голова редкол. чл.-кор. НАН України, проф. М. В. Поляков та ін. – 3-тє вид, перероб. і доп. – Дніпро : ЛІРА, 2018. – С. 40.

З. П. Бондаренко

ДАНИЛОВ
Сергій Андрійович

(18.11.1898–06.12.1971)

Кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри педагогіки та психології (1951–1965)

Учений у галузі загальної педагогіки. Народився 18 листопада 1898 р. у с. Томаківка Дніпропетровської області. Навчався у Дніпропетровському інституті професійної освіти у 1921–1926 рр. За фахом – викладач соціально-економічних дисциплін.

Трудову діяльність розпочав рано. З 1914 р. по 1917 р. працював учителем початкової школи у селах Березноватка та Томаківка Дніпропетровської області. Потім у 1917 р. служив у 228-му піхотному полку рядовим. Далі до 1925 р. – учительська робота в с. Томаківка, яку він поєднував у 1921–1925 р. з роботою секретаря відділу, інспектора шкіл Дніпропетровського повіту, відділу народної освіти. Набувши педагогічного досвіду та зарекомендувавши себе у відділі освіти, отримує направлення у 1925 р. у середню школу № 18 м. Дніпропетровська директором. Потім були й інші школи обласного центру – № 38, 33. Із 1926 по 1928 рр. був членом міськради.

У 1930–1931 рр. був членом президії, завідувачем виробничого сектору Міського комітету робітничої професвіти.

Із 1931 р. по 1934 р. працював у Дніпропетровському інституті професвіти на посадах асистента кафедри педагогіки (1932–1933), завідувача навчальної частини (1932–1933), керівника практики (1934). В особовій справі є характерний для того часу запис: «(1933–1934) – виключений з рядів ВКП(б) за втрату обережності». Повторно прийнятий до рядів партії у 1944 р.

З 1934 р. по 1936 р. працював завідувачем секції наросвіти, інспектором обласного партійного господарського обліку. З 1936 р. по 1941 р. працював у школах № 33, № 71 учителем географії, завідувачем навчальної частини.

З 1941 р. по 1945 р. служив рядовим та був старшиною військової частини № 4323. Воював на Південному фронті. Отримав медалі: «За бойові заслуги» 1943 р., «За бойові заслуги» 1945 р., «За оборону Кавказу», «За перемогу над Німеччиною». У 1945 р. у складі військ Радянської армії був у Румунії, Угорщині, Чехословаччині.

Після демобілізації з вересня 1945 р. працює в Дніпропетровському державному університеті на кафедрі педагогіки, спочатку старшим викладачем, а з 1951 р. завідувачем кафедри педагогіки, деканом факультету, начальником навчальної частини. У 1950–1951 рр. навчався в аспірантурі. У 1953 р. захистив кандидатську дисертацію у Харківському державному університеті та став кандидатом педагогічних наук. 7 травня 1964 р. було подано документи для присвоєння вченого звання доцента.

За час роботи в університеті С. А. Данилов показав себе вмілим організатором, викладачем, що знає і любить свій предмет.

Він читав основні курси теорії та історії педагогіки і психології, логіки, вів практичні заняття, керував практикою студентів у школах. Лекції та практичні заняття відрізнялися високим ідейно-теоретичним змістом. Часто Сергій Андрійович виступав перед аудиторією з лекціями та доповідями щодо актуальних питань освіти та виховання. Вів активну наукову діяльність протягом усього життя, висвітлював найбільш актуальні та доцільні питання. У 1926–1928 рр. був членом міськради, а з 1946 по 1957 рр. обирався депутатом Жовтневої (нині – Соборної) районної ради м. Дніпропетровська (нині – м. Дніпра).

Помер у віці 73 років – 6 грудня 1971 року.

Основні праці: Данилов С. А. Классные этические беседы в 5–7 классах средней школы (автореферат кандидатской диссертации), Харьков, 1951; Данилов С. А. Ближче до потреб життя // «Радянська освіта». – 1956; Данилов С. А. Народна освіта на Дніпропетровщині // «Зоря». – 1957; Данилов С. А. Народное образование на Днепропетровщине к 40-й годовщине Великой Октябрьской социалистической революции, Днепропетровская область. – Дн. : «Знание», – 1957; Данилов С. А. З досвіду пропаганди педагогічних знань. – К. : «Знання», 1959; Данилов С. А. З досвіду роботи Дніпропетровського педагогічного університету для батьків. – К. : «Знання», – 1960; Данилов С. А. Університет народного педагогічного досвіду // «Радянська школа», 1962; Данилов С. А. Педагогічні ідеї Т. Г. Шевченка / Зб. наук. тез, ДДУ, 1964; Данилов С. А. До питання про типи класних бесід у середній школі / Харківський державний пед. інститут, 1964; Данилов С. А. Час классного руководителя (рукопись), 1956; Данилов С. А. К вопросу о системе работы воспитателя школы-интерната по нравственному воспитанию учащихся (рукопись), 1958; Данилов С. А. Роль воспитателя школы-интерната в подготовке домашних заданий (рукопись), 1960; Данилов С. А. Классные этические беседы в классах средней школы с пропагандированием курения (рукопись), 1962.

Джерела та література: Архів ДНУ. – Ф. 1, оп. 1, спр. 1011, арк. 16; Волкова Людмила. Проходной персонаж Иван Терентьевич. Мой шеф [Електронний ресурс] / Людмила Волкова. – Режим доступу: http://www.proza.ru/2012/08/30/1019, http://proza.ru/2012/08/25/ 952.

З. П. Бондаренко

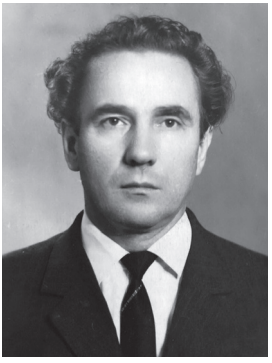

ПРУС
Іван Терентійович

(01.04.1919–02.08.1998)

Кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри педагогіки (1965–1968)

Народився 1 квітня 1919 р. у селі Мислова Волочиського району Хмельницької області. За національністю Іван Терентійович українець. У 1926 р. вступив до Волочиської середньої школи, яку закінчив у 1936 р. У школі в 1934 р. вступив до лав комсомольської організації, що на той період було дуже важливим фактом.

У 1936–1940 рр. здобував вищу освіту у Київському державному педагогічному інституті імені О. М. Горького на факультеті географії заочно. Рішенням ДЕК від 24 серпня 1940 р. йому присвоєна кваліфікація викладача географії повної середньої школи.

Надалі навчався в аспірантурі в Науково-дослідному інституті педагогіки УРСР у місті Києві з січня 1957 р. по липень 1960 р. Іван Терентійович вільно володів українською та російською мовами, а також міг читати та перекладати без словника німецькою.

Під час навчання у ВНЗ у 1939 р. був направлений на роботу учителем географії у школі в Ново-Шашинську Київської області, де й пропрацював до призову в ряди Радянської Армії. Влітку 1940 р. склав державний іспит та отримав вищу освіту (1940).

Із жовтня 1940 р. по травень 1942 р. перебував у лавах Радянської Армії (м. Виборг), а з 2 червня 1941 р. – на фронті Великої Вітчизняної війни у 255-му стрілецькому полку Ленінградського фронту. З травня 1942 р. по серпень 1944 р. був на лікуванні у зв'язку з важким пораненням на фронті, що й відобразилось в подальшому на його загальному стані здоров'я: він був інвалідом війни II групи. З серпня 1944 р. по лютий 1946 р. він працює відповідальним секретарем районної газети «Зоря» у м. Волочиськ (Хмельницька обл.) та смт Підволочиськ (Тернопільська обл.).

Із лютого 1946 р. по серпень 1949 р. працює викладачем історії та географії у Школі робітничої молоді (ШРМ) – у смт Підволочиськ Тернопільської області.

У 1947 р. вступив до лав Компартії України. З серпня 1949 р. по січень 1957 р. працює директором середньої школи в смт Підволочиськ Тернопільської області, звідки йде до аспірантури в Науково-дослідний інститут педагогіки УРСР. Після аспірантури у місті Києві Іван Терентійович майже рік ніде не працював, тому що давали про себе знати бойові поранення на фронтах Великої Вітчизняної війни, й він мусив лікуватися (липень 1960 – серпень 1961), потім (із серпня 1961 р. по серпень 1965 р.) працював за призначенням – на кафедрі педагогіки викладачем, старшим викладачем у Запорізькому державному університеті. У 1963–1964 р. І. Т. Прус – викладач кафедри педагогіки в Запорізькому педінституті.

25 травня 1962 р. І. Т. Прус успішно захистив у Київському державному педагогічному інституті імені О. М. Горького (нині – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова) кандидатську дисертацію на тему «Воспитание социалистичского патриотизма у пионеров в процессе краеведческой работы». Диплом про присвоєння вченого ступеня кандидата педагогічних наук було вручено 4 березня 1964 р. у Москві.

До ДДУ він працював у Запорізькому державному педагогічному інституті на посаді старшого викладача кафедри педагогіки з 25 серпня 1961 р., а із січня 1965 р. – на посаді декана педагогічного факультету. У характеристиці І. Т. Пруса за період роботи у ЗДПІ висвітлена і його громадська діяльність як керівника семінару з основ комуністичного виховання, як пропагандиста з 1965 р. на заводі гумово-технічних виробів, а у школі № 31 м. Запоріжжя він – керівник семінару вихователів групи подовженого дня, регулярно виступав перед вчительською громадою міста й області.

В червні 1964 р. вченою радою Запорізького педагогічного інституту був обраний виконувачем обов'язків доцента кафедри педагогіки.

18 березня 1965 р. І. Т. Прус подає документи до конкурсної комісії Дніпропетровського державного університету імені 300-річчя возз'єднання України з Росією (тепер – Дніпровський національний університет ім. Олеся Гончара) на заміщення

посади завідувача кафедри педагогіки. 13 травня 1965 р. Івана Терентійовича Пруса вченою радою Дніпропетровського державного університету обрано завідувачем кафедри педагогіки і психології (протокол № 16).

22 жовтня 1966 р. Івана Терентійовича Пруса затвердили у вченому званні доцента по кафедрі педагогіки Дніпропетровського державного університету.

Іван Терентійович Прус понад 20 років працював у педагогічній сфері – спочатку вчителем, потім – директором, а далі – викладачем у вищому навчальному закладі. Має 21 друковану роботу. Після захисту кандидатської дисертації опублікував монографію «Виховання соціалістичного патріотизму в піонерів у процесі краєзнавчої роботи» (К. : «Радянська школа», 1962. – 120 с.).

Краєзнавча робота у шкільному колективі стала предметом багатьох досліджень молодого науковця: «Краєзнавство як елемент політехнічних знань / Краєзнавство у школі. – Вип. 2. – К. : «Радянська школа», 1956; Краєзнавча робота у піонерській дружині. – К. : «Радянська школа», 1958. – 94 с.; Краєзнавча робота як засіб розширення політехнічного кругозору учнів. – Тернопіль : вид-во «Обласний інститут удосконалення вчителів», 1955. – 16 с.

Статтю «Патріотичні справи юних краєзнавців» було опубліковано в бюлетені Заочного університету вожатого, а в популярному на той час журналі «Радянська школа» у номері 6 за 1959 р. опубліковано статтю «Учнівські краєзнавчі експедиції».

Працюючи завідувачем кафедри педагогіки і психології в державному університеті, проводив значну роботу з підвищення наукового та ідейного рівня педагогічного процесу, зумів забезпечити плідну роботу всього педагогічного колективу кафедри.

Блискуче читав лекції українською мовою, умів толерантно взаємодіяти з колективом працівників кафедри, яку він очолював, і самими студентами. На його лекціях завжди було багато студентів – «яблуку ніде було впасти в аудиторії з І. Т. Прусом». Ось деякі спогади з літературного твору «Проходной персонаж. Иван Терентьевич» письменниці Л. Є. Волкової, яка працювала лаборантом на кафедрі педагогіки в шістдесяті роки минулого століття: «На лекции И. Т. Пруса очарованный зал сидел с распахнутыми глазами, ртами и ушами. В полном молчании. Иногда он шутил или приводил смешные примеры из жизни школы,

и тогда зал смеялся и даже хлопал, как в театре, но все тут же замолкали, когда Иван Терентьевич поднимал руку. И сбегались на эти лекции с других предметов и корпусов. Такого ошеломляющего успеха я не помню даже во время учебы на филфаке. У нас были блестящие доценты и профессора, замечательные ораторы, которые прибегали к разным штучкам, чтобы понравиться студенческой публике и удержать ее. Играли голосом, цитировали стихи, потрясали эрудицией – шпарили цитатами из философов всех стран и народов. А этот… Никакой патетики, голос скорее тихий, мимика сдержанная, а завораживал». І переконливо продовжувала: «Язык Ивана Терентьевича, как забытая музыка, был образным, поэтическим, удивительно богатым, не походившим на ту смесь сельского наречия и искалеченного городского, каким изъяснялось большинство выходцев из села. – Мы живем на Украине, – сказал Иван Терентьевич на первой же лекции у математиков. – И читать я буду на украинском языке. Если кому-то это не нравится, может уйти. Я не обижусь. Есть учебник, к экзаменам можете готовиться по нему. Я не злопамятный. Но учебник больше никто не открыл, а на экзаменах Иван Терентьевич не зверствовал. Обстановка была такой спокойной, почти домашней, что никто из студентов до двойки не опустился» [Волкова Людмила. Иван Терентьевич. Проходной персонаж. Мой шеф [Електронний ресурс] / Людмила Волкова. – Режим доступу : http://www.proza.ru/2012/08/30/1019]. Зберегися спогади колег про його не лише надзвичайний виклад лекцій українською мовою, а й про спілкування педагога із студентами в позанавчальний час…

Ставлення до членів педагогічного колективу було уважним, тактовним і шляхетним. Його привітливість, доброзичлива усмішка, гумор та дотримання слова були своєрідною візитівкою молодого завідувача кафедри педагогіки родом із Західної України. «Нас было на кафедре семь человек, и каждого Иван Терентьевич за первый месяц работы успел влюбить в себя – без всякого старания. Когда человек излучает свет и тепло, трудно не поддаться его очарованию. В свободное от лекций время кафедра скорее походила на исповедальню, где каждый дожидался момента остаться наедине с шефом и выложить все свои проблемы. Он слушал молча, с терпением духовника, а потом осторожно, куцыми репликами, словно подталкивал тебя к единственно

правильному решению. И никакого умничанья с видом мудреца! А ты потихоньку расправляешь плечи, прямо на ходу соображая, как же нужно поступить с этими своими проблемами. Словно ты сам только что понял, в чем ошибался, что делать дальше», – так описувала Л. Є. Волкова завідувача кафедри педагогіки І. Т. Пруса. Найбільше він непокоївся, коли мова йшла про не зовсім добросовісне ставлення до педагогічної дисципліни. «…Для него педагогика была дисциплиной не идеологической, а скорее нравственной. Я ни разу не слышала из его уст высокопарных фраз на тему коммунистической морали. Для него существовала одна мораль – общечеловеческая. Он хотел, чтобы лекции строились не на теории, а на практике. Он хотел живых примеров из семейной и школьной жизни, диспутов по темам, требующих неординарного мышления» [Волкова Людмила. Иван Терентьевич. Проходной персонаж. Мой шеф. [Електронний ресурс] / Людмила Волкова. – Режим доступу: http://proza.ru/2012/08/25/952]. Саме з педагогіки, яку він обожнював, у І. Т. Пруса є у співавторстві надруковані праці, одна з них – «Педагогіка: методичні вказівки» (Київ, 1964).

Педагогічний досвід роботи у школі та закладах вищої освіти дав можливість І. Т. Прусу виокремити напрям дослідницької роботи. Він досліджував питання організації позанавчальної роботи у школі, виховання учнівської молоді: Форми організації позакласної роботи та її освітнє і виховне значення // Зб. статей із загальнопедагогічних питань. – К. : «Радянська школа», 1955. – С. 176–199; З досвіду організації позакласної роботи в школі // «Радянська школа», 1953. – № 10. З досвіду трудового виховання дітей // З досвіду організації політехнічного навчання в школі. – К. : «Радянська школа», 1956; Виховне значення краєзнавчої роботи і дитячого туризму // З досвіду морального виховання дітей і молоді. – К. : «Радянська школа», 1958; Виховання ініціативи і активності в піонерів у процесі краєзнавчої роботи // Виховання у піонерів ініціативи і самодіяльності. – К. : «Радянська школа», 1962. Приділяв увагу і питанням самопідготовки учнів. Так стаття у журналі «Радянська школа» за 1963, № 5 розкриває цей напрям дослідження: «Важливі умови ефективної самопідготовки учнів у школі з продовженим днем». З цією ж темою І. Т. Прус виступив на науково-практичній конференції у Харкові у 1963 р. Цікава тема його доповіді була представлена на

загальній науково-практичній конференції в Запорізькому державному педінституті у 1965 році: «Почуття єдності поколінь і шляхи його виховання».

Іван Терентійович Прус проводив велику роботу з надання допомоги органам народної освіти, інституту підвищення кваліфікації вчителів і шкіл, а також вищим навчальним закладам і технікумам міста Дніпропетровська з надання допомоги підвищення ділової педагогічної кваліфікації викладачів. Підготував три рецензії на підручник та статті в журналах «Радянська школа» (1960, № 5 – «Книга про досвід методичної роботи в школі»), «География в школе» (1960, № 3 – «Метеорологическая площадка в школе»), «Преподавание истории в школе» (1958, № 5 – «Общество юный историк»). І. Т. Прус був членом бюро педагогічної секції обласного товариства «Знання» і брав активну участь у цій роботі. Є його публікації і у тернопільській газеті «Вільне життя», 9 липня 1953 р. – «Зміст, форми і методи позакласної навчально-виховної роботи» та за 2 серпня 1955 р. – «Юні дослідники».

Протягом усього 1965/1966 навчального року проводив експериментальну роботу в початкових класах шкіл міста Дніпропетровська. Школа № 67, яка знаходиться територіально недалеко від навчального корпусу університету, виступає своєрідним педагогічним майданчиком для проведення експериментальної педагогічної роботи. І саме там Іван Терентійович проводив заняття з учнями 4-го класу зі свого улюбленого напряму – краєзнавства, за результатами роботи є наукові статті й методичні розробки.

З 1950 по 1956 р. як активний член КПРС обирався до складу районного комітету компартії, був депутатом міської ради смт Підволочиськ.

Був дуже активним професіоналом і брав участь у різних республіканських нарадах з питань розбудови роботи школи і педагогічної пропаганди. Іван Терентійович Прус брав участь в організації університету наукових знань для вчителів школи міста Дніпропетровська, систематично виступав з лекціями перед учителями та працівниками міста. Був членом авторського колективу зі створення методичних посібників у сфері роботи комсомольської та піонерської організацій у середній школі, активним пропагандистом товариства «Знання», за що отримав подяку від президії обласної організації цього товариства за підписом проф. Г. Б. Мельникова.

12 лютого 1966 р. Іван Терентійович Прус був визнаний інвалідом 2 групи внаслідок захворювання: далося взнаки військове поранення… У травні доцент І. Т. Прус подає заяву на ім'я ректора В. І. Моссаковського на звільнення з посади доцента і завідувача кафедри педагогіки у зв'язку з погіршенням стану здоров'я. 26 серпня 1968 р. І. Т. Прус виходить на пенсію. Планує переїзд до Львова.

Був нагороджений орденами та медалями. Мав орден Вітчизняної війни II ступеня, медаль «За оборону Ленінграда», медаль «За доблесну працю у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.», медаль «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні», медаль «25-річчя перемоги над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні».

Мав дружину І. М. Камишинську, 1929 р. н., доньку 1948 р. н. та доглядав за старенькою матір'ю 1900 р. н. у Запоріжжі, де й мешкав до березня 1965 р. за адресою: вул. Садова, 110. Відомо, що старша донька Світлана, 1943 р. н., працювала вчителем у Запорізькій області (1967).

Помер Іван Терентійович Прус 2 серпня 1998 р. у віці 79 років.

Основні праці: Прус І. Т. Виховання соціалістичного патріотизму в піонерів у процесі краєзнавчої роботи / І. Т. Прус. – К. : «Радянська школа», 1962. – 120 с.; Прус І. Т. Краєзнавство як елемент політехнічних знань / І. Т. Прус // Краєзнавство у школі. – Вип. 2. – К. : «Радянська школа», 1956; Прус І. Т. Краєзнавча робота у піонерській дружині / І. Т. Прус. – К. : «Радянська школа», 1958. – 94 с.; Прус І. Т. Краєзнавча робота як засіб розширення політехнічного кругозору учнів / І. Т. Прус. – Тернопіль : Обласний інститут удосконалення вчителів, 1955. – 16 с.; Прус І. Т. Педагогіка: методичні вказівки. – К. : «Радянська школа», 1964. – 68 с. (у співав.); Прус І. Т. Форми організації позакласної роботи та її освітнє і виховне значення // Зб. статей з загальнопедагогічних питань. – К. : «Радянська школа», 1955. – С. 176–199; Прус І. Т. З досвіду організації позакласної роботи в школі // Радянська школа. – 1953. – № 10; Прус І. Т. З досвіду трудового виховання дітей / І. Т. Прус // З досвіду організації політехнічного навчання в школі. – К. : «Радянська школа», 1956; Прус І. Т. Виховне значення краєзнавчої роботи і дитячого туризму / І. Т. Прус // З досвіду морального виховання дітей і молоді. – К. : «Радянська школа», 1958; Прус І. Т. Виховання ініціативи і активності в піонерів у процесі краєзнавчої роботи / І. Т. Прус // Виховання у піонерів ініціативи і самодіяльності. – К. : «Радянська школа», 1962.

Джерела та література: Архів ДНУ. – Ф. 1, оп. 1, спр. 4588, арк. 28; Волкова Людмила. Иван Терентьевич. Проходной персонаж. Мой шеф [Електронний ресурс] / Людмила Волкова. – Режим доступу : http://www.proza.ru/2012/08/30/1019; Волкова Людмила. Проходной персонаж. Мой шеф [Електронний ресурс] / Людмила Волкова. – Режим доступу : http://proza.ru/2012/08/ 25/ 952.

З. П. Бондаренко

РЕЙНГАРД
Ігор Олександрович

(22.02.1921 – 20.07.2009)

Кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки та психології (1968 – 1978)

Учений-педагог, психолог, поет. Народився 22 лютого 1921 р. у м. Катеринославі в родині відомого професора ДДУ, засновника Ботанічного саду Олександра Володимировича Рейнгарда. Навчався у середній школі № 67, отримав «золотий атестат», після закінчення школи у 1939 р. вступив на навчання до Дніпропетровського держуніверситету на фізичний факультет. До початку війни встиг закінчити два курси. У роки евакуації завершив вищу освіту на фізико-математичному факультеті П'ятигорського державного педінституту, одержавши диплом з відзнакою (1942). Працював учителем математики у 1942–1943 рр. у селі Кизил-Килису Башкегетського району Грузії. У липні 1943 р. працював лаборантом кафедри фізики і математики фармацевтичного інституту у П'ятигорську.

Повернувшись до звільненого Дніпропетровська, розпочав працювати у ДДУ з квітня 1944 р. асистентом кафедри геометрії, теорії функцій і алгебри, затим упродовж 55 років працював на посадах асистента, старшого викладача, доцента, професора.

У 1961 р. захистив дисертацію в НДІ загальної та політехнічної освіти (м. Москва) на тему «Задачи с практическим

содержанием в курсах геометрии и тригонометрии в свете проблем политехнического обучения» та був затверджений у 1964 р. ВАК СРСР доцентом. Дисертацію на тему «Психолого-дидактические основы структурирования содержания, форм и методов обучения в вузе» на науковий ступінь доктора педагогічних наук захищав у Києві в 1985 р. в Київському державному педагогічному інституті (КДПІ). У ДДУ керував кафедрами графіки (1955–1968) фізико-технічного факультету та кафедрою педагогіки (1968–1978), яка входила до структури філологічного факультету, понад 10 років був заступником декана фізмату та фізтеху (1947–1957), 6 років – начальником навчальної частини університету (1958–1964), у тому числі – з 1963 р. по 1964 р. виконував обов'язки проректора з навчальної роботи.

У січні 1995 р. І. О. Рейнгарду присвоєне вчене звання професора кафедри педагогіки. Ґрунтовні дослідження проводив у галузі методики викладання математики, загальної педагогіки, педагогіки вищої школи, педагогічної психології і педагогічної теорії інформації. Організував лабораторію експериментальної психології, займався питаннями програмованого навчання, започаткував наукову школу дидактики ВНЗ. Читав лекційні курси «Аналітична геометрія», «Вища математика», «Технічне креслення», «Нарисна геометрія», «Педагогіка вищої школи», «Педагогіка», «Методика математики», «Педагогічна психологія», проводив семінари, понад 30 років очолював педагогічну практику студентів різних спеціальностей у школах міста Дніпропетровська, керував секцією педагогіки та мовознавства (1962–1964).

Член Вченої ради ДДУ, член методичної ради університету, ради факультету. Відповідальний секретар 5-ти випусків збірників наукових праць кафедри педагогіки та психології, член редколегії науково-методичних збірників. Опублікував близько 150 наукових праць, випустив 7 підручників. Надрукував у збірнику «Політехнічне навчання у викладанні математики» результати наукового дослідження (1955), у газеті «Радянська освіта» опублікована стаття «Виховання любові до обраного фаху» у співавторстві з Д. А. Курченко. Разом із професором З. С. Донцовою підготовлений розділ «Історія розвитку наукових напрямів у ДДУ» для монографії «Історія ДДУ».

До науково-педагогічної спадщини належать низка відомих педагогічних праць. Ось одна з них: «Лекції з педагогіки вищої

школи» (Дніпропетровськ : ДДУ, 1970. – 167 с.). В основу цього посібника покладений конспективний курс лекцій з педагогіки вищої школи (8 лекцій): 1) Процес навчання та методи навчання у вищій школі. 2) Планування навчальної роботи у ВНЗ. 3) Розвиток нових методів навчання. 4) Програмне навчання. 5) Лекція у ВНЗ як керуюча форма навчальної роботи у ВНЗ. 6) Інші основні форми навчальної роботи у ВНЗ. 7) Організація самостійної роботи студентів та форми перевірки навчальної роботи. 8) Основні питання виховання студентства, який був прочитаний автором посібника у 1968/1969 навчальному році слухачам факультету підвищення кваліфікації Дніпропетровського державного університету (математикам, фізикам та хімікам). У посібнику розглядаються лише основні проблеми та найважливіші дидактичні питання педагогіки вищої школи, невеликий обсяг матеріалу не дає можливості деталізувати деякі питання. Автор дозволяє деталізацію тільки з тих розділів, у яких він більш компетентний і має свої судження, розробки, дослідження.

Основною метою посібника є надання допомоги викладачеві-початківцю у підвищенні своєї педагогічної кваліфікації, у довершенні педагогічної майстерності, орієнтація його на самостійну роботу з літературою, яка присвячена проблемам педагогіки вищої школи.

У вступі до посібника автор пише, що педагогіка вищої школи – наука, яка виникає у наші дні. Необхідність її розвитку обумовлена зростанням вищої освіти у нашій країні, важливістю її удосконалювання.

Відомо, що історично педагогіка сформувалась як наука про виховання і навчання дітей. Слово педагогіка (від гр. «пайдагогос») означає «дітоводіння». Однак хоча педагогіці вищої школи доводиться мати справи з дорослими, галузі педагогічної науки ВНЗ не відрізняються від галузей «дитячої педагогіки». До основних розділів педагогіки вищої школи належать теорія виховання, дидактика та загальні теоретичні питання цієї нової науки.

Педагогіка вищої школи має інші наміри виховання, навчання та освіти, ніж шкільна (дитяча) педагогіка. Вона створена науково обґрунтовувати процес виховання та навчання дорослих в умовах вищих навчальних закладів, науково викладати зміст вищої освіти, здійснювати керівництво методикою викладання окремих наукових дисциплін ВНЗ.

Важливе місце в педагогіці вищої школи зайняли питання вивчення відносин у колективі, розвиток особистості студента, у тому числі професійно значущих якостей особистості. Вивчення, узагальнення та поширення передового педагогічного досвіду, науково-педагогічні спостереження та експеримент, вивчення та впровадження у навчальний процес нових методів навчання також були у центрі дослідження.

Предмет та метод педагогіки вищої школи, як і загальної шкільної педагогіки, пов'язані один з одним. Педагогіка вищої школи вже на перших етапах свого розвитку застосовує діалектичний метод дослідження явищ, що розглядаються цією наукою, а діалектичний метод керує усіма основними окремими методами дослідження педагогічної науки у вищій школі. До числа цих методів можна віднести методи наукового спостереження, педагогічного експерименту, вивчення та узагальнення педагогічного досвіду, метод аналогії, методи формалізації та моделювання, порівняльно-історичні методи дослідження. У педагогічних дослідженнях постійно використовують методи порівняння, індукція та дедукція, аналіз та синтез.

Це загальновизнаний підручник з педагогіки, що необхідний для викладачів-початківців ВНЗ і аспірантів. Ще один підручник «Форми та методи викладання у вищій школі» (Дніпропетровськ : ДДУ, 1973. – 73 с.) складається з 8 розділів: 1) Про принцип впорядкованості навчального процесу у ВНЗ. 2) Питання впорядкованості структури форм організації навчального процесу у ВНЗ. 3) Деякі питання впорядкування форм контролю. 4) До питання структурування навчальних та контролювальних програм. 5) Структура та впорядкування методів навчання у навчальному процесі ВНЗ. 6) Упорядкування методів самостійної роботи студентів. 7) Питання педагогічного діагностування та прогнозування. 8) Елементарні керуючі діяння педагога та впорядкування навчального процесу.

Кожен із розділів складається з декількох невеликих підрозділів (до 10 пунктів).

Посібник призначений для викладачів ВНЗ, слухачів факультетів підвищення кваліфікації. Метою цієї роботи є з'ясування шляхів оптимізації навчального процесу через його впорядкування. Ця оптимізація відбувається не за рахунок впровадження нових методів навчання, а через їхнє вивчення, адже

у структуруванні навчального матеріалу, який проводиться для його подальшого програмування, вже закладені великі можливості оптимізації навчального процесу. Проблемний підхід у викладанні стимулює самостійну розумову діяльність студентів. Алгоритмізація послідовності викладу інформаційних кадрів і без спеціального навчання студентів алгоритмам перетворення та розпізнавання сама собою сприяє впорядкуванню процесу викладання та процесу навчання.

У процесі дослідження застосовувалися методи графічного моделювання, на противагу знаковому моделюванню. Знакові моделі та застосування математичних методів у дидактиці заслуговують уваги, однак на сьогодні ще не дають значних практичних результатів. Стосовно графічних методів, то їхнє застосування у структуруванні окремих ланок навчального процесу не лише їх ілюструє, а й допомагає з'ясувати деякі його специфічні закономірності, намічати шляхи його оптимізації.

Запропонований структурно-інформаційний підхід для розглядання форм та методів викладання сприяв створенню науково обґрунтованої системи навчання у ВНЗ. Наукова організація педагогічної праці має здійснюватися викладачами і розпочинається вона з вивчення можливостей раціонального впорядкування структур наукового процесу.

Навчальний посібник «Основи педагогіки вищої школи» (Дніпропетровськ : ДДУ, 1980. – 91 с.) складається з 10 розділів (1. Предмет, задачі та методи педагогіки вищої школи. 2. Сутність та мети комуністичного виховання. Принципи виховання. 3. Методи виховання. Студентський колектив та педагогічні засади його формування. 4. Сутність і зміст освіти та процесу навчання. Система дидактичних принципів. 5. Методи підготовки спеціалістів у ВНЗ. 6. Засоби навчання. Технічні засоби навчання. 7. Форми організації навчального процесу у ВНЗ. Лекція у ВНЗ. 8. Бюджет часу студентів та організація їхньої самостійної роботи. 9. Поточний контроль та оцінка знань. 10. Організація навчально-методичної роботи у ВНЗ та функції педагога вищої школи), які у свою чергу розділяються на декілька підрозділів.

Обов'язково після кожного розділу міститься список використаної літератури для самостійного опрацювання (бібліографічний список).

Невеличка за обсягом книга адресована слухачам факультетів підвищення кваліфікації, викладачам вищих навчальних закладів та написана відповідно до програми, яка розроблена у відділі методики навчання НДІ ПВШ та схвалена у 1987 р. навчально-методичним керівництвом з вищої освіти Міністерства ВНЗ СРСР.

Дуже обмежений обсяг посібника дозволив його авторам висвітлити лише основні питання педагогіки вищої школи з розрахунком, що читачі скористаються великою кількістю наукової та науково-методичної літератури. Разом із тим тут наводяться приклади деяких основних результатів досліджень, які були проведені на кафедрі педагогіки та психології Дніпропетровського державного університету, у яких, крім авторів, брали участь Є. Т. Коробов, Н. Л. Меншикова, Л. М. Павська, І. В. Распопов, а також співпрацівники лабораторії НОП ДДУ – М. Л. Гендін, І. Д. Ломазова та ін.

Автор наполегливо рекомендує поряд із структурно-системним підходом упроваджувати в процес навчання студентів інформаційно-психологічний підхід, що сприяє оптимізації взаємовідносин та взаємодії вчителя, учня та засобів навчання у навчальному процесі.

Цей посібник може бути також рекомендовано аспірантам та викладачам ВНЗ, слухачам психолого-педагогічних семінарів, усім тим працівникам ВНЗ, які беруть або ж будуть брати участь у навчально-виховному процесі.

В навчальному посібнику «Підтексти у навчанні» (Дніпропетровськ : ДДУ, 1990. – 75 с.) розглядається застосування у навчанні підтекстів – об'єктивних та суб'єктивних форм «домислювання» вихідних літературних або навчальних текстів з метою їх найбільш повного розкриття. Автор демонструє логічну та структурно-психологічну основу підтекстів, зв'язок їх з орієнтирами та збільшеними навчальними блоками.

Посібник адресується студентам університетів – майбутнім учителям та містить 63 теми курсових і дипломних робіт. Цей посібник підводить студентів від теоретичних роздумів до їхнього практичного застосування – виконання курсових та дипломних робіт. У роботі формується 41 тема курсових та 22 теми дипломних робіт.

У посібнику дидактично аналізуються засади підтексту (розділ 3), зв'язок підтекстів з орієнтирами (розділ 4),

використання підтекстів при розв'язанні навчальних задач (підрозділи 6.4–7.2).

У розділах 1, 2 і підрозділі 6.1 розглядаються шляхи використання підтекстів при вивченні гуманітарних дисциплін: російської мови, літератури, англійської мови. У розділі 5 представлені застосування підтекстів у дисциплінах фізико-математичного та технічного циклів. У п'ятьох розділах (2–6) наводяться теми відповідних курсових та дипломних робіт.

Завершується цей невеликий навчальний посібник сьомим розділом, який намічає перспективи розвитку контекстно-підтекстного навчання та виникнення нових напрямів у педагогіці та психології, що спрямовані на активізацію мислення та на вимірювання, на математичні розрахунки та на творчу самостійність.

Навчальний посібник «Упорядкування системи сприйняття інформації» (Дніпропетровськ : ДДУ, 1975. – 62 с.) призначений для слухачів факультетів підвищення кваліфікації – викладачів математики, фізики та хімії вищих навчальних закладів; розглядаються питання впорядкування наукової інформації за рахунок її структурування.

Отримані авторами теоретичні та експериментальні результати можуть допомогти у довершенні методів та прийомів викладання у вищій школі. Автори дають декілька дидактичних аспектів для впорядкування інформації: 1. Упорядкованість проходження навчального матеріалу, а також становлення лінійного порядку. 2. Упорядкованість, що забезпечує симетричність викладу інформаційного матеріалу. 3. Упорядкованість за рахунок застосування різних типів класифікації інформаційного матеріалу. 4. Упорядкування за рахунок створення блоків першого, другого та вищих вимірів. 5. Упорядкування за рахунок застосування в навчальному процесі навчальних алгоритмів та за рахунок навчальних алгоритмів розпізнавання. 6. Упорядкування за рахунок встановлення внутрішньопредметних та міжпредметних зв'язків. 7. Упорядкування за рахунок оптимального кадрування навчальної інформації, визначення в кожному конкретному випадку оптимальної величини інформаційного кадру, місця кадрів, що викликають зовнішній зворотний зв'язок та операційних кадрів усередині кожної групи інформаційних кадрів. 8. Упорядкування структури інформаційного матеріалу за змістом, формою, методом викладання.

До того ж, підсумовуючи увесь матеріал цієї праці, можна сформулювати такі рекомендації: 1. Вважати доцільним для викладача ВНЗ проводити структурованість інформаційного матеріалу навчального пояснення, а особливо його керуючих – операційних кадрів. 2. Порівнювати різні навчальні пояснення одного й того ж факту, явища, закону і т. д., оцінюючи як їх інформативність, так і дидактичну доцільність. 3. Застосовувати у якості засобу аналізу навчального процесу у ВНЗ методи графічного моделювання. 4. За наявності можливостей прагнути до оптимальної згорнутості навчальної інформації у «лінійні блоки». 5. Застосовувати системи задач-блоків для навчання студентів вирішенню важливих класів навчальних задач. 6. Застосовувати у викладенні різні, а також вищеназвані засоби впорядкування навчального матеріалу. 7. Особливо займатися впорядкуванням позасвідомо сприйнятої навчальної інформації з метою розвантаження контролюючої свідомості в період сприйняття великих навчальних інформаційних доз.

Ці настанови, на думку авторів, будуть сприйняті лише в тому випадку, коли читачі перекладуть ці рекомендації на мову своїх власних методик ВНЗ.

Серед наукових кіл відомий «Збірник задач з геометрії та тригонометрії з практичним змістом» (М. : Учпедгиз, 1960. – 115 с.). У цьому збірнику є різноманітні завдання з практичним та виробничим змістом. Він призначений у якості посібника для вчителів математики середньої школи як додатковий збірник до постійних збірників задач. Наведені у збірнику задачі можуть бути також використані у школах робочої та сільської молоді.

Структура збірника полегшує його використання не тільки вчителям, а й учням. Чи не найголовнішу роль у розвитку навичок застосування на практиці теоретичних завдань, які були отримані під час вивчення математики, мають зіграти завдання з практичним змістом. Під час вирішення прикладних задач учні бачать життєву необхідних тих чи інших теорем, понять, визначень, формул, що допомагає у глибокому вивченні засад математичної науки.

Розрахований на викладача, який не має технічної освіти, збірник постачається стислим технічним словником, а ціла низка задач – вказівками та розв'язками, що є в кінці книги: це може полегшити використання збірника не тільки вчителям, а й учням.

На початку книги наводяться методичні вказівки, які допоможуть вчителеві ввести у навчальний процес наведені нижче задачі. Із 260 задач 30 – на побудування і лише 8 задач – на доказ. 75 задач потребують для свого розв'язання знань з тригонометрії.

Прикладні задачі розподілені у збірнику за темами середньої школи, усередині кожного параграфу задачі розміщені не обов'язково в порядку зростання труднощів, бо схожі за своїм змістом задачі об'єднувались автором в окремі групи. Номери складних задач позначені зірочкою.

Автор вважає за потрібне висловити подяку кандидату фізико-математичних наук В. М. Чернишенку, який уважно прочитав рукопис збірника та зробив цінні вказівки за його змістом. До речі, Ігор Олександрович дуже довіряв і В. М. Чернишенку, і його синові – Сергію Вікторовичу. Нещодавно до нас передали рукопис нової праці І. О. Рейнгарда про персоналії відомих людей в університеті, який був у однодумців Ігоря Олександровича, колег і друзів, серед яких і Сергій Вікторович Чернишенко, на вичитуванні та узгодженні матеріалу. Робота із редагування нового твору І. О. Рейнгарда триває.

І. О. Рейнгард близько 20 років розробляв психологічну теорію інформаційно-логічних підтекстів, яка застосовувалася і для віршування. Написав тисячі віршів. Видав і підготував до друку кілька збірок поезій: «Природа и человек» (2004), «Смысл и поиск» (2007) та інші.

У збірнику «Природа і людина» (Д. : Вид-во Дніпропетр. ун-ту, 2004. – 236 с.) подано вірші, присвячені завданням охорони довкілля, питанням стосунків людини з тваринним і рослинним світом, проблемам біосфери та ноосфери.

Ноосфера є сферою взаємодії природи та суспільства, у якій головний вплив здійснює на природу людина. Дослідження проблем біосфери, екології та ноосфери на матеріальній основі, а також велика робота з роз'яснення глобальних задач людства у цьому напрямі була проведена академіком В. І. Вернадським – видатним дослідником природи, мислителем та організатором науки, першим президентом АН України. Низка віршів цієї книги пов'язана з його думками та ідеями І. О. Рейнгарда. Ця робота представляє не хаотичний збірник віршів, а книгу, для якої характерна впорядкованість віршованого матеріалу. Починається вона з опису навколишньої природи, якою неможливо не милуватися.

Далі йдуть вірші про екологічні проблеми, думки про розвиток життя на планеті та у багатьох її куточках.

Перший спеціальний цикл милування природою – це вірші про квіти, польові, балконні та кімнатні. Вірші про плоди та овочі, про братів зелених, про дерева, ліси, про степи та луки.

Братья зеленые

Я лежу под ветвистыми клёнами
В середине июньского дня.
Дайте руки мне, братья зелёные,
Защитите от дыма меня.

Вы же знаете – это не мистика.
Кровь зелёная в каждом листке,
Напрягаются жилки на листике,
Как сосуды на нашей руке.

Ветер ветку колеблет, как маятник,
И как будто желанный ответ,
Шепчет мне листовая мозаика,
Собирая рассеянный свет.

Другий цикл – це мешканці річок та морів, також – комахи та пташки, потім – домашні улюбленці – собаки та коти. У третьому циклі – життя людського суспільства з усіма його проблемами. Потім – деякі позитивні якості особистості (любов, ніжність, дружба, жіночність, краса, натхнення тощо).

Баллада о мании величия

Это стало будто бы как мания,
И в стихии моря и огня
Есть давно Великая Британия,
Хочет быть великою Чечня.

Скромность – эта нимфа многоликая –
Аноним тибетских медицин…

Лучших называли мы великими,
Классиками стали мертвецы.

Быть хотят бедняги президентами,
Каждый третий, вроде, претендент.
Некто бывший…С орденскими лентами,
А теперь – футбольный президент.

Подковёрная, почти подводная
Бдит борьба за вожделенный трон.
Стала клептомания народною –
Вор в законе и через закон.

Каждый стал искать в себе отличие –
Народился, стало быть, и лезь!
Это в общем Мания Величия,
Нашей новой психики Болезнь.

А униженные, оскорблённые?
Чем их хуже этот Герострат?
Вслед за ними стать непревзойдёнными
И гориллы тоже захотят.

У кінці книги автор повертається до проблем життя та смерті, живого та неживого, до взаємодії ноосфери та біосфери.

Защитите мать-природу

Ведь так должно было случиться,
Разбился танкер… – только лишь?!
И это нам уже не снится –
На дне Атлантики «Престиж».
И волосы тут встанут дыбом,
Как чернь мазута из воды.
Плывёт путина мёртвой рыбы,
Десятки тысяч тонн беды.

И из пучины океана,
Как бы из логова врага,

Плывёт беда из равной раны
К его испанским берегам.
Без нас спасения не будет –
Кто защитит Природу-мать?
Поймите, мыслящие люди,
То, что сановным не понять!

Факт публікації у видавництві ДДУ тематичної книги віршів «Природа і Людина» пояснюється існуванням відповідних факультетів – біолого-екологічного, психології та соціології, ряду гуманітарних факультетів, а також великого складу вчених, викладачів – біологів, екологів, соціологів, психологів, педагогів, геологів, філософів та інших спеціалістів, які організовують та здійснюють екологічне виховання студентів. Книга «Природа і Людина» має нас переконати у тому, що природа не тільки для людини, але й людина – для природи.

Проблема підтекстів у творчості Ігоря Олександровича Рейнгарда займала визначне місце. На думку автора, інформаційно-логічний підтекст – це підтекст, що розкриває механізм мислення людини. Він має інформаційну основу та логічну структуру, що являє собою процес самостійного розвитку читачам вихідного тексту.

Такий підтекст може бути об'єктивним, глобальним, загальним та зрозумілим для всіх, а також локальним, суб'єктивним, особистим у своїх різних варіантах. Теорія та застосування такого підтексту викладені у виданнях: Рейнгард І. О. Підтексти у навчанні. – Дніпропетровськ : ДДУ, 1990. – 76 с.; Рейнгард І. О. Підтексти у віршуванні. – Дніпропетровськ : ДДУ, 1996. – 86 с.; Рейнгард И. А. Природа и Человек. Стихи. – Д. : Изд-во Днепропетр. ун-та, 2004. – 236 с.; Рейнгард И. А. Подтексты. Стихи. – Д. : Изд-во Днепропетр. ун-та, 2000. – 197 с.; Рейнгард И. А. Смысл и поиск. Краткая антология стихов. – Д. : Изд-во Днепропетр. ун-та, 2007. – 124 с.; Рейнгард И. А. Подтексты в стихосложении.– Д. : Изд-во Днепропетр. ун-та,1996. – 86 с.

Ця книга написана не як збірник віршів, а саме як книга, що несе свій підтекст, яку можна читати послідовно, при цьому осягати її прихований смисл. Видається, що такий підхід може стати характерним для віршування у XXI столітті. В якості прикладів підтекстного аналізу віршів можна навести три останніх вірші цієї книги («Орфографический словарь», «Утро», Муравьи»).

Орфографический словарь

Мой старый друг, мой секретарь –
Орфографический словарь,
Опора верная, как палка!
Как ни печально, я скажу:
Всё реже я в тебя гляжу,
Моя домашняя шпаргалка.

Сосед мой – тот не грамотей
И не любитель словарей –
Хозяин гаража и «Волги».
Но я, владелец словаря,
Словарь храню совсем не зря
В почетном гараже на полке.

Прийдет когда-нибудь сосед:
Сын ходит в университет,
Там сочинения, заданья…
И я с непознанных небес
Сниму словарь, как «Мерседес»,
Как образец п р а в о писанья.

Утро

Сперва будильник ровно в полседьмого,
Покашливанье, шарканье шагов…
Так каждый день, и всё это не ново –
Пять дней в неделю и «без дураков».

И мини-водопад из унитаза,
И шелест в ванне тёплого ручья…
Всё это ежедневно без отказа,
И утро, словно в шахматах ничья.

Затем уже стук чашек и тарелок,
Потом со скрипом отодвинут стул…
Дверь хлопнула… А позже почерк мела,
Доска и класса равномерный гул.

Муравьи

Вселенским утром, как на Днепрострое,
Вручную всё, без кранов и колёс,
Шли муравьи в свой муравейник строем,
И каждый малый что-нибудь да нёс.

Они, как мы, покорны чьей-то воле,
Как мы тогда, всё шли, и шли, и шли,
Как будто в этой пешеходной доле
Своё предназначение нашли.

Я их люблю за труд их чернокожий,
За их ГУЛАГ для рода, для семьи,
За их упорство, преданность, но всё же,
Как хорошо, что мы не муравьи!

У першому вірші образ орфографічного словника трансформується з «опоры верной, как палка» та з «домашней шпаргалки», яка все менш необхідна своєму розвивальному та грамотному господарю («всё меньше я в тебя гляжу») у деякий глобальний символ – символ величі науки та знань.

У словника «почётный гараж» на полиці, де він ще знаходиться на небесах, що не були пізнані студентом університету. Створюваний образом орфографічного словника глобальний підтекст вірша об'єктивний. Можна припустити, що його знайде абсолютна кількість читачів. Словник прирівнюється до «Мерседеса», авто більш дорогого та досконалого, ніж «Волга» сусіда.

В останньому рядку вірша словник кваліфікується як приклад «п р а в о писания», а в останньому складеному слові перша його частина виокремлюється розбивкою, що має наштовхнути читача не тільки на те, що словник повинен вчити молодь грамотності, але й на виникнення суб'єктивного підтексту «писание права», наукових засад сучасної правової держави, яка розвиває передову науку, символом якої виступає «орфографический словарь», що виводить студентів на «неопознанные небеса». Звісно, таке тлумачення менш імовірне, ніж вказаний вище глобальний підтекст.

У другому вірші у читачів складається враження про трудовий ранок у сім'ї, у якій один із членів готується розпочати свій

трудовий день. Це об'єктивний підтекст. Так вірш, напевно, буде зрозумілий більшості читачів. Далі автор зображує суб'єктивний підтекст, який простежується у таких рядках вірша: «так каждый день», «пять дней в неделю», «всё это ежедневно без отказа».

А останні півтора рядки третього чотиривірша: «А позже почерк мела, доска, и класса равномерный гул» наштовхують читача на кінцевий та об'єктивний самостійний висновок – син учителя.

У третьому вірші зображується завзята праця мурах. Але вона «без кранов и колёс». Використовувані епітети разом з укріпленням їхньої «пешеходной доли» та судженням, що вони, як ми, «покорны чьей-то воле», при сприйнятті ключового слова «ГУЛАГ» одразу встановлюється паралель між мурахами та будівниками Дніпрогесу.

Із цього порівняння «как на Днепрострое» і розпочинається цей невеличкий вірш. Перераховані епітети, порівняння та судження, які внесені в цей текст, складають так звані «исходные тексты», які породжують цілий ряд локальних підтекстів та приводять до виділення основного (глобального та об'єктивного) підтексту, який узагальнюється кінцевим судженням: «Как хорошо, что мы не муравьи!»

Схожий аналіз з виділенням об'єктивних та суб'єктивних підтекстів може бути використаний у більшості наведених у цій книзі віршів, які закликають читачів до активного читання та усвідомлення їх.

Розглядаючи свою хронологію поетичної творчості, автор підрахував, що у дитинстві, юності, молодості та зрілості ним було написано набагато менше віршів, ніж у період зрілості. Якщо за все життя він написав 15 тис. віршів, то на період зрілості припадає більше 8 тис.

Від руки автором написано 9 книг, які були підготовлені до комп'ютерної обробки та містить близько 2 тис. сторінок. Більша частина віршів знаходиться в архіві у автора, який він заповів музею історії університету.

У цій книзі використовуються в якості нових художніх засобів інформаційно-логічні підтексти та наводяться нові форми коротких віршів: «швидкоплинність» (4 рядки), віршовані притчі (8 рядків), віршовані есе (12 рядків) та короткі балади (24 рядки).

Притча об обмане

Воздав Аллаху на гроши,
Его используя всемерно,
В своей религии грешим,
Себя считая правомерным.

И храм используя, как флаг,
Не думая о самом главном,
Ты ищешь корысти и благ,
Себя считая православным.

Вместо послесловия

Попробуйте, раскройте эту книгу –
В ней лирика, прогностика и быт,
Она с другими не равновелика,
И, может быть, совсем не для толпы.
Возьмите наугад из середины
И прочитайте два или одно,
Как примеряя платье из сатина,
Как дегустатор, пробуя вино.
Эссе и притчи в ней предельно кратки,
А сам тираж настолько невелик,
Что эта книга, как аристократка,
Окажется в отделе редких книг.

І. О. Рейнгард – керівник 10 кандидатських дисертацій. Його аспіранти І. В. Распопов, Є. Т. Коробов, О. А. Почерніна, Р. П. Цирульник, Л. М. Павська, Л. В. Клименко, Т. Ю. Крушинська та ін. успішно захистили дисертації в спеціалізованих радах Києва, Казані, Харкова.

Був організатором студентської преси, членом редколегії університетської газети «За передову науку»; організатором і учасником художньої самодіяльності; активним лектором обласного відділення товариства «Знання», членом педагогічного товариства УРСР, пропагандистом, ректором Народного університету педагогічних знань викладачів ВНЗ у Будинку вчених Жовтневого (нині – Соборного) району м. Дніпропетровська

(нині – м. Дніпро); членом міської літературної вітальні. Як учасник війни нагороджений медалями СРСР: «За доблестный труд в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг.», медаль «За доблестный труд в ознаменование 100-летия В. И. Ленина».

Помер 20.07.2009 р. у Дніпропетровську.

Нині пам'ять про відомого педагога, вченого, поета І. О. Рейнгарда вшановують. Його іменем названа аудиторія у навчальному корпусі № 2, де він працював, студенти досліджують життєвий і професійний шлях ученого-педагога. Так під керівництвом доцента Л. М. Ніколенко студентка Аліна Рябенко з групи ДК-16-1 підготувала курсову роботу «Життєвий і педагогічний шлях ученого Ігоря Олександровича Рейнгарда». І це лише початок подальшої плідної роботи із вивчення невідомих сторінок життя і діяльності І. О. Рейнгарда.

Основні праці: Рейнгард И. А. Сборник задач с практическим содержанием по геометрии и тригонометрии / И. А. Рейнгард. – М. : 1960. – 115 с.; Рейнгард И. А. Чтение и процесс восприятия «комплексных чертежей» / И. А. Рейнгард // Формирование и развитие пространственных представлений у учащихся. – М. : МГУ, 1964. – С. 133–140; Рейнгард И. А. Формы и методы преподавания в высшей школе / И. А. Рейнгард. – Днепропетровск, ДГУ, 1973. – 76 с.; Рейнгард І. О. Про співвідношення між новими і традиційними методами навчання // Питання дидактики вищої школи. – К. : Вища школа, 1976; Рейнгард И. А. Подтексты в обучении / И. А. Рейнгард. – Днепропетровск, ДГУ, 1990. – 76 с.

Джерела та література: Архів ДНУ. – Ф. 1, оп. 13, спр. 93, арк. 162; Професори Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара: біобібліографічний довідник / голова редкол. проф. М. В. Поляков. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Д. : Вид-во Дніпропетр. нац. ун-ту, 2008. – С. 418–419; Професори Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара: біобібліографічний довідник / голова редкол. чл.-кор. НАН України, проф. М. В. Поляков та ін. – 3-тє вид, перероб. і доп. – Дніпро : ЛІРА, 2018. – С. 277–278.

З. П. Бондаренко

ТКАЧУК
Василь Іванович

(08.10.1934–10.02.1996)

Кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри педагогіки (1978–1994)

Український педагог, громадський діяч, організатор. Народився Василь Іванович Ткачук у родині колгоспників 8 жовтня 1934 р. у селі Глибочок Тальнівського району на Черкащині.

У 1944 р. поступив у семирічну Глубочанську школу й закінчив 7 класів у 1951 р. У цьому ж році вступив до Київського електромеханічного технікуму, де закінчив 1-й курс й за сімейними обставинами залишив технікум. У жовтні 1952 р. продовжує здобувати середню освіту в СШ № 1 м. Тальне Черкаської області. У 1954 р. закінчив 10 класів Тальнівської середньої школи № 1, а з січня по березень 1955 р. працював на заводі щебеню № 6 як причіпник мотовоза.

З березня 1955 р. по лютий 1956 р. за комсомольською путівкою був направлений на освоєння цілини в Акмолинську область Казахстану – м. Цілиноград (тепер – м. Астана). Працював у Казгочинській МТС обліковцем тракторної бригади, звідти був направлений в училище механізації сільського господарства, яке закінчив у січні 1956 р. на «відмінно» за спеціальністю «Тракторист-машиніст» широкого профілю. Із квітня по жовтень 1956 р. працював трактористом і комбайнером-механіком у Тальнівській МТС Черкаської області.

У жовтні 1956 р. був призваний на військову службу до лав Радянської Армії (в/ч 06792). Є цікавий факт у документах Василя Івановича під час служби. Від командування частини боєць В. І. Ткачук має 21 заохочення. Там же вступив до лав Компартії, закінчив вечірню партійну школу і мав лише позитивні відгуки.

Після проходження служби (1956–1959) навчався в Дніпропетровському державному університеті з 1959 по 1964 рр. на філологічному факультеті (спеціальність «Російська мова

і література»). Лекції читали відомі на філфаці викладачі: Давидова, Шрейдер, Колбовський, Опришко, Стехін, Князєв та ін. Заліковка Василя Ткачука позначена п'ятірками. Курсові роботи та дипломна виконані на «відмінно». Педагогічну практику проходив у СШ № 80, № 23 та технікумі автоматики й телемеханіки. Можна зробити припущення, що професійне налаштування він отримав ще тоді. В особовій справі зберігся текст диктанту «Море шумить», який він писав на вступному іспиті. Приємно дивує грамотність абітурієнта. Зроблено лише 2 помилки – пропущена буква й кома… Оцінка «добре» засвідчила його високий рівень готовності до навчання у ВНЗ. Така ж оцінка була і за твір «Образ Давидова у творі М. Шолохова «Піднята цілина». Після закінчення навчання в ДДУ В. І. Ткачук отримує диплом з відзнакою та здобуває кваліфікацію «Філолог. Учитель російської мови та літератури середньої школи». І як нагорода за відмінну працю під час навчання – В. І. Ткачука залишили працювати на кафедрі педагогіки. 25 серпня 1964 р. він зарахований на посаду викладача кафедри педагогіки, у 1966 р. переведений на посаду викладача російської мови, а з 1967 р. працює в апараті міськкому партії м. Дніпропетровська інструктором відділу науки і навчальних закладів. Із 1 грудня 1970 р. навчається в аспірантурі Дніпропетровського державного університету. У 1973 р. успішно закінчує стаціонарну аспірантуру по кафедрі російської мови, а після її закінчення повертається знову на кафедру російської мови викладачем. У квітні 1973 р. захистив дисертацію на здобуття вченого ступеня кандидата філологічних наук. Молодого науковця помітили і в партійних колах міста. Згодом його запрошують на роботу в апарат Дніпропетровського обкому Компартії України на посаду заступника завідувача відділу науки і навчальних закладів. Там він працював з липня 1973 р. по вересень 1977 р. 29 вересня 1977 р. повертається на кафедру російської мови старшим викладачем та призначається заступником декана заочного факультету. А 22 листопада цього ж року переведений на посаду старшого викладача кафедри педагогіки і психології. У 1978 р. працює доцентом на кафедрі педагогіки як обраний за конкурсом. 22 серпня 1979 р. В. І. Ткачуку присвоєно вчене звання доцент по кафедрі педагогіки.

25 травня 1978 р. В. І. Ткачук призначається завідувачем кафедри педагогіки, а 30 серпня 1984 р. призначається в. о. декана

створеного нового педагогічного факультету, але працював нетривалий період і 4 березня 1985 р. він звільнений від обов'язків в. о. декана педагогічного факультету. З 8 лютого по 8 квітня 1979 р. проходив стажування при Київському державному університеті. Значне місце приділяв вивченню питань організації педагогічної практики, а також проходженню студентами піонерської практики за місцем проживання учнів та у піонерських таборах, вивченню планування усіх видів робіт по кафедрі. Позитивний відгук підписаний завідувачем кафедри педагогіки, професором КДУ ім. Т. Г. Шевченка О. М. Алексюком. Проходив курси підвищення кваліфікації в Московському державному університеті ім. М. В. Ломоносова (1985), курси ФПК ДДУ щодо оволодіння обчислювальною технікою (1986). У 1987 р. проходив тримісячні курси стажування на кафедрі педагогіки Сімферопольського університету. Знайомлячись із досвідом колег навчальних закладів, Василь Іванович Ткачук завжди обирав новий напрям для діяльності кафедри педагогіки й упроваджував його, як наприклад, організація безперервної педагогічної практики, розробка критеріїв професійно-педагогічної підготовки майбутніх педагогів, оптимізація освітнього процесу та інше.

У ДДУ читав курс педагогіки студентам багатьох факультетів: біологічного, філологічного, фізичного, хімічного та математичного. Завжди мав високі бали за результатами тестування «Викладач очима студентів».

У 1994 р. переведений на посаду доцента кафедри педагогіки за строковим трудовим договором на 5 років. Працював викладачем педагогіки в університеті марксизму-ленінізму Дніпропетровського міськкому компартії з 1968 по 1973 рр., а також викладав у Вищій партійній школі при ЦК КПРС. Партпрацівники часто зверталися до Василя Івановича щодо його участі у підготовці питань на бюро обкому партії чи пленум.

До виконання обов'язків ставився добросовісно, займався розробкою питань покращення лекційної роботи з педагогіки та упорядкування методичних матеріалів з організації семінарських занять, використання технічних засобів навчання тощо. Має 89 наукових праць з проблем педагогіки та російської мови, видані 9 методичних посібники, які розглядають питання удосконалення навчального процесу у закладі вищої освіти. Наукові

інтереси стосуються проблем вищої школи і спрямовані на підвищення ефективності освітнього процесу у закладі вищої освіти.

В. І. Ткачук разом із колегами представив цікаву доповідь на Всесоюзний семінар-нараду у 1985 р. (Ткачук В. И., Распопов И. В., Рейнгард И. А. «О возможности автоматизации вузовского экзамена с помощью вычислительных устройств / Методическое обеспечение применения ТСО при изучении русского языка как один из путей интенсификации учебного процесса в вузе: материалы докладов и сообщений Всесоюзного научно-методического совещания-семинара. Дн-ск, 1985).

Інструктивно-методичні вказівки з організації і керівництва безперервною педагогічною практикою в ДДУ підготовлені у співавторстві з працівниками навчального відділу університету доц. С. Д. Ємець, А. А. Черняк (1986). Неодноразово Василь Іванович Ткачук звертався до питання поліпшення підготовки вчителя в університеті згідно з сучасними вимогами та доцільними настановами.

Василем Івановичем Ткачуком у співавторстві з викладачами інших кафедр і факультетів ґрунтовно підготовлено навчально-методичні рекомендації для лекторів та пропагандистів з різних напрямів навчання і виховання молоді. Переважно це стосується виховних, громадських заходів.

На посаді заступника декана заочного факультету вивчає питання навчання студентів без відриву від виробництва. Разом із І. О. Рейнгардом досліджує виховні та дидактичні функції контрольних робіт для студентів-заочників, вивчає психолого-педагогічні основи вдосконалення навчально-виховного процесу у вищій школі.

У статтях «Підготовка майбутнього вчителя до складання навчальних програм і використання технічних засобів // Вища і середня педагогічна освіта: республіканський науково-методичний збірник, арк. 12. – Київ, 1984» (у співавторстві з доц. І. В. Распоповим) та «Мотивация выбора профессий и форм обучения молодежью, поступающей на вечернее отделение и факультеты вузов (у співавторстві з В. Полтораком) // Проблемы адаптации студентов. – Вильнюс, 1978» розкривається зміст та форми і методи роботи щодо зазначеного аспекту дослідження, особливості підготовки студентів до професійної діяльності.

Виховання молоді є предметом дослідження вченого В. І. Ткачука у багатьох його статтях, посібниках та методичних виданнях: Основные закономерности процесса воспитания в вузе / Педагогические основы улучшения подготовки учителей. – Днепропетровск, 1983; Молодая семья в современном обществе. – Дн-ск, 1981. – 24 с. (у співавторстві з Л. А. Сухінською); Психолого-педагогические основы воспитания в семье / Семья: проблемы и перспективы. – Дн-ск : Проминь, 1982; Комплексный подход к воспитанию студентов в университете / Комплексный подход к формированию личности педагога. – Дн-ск : ДГУ, 1980; Подражаемость и метод положительного примера в воспитании студентов / Сознательность и активность в дидактике и теории воспитания. – Дн-ск, 1979 тощо. Заслуговує на увагу підручник у співавторстві з ректором ДДУ В. І. Моссаковським «Комплексная система управления коммунистическим воспитанием студентов дневного отделения на весь период обучения». – Дн-ск, ДГУ, 1982. – 168 с.; брошура «Развитие системы народного образования в СССР». – Дн-ск, 1982. – 20 с.

В. І. Ткачук був активним лектором в обласному товаристві «Знання», головою науково-методичної ради педагогіки та психології. Член ради обласного відділу освіти, відзначений Почесною грамотою республіканського товариства «Знання» та подяками від органів освіти.

Василя Івановича завжди вирізняли високі професійні й особистісні якості людини, здатної до педагогічної, виховної, методичної та науково-дослідницької діяльності. Це була людина слова, людина справи, яка рахувалася з думкою членів колективу, була емпатійною й по-справжньому діловою. Як керівник науково-педагогічного колективу був толерантним, конкретним і доброзичливим. Любив повторювати: «У мене школа першого секретаря Дніпропетровського обкому партії Ватченка Олексія Федосійовича: якщо Ви хочете щось мені повідомити, будь ласка, пункти – по-перше, по-друге і по-третє. Й не більше! Цінуємо час один одного!» З ним було легко, він давав мудрі поради й вимагав від інших чесності, толерантності, високого рівня відповідальності й організованості та порядності.

В. І. Ткачук був членом Ради університету з питань гуманітаризації. Міністерство вищої та середньої спеціальної освіти СРСР вручило йому знак «За відмінні успіхи в роботі» за плідну

професійну діяльність та високі досягнення з підготовки висококваліфікованих спеціалістів. Відзначений медаллю «Ветеран праці» та медаллю ім. А. С. Макаренка.

10 лютого 1996 р. його життя раптово обірвалось: він трагічно загинув від рук негідника. Виключений зі списків викладачів університету у зв'язку із трагічною загибеллю. Похований у м. Дніпропетровську (нині – м. Дніпро).

Основні праці: Тлумачний словник педагогічних термінів / укл.: Ткачук В. І., Бондаренко З. П., Коробов Є. Т. та ін. – Дніпропетровськ : ДДУ, 1995. – 84 с.; Содержание и организация педагогической практики в университете / Л. Ф. Войтко, В. Л. Лебедева, В. И. Ткачук и др. – Днепропетровск : Изд-во ДГУ, 1980. – 32 с.; Ткачук В. И. Значимые качества личности сверстников в оценке студентов / В. И. Ткачук, Н. Л. Меньшикова // Дидактика и теория воспитания. – Днепропетровск : ДГУ, 1975; Ткачук В. Место студенческих традиций в эстафете корчагинских поколений / В. Ткачук, В. Чернышев. – Дн-ск, 1978. – 63 с.; Ткачук В. И. Развитие личности и воспитание / В. И. Ткачук, Е. Т. Коробов, И. В. Распопов. – Дн-ск, 1986. – 30 с.; Ткачук В. И. Методические указания к изучению «Педагогики». – Дн-ск, 1986. – 52 с.; Ткачук В. И. Сочетание требовательности и уважения – один из основных принципов в подготовке учителей / В. И. Ткачук, И. В. Распопов, И. А. Рейнгард // Творческое наследие А. С. Макаренко и совершенствование подготовки педагогических кадров. – Полтава, 1988; Ткачук В. И. Современные требования к уроку / В. И. Ткачук, Е. Т. Коробов. – Дн-ск, 1987. – 38 с.; Ткачук В. И. О возможности автоматизации вузовского экзамена с помощью вычислительных устройств / В. И. Ткачук, И. В. Распопов, И. А. Рейнгард // Методическое обеспечение применения ТСО при изучении русского языка как один из путей интенсификации учебного процесса в вузе: материалы докладов и сообщений Всесоюзного научно-методического совещания-семинара. – Дн-ск, 1985.

Джерела та література: Архів ДНУ. – Ф. 1, оп. 4, спр. 8379, арк. 65; Архів ДНУ. – Ф. 1, оп. 3, спр. 1033, арк. 20.

З. П. Бондаренко

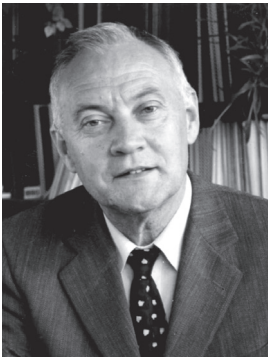

РАСПОПОВ
Ігор Всеволодович

(15.09.1950–1.05.2018)

Кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри педагогіки (1994–2009), декан педагогічного факультету (1989–1992), психолого-педагогічного (1992–1997), психології та соціології (1997–2005)

Діяльність колективу кафедри педагогіки та спеціальної освіти пов'язана з відомим фахівцем у галузі педагогіки та психології Распоповим Ігорем Всеволодовичем. За понад 35 років він пройшов тернистий шлях від викладача до декана факультету та завідувача кафедрою.

Народився І. В. Распопов 15 вересня 1950 р. с. Теплиця Арцизького району Одеської області в шляхетній родині, де панували дух любові, гідності, моралі, патріотизму. Батько – Всеволод Олександрович Распопов, уроженець м. Омська РРФСР, був військовим льотчиком авіаційної коректувально-розвідувальної ескадрильї 4-го Українського фронту Великої Вітчизняної війни, брав участь у визволенні Мелітополя, Севастополя, за що був нагороджений 2 орденами Бойового Червоного Прапора, орденом Червоної Зірки, орденом Олександра Невського, 8 медалями. В. О. Распопов був учасником Параду Перемоги на Червоній площі 24 червня 1945 р. Після закінчення війни освоював перші реактивні літаки, був штурманом полку, пішов у відставку в званні майора. Після демобілізації довгий час працював у навчальній частині Дніпропетровського державного університету. Ігор Всеволодович був людиною дуже скромною, не розповідав про участь батька у Параді 1945 р., але одного разу він про цю подію поділився з колективом працівників кафедри напередодні Дня Перемоги, – стільки шани, поваги і гордості було у кожному вимовленому ним слові, що у присутніх дух переймало й виступали сльози від почутого… Так, він був гідним сином свого героїчного батька!

Мама – Меланія Никифорівна Распопова, уродженка Кіровоградщини була домогосподаркою, все життя присвятила створенню родинного затишку та вихованню сина. Колеги пригадують, що ця жінка була шляхетною, емпатійною та дуже щедрою людиною й переймалася проблемами студентів факультету, які мешкали у гуртожитку, й про яких Ігор Всеволодович часто їй розповідав після чергового відвідування. Тому студентам час від часу діставались новісінькі рушники, скатерки, укривала, тумбочки тощо від пані Меланії. Ігор Всеволодович про маму говорив з великою добросердністю ще як і про надзвичайну людину: мудру, принципову, справедливу.

Через численні зміни місця помешкання батьків Ігорю Всеволодовичу довелося змінити кілька шкіл. У перший клас він пішов у середню школу № 20 м. Кам'янськ-Уральський Свердловської (Єкатеринбурзької) області, потім навчався в середній школі № 39 м. Воронежа, а закінчив середню школу № 16 м. Дніпропетровська (нині – м. Дніпра) в 1968 р. Ставлення його до навчання було старанним та відповідальним, тому середній бал шкільного атестату був досить високим. Потужний розвиток науково-технічного прогресу в тогочасній державі сприяв профорієнтації випускників середніх навчальних закладів другої половини 1960-х рр. Слово «інженер» магічно притягувало до себе випускників, які любили техніку, добре володіли математичними формулами, розуміли сутність фізичних процесів та явищ природи. Все це було властивим випускнику школи І. В. Распопову, який успішно склав іспити та вступив до Дніпропетровського державного університету на радіофізичний факультет.

Навчання в університеті проходило нелегко, адже навчальна програма включала низку точних навчальних дисциплін: вища математика (математичний аналіз, аналітична геометрія і вища алгебра, диференційні рівняння, теорія інформації, методи математичної фізики, обчислювальна математика та програмування); загальна фізика (механіка, молекулярна фізика, електрика, оптика, атомна та ядерна фізика); теоретична фізика (теоретична механіка, термодинаміка і статистична фізика, електродинаміка, квантова динаміка); теоретичні основи радіотехніки; теорія коливань; загальна електроніка; основи технічного креслення; фізика напівпровідників; квантова радіофізика; фізика космосу. Оволодіти основами наукових знань з таких навчальних

дисциплін було непросто. Утім, треба зазначити, що І. В. Распопов оволодів повним курсом спеціальності лише з оцінками «відмінно». Тема дипломної роботи була такою: «Дослідження уповільнюючої структури типу пластинчатої «гребінки». Державна екзаменаційна комісія захист кваліфікаційної роботи оцінила на «відмінно» і І. В. Распопов 20 червня 1973 р. отримав диплом про вищу освіту з відзнакою за спеціальністю «Радіофізика та електроніка».

Перед молодим випускником університету відкрилася широка дорога в доросле життя. Можна було розпочати трудовий шлях на багатьох державних промислових підприємствах країни, але Ігоря Всеволодовича зацікавило освітнє середовище, зокрема, вищої школи, і він прийняв вольове рішення – вступати до аспірантури кафедри педагогіки і психології Дніпропетровського державного університету за спеціальністю «Теорія та історія педагогіки».

Наукові інтереси аспіранта І. В. Распопова перебували в площині педагогіки вищої школи. Тема дисертаційного дослідження була спочатку за такою проблемою: «Роль та місце технічних засобів контролю в удосконаленні праці екзаменатора». Науковим керівником призначено відомого на той час у Радянському Союзі фахівця педагогіки вищої школи, кандидата педагогічних наук, доцента Ігоря Олександровича Рейнгарда.

Дослідницька робота була досить ефективною. За три роки навчання Ігор Всеволодович підготував і опублікував 13 наукових праць, виступив із доповідями та повідомленнями на республіканських, міжвузівських, університетських науково-практичних конференціях, семінарах, симпозіумах.

Уже в 1975 р. виходять такі його статті у співавторстві з І. О. Рейнгардом: «Логическое структуирование учебного материала» (Советская педагогика, № 1), в якій автори аналізують зміст навчального матеріалу та пропонують порядок і послідовність його викладання студентам з метою досконалого формування змісту та обсягу екзаменаційних питань, дотримуючись дидактичних принципів навчання. Наукова стаття «К вопросу о классификации ТСО» (Дидактика и теория воспитания, № 3) висвітлила авторський підхід до використання технічних засобів навчання в процесі проведення лекційних та практичних занять вищої школи. Важливим для теорії дидактики було й те, що

уточнено дидактичні вимоги до їхнього застосування та проведено умовну класифікацію ТЗН.

Дисертацію І. В. Распопова на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук обговорено та схвалено засіданням кафедри педагогіки та психології. Захист планувався в Українському науково-дослідному інституті педагогіки (м. Київ), провідною організацією призначено Черкаський державний педагогічний інститут. Проте через об'єктивні та суб'єктивні причини, науково-педагогічними працівниками кафедри та дослідником виявлено низку несуттєвих проблемних питань, що потребували додаткових емпіричних досліджень та висвітлення у наукових працях і врешті-решт корегування теми роботи. Для Ігоря Всеволодовича це було принциповим, тому він прийняв рішення доопрацювати дослідження, щоб воно носило цілісний і завершений характер.

У 1976 р. після закінчення терміну навчання в аспірантурі Ігор Всеволодович згідно з розподілом на працевлаштування почав працювати на кафедрі педагогіки та психології. Науково-педагогічний склад кафедри одноголосно обрав його за конкурсом на посаду викладача.

У 1977 р. публікуються нові наукові статті І. В. Распопова «Помощник экзаменатора» (Вестник высшей школы, № 1), «Организация обратной связи в течении семестра и контроль знаний студентов» (Зб. «Вопросы совершенствования вечернего и заочного обучения»), «Пути повышения надежности экзамена при заочной форме обучения в ВУЗе» (Зб. «Вопросы совершенствования вечернего и заочного обучения»), «Совершенствование логических граф-схем, моделирующих деятельность преподавателя при проведении экзамена-беседы» (Дидактика и теория воспитания, № 2). Дисертант стисло висвітлив результати власних спостережень та педагогічного експерименту дослідження.

Також важливе значення мали доповіді у 1978 р. на науково-методичній конференції Дніпропетровського медичного інституту «Машинный программированный контроль знаний студентов с помощью ТСК «Помощник экзаменатора» та науково-практичній конференції Київського державного педагогічного інституту імені О. М. Горького «Повышение надежности экзаменационного оценивания с помощью ТСК нового типа «Помощник экзаменатора». Дослідник чітко та привабливо презентував

переваги використання технічних засобів контролю знань у студентів, потенційні можливості в перспективі організації навчального процесу.

Суттєвим доповненням та продовженням дослідницької роботи Ігоря Всеволодовича був методичний посібник для педагогічних працівників «Научная организация контроля знаний учащихся» (у співавторстві з І. О. Рейнгардом, 1979).

Важливою власною перемогою І. В. Распопова став захист дисертаційного дослідження «Шляхи вдосконалення екзамену у вищому навчальному закладі», що відбувся у Спеціалізованій вченій раді Київського державного педагогічного інституту імені О. М. Горького (нині – Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова) 18 січня 1979 р. (протокол № 1).

У своєму дослідженні [2] Ігор Всеволодович Распопов зазначив, що ефективність та дієвість екзамену у вищому навчальному закладі передбачає найбільш повне виконання його специфічних та загальних функцій. У той же час намагання викладача якомога краще реалізувати загальні функції екзамену в жодному разі не повинно нашкодити його специфічним функціям. Методи, форми і засоби проведення екзаменів, які найчастіше застосовують у практиці вищої школи, недостатньо повно реалізують загальні функції екзамену, відповідно вимагають свого подальшого вдосконалення.

На переконання автора, застосування на екзаменах технічних засобів стандартизованого контролю також повною мірою не сприяють ефективному виконанню функцій екзамену. В умовах науково-технічного прогресу широке використання сучасної техніки ставить питання про доцільність застосування технічних засобів на екзаменах з метою його вдосконалення. На думку дослідника, уніфікація та часткова автоматизація екзамену за рахунок оптимального кооперування можливостей викладача і технічного засобу є одним із основних шляхів удосконалення екзамену у вищій школі. Розроблений дослідником технічний засіб «Помічник екзаменатора» першого і другого типу є принципово новим, оригінальним засобом, оскільки інформацію про відповідь студента вводить в машину екзаменатор. Ці прилади не витісняють педагога із творчого процесу перевірки та оцінювання знань студента під час екзамену і забезпечують достатньо оптимальний розподіл функцій між викладачем і технічним засобом.

Логіка функціонування таких засобів визначалася розробленими авторськими структурно-логічними моделями діяльності викладача на екзамені за білетами та на екзамені-бесіді, складовою частиною яких є методика трьохетапного оцінювання екзаменатором відповіді студента з кожного окремого питання.

Використання та апробація технічного засобу типу «Помічник екзаменатора» у ВНЗ з позицій надійності екзаменаційної перевірки й оцінки знань студентів, ефективності реалізації специфічних та загальних функцій перевірено експериментально в Дніпропетровському державному університеті.

Рішенням вищої атестаційної комісії при Раді Міністрів СРСР від 20 червня 1979 р. автору дослідження присуджено науковий ступінь кандидата педагогічних наук.

Викладацька робота займала левову частку робочого часу в Ігоря Всеволодовича. До речі, після успішного захисту дисертації рішенням кафедри його одностайно обрано на посаду доцента.

На цій посаді молодий науковець досить переконливо проявив свої педагогічні та організаторські здібності. Упродовж звітного періоду належним чином виконував навчальне навантаження. Проводив лекційні та практичні заняття з педагогіки на біологічному факультеті, на вечірньому відділенні фізичного та заочному відділенні філологічного факультетів. Наукова діяльність здійснювалася в межах держбюджетної теми кафедри за темою «Удосконалення навчально-виховного процесу у ВНЗ». Вирішувалися проблеми застосування графічних структурно-логічних моделей в педагогіці, вимірювання та шкалування в дидактиці, дидактичного обґрунтування застосування великоформатного табло колективного користування в процесі навчання. За результатами роботи опубліковано 10 наукових праць, зроблено 8 доповідей та повідомлень на наукових та науково-методичних конференціях. Значна наукова та методична робота проведена в межах угоди про співробітництво разом з Дніпропетровським медичним інститутом (кафедра мікробіології) та Дніпропетровським інститутом фізичної культури (кафедра педагогіки та іноземної мови). Був науковим керівником двох здобувачів.

2-го вересня 1980 р. І. В. Распопов проводив відкриту лекцію з теми «Предмет, категорії та завдання педагогіки». У висновках кафедри зазначено: «…зміст лекції відповідає програмі курсу. Всі питання висвітлено досить повно. Чітко прослідковується

зв'язок з наступними темами. Особливо треба відзначити творче впровадження методики викладення навчального матеріалу, чіткість структури лекції…». Пригадується його виступ на одній із наукових конференцій «Педагогіка як наука, мистецтво та дисципліна», у якому він представив її величність Педагогіку як надзвичайно цікаву, сучасну, технологічну науку про особистість та її оточення, інструмент формування й коригування її, вишукане мистецтво з режисерськими формами роботи, акторським розмаїтим виконанням та про навчальну дисципліну, без якої не може існувати жодна інша. Він розповідав це так майстерно, так захопливо, що всім присутнім відразу захотілося доторкнутися до цієї науки, дисципліни й мистецтва та пірнути в її педагогічні глибини…

Рішенням атестаційної комісії при Раді Міністрів СРСР від 2 червня 1982 р. (протокол № 22д/24) Распопову Ігорю Всеволодовичу присвоєно вчене звання «доцент» по кафедрі педагогіки. У цей період виходять його методичні посібники «Вопросы организации самостоятельной работы студентов» (1981), «Методические указания по применению новых педагогических средств в школе» (1986), «Методические указания по изучению курса «Педагогика» (1986), «Методические указания по применению средств физической культуры в процессе учебной деятельности» (1987), «Рабочая программа и методические указания по педагогической практике (в пионерских лагерях) для студентов 3-х курсов» (1987), «Методические указания студентам по организации проверки знаний в период педагогической практики» (1988), що було вагомим підґрунтям в організації навчального процесу зі студентами. Окрім цього, ця методична література користувалася великим попитом серед педагогічних працівників шкіл м. Дніпропетровська.

Педагогічна майстерність для Ігоря Всеволодовича була не просто формальним словосполученням. Він приділяв цій професійній якості особливе значення, тому постійно турбувався про рівень своєї кваліфікації. З метою поліпшення післядипломної педагогічної освіти системно стажувався в інших закладах вищої освіти. У листопаді–грудні 1982 р. прослухав повний курс психології та виконав план навчальної і наукової роботи при Інституті підвищення кваліфікації викладачів педагогічних дисциплін університетів і педагогічних ВНЗ при Академії педагогічних наук

СРСР. У квітні–травні 1986 р. пройшов стажування на факультеті підвищення кваліфікації викладачів при Дніпропетровському державному університеті за темою «Володіння обчислювальною технікою «Електроніка-60» (теоретичні частина – 72 год., практична складова – 88 год.). У вересні–листопаді 1987 р. він проходив тримісячне стажування на кафедрі педагогіки Сімферопольського державного університету. Стажист вивчив досвід організації педагогічної практики, проблеми підготовки майбутніх учителів, питання перевірки та оцінки знань студентів. У травні 1990 р. закінчив школу соціологів, яку організував Центр підвищення кваліфікації соціологів при Інституті соціології Академії наук СРСР. У жовтні–грудні 1998 р. підвищив кваліфікацію за спеціальністю «Психологія» на факультеті підвищення кваліфікації ДДУ за 332-годинною програмою.

05.01.1989 р. доцента Ігоря Всеволодовича Распопова призначено на посаду виконувача обов'язків декана психолого-педагогічного факультету, а 1.12.1992 р. на розширеній Вченій раді факультету його обрано деканом, де він працював до 29.06.2005 р. Варто відзначити, що він був сучасним керівником науково-педагогічного і студентського колективів. Він мав свій, неповторний індивідуальний стиль взаємодії з підлеглими, заснований на повазі особистості, незважаючи на посаду, демократичний і толерантний підхід до вирішення навчальних та інших справ. Студентів знав (майже усіх) на ім'я, прізвище, бо в приймальній комісії він днював і ночував – був від початку подачі заяви абітурієнта й до виходу наказу про його зарахування. Він збирав, «плекав» свій колектив, супроводжував його і тому йому було легко зі студентами, бо інформація про студентів, їхніх батьків, звернення на ім'я, – то був найкращий інструмент успішної комунікації декана і студентів.

Рішенням Вченої ради університету від 19 грудня 1996 р. (протокол № 4) з метою упорядкування штатного розкладу психолого-педагогічного факультету об'єднано кафедру педагогіки з кафедрою психології під назвою «кафедра педагогіки і психології», завідувачем якої призначено доцента І. В. Распопова. Об'єднання кафедр дало можливість забезпечити системність і цілісність при читанні курсу «Основи педагогіки і психології» в межах освітньо-професійних програм, підвищити рівень як навчальної, так і наукової роботи. За ініціативою Ігоря Всеволодовича

було введено подвійну спеціальність «Психологія. Соціальна педагогіка», внаслідок чого кафедра отримала статус профільної, тобто випускової кафедри. Окрім того, значною мірою забезпечувала психолого-педагогічну підготовку з подвійних спеціальностей «Історія. Психологія», «Українська мова та література. Психологія».

Виконанню складних завдань кафедри педагогіки і психології сприяла виважена кадрова робота завідувача кафедри. З 11 посад 6 займали кандидати наук, двоє старших викладачів підготували до захисту кандидатські дисертації. Колеги його обожнювали: завжди йшли до нього з будь-якою вісточкою, справою, роздумами чи пропозицією. Період, коли кафедру й факультет очолював І. В. Распопов, був одним із найпліднішних у просуванні наукових ідей, соціальних проектів, міжнародних програм тощо. Майже усі викладачі і частина студентів брали участь у наукових конференціях всеукраїнського та міжнародного рівнів, успішно представляючи університет та факультет.

Він здійснював наукове керівництво кафедральною темою «Упорядкування та формалізація педагогічного знання». Працював над докторською дисертацією за темою «Формалізація педагогічного знання: історико-методологічний аспект».

Ініціатор та організатор міжнародних науково-практичних конференцій «Математичне моделювання в педагогічних і психологічних дослідженнях та в навчанні», «Роль емоційного компоненту в людській діяльності», «Конвенція ООН про права дитини: шляхи практичного застосування» (1999) тощо. Узяв активну участь у міжнародних науково-практичних конференціях із психології особистості (Гент, Бельгія, 1996) та 5-му Європейському конгресі з психології (Дублін, Ірландія, 1997).

Протягом декількох років І. В. Распопов був постійним членом журі Міжнародного конкурсу вчителів у Міжнародному дитячому центрі «Артек». З повагою та гордістю згадував цей табір, де можна було представляти у складі журі наш університет й знайомитися з новими педагогічними технологіями, які були представлені учасниками Міжнародного конкурсу педагогів у «Артеці». За його рекомендацією в цьому конкурсі в підсемінарі викладачів вищої школи і в практичному семінарі з проблем сучасної вищої освіти у 2000 р. взяла участь і представниця колективу кафедри педагогіки і психології старший викладач Зоя

Петрівна Бондаренко. Вона гідно представляла на той час зовсім новий напрям у педагогічній галузі – соціальну педагогіку, за що була відзначена Подякою адміністрації (лист на адресу університету надіслано 26.12.2000 р. від ректора Гуманітарного інституту «Артек», Генерального директора МДЦ «Артек», голови Міжнародної благодійної організації «Освіта без кордонів» М. М. Сидоренка) та членів журі конкурсу і сертифікатом.

У 1998 р. на честь 80-річчя Дніпропетровського державного університету І. В. Распопов нагороджений Почесним знаком МОН України «Відмінник освіти України». Факультет під його керівництвом виграв три гранти фонду «Відродження». Кошти витрачено на проведення конференції «Восток–Восток», придбано навчальної літератури на 1337 грн 72 коп., здійснено поїздку на конференцію в Дублін (Ірландія). До речі, завдяки І. В. Распопову міжнародні зв'язки ВНЗ покращились, бо він мав багато знайомих колег і друзів в освітньому напрямі розвитку вищої школи. Так він підтримував дружні зв'язки з Ель-Каміно-коледжем (США), організовував перші відеосемінари за участю студентів двох навчальних закладів із використанням інтернет-технологій. Співпраця з Ель-Каміно-коледжем відзначена дипломом американської сторони.

І. В. Распопов здійснював наукове керівництво 4-х аспірантів. У 1998 р. захистила дисертацію Т. С. Гриценко. У 2006 р. захистив кандидатську дисертацію С. В. Сапожников на тему «Екологічне виховання студентів вищих навчальних закладів I–II рівня акредитації будівельного профілю», нині він працює в Університеті імені Альфреда Нобеля (м. Дніпро).

Ігор Всеволодович був надзвичайно закоханим у спорт, зокрема великий теніс. Багато часу приділяв тренуванню, підтримки себе у спортивній формі та спортивним змаганням. До цього виду занять завжди запрошував і студентів. А у його лекціях з педагогіки завжди було місце спорту, формуванню здорового способу життя та загартуванню.

За безпосередньої участі І. В. Распопова розпочато підготовку студентів за спеціальністю 6.010100 – «Дефектологія». Укладено угоди з низкою закладів, таких, як «Дніпропетровський центр соціально-педагогічної реабілітації дітей»; дитячий будинок для дітей з ДЦП при школі-інтернаті № 1; дитячий будинок № 1; притулок для неповнолітніх «Надія» Жовтневого району, які

слугували експериментальними майданчиками та базами педагогічної практики студентів.

Ігор Всеволодович Распопов був прекрасним і чуйним сім'янином. Родинні зв'язки були важливим пріоритетом у його житті. Його дружина, Распопова Ангеліна Павлівна, була надійною та вірною супутницею, яка упродовж багатьох років словом і справами підтримувала його в житті та трудовій діяльності.

16.09.2010 р. І. В. Распопова звільнено з посади за власним бажанням у зв'язку з виходом на пенсію наукового працівника.

01.05.2018 р. після тривалої хвороби Ігор Всеволодович Распопов передчасно помер. Похований на Запорізькому кладовищі.

Основні праці: Распопов И. В. Методические указания по применению новых педагогических средств в школе / И. В. Распопов, И. П. Подласый. – Д. : ДГУ, 1986. – 40 с.; Распопов И. В. Колличественные методы в дидактике : учеб. пособ. / И. В. Распопов, И. П. Подласый, И. А. Рейнгард. – Д. : ДГУ, 1988. – 64 с.; Распопов И. В. Основы психолого-педагогических исследований : учеб. пособ. / И. В. Распопов, В. В. Шпалинский, В. И. Ткачук. – Д. : ДГУ, 1989. – 68 с.; Распопов И. В. Психолого-педагогические основы изучения личности и коллектива: учеб. пособ. – Д. : ДГУ, 1991. – 92 с.; Распопов И. В. Диагностические методы в работе педагога : учеб. пособ. / И. В. Распопов, В. В. Шпалинский. – Д. : ДГУ, 1992. – 90 с.; Распопов И. В. Картина мира в системе познания : моногр. / И. В. Распопов, А. В. Решетниченко. – Д. : ДГУ, 1992. – 136 с.; Распопов И. В. Методы обучения : учеб. пособ. / И. В. Распопов, Е. Т. Коробов, С. М. Шейко. – Д. : ДГУ, 1996. – 84 с.; Распопов І. В. Діагностика в навчальному процесі ВНЗ : метод. посіб. / І. В. Распопов, В. М. Резанко. – Д. : ДДУ, 1997. – 36 с.; Распопов І. В. Основи педагогіки : навч. посіб. / І. В. Распопов, Н. П. Волкова, Є. Т. Коробов. – Д. : ДДУ, 1999. – 78 с.; Распопов І. В. Психолого-педагогічні аспекти оптимізації навчально-виховного процесу : навч. посіб. / І. В. Распопов, В. В. Шпалінський. – Харків : ХДПУ, 2000. – 200 с.

Джерела та література: Архів ДНУ. – Ф. 1, оп. 18, спр. 595, арк. 358; Распопов И. В. Пути совершенствования экзамена в высшем учебном заведении: автореф. на соиск. научн. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 – «Теория и история педагогики» / І. В. Распопов. – К., – 20 с.

В. А. Гладуш, З. П. Бондаренко

КОРОБОВ
Євгеній Тимофійович

(25.07.1938–1.07.2018)

Кандидат педагогічних наук, доцент, в. о. завідувача кафедри педагогіки та корекційної освіти (2010–2013)

Народився 25 липня 1938 р. в смт Ушачі Вітебської області (Республіка Білорусь) у сім'ї вчителів. 1 вересня 1945 р. пішов до першого класу Ушацької середньої школи, яку закінчив у 1955 р. і в цьому ж році вступив на фізико-математичний факультет Вітебського педагогічного інституту. Під час навчання у складі студентського загону брав участь у збиранні цілинного урожаю в республіці Казахстан. Також був активним у спортивному житті інституту (капітан збірної команди інституту з ручного м'яча, яка у 1959 р. зайняла призове місце на Всебілоруській спартакіаді студентів).

Педагогічний інститут Є. Т. Коробов закінчив у 1960 р. за спеціальністю «Викладач фізики та основ виробництва» і був призваний до лав Радянської Армії. Службу проходив у Закавказькому військовому окрузі (м. Тбілісі) на посаді начальника радіостанції командувача повітряної армії. Був відмінником бойової та фізичної підготовки, багаторазово мав заохочення, зокрема подяку командувача за надійне забезпечення радіозв'язку з радянськими космонавтами Андріаном Ніколаєвим та Павлом Поповичем під час їхнього спільного космічного польоту.

Після закінчення служби в армії працював учителем фізики в Ушацькій середній школі, а потім у Полоцькому медичному училищі (1964–1966 рр.). У цей період Є. Т. Коробов починає свою наукову діяльність. У 1964 р. виходить з друку його перша наукова стаття «Фізика і естетика» у журналі «Народная асвета» (м. Мінськ), а через рік – стаття «Внимание одаренным» у журналі «Физика в школе» (м. Москва). Працюючи вчителем, Є. Т. Коробов брав активну участь у художній самодіяльності, за що був нагороджений Почесною грамотою Міністерства культури Білорусії.

Із 1966 по 1983 рр. Є. Т. Коробов працює викладачем фізики та електротехніки Дніпропетровського автотранспортного технікуму. Тут, поруч із викладацькою, він продовжує і наукову діяльність. Коло його наукових інтересів – структурування навчальної інформації та психологічні основи процесу навчання. Результати своїх наукових досліджень він публікує в журналі «Среднее специальное образование» (м. Москва) – 18 статей, а також у журналі «Нива знань» (м. Дніпропетровськ) – 10 статей. Також Є. Т. Коробов тісно співпрацює із Республіканським науково-методичним кабінетом середньої спеціальної освіти (м. Київ) як член редакційно-видавничої ради. З 1978 р. по 1986 р. опублікував 12 методичних рекомендацій і посібників з проблеми удосконалення навчального процесу.

Під час роботи в технікумі Є. Т. Коробов проводив значну організаційно-виховну роботу зі студентською молоддю, за що був нагороджений Почесними Грамотами ЦК ЛКСМ України та Міністерства вищої та середньої спеціальної освіти України.

У 1983 р., працюючи викладачем Дніпропетровського автотранспортного технікуму, Є. Т. Коробов захистив у Київському педагогічному інституті ім. О. М. Горького (нині – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова) кандидатську дисертацію на тему «Внутрішнє предметне структурування навчального матеріалу як засіб оптимізації навчання» і в січні 1984 р. був прийнятий на посаду старшого викладача кафедри педагогіки Дніпропетровського державного університету. У 1985 р. Є. Т. Коробов отримав звання доцента.

За період роботи на кафедрі педагогіки та спеціальної (корекційної) освіти доцент Є. Т. Коробов викладав такі навчальні дисципліни: «Педагогіка», «Дидактичні системи у вищій освіті», «Професійна орієнтація у спецзакладах освіти», «Педагогічна психологія», «Педагогіка вищої школи» (для аспірантів), «Основи педагогіки», «Педагогіка та психологія вищої школи» (для магістрів).

Відгуки студентів, аспірантів та слухачів центру післядипломної освіти (у якому Є. Т. Коробов працював з моменту його заснування) свідчать про високий науковий, методичний та творчий потенціал доцента Є. Т. Коробова. При викладанні навчального матеріалу він використовує ефективні прийоми активізації пізнавальної діяльності студентів, постійно спирається на новітні досягнення психолого-педагогічних досліджень, використовує

цікаві приклади з історії педагогіки, інших наук та особистої педагогічної діяльності.

Наукові інтереси як і раніше пов'язані з проблемами активізації пізнавальної діяльності, структурування навчальної інформації та з проблемою її розуміння.

Результати досліджень з проблеми активізації пізнавальної діяльності знайшли своє відображення в монографії «Активные методы обучения». У свій час ця робота була визнана кращою у Всесоюзному конкурсі робіт цієї тематики. Результати досліджень з проблеми розуміння навчальної інформації були відображені у книзі «Понимание как дидактическая проблема», яка отримала 3 місце в обласному конкурсі наукових робіт (2000), а також у навчально-методичних посібниках «Навчальна інформація: шляхи та прийоми поліпшення її розуміння» (2001), «Дидактичні основи засвоєння навчальної інформації» (2002), «Навчальна інформація: проблеми сприйняття та розуміння» (2004).

Доцент Є. Т. Коробов брав активну участь у міжнародних, всеукраїнських, регіональних та університетських наукових конференціях. Має понад 170 наукових праць (серед них 1 монографія, 30 навчальних і методичних посібників та методичних рекомендацій). Упродовж 3 років був керівником кафедральної наукової теми «Удосконалення підготовки корекційного педагога в умовах університетської освіти». Десять років виконував обов'язки заступника декана з наукової роботи. З 2010 по 2013 рр. виконував обов'язки завідувача кафедри педагогіки та корекційної освіти. Протягом багатьох років доцент Є. Т. Коробов виконував обов'язки куратора студентських академічних груп.

Як викладач, науковець та порядна людина доцент Є. Т. Коробов користувався повагою й авторитетом серед студентів та викладачів не тільки ДНУ, а також інших ВНЗ і коледжів, де виступав із лекціями з психолого-педагогічної тематики.

За сумлінну та творчу працю Є. Т. Коробов нагороджений медаллю «За трудову доблесть», Почесною медаллю «За вірну службу ДНУ», знаком «Відмінник середньої спеціальної освіти».

Основні праці: Коробов Е. Т. Активные методы обучения / Е. Т. Коробов. – Д. : 1993. – 176 с.; Коробов Е. Т. Понимание как дидактическая проблема / Е. Т. Коробов. – Д. : 1999. – 124 с.; Коробов Є. Т. Навчальна інформація: проблеми сприйняття та розуміння / Є. Т. Коробов – Д. : 2004. – 104 с.;

Коробов Є. Т. Дидактичні основи засвоєння навчальної інформації / Є. Т. Коробов. – Дніпропетровськ, 2002. – 64 с.; Коробов Е. Т. Методические рекомендации по использованию проблемных ситуаций в обучении / Е. Т. Коробов. – К., 1979. – 60 с.; Коробов Е. Т. Учет свойств внимания и памяти в обучении / Е. Т. Коробов. – Днепропетровск, 1990. – 32 с.; Коробов Е. Т. Методические основы подготовки и проведения занятий в ВУЗе / Е. Т. Коробов. – Днепропетровск, 2012. – 24 с.; Коробов Є. Т. Діагностика причин нерозуміння навчальної інформації / Є. Т. Коробов. – Дніпро, 2017. – 24 с.; Коробов Е. Т. Методические рекомендации по совершенствованию форм обучения / Е. Т. Коробов. – Дніпро, 2018 – 24 с.; Коробов Е. Т. Логические причины непонимания учебной информации / Е. Т. Коробов // Нива знань, 1999. – №2. – С. 57–61; Коробов Е. Т. Проблемная ситуация как стимулирующий фактор воспитания / Е. Т. Коробов // Нива знань, 2000. – № 3. – С. 31–34; Коробов Е. Т. Актуализация опорных знаний / Е. Т. Коробов // Специалист (Москва), 1992. – № 4. – С. 19–20; Коробов Є. Т. Психологічні причини нерозуміння навчальної інформації // Імідж сучасного педагога (Полтава). – 2014. – № 4. – С. 39–42; Коробов Е. Т. Вопросно-ответная форма обеспечения познавательной активности учащихся с задержкой развития / Е. Т. Коробов // Материалы Международной научно-практической конференции. – Минск, 2016.

Джерела та література: Відділ кадрів ДНУ. – Особова справа Коробова Є. Т.

В. А. Гладуш

ГЛАДУШ
Віктор Антонович

(4.01.1960)

Доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки та корекційної освіти (2009–2010), (2013–2017)

Віктор Антонович Гладуш увійшов до науково-педагогічного колективу кафедри педагогіки Дніпропетровського національного університету в червні 2009 р. До цього він тривалий час служив у силових структурах, де сформувався як особистість та керівник і набув досвіду управлінської та педагогічної діяльності.

Сам науковець про себе говорить, що в нього було «два життя». Перше – пов'язане з військовою педагогікою та психологією, а друге – із загальною та спеціальною. Утім, обидва однозначно пронизані психологією та педагогікою. Тому життєві віхи та науковий шлях В. А. Гладуша як непересічної особистості, як шанованого серед студентства викладача, як успішного керівника провідного підрозділу вищої школи, як дослідника проблем психології та педагогіки заслуговують на детальне вивчення та висвітлення.

Народився Віктор Антонович Гладуш 4 січня 1960 р. у селищі Софіївка Софіївського району Дніпропетровської області в родині робітника. Батько – Антон Никифорович Гладуш, працював водієм автобуса, мама – Раїса Олександрівна Гладуш (Бондаренко) – продавцем крамниці. Віктор був другою дитиною, старшою була сестра Світлана. Родина жила скромно, батьки були живими свідками німецько-фашистської окупації в роки Другої світової війни, вищої освіти не мали, але все робили, щоб її здобули їхні діти.

У 1967 р. Віктор пішов до першого класу Софіївської середньої школи. Батьки досить відповідально й системно ставилися до виховання дітей, організації їхнього навчання у школі: регулярно відвідували батьківські збори, систематично та глибоко вникали як у стан успішності дітей у школі, так і в усі шкільні проблеми. При цьому виховання таких рис, як дисципліна, чесність і порядність, були на першому плані.

Софіївська середня школа, незважаючи на те, що була сільською, давала досить ґрунтовні знання з базових предметів: математики, фізики, хімії, біології, української мови та літератури, була призером спортивних змагань та лідером військово-патріотичної роботи. Педагогічний склад відрізнявся високим фаховим рівнем. Це давало можливість випускникам досягати високих обріїв у практичному житті.

А ще школа була важливим майданчиком соціального виховання, реалізації інтересів та уподобань Віктора, формування важливих для дорослого життя особистісних рис. Саме тут Віктор полюбив спорт. Незважаючи на свій середній зріст, він захищав інтереси школи на районних та обласних змаганнях із баскетболу. Дуже любив настільний теніс та гімнастику. Левову частку вільного часу він присвячував спортивним секціям.

1970-ті рр. були періодом значного підйому військово-патріотичного виховання шкільної молоді. Участь

у військово-спортивній грі «Зірниця» була престижною справою підлітків, особливо коли йшла розмова про змагання на рівні області, республіки, союзу, які проводилися у відомих дитячих здравницях «Артек» (Крим), «Молода гвардія» (Одеса), «Орлятко» (Туапсе). У вирі цих подій перебував і гартувався Віктор Гладуш. У його особистому архіві збереглося чимало заохочувальних відзнак та грамот за успіхи у спортивних та військово-прикладних змаганнях. З теплими словами вдячності він пригадує своїх учителів Дмитра Федоровича та Олександру Григорівну Петренків, Олександра Олексійовича Кончина, Василя Григоровича Левченка, Світлану Петрівну Левченко, Валентину Петрівну Онбиш, які були вимогливими, чуйними, турботливими й справедливими у відносинах з учнями.

У 1975 р. Віктора Гладуша обрали секретарем комсомольської організації Софіївської середньої школи. Це було вагомим визнанням його соціального статусу, заслуженого й ділового авторитету серед шкільного колективу і в той самий час висока довіра цієї досить авторитетної громадської молодіжної організації.

Проте реалізувати себе на ниві шкільного комсомольського лідерства Віктору не судилося. Професійно-орієнтаційна робота працівників районного військового комісаріату взяла гору. Вони проводили активну діяльність щодо відбору кращих учнів до військових закладів освіти. Враховуючи середній бал свідоцтва про закінчення 8-ми класів (5.0), активну громадську роботу в школі, високі показники у фізичному розвитку, Віктору пропонували скласти вступні іспити до Київського суворовського військового училища (нині – Київський військовий ліцей імені Івана Богуна). Це було як грім серед ясного неба.

Поїздка до столиці була успішною. Результати медичної комісії, фізичного розвитку, екзаменів з математики, фізики, російської мови привели 15-річного хлопця до одностроєю. За спогадами Віктора Антоновича, дуже зворушливою була подія на стройовому плацу, коли старшокласники прикріпляли перші в його житті погони, які потім упродовж 29-ти років змінювалися лише змістовним наповненням – військовим званням. Але перший погон як символ початку військової кар'єри до сих пір зберігається в родинному архіві.

Оволодіння знаннями середньої освіти в Київському СВУ було непростим. Перші труднощі полягали в тому, що юнак із

українського села опинився в російськомовному освітньому середовищі сам на сам. До того ж, суворий режим дня, дотримання порядку і правил повного самообслуговування, несення внутрішньої служби, що властиве військовому навчальному закладу, теж було далеко незвичним. А ще відірваність від рідної Софіївщини, зокрема, родинної домівки, теж було досить хворобливим. Потрібна була тривала адаптація. Але варто зазначити, що цей заклад був елітним у Радянському Союзі серед йому подібних, тому витримати всі труднощі та перепони було справою честі.

У 1977 р. Віктор успішно закінчив суворовське училище, де здобув атестат про загальну середню освіту. За рейтингом успішності із 94-х випускників 4-ї роти був на 22-му місці, що дало можливість за цим порядковим номером обирати військовий ВНЗ.

Вибір було зроблено усвідомлено, перевага віддана військовому закладу гуманітарного спрямування. У цьому ж році В. А. Гладуш став курсантом Свердловського вищого військово-політичного танко-артилерійського училища. Розпочалися курсантські будні. Місто Свердловськ (із 1991 р. – Єкатеринбург) – головний адміністративний, культурний, науково-освітній осередок Уральского регіону. Незабутніми стали красиві парки, алеї, сквери й особливо Уктуські гори, на схилах яких і розташовувалося СВВПТАУ. Захопливими були культурно-масові походи до всесвітньо відомих театрів комедії, опери та балету, Палаців культури заводів-гігантів «Уралмаш», «Хіммаш». Вражаючими були відвідування вищих навчальних закладів, таких як «УПІ» (Уральський політехнічний інститут) та «СДУ» (Свердловський державний університет). А ще там був клімат не такий, як в Україні. Зима бере свій початок у жовтні, а закінчується в другій половині травня. Сніг лежить упродовж 8-ми місяців на рік…

Здобуття вищої освіти на підґрунті середньої освіти, яку отримували в суворовських училищах, було нескладним. Значну кількість навчальних дисциплін через високу обізнаність зараховували так званим «автоматом», решту – наполегливо опановували та складали іспити. Програма передбачала низку навчальних дисциплін, які за кількістю годин не поступалися університетській освіті. Це – філософія, політична економія, педагогіка та психологія, історія тощо. У комплексі вони формували світогляд та розвивали й гартували особистісні риси майбутнього захисника Вітчизни.

До навчання та участі в громадському житті підрозділу курсант В. А. Гладуш ставився завжди старанно й відповідально. Недаремно на випускному курсі навчання Вченою радою Свердловського ВВПТАУ йому присуджено Ленінську стипендію.

У 1981 р. закінчив повний курс навчання та здобув диплом про вищу освіту за спеціальністю «Військово-політична танкових військ» і отримав кваліфікацію «Офіцер з вищою військово-політичною освітою». У зв'язку з тим, що Свердловськ знаходився досить далеко від Дніпропетровщини, батьки, на жаль, жодного разу не відвідали сина в училищі, не побачили, де він отримав перше офіцерське звання. Справжньою перемогою було те, що Віктор, сільський хлопець із України, отримав диплом з відзнакою та золоту медаль за відмінне навчання. Було і право вибору першого місця служби. Вибір було зроблено на користь Київського військового округу. Нестерпне бажання було служити на рідній українській землі, а ще дуже хотілося йому додому. У цьому ж році Віктор одружився зі Світланою Вікторівною Монастирною, яка працювала вчителем початкових класів у Софіївській середній школі.

Служба на посаді кадрового офіцера розпочалася в м. Києві, зокрема, у Київському вищому танковому інженерному училищі ім. Маршала Радянського Союзу І. Г. Якубовського на посаді заступника командира роти автомобілів та БТР батальйону забезпечення навчального процесу. У цьому підрозділі молодий офіцер пройшов «обкатку». Як пригадує його дружина, – на службу йшов рано-вранці на підйом, а повертався після того, як особовий склад лягав відпочивати. У підпорядкуванні було 115 військовослужбовців, з яких – 45 прапорщиків та 70 солдатів і сержантів. Підрозділ комплектувався строковиками понад 10-ти національностей. За спогадами Віктора Антоновича, незвичним було те, що його почали величати за іменем і по батькові, оскільки статус зобов'язував. Відчутно піднявся рівень відповідальності, конкретизувалися функціональні обов'язки. Завдання щодо забезпечення навчального процесу училища носили різнобічний і складний характер, виконувалися в різних місцях дислокації та в різний час доби. Особовий склад потребував постійного контролю щодо своєчасного повернення в казарму, відвідування занять з бойової та гуманітарної підготовки. Необхідно було і виявляти турботу, щоб солдат був охайним, нагодованим, обігрітим, здоровим, забезпеченим відпочинком. Саме в такій ситуації потрібні були не

тільки знання й навички управлінської діяльності, а й знання основ психології та педагогіки, адже лише індивідуальний підхід до кожного військовослужбовця міг забезпечити сприятливий морально-психологічний клімат у колективі та бути запорукою і міцної військової дисципліни і підтримання підрозділу в постійній бойовій готовності. Практичний досвід роботи з особовим складом різних категорій, отриманий у перші роки служби, був дуже важливим і відіграв значну роль у подальшій діяльності В. А. Гладуша.

1980-ті рр. для громадян Радянського Союзу були неспокійними. Керівна політична верхівка держави прийняла безглузде рішення щодо надання допомоги народам Демократичної Республіки Афганістан у вигляді так званого «обмеженого контингенту радянських військ в Афганістані». Було сформовано 40-у Загальновійськову армію у складі Туркестанського військового округу, яка з 1979 по 1989 рр. вела там війну. Насправді радянські війська контролювали лише 8 % території названої держави, в якій до цього упродовж понад 200 років точилися як міжусобна, так і стримувальна від зовнішньої агресії війна. Радянськими військами охоронялася інфраструктура, частина населених пунктів, промислові підприємства, надавалася допомога місцевим органам влади в налагодженні мирного життя, організації навчання і виховання як молоді, так і дорослих людей.

Охочих добровільно служити в Афганістані майже не було. Тому комплектування цього військового з'єднання відбувалося примусово – маєш партійний квиток – зобов'язаний виконувати інтернаціональний обов'язок у дружній для Радянського Союзу країні. Як правило, до числа військовослужбовців як командного, так і сержантського та рядового складу потрапляли представники найнезахищеніших верств населення – вихідців із робітників і селян. Також перевага надавалася найнадійнішим та найсвідомішим, в основному, вихідцям із Росії, України, Білорусі, Казахстану. Не обійшла ця жахлива подія і старшого лейтенанта В. А. Гладуша, який був змушений залишити кохану дружину з однорічною донечкою та шукати «доброї вдачі» в далекій, відсталій в усіх відношеннях і чужій для нього країні. З грудня 1983 по грудень 1985 рр. проходив військову службу на території Демократичної Республіки Афганістан на посаді секретаря партійної організації 271-го Окремого інженерно-саперного батальйону

108-ї Невельської мотострілецької дивізії. Минуло понад 35 років після повернення з афганської війни, та Віктор Антонович без особливого ентузіазму пригадує пережиті події. Та війна, що була зовсім непотрібною для радянських людей, залишила чимало невиліковних ран у його душі. Багато людських життів перервалося передчасно і незрозуміло, за що саме. Це був довготривалий період боротьби за життя. Навколо «ходила смерть» у вигляді вибухонебезпечних речовин (міни англійського та італійського виробництва, фугаси, сконструйовані іноземними фахівцями), адже тим, хто воював проти радянських військ зброєю і боєприпасами, допомагав увесь світ. Окрім того, становище вимагало додатково вивчати психологію людини в бойових ситуаціях, проводити роз'яснювальну роботу серед підлеглих, шукати додаткові та надійні способи переборювання страху. Самоосвіта тут була вкрай необхідною. При цьому військовий обов'язок вимагав виконати бойове завдання, сутність якого в основному полягала в розмінуванні об'єктів, доріг, місцевості. Практичний досвід роботи з людьми, особистісні риси В. А. Гладуша були вагомою запорукою в особливих та надзвичайних ситуаціях афганської війни. Про його добрі та мирні справи в ті часи друкувалися дописи в центральних газетах, зокрема, в газеті «Красная Звезда» (1984 р.) у статті «Мины и лозы». За успішне виконання військового обов'язку отримав військове звання «капітан» достроково та нагороджений орденом «За службу Родине» III-го ступеня. Особисті досягнення були оцінені й підвищенням по службі. Капітанові В. А. Гладушу пропонувалася висока командна посада в ТуркВО (категорії «підполковник»), окреслювалися реальні перспективи по службових сходах.

Утім, усе склалося не так, як «малювалося». Після повернення з реальних бойових дій в Афганістані у Віктора Антоновича відбулася переоцінка життєвих цінностей. Спочатку вирувала на той час крамольна думка звільнитися з лав Збройних Сил і розпочати нове життя, але згодом прийнято більш виважене рішення – продовжувати службу, але у сфері освіти. Для цього було визначено найближчу мету – отримати фах викладача педагогіки і психології, в подальшому – захистити дисертаційне дослідження й мати науковий ступінь та займатися науково-педагогічною діяльністю. Саме ці наукові галузі на той час стали важливими, цікавими та привабливими для нього.

Мрії досягаються, але наполегливою повсякденною працею з повною віддачею зусиль. Це Віктор Антонович зрозумів із перших днів самостійного життя. Подальшу військову службу проходив у комсомольській організації Київського вищого загальновійськового командного училища, а для того, щоб потрапити на навчання в академію, став заступником командира танкового батальйону в 75-й танковій дивізії (м. Чугуїв Харківської області).

Черговим викликом в житті стала трагедія українського народу, що пов'язана з екологічною катастрофою в результаті аварії на Чорнобильській АЕС. У перші дні ліквідації наслідків залучалися військові підрозділи, що комплектувалися командними кадрами, які володіли досвідом виконання завдань та управлінської діяльності в екстремальних умовах. Тому вже 4-го травня 1986 р. капітан В. А. Гладуш перебував у складі 24-ї Харківської бригади хімічного захисту в зоні аварії. Вести боротьбу з «невидимим ворогом», тобто елементами, що випромінюють радіацію, було складно. Психічний та фізичний стан ліквідаторів був важким. Тому робота з особовим складом потребувала не тільки досвіду, але й виваженості, чуйності, системності, послідовності, переконливості і головне – особистого прикладу. За успішне виконання службових обов'язків, уміле керівництво підлеглими в ході ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС В. А. Гладуш нагороджений медаллю «За отличие в воинской службе» I ступеня.

Під час проходження служби в м. Чугуєві Харківської області життя наповнилося новим змістом – у 1988 р. народився син.

Практична робота з молоддю ще більше переконала його у правильності намірів. Навесні 1989 р. майор В. А. Гладуш у чесній боротьбі конкурсу серед офіцерів виборов місце кандидата для вступу до педагогічного факультету Військово-політичної академії імені В. І. Леніна (м. Москва). Це був єдиний у СРСР військовий заклад педагогічного спрямування. До вступних іспитів готувався упродовж року. Вільний час був у перервах між службою, тобто вночі. За підручниками ввечері засинав і вранці просинався. До академії був зарахований вже після першого екзамену з педагогіки та психології, оскільки склав іспит на «відмінно». Наступна проблема – вибір спеціалізації. На спеціальність «Психологія і педагогіка» охочих було більше, ніж потрібно (25 місць). Особиста зустріч з відомим корифеєм вітчизняної педагогіки доктором педагогічних наук, професором Олександром

Васильовичем Барабанщиковим стала визначальною, оскільки він прийняв позитивне рішення. Почалися навчальні будні. Вразили відвідування відомих у всьому світі просвітницьких установ: Державної наукової бібліотеки імені В. І. Леніна, Державної педагогічної бібліотеки імені К. Д. Ушинського, факультету психології Московського державного університету імені М. В. Ломоносова. Незабутніми залишилися зустрічі з відомими науковцями і практиками психології та педагогіки: Г. М. Андрєєвою, О. Г. Асмоловим, О. В. Барабанщиковим, В. П. Давидовим, О. О. Леонтьєвим, С. І. Сьєдіним, А. В. Петровським, А. І. Подольським, Е. М. Коротковим, Е. П. Утліком, М. Ф. Феденко, М. Г. Ярошевським та ін.

У стінах академії проведене перше наукове дослідження. Теоретично та емпірично вивчене питання формування педагогічних умов щодо запобігання міжособистісних конфліктів у надзвичайних ситуаціях. Наукове керівництво здійснював доктор психологічних наук, професор А. Я. Анцупов. Репрезентативна вибірка складала 89 респондентів. Педагогічний експеримент включав опитування, інтерв'ю, спостереження та вивчення документів. Процедура перевірки гіпотези, що включала критерії Пірсона та Стьюдента, підтвердила причини виникнення конфліктних ситуацій й дала можливість визначити дослідникові основні напрями практичної роботи щодо їхнього запобігання. Робота отримала високу оцінку з боку наукового керівника та рецензента.

У 1992 р. В. А. Гладуш успішно закінчив навчання та отримав диплом про вищу освіту за спеціальністю «Військово-педагогічна педагогіка і психологія» та отримав кваліфікацію «Викладач педагогіки і психології». Також у цьому році закінчив вечірнє відділення спеціального факультету Московського державного університету ім. М. В. Ломоносова, де здобув диплом про перепідготовку за спеціальністю «Практична психологія і соціальна педагогіка» та отримав кваліфікацію «Практичний психолог, соціальний педагог».

У 1992 р. Віктор Антонович відхилив пропозицію залишитися в Москві і повернувся в рідну Україну. Хворобливою для молодого викладача була руйнація СРСР, адже в інших республіках залишилося багато однодумців, склалися сталі соціально-економічні відносини, наукові інтереси, пов'язані з альма-матер.

У наукових планах було поглиблення та розширення обраної проблеми, актуальність, новизна та практичне значення якої не викликали сумніву. Прийнято однозначне рішення – присягнути на вірність Українському народові і розпочати службу на кафедрі суспільних наук Дніпропетровського вищого зенітно-ракетного командного училища протиповітряної оборони. Перша посада була викладач педагогіки та психології, але вже через півроку завдяки високому рівню професійної підготовки, особистісним рисам його призначено старшим викладачем. У цьому закладі він розпочинає готувати свої перші навчально-методичні посібники з основ військової психології та педагогіки. Перші роки проходила апробація навчальних матеріалів, що в подальшому дало можливість перетворити їх у навчальні посібники для студентів і викладачів.

Важливим етапом на життєвому шляху підполковника В. А. Гладуша був перехід до Дніпропетровського державного університету, де він працював і творив упродовж 23 років активної науково-педагогічної діяльності.

Із 1995 по 2004 рр. проходив військову службу на посадах старшого викладача, начальника предметно-методичної групи, заступника начальника кафедри військової підготовки Дніпропетровського державного університету. Просування по службі Віктора Антоновича говорило саме про себе. Ділові та особистісні якості сприяли цьому.

За цей час підготовлено 9 навчальних та навчально-методичних посібників для студентів, які навчалися за спеціальністю «Соціальна психологія», серед яких значне практичне значення мав навчальний посібник «Основи військової психології та педагогіки. Альбом схем», де автор, дотримуючись важливого принципу навчання – наочності, презентував у доступних для сприйняття та запам'ятовування схемах основні складові психології та педагогіки. Посібник користувався широким попитом серед студентства.

Здійснено наукові розвідки щодо проблеми навчання та виховання населення України в роки окупації часів Другої світової війни. У хронологічному порядку розкрито та висвітлено особливості та тенденції патріотичного виховання, бойової діяльності українського населення, яке створювало спротив німецько-фашистським окупантам. При цьому розглядалися форми і методи освітянської роботи як радянського підпілля,

так і націоналістичного. І перше, і друге діяло у Придніпров'ї. Критичний аналіз архівних матеріалів, мемуарної літератури та спогадів ветеранів війни щодо історичних подій і заходів уможливив об'єктивне пояснення та розвінчання деяких перебільшень і перекручень щодо організаційної роботи партійних органів на окупованих українських землях, що завдяки ідеологізації літератури нав'язувалося суспільству протягом післявоєнних років. Автор звертає увагу на особливості психології людей, які опинилися в надзвичайній ситуації, тобто сам на сам із ворогом. В окупації, попри всю скруту матеріального стану, моральних та фізичних знущань із боку ворога, треба було жити, утримувати малолітніх дітей, літніх батьків. На підґрунті того, які риси були виховані в людей політичною системою перед війною, й формувалося відношення до ворога. Ображені владною системою йшли на співпрацю з фашистами, слабкі спостерігали й вичікували сприятливий час, свідомі та сильні – шукали шляхи заподіяння шкоди окупантам, вели диверсійну діяльність. Автором підготовлено 8 наукових статей з цих проблем, які опубліковано у фахових збірниках наукових праць та здійснено апробацію в роботі низки міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій. Дослідження носило науковий характер, що перебувало на перехресті історичних, військових та педагогічних наук.

У 2000 р. у військовому званні «полковник» В. А. Гладуш у Спеціалізованій вчені раді Гуманітарного інституту Національної академії оборони України успішно захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за темою «Бойова діяльність антифашистського підпілля Придніпров'я в роки окупації України (червень 1941 – листопад 1943 рр.)», науковий керівник кандидат історичних наук, доцент Степан Васильович Виноградов. Відкривалися нові перспективи для практичної роботи як викладача. Його запросили читати лекції та практичні заняття з психології та педагогіки в новостворені заклади вищої освіти м. Дніпропетровська (філії університету «Україна», МАУП), а також на факультет додаткових професій ДДУ на посаду заступника декана з навчальної роботи. Треба зазначити: вистачало сил і на основне місце роботи, і на додаткове навчальне навантаження.

У 2002 р. від завідувача відділом спеціальних шкіл Департаменту освіти Дніпропетровської ОДА І. М. Родименко надійшла

пропозиція – відкрити ліцензію для здійснення перепідготовки працівників з вищою педагогічною освітою за спеціальністю «Вчитель-дефектолог». Це було соціальне замовлення Дніпропетровському державному університету. Система спеціальної освіти Дніпропетровщини (на той час 67 закладів) була укомплектована педагогічними кадрами з дефектологічною освітою лише на 20 %. Завдання щодо оформлення ліцензійної справи спочатку покладалося на факультет додаткових професій, зокрема, декана В. А. Куземка та заступника декана В. А. Гладуша, а згодом – і на кафедру педагогіки та психології, зокрема, завідувача кафедри І. В. Распопова. Організаційна робота проходила складно: потрібна була навчальна база для практичних занять, науково-педагогічні кадри вищої кваліфікації, необхідна кількість контингенту слухачів, а згодом і студентів денної форми навчання та місця в гуртожитку для них. Та, попри всі проблеми та негаразди, спеціальність «Дефектологія», пізніше – «Корекційна освіта», розпочала своє існування та розвиток у ДДУ із 2003 р., й випусковою кафедрою була кафедра педагогіки та психології. Зі спеціальними школами-інтернатами № 2 (С. М. Чистоколяна, К. В. Рейда), № 10 (Л. Г. Гарнюк), № 12 (В. В. Купрас) були укладені довгострокові угоди про співпрацю, згідно з якими на їхній базі проводилися практичні заняття, виробнича практика, науково-практичні семінари, конференції.

У 2002 р. В. А. Гладушу присвоєно вчене звання «доцент кафедри військової підготовки».

У 2004 р. у зв'язку з реформуванням Збройних Сил України та станом здоров'я В. А. Гладуша звільнено в запас. Згодом у 2008 р. він перейшов на посаду доцента кафедри психології управління та соціальної психології факультету психології ДДУ та заступника декана з наукової роботи. На ниві цієї діяльності виходять його нові праці: навчальні посібники «Психологія управління», «Організаційна психологія».

В. А. Гладуш брав активну участь в громадському житті університету – із 2008 по 2010 р. був головою Ради ветеранів ДНУ.

У 2009 р. несподіванкою для В. А. Гладуша стала рекомендація ректора університету М. В. Полякова обрати його на посаду завідувача кафедрою педагогіки. Перед колективом кафедри стояли відповідальні завдання: акредитувати спеціальність «Корекційна освіта» за освітньо-кваліфікаційним рівнем «спеціаліст»,

залучити до педагогічного процесу фахівців з дефектологічною освітою, підняти рівень підготовки випускників. У цей час виходять його навчальні посібники «Словник-довідник із корекційної педагогіки» у співавторстві з І. В. Распоповим, «Психолого-педагогічна діагностика та відбір дітей до спеціальних закладів» у співавторстві з В. В. Купрас. Також з'являється низка статей у фахових збірках, де порушуються та аналізуються проблеми підготовки дефектологічних кадрів в Україні в історичному контексті.

Голова акредитаційної комісії академік В. М. Синьов (директор Інституту корекційної педагогіки і психології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова) запропонував завідувачу кафедри підвищити рівень кваліфікації шляхом навчання в цільовій денній докторантурі університету.

Із листопада 2010 по червень 2013 рр. В. А. Гладуш – докторант кафедри корекційної психопедагогіки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Науковий консультант – директор науково-дослідного центру інклюзивної освіти Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, дійсний член Національної академії педагогічних наук України, доктор педагогічних наук, професор Віталій Іванович Бондар.

За цей час здобувач здійснив науковий аналіз проблем післядипломної педагогічної освіти дефектологів в Україні в другій половині XX – на початку XXI століття. Зокрема, історіографічний пошук показав, що післядипломна педагогічна освіта дефектологів України як окрема наукова проблема, де висвітлювалася б еволюція її структурних компонентів, вплив розвитку дефектологічної науки, політика урядів СРСР, УРСР, України до її формування і розвитку на різних етапах функціонування спеціальної школи цілісно, комплексно й системно в обраних хронологічних межах не досліджувалася. Дослідження історико-педагогічного аспекту системи післядипломної освіти працівників спеціальних шкіл створює умови узагальнення цінного досвіду, виявлення негативних тенденцій та прорахунків у розвитку та врахування їх у подальшій перспективі. Результати наукових розвідок опубліковано в 43 наукових працях, із них – 1 монографія, 3 навчальні посібники, 23 статті у фахових виданнях, 2 публікації в інших виданнях, 13 матеріалів наукових конференцій.

У 2013 р. В. А. Гладуш у Спеціалізованій вченій раді Д 26.053.14 Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова достроково захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за темою «Теорія і практика післядипломної педагогічної освіти дефектологів України (друга половина XX – початок XXI ст.)».

У ході наукового пошуку дослідник виконав низку важливих та цінних для дефектологічної науки завдань:

1. Розкрив сутність системи післядипломної педагогічної освіти дефектологів і її значення, уточнив понятійно-категоріальний апарат проблеми.

Науковий аналіз розвитку теорії і практики післядипломної педагогічної освіти дефектологів в Україні засвідчив, що його теоретичне осмислення тісно пов'язане зі становленням і розвитком теорії й практики всієї системи народної освіти та, зокрема, педагогічної освіти. Термін «післядипломна педагогічна освіта» в теорії і практиці системи освіти з'явився на початку 1990-х рр., до цього вживався термін «система підвищення кваліфікації педагогів». На сучасному етапі в педагогічній літературі вітчизняних і зарубіжних учених застосовуються і споріднені терміни «післявузівська освіта», «постдипломна освіта», «додаткова освіта», «перманентна освіта», «безперервна освіта», «освіта дорослих», «освіта протягом усього життя», вони не є однозначними, але тісно взаємопов'язані. Як поняття «післядипломна педагогічна освіта» виникло, виходячи з потреби удосконалення професійного рівня і на підґрунті основних характеристик результатів роботи педагога – компетентність, професіоналізм, майстерність, високі моральні якості, вміле і своєчасне використання набутих знань, які характеризують діяльність педагога і формуються в процесі оволодіння практикою передачі знань і умінь.

Педагогічна освіта є спеціалізованою і чітко структурованою. Вона містить у собі базову і післядипломну ланки. Базова педагогічна освіта – це здобуття відповідного освітньо-кваліфікаційного рівня, який визначає професію, спеціальність та кваліфікацію. Післядипломна освіта передбачає такі дії: зміна спеціальності; зміна кваліфікації як у частині виду професійної діяльності, так і в частині ступеня та рівня готовності до діяльності в межах спеціальності; підвищення кваліфікації як процесу вдосконалення професійних знань, умінь та навичок для

поступального розвитку педагога як професійної особистості. Якщо базова підготовка у ВНЗ – це формування кваліфікаційної, професійної та загальної культури педагога, то післядипломна – процес її збагачення, поглиблення й розширення. Важливим є те, що система цілей і завдань післядипломної педагогічної освіти коригується конкретними потребами освітньої галузі, наявністю засобів, умов функціонування, рівнем підготовки педагогічних кадрів.

Розвиток системи післядипломної педагогічної освіти дефектологів в Україні зумовлений об'єктивними потребами системи спеціальної освіти дітей з порушеннями психофізичного розвитку. Система післядипломної педагогічної освіти дефектологів в Україні відіграла значну роль у розвитку спеціальної школи. Саме її створення було визначальним досягненням у ліквідації дисбалансу між вимогами навчально-виховного процесу спеціальної школи і освітнім рівнем педагогів, які в ній працювали. Система підвищення кваліфікації значною мірою сприяла зростанню наукового рівня, професійної майстерності керівних і педагогічних працівників спеціальної освіти.

2. Висвітлив передісторію формування післядипломної педагогічної освіти працівників спеціальних шкіл. Історичні витоки формування післядипломної освіти дефектологів беруть свій початок із кінця XIX – початку XX століття. З відкриттям на філантропічних засадах навчально-виховних закладів для дітей з порушеннями психофізичного розвитку виникла проблема з наявністю педагогічних працівників, які були б обізнані з особливостями навчально-виховної роботи з подібною категорією дітей. Деякі педагогічні навчальні заклади, зокрема Фребелівський жіночий педінститут, надавали необхідні освітні послуги педагогам спеціальних закладів. У радянські часи практичною роботою з підвищення кваліфікації учителів-дефектологів займалися А. В. Владимирський, І. М. Левінсон, М. М. Тарасевич, В. П. Протопопов та ін. Їхній внесок полягав у тому, що почали формуватися методологічні основи післядипломної освіти педагогів: мета, принципи, форми і методи, а в 1930-х рр. – організаційні інституції: навчально-методичні кабінети, інститути вдосконалення вчителів, республіканський навчально-методичний кабінет спеціальних шкіл, Інститут дефективного дитинства. Ретроспективний аналіз свідчить, що визнати післядипломну

педагогічну освіту дефектологів у цей період як систему неможливо, оскільки взаємозв'язки компонентів були занадто слабкими, теорія дефектологічної науки лише почала розвиватися, практика мала примітивний характер, часто форми підвищення кваліфікації носили характер загальнопедагогічного з акцентами політичного, без урахування особливостей дитячих аномалій, робота інституцій полягала перш за все у вивченні педагогічного досвіду та наданні методичної допомоги дефектологам. Та все ж цей період був дуже важливим у еволюційних процесах становлення післядипломної освіти дефектологів в Україні.

3. Зробив аналіз становлення і розвитку післядипломної педагогічної освіти дефектологів як системи, визначив особливості її еволюції. Встановлено, що вже післявоєнні роки характеризуються пошуком ефективних шляхів і засобів відбудови і вдосконалення післядипломної педагогічної освіти вчителів-дефектологів. Керівники республіки вживають заходів із розв'язання проблем спеціальних шкіл, зокрема підвищення фахового рівня педагогічних кадрів. Для кращої координації дій в обласних інститутах удосконалення вчителів уводиться посада методиста спеціальних шкіл. Великий вплив на вирішення освітніх проблем дефектологічних кадрів мало інтенсивне зростання кількості навчально-виховних закладів для дітей з вадами розвитку. Причому тенденція до кількісного зростання постійно зберігалася. Пропорційно збільшується і кількість педагогічного персоналу спеціальних шкіл. ОІУВ проводили деякі форми підвищення кваліфікації, але вони носили загальнопедагогічний характер, не враховувалися особливості спеціальних шкіл. Окрім того, у зв'язку з ліквідацією районних педагогічних кабінетів професійне навчання дефектологів поступово переміщується в школу, в методичні об'єднання, предметні комісії, тобто спеціальна школа поступово набувала значення центру методичної підготовки. Та все ж на фоні зростання кількісних показників спостерігається очевидне відставання розвитку системи підготовки дефектологічних кадрів і вдосконалення їхнього післядипломного навчання. Кваліфікація і майстерність дефектологів, результативність навчально-виховної діяльності вчителів спеціальних шкіл ще не стали на рівень вимог освітніх реформ.

У другій половині 1960-х рр. післядипломна педагогічна освіта дефектологів функціонує уже як система завдяки

комплексу організаційних заходів. В обласних ВНО і ІУВ почала відпрацьовуватися і впроваджуватися система проблемного планування комплексної післядипломної педагогічної освіти, у тому числі методичної роботи з педагогічними і керівними кадрами спеціальних шкіл-інтернатів, уточнено цілі, завдання і напрями. Важливе значення мало відкриття навчально-методичних кабінетів інтернатних установ у ОІУВ та РУМК спеціальних шкіл, на які покладено функції з організації підвищення кваліфікації і перепідготовки дефектологів.

Системно-концептуальний аналіз становлення і розвитку післядипломної педагогічної освіти дефектологів дає можливість визначити характерні особливості: процес еволюції системи підвищення кваліфікації дефектологів відбувався з відставанням від системи післядипломної освіти педагогів масових шкіл через великий дефіцит наукових і педагогічних кадрів високої кваліфікації, повільний розвиток теоретичних досліджень, значну залежність від розвитку інших наук, зокрема, психології, фізіології, медицини; динаміка розвитку системи післядипломної педагогічної освіти дефектологів залежала від соціально-економічного, духовного розвитку й освітньої політики держави, наскільки швидко і глибоко проходило усвідомлення суспільством місця в ньому системи спеціальної освіти дітей з порушеннями психофізичного розвитку, ролі дефектолога; розвитку теоретичних основ дефектологічної науки і практики спеціальної школи; залежність функціонування системи підвищення кваліфікації дефектологів від розвитку базової вищої педагогічної освіти, поступової «децентралізації» закладів, які давали дефектологічну освіту (відкриття нових факультетів, кафедр корекційної освіти); подальший розвиток системи післядипломної педагогічної освіти дефектологів детермінують інноваційні підходи в спеціальній освіті дітей з порушеннями психофізичного розвитку та діяльності закладів післядипломної педагогічної освіти.

4. Визначив і обґрунтував періодизацію, основні тенденції розвитку системи післядипломної педагогічної освіти дефектологів. Історико-хронологічний і логічний підходи до вивчення проблеми дозволив визначити і обґрунтувати періодизацію становлення і розвитку системи післядипломної педагогічної освіти дефектологів в Україні з урахуванням хронологічних меж дослідження.

І період (1944–1962) – характеризується становленням післядипломної освіти дефектологів як системи, відбудовою і розширенням мережі спеціальних шкіл; упровадженням диференціації спеціальних шкіл; проведенням освітніх реформ; активізацією розробок теорії і практики освіти дітей з порушеннями психофізичного розвитку; посиленням ролі НДІ дефектології МО УРСР, НДІ педагогіки УРСР, НДІ психології УРСР, КДПІ ім. О. М. Горького (нині – НПУ ім. М. П. Драгоманова).

ІІ період (1963–1990) – характеризується удосконаленням організаційної структури системи післядипломної освіти дефектологів. Значне розширення мережі спеціальних навчально-виховних закладів спричинило відкриття РУМК спеціальних шкіл, районних педагогічних кабінетів, навчально-методичних кабінетів інтернатних установ в ОІУВ, які організовували цільову методичну допомогу педагогічним колективам закладів спеціальної освіти дітей з порушеннями розвитку, безпосередньо проводили заходи з перепідготовки та підвищення кваліфікації дефектологів. НДІ педагогіки УРСР і НДІ психології УРСР, КДПІ ім. О. М. Горького (нині – НПУ ім. М. П. Драгоманова) посилили фундаментальні і прикладні дослідження теоретичних і практичних проблем спеціальної школи, які істотно вплинули на зміст післядипломної педагогічної освіти педагогічних працівників.

Виходячи з виконання освітніх завдань спеціальною школою, організаційних заходів у системі післядипломної педагогічної освіти означений період умовно можна поділити на три етапи: перший (1963–1972) – характеризується проведенням перепідготовки і підвищення кваліфікації дефектологів у зв'язку з переходом шкіл до загальнообов'язкової 8-річної освіти; посиленням наукових досліджень актуальних проблем дефектології: трудового виховання, професійної орієнтації учнів спеціальних шкіл; організаційними змінами на дефектологічному факультеті КДПІ ім. О. М. Горького (нині – НПУ ім. М. П. Драгоманова), відкриттям дефектологічного факультету в СДПІ; другий (1973–1984) – характеризується організацією перепідготовки і підвищення кваліфікації дефектологів у зв'язку з переходом навчання в спеціальних школах на нові навчальні програми; проведенням наукових досліджень з проблем корекційно-компенсаторної спрямованості; кадровим зміцненням дефектологічного факультету, відкриттям факультету підвищення кваліфікації в КДПІ

ім. О. М. Горького (нині – НПУ ім. М. П. Драгоманова); організацією науково-методичного супроводу диференційованого навчання в спеціальній школі; третій (1985–1990) – характеризується проведенням інноваційних змін у структурі системи післядипломної педагогічної освіти: відкриття в ОІУВ кафедр педагогіки та психології, методик викладання навчальних предметів у школі та інших; реорганізація РУМК спеціальних шкіл у РУМК МО УРСР.

ІІІ період (1991–2012) – характеризується вдосконаленням теорії і практики післядипломної педагогічної освіти дефектологів у процесі модернізації структури, змісту та методів навчання дітей з порушеннями психофізичного розвитку; реорганізацією структури ОІППО; відкриттям спецфакультету при дефектологічному факультеті УДПУ імені М. П. Драгоманова; посиленням методологічних основ функціонування системи підвищення кваліфікації; фундаменталізацією змісту післядипломної педагогічної освіти; посиленням підтримки з боку системи базової вищої освіти; поглибленням досліджень теоретичних основ дефектологічної науки; підвищенням сучасних вимог суспільства до рівня знань і компетенцій учителя-дефектолога; розширенням міжнародних зв'язків, вивченням і врахуванням зарубіжного досвіду; активним упровадженням інноваційних процесів у діяльності спеціальних навчально-виховних закладів і ОІППО.

Встановлено, що в ході еволюції системи післядипломної педагогічної освіти дефектологів мали місце деякі характерні тенденції: посилення на кожному наступному етапі методологічних основ функціонування системи; розширення мережі навчальних закладів (підрозділів) системи післядипломної педагогічної освіти в регіонах; зміцнення матеріально-технічної бази інститутів та методичних кабінетів, удосконалення змісту, форм і методів курсової підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників; поліпшення навчально-методичного забезпечення самоосвіти дефектологів через випуск навчальних і методичних посібників, фахових часописів, збірників наукових праць; фундаменталізація змісту післядипломної педагогічної освіти, регіональне співвідношення теоретичних і методичних занять як результат упровадження досягнень наукових досліджень; забезпечення високого рівня якості післядипломної освіти шляхом посилення компетентнісного характеру перепідготовки і підвищення кваліфікації дефектологів залежно від нозології;

удосконалення форм надання освітніх послуг, які б задовольняли потреби педагогічних працівників закладів як міської, так і сільської місцевості.

Негативними для системи післядипломної педагогічної освіти були тенденції щодо регламентації змісту і форм підвищення кваліфікації вчителів за основними видами їх діяльності без урахування специфіки навчання дітей різних нозологій; уніфікація системи підвищення кваліфікації вчителів, без урахування рівня їхньої професійної компетентності та дійового зв'язку підвищення кваліфікації з атестацією педагогічних працівників; уніфікація навчальних планів і програм підвищення кваліфікації вчителів-дефектологів, перевантаження їх годинами, відведеними на вивчення суспільних дисциплін і дисциплін загальноосвітнього циклу.

5. Дослідив, теоретично обґрунтував залежність змісту післядипломної педагогічної освіти дефектологів від розвитку дефектологічної науки. Доведено, що розвиток теоретичних основ дефектологічної науки істотно впливав на зміст післядипломної педагогічної освіти дефектологів. У кінці 1940-х та впродовж 1950-х рр. у дослідженнях, які здійснювалися в НДІ дефектології МО УРСР, недостатньо уваги приділялося питанням вивчення розвитку особистості дитини із психічними і фізичними порушеннями. Її особистість розглядалася у відриві від вивчення патофізіологічної структури дефекту. У зв'язку з цим недостатньо повно аналізувалася така важлива складова особистості, як диференціальна класифікація інтелектуальних порушень. У розробці наукової проблематики домінували питання сурдопедагогіки, менше досліджувалися проблеми олігофренопедагогіки, недостатньо проводилося досліджень з тифлопедагогіки, логопедії, спеціальної психології. Доробки науковців обмежувалися переважно розробкою науково-методичних питань, пов'язаних з підготовкою підручників і навчальних посібників.

У 1960–1980-х рр. зусилля науковців НДІ педагогіки УРСР, НДІ психології УРСР та КДПІ ім. О. М. Горького (нині – НПУ ім. М. П. Драгоманова) були спрямовані на вивчення проблем дидактики і методик навчання, пошук оптимальних шляхів підвищення ефективності навчання дітей з порушеннями психофізичного розвитку. Якісні зміни в наукових дослідженнях у сфері дефектології були обумовлені значним посиленням

експериментальної роботи в спеціальних школах. Це сприяло поглибленню науково-теоретичного аналізу, обґрунтуванню змісту освіти, форм і методів навчально-виховної та корекційної роботи з різними групами дітей з порушеннями психофізичного розвитку на різних етапах їхнього розвитку, що значною мірою сприяло подальшому вдосконаленню змісту післядипломної освіти дефектологічних кадрів в Україні.

Починаючи з 1990-х, науково-педагогічними працівниками Інституту корекційної педагогіки і психології НПУ імені М. П. Драгоманова, науковими співробітниками Інституту спеціальної педагогіки НАПН України успішно втілюються в життя завдання щодо ефективного наукового забезпечення теоретичних і методичних засад розвитку дефектології в Україні та системного вивчення стану навчання, виховання, соціальної і трудової адаптації дітей з порушеннями розумового й фізичного розвитку. Саме в них чітко і виважено формулювалася стратегія розвитку дефектологічної науки, будувалася концепція дослідницьких пошуків кожної лабораторії. За результатами проведено низку важливих і актуальних для дефектологічної науки досліджень, у яких зроблено глибокі і вичерпні висновки щодо теоретичного і практичного обґрунтування психолого-педагогічних основ розвитку дефектології в Україні, що значною мірою збагатило зміст післядипломної педагогічної освіти дефектологічних кадрів.

6. Показав еволюцію організаційних форм післядипломної освіти на різних етапах її функціонування. Встановлено, що розвиток практики післядипломної педагогічної освіти дефектологів у означений період мав чітку, логічну і послідовну динаміку. Його основними особливостями було своєчасне і всебічне втілення теоретичних здобутків дефектологічної науки у практику роботи педагога; удосконалення до належного рівня методичних навичок дефектологів; стимулювання потреби у постійному самовдосконаленні; забезпечення якісного навчально-виховного процесу спеціальної школи. Завдяки послідовній роботі РУМК спеціальних шкіл, дефектологічного факультету КДПІ ім. О. М. Горького (нині – НПУ ім. М. П. Драгоманова) було організовано широке впровадження нових форм післядипломної педагогічної освіти: робота з науковими кореспондентами, семінари-практикуми, науково-практичні конференції, педагогічні читання і наукові

сесії з питань дефектології, народні університети дефектологічних знань тощо, які істотно підвищували теоретичний рівень і професійну майстерність педагогічних кадрів спеціальних шкіл.

Утім, зі зростанням вимог до професійної підготовки вчительських кадрів система післядипломної педагогічної освіти не завжди забезпечувала подолання суперечностей між: потребами суспільства у громадянах, здатних успішно жити та ефективно працювати в умовах інформаційного суспільства і проблемами, які характеризують сучасний стан національної освіти; проголошення необхідності посилення якості післядипломної освіти та недосконалістю психолого-педагогічного супроводу інтеграційних форм у педагогічну практику; відсутність в Україні історико-педагогічних системних досліджень з проблем підготовки і курсової перепідготовки корекційних педагогів і необхідністю осмислення і створення в Україні багатоваріантної гнучкої системи підвищення кваліфікації.

7. Дослідив сучасний стан системи післядипломної освіти дефектологів в Україні і розвинених державах Європи. Доведено, що в період розбудови незалежної України у розвитку теорії і практики післядипломної педагогічної освіти дефектологів відбулися характерні інноваційні зміни: збільшено кількість прикладних теоретичних досліджень корекційної педагогіки і спеціальної психології, удосконалено зміст, форми і методи надання освітніх послуг педагогічним працівникам спеціальних навчально-виховних закладів. Запровадження усіх вищезазначених нововведень стало можливим у тому числі завдяки організаційному удосконаленню дефектологічного факультету (з 2003 р. Інституту корекційної педагогіки і психології) НПУ імені М. П. Драгоманова (відкрито спецфакультет для здійснення перепідготовки дефектологів, кафедри тифлопедагогіки, логопедії, спеціальної психології і медицини, ортопедагогіки і реабілітації, науково-дослідний центр інклюзивної освіти), дефектологічних факультетів ДДПУ, КПНУ, а також відкриття кафедр корекційної освіти у ВНЗ та ОІППО деяких регіонів, на території яких зосереджено найбільше спеціальних навчально-виховних закладів.

Установлено, що післядипломна педагогічна освіта в розвинених країнах Західної Європи має деякі характерні особливості: незважаючи на всебічну інтеграцію країн у межах Євросоюзу, система освіти зберігає свою індивідуальність і розвивається під

впливом власних традицій; основна увага концентрується на поліпшенні якості освітніх послуг, посиленні професіоналізму, підвищенні загальної культури педагогів; теоретичні дослідження спрямовані на вивчення конкретних форм організації освіти і модифікацію підходів до їхнього розвитку.

Практичне значення дослідження В. А. Гладуша полягає в тому, що отримані результати дають цілісну картину розвитку теорії і практики післядипломної педагогічної освіти дефектологів як окремої галузі педагогічної науки. Ретроспективний аналіз цього багатогранного і складного процесу повною мірою розкриває його проблеми, цілі, зміст, завдання, засоби, методи й організаційні форми. У ході дослідження визначено особливості та тенденції розвитку системи післядипломної педагогічної освіти дефектологів в Україні у другій половині XX – на початку XXI століття, обґрунтовано її періодизацію становлення та функціонування, що є важливим у розв'язанні сучасних актуальних завдань розвитку дефектологічної науки. Систематизовані та узагальнені положення, фактичний матеріал можуть стати основою осмислення конкретних історичних закономірностей розвитку системи післядипломної освіти дефектологів, розширення і збагачення змісту навчальних програм, посібників з історії корекційної педагогіки, а також використовуватися в процесі навчальних занять у ВНЗ, де готують корекційних педагогів та підвищують їхню кваліфікацію. Теоретичні положення, науково обґрунтовані висновки, рекомендації, зроблені в дисертації, можуть бути використані у розробці стратегії розвитку системи підвищення кваліфікації і перепідготовки працівників спеціальних шкіл у закладах післядипломної педагогічної освіти.

Із липня 2013 по серпень 2017 р. В. А. Гладуш працював завідувачем кафедри педагогіки та корекційної освіти ДНУ імені Олеся Гончара. За цей час із-під пера науковця вийшло понад 40 наукових праць із питань історії та теорії спеціальної й загальної педагогіки, з яких 1 – монографія (колективна), 4 – навчальних посібники.

У 2015 р. отримав вчене звання «професор кафедри педагогіки та корекційної освіти».

В. А. Гладуш тривалий час був головою Дніпропетровського осередку Асоціації корекційних педагогів. Із 2015 р. започаткував у ДНУ підготовку магістрів та аспірантів PhD за спеціальністю «Спеціальна освіта». Для студентів цієї спеціальності читав лекції

з навчальних дисциплін «Вступ до спеціальності «Корекційна освіта», «Історія корекційної психопедагогіки», «Корекційна психопедагогіка», «Організація та методологія наукових досліджень», «Методика роботи з дітьми з помірною розумовою відсталістю».

Автор понад 120 наукових та навчально-методичних праць, у т. ч. 2 монографій, 19 навчальних і методичних посібників. За бездоганну та плідну працю в Дніпровському національному університеті імені Олеся Гончара нагороджений Почесною медаллю «За вірну службу ДНУ» (2009) та багатьма грамотами і подяками.

Із грудня 2017 р. Віктор Антонович Гладуш – професор кафедри педагогіки, управління та адміністрування Навчально-наукового інституту менеджменту та психології Державного вищого навчального закладу «Університет менеджменту освіти» Національної академії педагогічних наук України (м. Київ). Із квітня 2018 р. по теперішній час – перший проректор – проректор з науково-педагогічної та навчальної роботи цього університету.

Незважаючи на певну географічну відстань, Віктор Антонович Гладуш продовжує наукову та навчально-методичну співпрацю з колективом науково-педагогічних працівників кафедри педагогіки та спеціальної освіти, допомагає молодим викладачам кафедри обрати правильні орієнтири у наукових дослідженнях з фаху «Спеціальна освіта», запрошує до аспірантури на навчання випускників магістратури, радо ділиться науковими здобутками й напрацьованими навчально-методичними матеріалами.

Дніпровський край, рідний батьківський край, величавий Дніпровський університет є вагомими і значущими для долі красивої й багатогранної людини, сміливого й мужнього військовослужбовця, воїна, творчого й умілого новатора-педагога, вмотивованої особистості нового часу – Віктора Антоновича Гладуша, які б вітри не гортали сторінки історії власного та суспільного життєпису.

Основні праці: монографії «Післядипломна педагогічна освіта дефектологів в Україні: теорія і практика» (2012); «Удосконалення підготовки корекційного педагога в умовах університетської освіти» (у співавт., 2015); навчальні посібники «Основи військової педагогіки і психології» (2001); «Психологія управління» (2008); «Педагогіка вищої школи: теорія, практика, історія» (у співавт., 2014); «Внесок викладачів кафедри психокорекційної педагогіки у розвиток історії вітчизняної

корекційної освіти» (у співавт., 2014); «Організація та проведення педагогічної практики студентів» (у співавт., 2015).

Джерела та література: Архів ДНУ ім. Олеся Гончара. – Особова справа № 1013 Гладуша В. А.; Гладуш В. А. Теорія і практика післядипломної педагогічної освіти дефектологів України (друга половина XX – початок XXI ст.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук: спец. 13.00.03 – «Корекційна педагогіка». – К., 2013. – 40 с.; Професори Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара: біобібліографічний довідник / голова редкол. чл.-кор. НАН України, проф. М. В. Поляков та ін. – 3-тє вид, перероб. і доп. – Дніпро : ЛІРА, 2018. – С. 66–67.

З. П. Бондаренко

НЕТЬОСОВ
Сергій Іванович

(25.05.1961)

Кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри педагогіки та спеціальної освіти (2017 – до сьогодні)

Сергій Іванович Нетьосов народився 25 травня 1961 р. у м. Комсомольськ-на-Амурі Хабаровського краю, а у 1962–2014 рр. проживав у м. Луганську.

Захоплення історичною та художньою літературою, цікавість до минувшини та суспільно-політичних проблем сучасності визначають вибір його подальшого навчання на історико-педагогічному факультеті Ворошиловградського державного педагогічного інституту ім. Т. Г. Шевченка.

За роки студентської юності Сергій Іванович отримав глибокі системні знання у галузі історії, методики її викладання, педагогіки та методики виховної роботи. Період його навчання в інституті – 1979–1984 рр. – дослідники історії історико-педагогічного факультету включають у т. зв. «золотий вік істфаку», який пов'язаний з поколінням науковців, що пройшли війну і весь свій

талант і невгамовність передавали студентській молоді. Це корифеї історичної науки та улюбленці студентів професор В. М. Бейліс, доценти В. Г. Пічугін та Г. І. Яворський; флагмани педагогічного пошуку професор В. О. Тихомирова, доцент В. І. Пилипенко. Високий рівень викладання методики суспільствознавчих дисциплін пов'язаний з ім'ям доцента С. Ф. Скляренка. Славу факультету у ці часи формувала й талановита викладацька молодь істфаку ВДПІ ім. Т. Г. Шевченка, яка в недалекому майбутньому стала до лав провідних науковців України – майбутні доктори наук – О. І. Пометун, Н. М. Гупан (куратор С. І. Нетьосова протягом усіх 5 років навчання), Л. Ц. Ваховський, С. Я. Харченко, С. В. Савченко. Творча науково-методична та організаційно-виховна атмосфера, яка панувала на факультеті, надала можливість старанному та допитливому студентові прийти у школу з високим рівнем суспільно-гуманітарної й методичної підготовки до роботи на уроках історії, забезпечила організацію виховної діяльності на основі суб'єкт-суб'єктних відносин, принципах гуманізму і дитиноцентризму. Але головне, що істфак озброїв молоду людину жагою до самоосвіти та навичками до самовдосконалення.

Після навчання в інституті та служби в армії Сергій Іванович Нетьосов у 1986 р. приходить на роботу в Комунальний заклад освіти «Луганський навчально-виховний комплекс спеціалізована школа І ступеня – гімназія № 42», у якій працює до 2010 р., а за сумісництвом – до 2014 р. Усі ці роки поряд з ним на педагогічній ниві працює вірний друг і колега, перший критик науково-педагогічних пошуків, порадник та однодумець – дружина Світлана Феліксівна.

За роки роботи у школі Сергій Іванович опанував секрети педагогічної майстерності і як вчитель історії, і як класний керівник. Педагогічна діяльність С. І. Нетьосова у системі освіти відзначається присвоєнням йому за результатами атестації, вищої кваліфікаційної категорії, звання «Вчитель-методист», нагородженням знаком «Відмінник освіти України» (наказ МОН України № 657/к, від 8.07.2004 р.) та Почесною грамотою МОН України (наказ МОН України № 752-к від 04.06.2009 р.).

Робота з талановитими дітьми у класах з поглибленим вивченням історії та правознавства вимагає від С. І. Нетьосова глибокого науково-методичного опрацювання навчального матеріалу, включення у навчально-виховний процес сучасних

підходів, методів та засобів. Постійний пошук у галузі методики викладання суспільно-гуманітарних дисциплін на основі передових підходів до організації навчально-виховного процесу окреслює перед Сергієм Івановичем предмет наукового дослідження у сфері теорії та методики навчання. Розуміння тих можливостей, які відкривають інформаційні технології для системи освіти, визначають напрям наукового пошуку вчителя історії та правознавства на всю його майбутню діяльність.

Узагальнення досвіду роботи у спеціалізованих класах гуманітарного профілю, апробація результатів у низці шкіл України дає можливість С. І. Нетьосову у 2009 р. успішно захистити дисертацію за темою «Навчання дев'ятикласників основ правознавства з використанням інформаційно-комунікаційних технологій». Рішенням спеціалізованої вченої ради Інституту педагогіки АПН України Сергію Івановичу було присвоєно науковий ступінь кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – «Теорія та методика навчання (історія та суспільствознавчі дисципліни)».

Із 2010 р. С. І. Нетьосов працює у системі вищої освіти, спочатку в Луганському інституті праці та соціальних технологій на кафедрі соціальної роботи, а після його приєднання до Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля – на кафедрі соціальної роботи та менеджменту соціального забезпечення.

Коло наукових інтересів включає питання соціальної реабілітації осіб з особливими потребами, місцем і роллю у цьому процесі інформаційно-комунікаційних технологій. Науковий пошук у цьому напрямі узагальнено в колективній монографії «Інноваційні підходи та особливості в підготовці фахівців соціальної сфери». У цій роботі Сергій Іванович висвітлив питання, пов'язані зі становленням інформаційного суспільства, тих функціональних можливостях, які відкривають інформаційно-комунікаційні технології у процесі реабілітації та соціалізації осіб з особливими потребами.

Але це наукове дослідження вже друкувалося під гуркіт російських танків, ракетно-артилерійські залпи «градів» і гармат вбивали та калічили мирне населення, плюндрували й руйнували села та міста Луганщини і Донеччини.

У 2014 р. Сергій Іванович із сім'єю виїжджає з окупованого Луганська і з вересня його науково-трудова діяльність

продовжується на посаді доцента кафедри педагогіки та корекційної освіти Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара.

Сергій Іванович Нетьосов активно включається в тему наукового дослідження кафедри «Удосконалення підготовки корекційного педагога в умовах університетської освіти», підсумковим результатом якої стає колективна монографія. У цій спільній науковій праці кафедри Сергій Іванович зосередився на питанні формування інформаційної компетентності майбутніх фахівців спеціальної освіти.

На кафедрі педагогіки та корекційної освіти (з 1 вересня 2017 р. – кафедра педагогіки та спеціальної освіти) Сергій Іванович читає лекції та проводить практичні заняття із курсів «Педагогіка» (біолого-екологічний, історичний, механіко-математичний, хімічний факультети), «Історія педагогіки», «Історія корекційної психопедагогіки», «Корекційна психопедагогіка», «Інклюзивна педагогіка», «Корекційна андрагогіка».

В аналізі відкритої лекції, проведеної Сергієм Івановичем у листопаді 2017 р. з курсу «Історія корекційної психопедагогіки» за темою «Становлення і розвиток системи професійно-трудового навчання учнів допоміжної школи» для студентів 4-го курсу спеціальності «Спеціальна освіта», присутні відмітили її високий науково-теоретичний та методичний рівень. Матеріал заняття, підкреслили вони, задовольняє сучасні дидактичні вимоги навчання в закладі вищої освіти, досконале володіння лектором теоретичним матеріалом, оперування яскравими прикладами, широке й доречне використанням засобів наочності у формі схем, таблиць, логічних ланцюжків забезпечує чітку систему опанування та узагальнення інформації. Члени методичної комісії факультету психології засвідчили, що Сергій Іванович Нетьосов досконало володіє прийомами педагогічної майстерності, встановлює належний контакт з аудиторією, вміло підтримує увагу студентів.

Із затвердженням теми кафедрального дослідження «Педагогіка здоров'я як основа розвитку потенціалу особистості» С. І. Нетьосов активно став до її реалізації. Ним підготовлена низка статей за цією проблематикою, які представлені у фахових виданнях, індексованих у міжнародних наукометричних базах – Web of Science, Index Copernicus, Google Scholar; підготував розділ

«Інформаційно-комунікаційні технології як елемент забезпечення ефективності інклюзивного навчання дітей з порушеннями слуху» до посібника «Інформаційні технології та засоби підтримки інклюзивного навчання», вихід якого заплановано на 2018 р., підготував розділ «Збереження здоров'я учнів як стратегічна тенденція в процесі інформатизації освіти» до колективної монографії «Сучасні здоров'язбережувальні технології».

Наукова діяльність Сергія Івановича активна та цілеспрямована на дослідження питань формування теоретико-методичних аспектів проблеми включення інформаційно-комунікаційних технологій у роботу спеціалізованих та інклюзивних навчальних закладів.

Організаційна робота доцента С. І. Нетьосова як заступника декана факультету психології та спеціальної освіти із навчальної роботи характеризується системністю та вимогливістю, до повноважень куратора груп ДК-15-1 та ДК-16у-1 у Сергія Івановича ставлення сумлінне, яке базується на повазі до студентів, турботою про них, допомозі у вирішенні проблемних питань.

Із вересня 2017 р. С. І. Нетьосов – завідувач кафедри педагогіки та спеціальної освіти. Стратегічні аспекти, які постали перед новим завідувачем, складаються з необхідності вирішення питань кадрового забезпечення професорсько-викладацького складу кафедри фахівцями спеціальної освіти, гідної підготовки підрозділу до відзначення 100-річчя Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, славетний ювілей якого – знакова подія в історії міста і кожної людини, яка доторкнулася до його життєдайного джерела знань.

Основні праці: Нетьосов С. І. Навчання основ правознавства з використанням інформаційно-комунікаційних технологій / С. І. Нетьосов. – Х. : Вид. група «Основа», 2010. – 127 [1] с. – (Б-ка журн. «Історія та правознавство». Вип. 4 (76)); Нетьосов С. І. Інноваційні підходи та особливості в підготовці фахівців соціальної сфери : [монографія] / П. П. Скляр, Т. Є. Мальцева, С. І. Нетьосов. – Луганськ : вид-во СНУ ім. В. Даля, 2014. – 248 с.; Нетьосов С. І. Формування інформаційної компетентності корекційного педагога / С. І. Нетьосов // Удосконалення

підготовки корекційного педагога в умовах університетської освіти : моногр. / В. А. Гладуш, З. П. Бондаренко, Н. В. Зимівець та ін. – Д. : Акцент ПП, 2015. – С. 166–213; Нетьосов С. І. Засоби ІКТ підтримки інклюзивного навчання дітей з порушеннями слуху / С. І. Нетьосов // Сучасні засоби ІКТ підтримки інклюзивного навчання: навчальний посібник / [А. В. Гета, В. М. Заїка, В. В. Коваленко та ін.]; за заг. ред. Ю. Г. Носенко. – Полтава: ПУЕТ, 2018. – С. 151–179. – Режим доступу : http://lib.iitta.gov.ua/711366/.

Джерела та література: Відділ кадрів ДНУ. – Особова справа Нетьосова С. І.; Нетьосов С. І. Навчання дев'ятикласників основ правознавства з використанням інформаційно-комунікаційних технологій: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук за спец. 13.00.02 – «Теорія та методика навчання (історія та суспільствознавчі дисципліни)». – К., 2009. – 18 с.

В. А. Гладуш

2.2. Професори, доценти, старші викладачі, викладачі, асистенти кафедри

ЛЕВІНСОН
Ілля Мусійович

(1882 – ?)

Професор кафедри педагогіки КІНО, професор кафедр педагогіки, педології ДІНО (1925–1934)

До плеяди професорів Катеринославського інституту народної освіти, які стояли біля витоків української педагогіки, належить постать Іллі Мусійовича Левінсона.

Наукові розвідки останніх років дали можливість суттєво доповнити та розширити коло знань про науковця. Практична діяльність І. М. Левінсона щодо обстеження психофізичного розвитку дітей, проблем комплектування дитячих закладів та

організації навчально-виховного процесу відбувалася в революційний, воєнний та післявоєнний період.

Активним організатором нової системи освіти дефективних дітей на Катеринославщині (Дніпропетровщині), розробником змісту їхнього навчання і виховання на нових засадах та методів роботи спеціальних шкіл з учнями був доктор медицини, професор Ілля Мусійович Левінсон. Народився він у 1882 р., вищу освіту здобув на медичному факультеті Імператорського Юр'ївського університету (до 1893 р. Імператорський Дерптський університет, а з 1919 р. – Тартуський університет в Естонії), де здобув освітньо-кваліфікаційний ступінь доктора ІІ категорії. За проявлені у процесі навчання високі здібності до науково-дослідницької роботи, ґрунтовні знання з фахових дисциплін йому за результатами захисту дипломної роботи було присвоєно ступінь доктора медицини.

Після закінчення університету І. М. Левінсон як лікар-психіатр тривалий час формувався та вдосконалювався в практичній діяльності, тобто в лікувальних закладах міста Катеринослава. Він працював із дітьми, в яких спостерігалися ознаки порушень психофізичного розвитку, з якими звичайні освітяни не мали досвіду практичної роботи щодо навчання і виховання. Мали місце і прояви неадекватної соціальним нормам поведінки, які в ті часи гостро турбувала суспільство. Шанобливе ставлення до роботи, високі професійні знання привели його до державних установ управління освітою. І. М. Левінсон залучався до роботи державних, на рівні Катеринославської губернії освітніх та соціальних комісій і громадських організацій, які почали створювати систему освіти для населення, у тому числі охоплення навчанням й вихованням дітей-сиріт дошкільного та шкільного віку.

Це дало можливість І. М. Левінсону «із середини» вивчати умови та наслідки кризового стану нового політичного й соціального розвитку в державі. Обстежуючи психічний та фізичний розвиток дітей дошкільного та шкільного віку м. Катеринослава, у тому числі дітей-сиріт, дослідник дійшов до однозначного висновку про те, що далеко не всі діти потребують медичної та психіатричної допомоги. Чимала кількість їх через ситуацію, яка створилася в суспільстві, стали жертвами безладу та насилля і потребують цільового й системного педагогічного впливу. Так, виступаючи на ІІ-му Всеукраїнському з'їзді охорони материнства

і дитинства (1921), у своїй доповіді «Трудные в педагогическом отношении дети» науковець привертає увагу аудиторії до таких соціальних явищ, як сирітство та безпритульність, що набули масового характеру за наслідками війни. При цьому діти вже набули повсякденних звичок до самостійного вирішення питань життєдіяльності шляхом жебрацтва, проституції, крадіжок тощо. Тобто, в суспільстві сформувалася так звана «армія важких дітей». «Важкі» у педагогічному відношенні – це неповнолітні діти, які своєю асоціальною поведінкою (грабежі, вбивства, насильство) створювали нестерпні умови для суспільства. Новостворена народна міліція з метою наведення громадського порядку час від часу проводила «спеціальні операції» з відлову безпритульних дітей та здійснювала примусове відпрвлення їх до дитячих колекторів-розподільників з метою подальшого залучення до системи навчання і виховання в державних закладах освіти.

І. М. Левінсон, аналізуючи матеріали кримінальних справ на неповнолітніх дітей, причетних до злочинів, зробив висновок, що багато дитячих правопорушень здійснювалося на підґрунті голоду. У науковій статті «Детские правонарушения на почве голода» (1922) учений зазначив, що такі правопорушення, як побутові крадіжки, на 60–80 % можна кваліфікувати як рефлекторні прояви самозахисту дитини. Дивовижним фактом було те, що серед асоціальних дій підлітків зустрічалися навіть випадки людожерства.

У подальшому публікується аналітична наукова стаття І. М. Левінсона: «Менделитическое расщепление наследственных признаков в семьях с дегенеративной наследственностью» (1922). Автор на фоні актуалізації причин аномального психофізичного розвитку дітей в дослідженнях природничих та соціальних наук аналізує наявні негативні прояви соціального життя українського суспільства та торкається окремих проблем психіатрії початку XX століття. Зокрема, висвітлюються аспекти спадкових ознак нервових хвороб, пов'язаних із порушеннями життєдіяльності організму людини, які можуть проявлятися й прогресувати як у дитячому, так і дорослому віці. Це пояснювало передусім природу хвороби нервової системи та психіки у формі епілепсії.

Працюючи деякий час на посаді інспектора Катеринославської комісії неповнолітніх, І. М. Левінсон розглядав проблему формування мережі навчально-виховних закладів для дітей-сиріт, зокрема, з порушеннями психофізичного розвитку. За його

аналізом відновлені та новостворені дитячі заклади, а саме садочки, дитячі будинки, трудові школи, профшколи, спеціальні школи у післявоєнний період за своїми потенційними можливостями були здатні охоплювати лише 25 % дітей, які цього потребували. Науковець звернув увагу, що на Катеринославщині реально працювало дитячих закладів для дітей на 14 000 місць за потреби на 52 000. Тому велика кількість дітей взагалі залишалася не охопленою системою соціального виховання.

Важливим поштовхом у розвитку народної освіти в Україні було видання «Кодексу законів про народну освіту УРСР», затвердженого Всеукраїнським центральним виконкомом у листопаді 1922 р. Цією збіркою документів передбачалося створення регіональних і центрального лікарсько-педагогічних кабінетів, визначено основні їх завдання і мету діяльності. У Кодексі зазначалося, що освітній процес в усіх навчально-виховних закладах України повинен будуватися на рішучому розриві зі старими методами словесного викладання, на послідовному запровадженні нових методів, побудованих на досвіді й практиці, що в основу побудови освітніх закладів мають лягти: праця як найважливіший засіб виховання і пізнання, різноманітність освітніх і життєвих потреб як мети виховного процесу і практика, спрямована не тільки на пояснення світу, а і на його зміну. Це було викликано стурбованістю наявності педагогічного персоналу в закладах освіти та його кваліфікацією.

Документи Центрального архіву державних органів управління свідчать, що в усіх закладах освіти республіки без винятку (дошкільних, шкільних, професійних, вищих) створився величезний дефіцит педагогічних, науково-педагогічних кадрів, під великим питанням була їхня професійна підготовка та психологічна готовність до педагогічної діяльності. Окрім того, важливо й зазначити, що вчительська професія в силу об'єктивних причин була зовсім не престижною, а молодих людей, які б виявляли бажання отримати педагогічну освіту, було вкрай мало. До того ж, педагогічна праця була однією із низько оплачуваних у суспільстві. У педагогічній пресі зустрічалися публікації, в яких повідомлялося, що жебрацьке фінансування шкіл змушує директорів та вчителів за свої кошти купувати вугілля, дрова для опалення класних приміщень і тільки з однією метою – не зірвати навчально-виховний процес. Депресивний стан позначався і на рівні

професійної майстерності педагогів. Кваліфікація потребувала вдосконалення та перепідготовки, виходячи із реалій тогодення. У звітних документах контролювальних органів зазначалося, що «…бажання підвищити свою кваліфікацію і тим покращити виробничий ефект у школі проявляє лише невелика (менша) частина вчительства. Більшість учителів ставилися до своїх обов'язків формально, віддаючи школі відведений час, мало турбуючись перспективами школи…» [2. – Ф. Р-310, спр. 1, арк. 325].

Не краща ситуація панувала і на Катеринославщині. Управління народною освітою вживало невідкладні заходи із забезпечення шкіл молодими вчителями. З цією метою збільшено набір студентів на факультет соціального виховання Катеринославського інституту народної освіти. Попри всі кадрові проблеми в освітянському середовищі закладів м. Катеринослава порушувалися і питання готовності вчителя до викладання предмету, і рівня професійної майстерності, і форм удосконалення кваліфікації педагогічних працівників. Вивчався та поширювався серед учительства педагогічний досвід за кордоном. Ініціатива належала І. М. Левінсону, який, володіючи декількома іноземними мовами (німецькою, англійською, французькою), знайомився з зарубіжними науковими публікаціями і за підсумками своїх власних педагогічних спостережень писав наукові статті. Одна з них – «Германские «трудове общины» молодых учителей» (1922). Стаття знайомить з методами роботи трудових громад і з характером їх організації. Автор висвітлює нетрадиційну форму післядипломної педагогічної освіти в Німеччині. А саме – трудові громади, які виникли частково на противагу, частково на додаток до офіційних органів підготовки – вчительським інститутам та ін. і отримали юридичне визнання як установи для підвищення кваліфікації. Істотним у роботі трудових громад є самостійне отримання способів пізнання. Члени повинні долучатися до самодіяльності: постановка питань і проблем знаходження шляхів роботи, перевірка результатів роботи тощо.

Важливим кроком у трудовій діяльності І. М. Левінсона було формування та практична робота Катеринославського лікарсько-педагогічного кабінету (1922), яким він керував понад десять років. Саме в цій установі його практична робота наповнилася новими науковими розвідками з проблем дитячої дефективності. Вибір випав на І. М. Левінсона не випадково, адже він

був лікарем-психіатром з великим досвідом практичної роботи в лікувальних та дитячих навчально-виховних закладах. Катеринославський (із 1926 р. – Дніпропетровський) лікарсько-педагогічний кабінет на той час мав особливу значущість для всіх дитячих закладів освіти Дніпропетровщини. Саме за активної участі цього закладу починається робота, яка спрямовувала на формування готовності педагогічних працівників до роботи в закладах освіти для дітей з порушеннями психофізичного розвитку. Вивчення та аналіз наукових статей, опублікованих в українських часописах «Шлях освіти», «Український вісник експериментальної педагогіки та рефлексології» (Харків, 1922–1930 рр.) значно розширили обсяг інформації щодо практичної діяльності цієї установи.

І. М. Левінсон зазначав, що на початку свого функціонування через обмежене фінансування державних закладів у республіці кабінет складався лише з одного асистента, декількох студентів Катеринославського інституту народної освіти, які безоплатно працювали від 0,5 до 1 року та завідувача. Завдання перед персоналом кабінету на початку ставилися загальні: вивчення особливостей дітей з порушеннями психічного та фізичного розвитку з метою диференційованого розподілу до закладів освіти; надання методичної допомоги педагогічним працівникам спеціальних й масових закладів освіти; консультаційна робота з батьками.

Згодом організаційна структура, напрями діяльності, конкретика завдань ЛПК змінювалися та вдосконалювалися. Так у 1923 р. завдяки поліпшенню державного фінансування сформувався власний штат кабінету. Він складався з п'яти посад: завідувач (проф. І. М. Левінсон) та 4 наукові працівники (Е. М. Бабіцька, Л. М. Можаровська, В. І. Розенберг, Р. Ю. Тайц). Згідно з розпорядженням НКО, на лікарсько-педагогічні кабінети офіційно покладається важливе завдання – бути центром підвищення кваліфікації та науково-практичного стажування учителів і лікарів, які працювали в закладах дефективного дитинства. Уже в перший рік через аудиторії кабінету пройшло понад 100 працівників закладів освіти та охорони здоров'я. Досить популярними були екскурсії до ЛПК студентів – майбутніх учителів та лікарів. Це підтверджувало практичне значення цієї освітньо-методичної установи та роль її керівника І. М. Левінсона, а також нагальність потреби в організації підвищення кваліфікації педагогічних, у тому числі дефектологічних кадрів.

На концептуальність та змістовність практичної діяльності кабінету вагомо вплинув новий науковий напрям – педологія – наука про виховання дітей, що базується на визнанні залежності долі дитини від біологічних і соціальних факторів, впливу спадковості, а також незмінного середовища. Цей науковий напрям мав на меті об'єднати підходи різних наук (медицини, біології, психології, педагогіки) до розвитку дитини. Інтенсивний розвиток теоретико-методологічних основ педології в Україні відбувався у 1920-х рр. Саме тому актуалізувалося питання щодо організації та проведення експериментальних досліджень у регіонах республіки. Це значною мірою вплинуло на роботу Катеринославського ЛПК.

По-перше, відбулося структурно-організаційне вдосконалення закладу. Уже в 1924 р. на базі ЛПК створено досвідно-педологічну станцію, до складу якої входили лікарсько-педагогічний кабінет, експериментально-психологічна лабораторія та з 1925 р. – кабінет соціальної педагогіки, з 1926 р. – рефлексологічна лабораторія.

По-друге, сформувалися нові напрями діяльності досвідно-педологічної станції: педологічний, педагогічний, дефектологічний. Розширився спектр завдань. Педологічний напрям тривалий час займав провідну роль. Спочатку мав завдання, що базувалися на проведенні педометричної роботи та організації планових педологічних досліджень. Але згодом, за словами І. М. Левінсона, ЛПК поступово перейшов від педометричної та лекційної роботи до педологічних досліджень, до популяризації серед широких кіл учительства основних знань із царини індивідуальної та колективної педології, рефлексології й дефектології. Проведено цільові педологічні дослідження в трудових школах м. Дніпропетровська. Системний та диференційований характер носили обстеження дітей в закладах для дітей з порушеннями зору та слуху. З метою досконалого вивчення механізмів поведінки дитини працівники ЛПК проводили інструктажі та методичні заняття серед найбільш активних педагогічних працівників. Новостворена І. М. Левінсоном рефлексологічна лабораторія посилила якість педологічних досліджень та консультаційної роботи. Треба зазначити, що подібна робота проводилася не тільки для працівників установ дефективного дитинства, а й для шкіл та дитбудинків нормального типу. Кабінет відвідували

представники всіх дитячих установ міста. З метою обговорення актуальних проблем педології та узагальнення педагогічного досвіду кабінет проводив масові заходи: конференції, циклові та епізодичні заняття з учителями, вихователями, медичними працівниками.

За другим напрямом (педагогічним) теж були вдосконалені завдання. Тепер вони включали: організацію партнерських зв'язків з дитячими навчально-виховними закладами; проведення просвітницької та консультаційної роботи з батьками дітей з порушеннями психофізичного розвитку; поширення психологічних знань серед громадськості щодо особливостей розвитку дитини; надання практичної допомоги вихователям у проведенні групової та індивідуальної виховної роботи; організація процесу підвищення кваліфікації педагогічних і медичних працівників дитячих закладів. Працівники кабінету соціальної педагогіки разом із педагогічними й медичними працівниками навчально-виховних закладів, студентами вищих навчальних закладів обстежували дітей, вели планові спостереження за їхнім розвитком.

Дефектологічний напрям витікав із першого й остаточно і незворотно почав формуватися після рішення Управління соцвиху (1925) щодо створення в областях республіки допоміжних шкіл для розумово дефективних дітей. Передбачалося створити спочатку по 1–2 допоміжній школі на область. Наповнюваність класів повинна була становити в межах 20 дітей. Здійснення загального керівництва щодо організації навчально-виховної та методичної діяльності закладів покладалося на лікарсько-педагогічні кабінети.

За результатами досліджень завідувачем кабінету І. М. Левінсоном надруковано низку праць із питань, які турбували вчителів та лікарів навчально-виховних закладів щодо негативних наслідків війни, відображенні їх на фізичному та психічному здоров'ї дітей, зокрема, вивчення стану ендокринно-вегетативної системи у дефективних дітей; зіставлення цього матеріалу з іншими властивостями конституції та поведінки дітей; експериментальне дослідження рефлексології особистості та колективу; удосконалення техніки рефлексологічного профілювання, рефлексотерапії енуретиків та онаністів у роботі.

Високу оцінку роботі Дніпропетровського ЛПК та персонально завідувачу дав керівник Одеського ЛПК професор

М. М. Тарасевич. Виступаючи на 2-му Всесоюзному з'їзді психоневрологів (Ленінград, 1924), він зазначав, що зроблено новий крок вперед. Особливий інтерес викликають матеріали з антропології дитячої дефективності, які презентував доктор І. М. Левінсон. Інтерес полягав у двох аспектах: перший – вони є прекрасним показником того, що етап декларування теоретичних робіт та науково-популярних статей з питань фізичної немочі дефективних дітей пройшов, другий – у цій галузі починається системна дослідницька робота. Метод варіаційної статистики, який застосовується під час аналізу середніх показників фізичного розвитку дефективного дитинства, захищає від грубих помилок у висновках. А помилки свідчать про значні затримки зросту та ваги дефективних дітей у порівнянні з нормальними. Доповідач звертає увагу на зниження фізичного розвитку дітей до 8–10 років, тобто, які народилися перед війною або під час війни та занепаду.

Пізніше І. М. Левінсон цю проблему більш детально висвітлив у своїй доповіді «Опыт экспериментального рефлексологического исследования физически дефективных и умственно отсталых детей» на І Всесоюзному педологічному з'їзді (Москва, 1928).

Практична діяльність ЛПК стимулювала подальший розвиток студентських наукових досліджень. Так за участю педагогічних працівників кабінету та його керівника І. М. Левінсона студентами-випускниками вищих навчальних закладів Катеринослава написано низку дипломних кваліфікаційних праць, обов'язковою складовою яких було емпіричне дослідження наукової проблеми.

У своїй статті «Дніпропетровський лікарсько-педагогічний кабінет» (1929) І. М. Левінсон зазначив, що Дніпропетровський окрметодком нарешті офіційно ухвалив рішення щодо передачі методичного керівництва з боку ЛПК над допоміжними закладами для розумово відсталих дітей. Згідно з цим рішенням у науково-педагогічних працівників Кабінету конкретизувалися та суттєво доповнилися практичні завдання, а саме: організація планового навчання в 1 та 2 допоміжних групах (таких було 8); контроль та облік навчальної роботи педагогічних працівників (директорів, учителів, вихователів); розробка тестових завдань для здійснення контролю успішності учнів цих груп;

зосередження консультаційних зв'язків з груповодами шляхом взаємного відвідування тощо.

Характеризуючи роботу ЛПК із дефектологічного напряму, І. М. Левінсон пише: «…налагоджено зв'язки з усіма закладами, де перебували діти з розумовою відсталістю, проводиться системна діагностична робота». Окрім того, функціонували заклади освіти зі статусом досвідних, серед яких були: Дніпропетровський дитячий будинок сліпих (вул. Костомарівська, 4), Дніпропетровський колектор розумово-дефективних дітей (колишній Тихвінський монастир), Дніпропетровська школа глухонімих (вул. Полтавська, 5) [1. – Ф. Р-310, спр. 13, арк. 219]. У цих закладах виховувалися діти з порушеннями психофізичного розвитку віком від 5 до 19 р. (від ідіотів до норми)».

Колектив працівників лікарсько-педагогічного кабінету та рефлексологічної лабораторії на чолі з І. М. Левінсоном постійно розширював спектр своєї науково-дослідницької діяльності. Зокрема, їх цікавили проблеми рефлексологічної типології та методи її побудови; форми масового рефлексологічного експерименту; емоційна сфера сучасного дитинства; кореляція ендокринно-вегетативних функцій з рефлексологічними процесами дитини; реалізація тестування успішності в дітей майже всіх форм дефективності; здійснення рефлексотерапії та опотерапії тощо. Результати практичної діяльності висвітлено в науковій статті І. М. Левінсона «Проблема рефлексологічного профілювання в педологічному пристосуванні», яка опублікована в науково-практичному часописі Українського науково-дослідного інституту педагогіки «Український вісник експериментальної педагогіки та рефлексології».

Перспективними напрямами досліджень кабінету вважалися такі: педологія дитячої праці, дитячої гри, дитячого колективу; педологія фізкультури; педологія сексуального життя; педологічний аналіз педологічного процесу; проблеми класифікації та диференціальної діагностики важкої дитини в генезі та еволюції тощо.

Працівниками ЛПК надавалася всебічна допомога щодо підвищення педагогічної майстерності вихователів та вчителів. Зокрема, з педагогічним та технічним персоналом допоміжних груп проводилися методичні заняття на базі Колектору розумово дефективних дітей. Завідувач ЛПК І. М. Левінсон особисто організовував заняття 2–3 рази на тиждень шляхом семінарів та лекцій,

проводив науково-популярну роботу серед учительства трудових і професійних шкіл. Крім того, активно функціонували гуртки: дефектологічний, допоміжного навчання, педологічний. Планово проводилася робота з підвищення кваліфікації учителів, медперсоналу допоміжних груп та інших дитячих установ. З метою надання конкретної методичної допомоги «масовикам-педагогам» готувалися методичні листи, програми, схеми обліку праці та дитячої поведінки. Методичний матеріал був узагальненням практичного досвіду педагогічних працівників, тобто формувався в результаті комплексної переробки результатів практичної роботи в місцевих закладах освіти. Вагоме значення мало рішення Народного комісаріату освіти УРСР про те, що «…окружні ІНО можуть надсилати своїх кандидатів до досвідних установ дефдитинства Укрсоцвиху, де протягом трьох місяців – з 1 жовтня до 1 січня – за участю ЛПК та освічених фахівців педагогів вони теоретично та практично ознайомляться зі справою виховання дефективних дітей і набудуть потрібної їм кваліфікації. Кандидати повинні мати педагогічну освіту (не нижче як педтехнікум) та педагогічний стаж не менше як трирічний. Медпрацівники для роботи з глухонімими – в установах Харкова, Києва та Запоріжжя, зі сліпими – Харкова, Києва, розумово відсталими – Харкова, Києва, Одеси, Дніпропетровська».

З метою вирішення кадрових питань у закладах спеціальної освіти І. М. Левінсон та працівники ЛПК підтримували тісні зв'язки з науково-педагогічними працівниками вищих навчальних закладів м. Дніпропетровська. Ефективною формою навчання була виробнича практика студентів Дніпропетровського інституту народної освіти та Дніпропетровського медичного інституту на базі ЛПК.

Важливим етапом трудової діяльності І. М. Левінсона була науково-педагогічна діяльність у Катеринославському інституті народної освіти, куди його запросили у 1925 р. Маючи стаж практичної роботи в медичних та освітянських закладах 18 років, він почав викладати студентам факультету соціального виховання (просп. Карла Маркса, 18) навчальні дисципліни: анатомію та фізіологію людини, основи науки про поведінку [1. – Ф. 310, спр. 17, арк. 111, 121].

Викладацька робота стимулювала І. М. Левінсона до підготовки та написання не лише нових наукових праць, а й посібників

навчального спрямування. Вагомим внеском вченого був навчальний посібник «Основи науки про поведінку» (курс лекцій для студентів педвишів). Посібник надруковано в Дніпропетровському інституті народної освіти (1928) накладом 2000 примірників. Анонімний рецензент науково-практичного часопису «Шлях освіти» у 1929 р. дав високу оцінку цій праці І. М. Левінсона: «…трактування поведінки як соціально-біологічного явища, що обумовлене соціальним оточенням у кожному акті її вияву, показує, що автор стоїть на правильних позиціях. Велика ерудиція автора як у питаннях психології, рефлексології, педагогіки, так і філософії є одним з головних плюсів даної праці. Найбільш характерно для цієї роботи – це те, що вона вийшла в Україні. В УСРР було проведено глибоку методологічну ревізію науки про поведінку «важкої» дитини та дитини ранніх періодів розвитку, а головне – не лише щодо генетичного вивчення її на рефлексологічних підставах, але й щодо радикального перегляду та зміни самих форм соціально-педагогічного процесу. А це показує, що в нас в Україні наукова думка в цій галузі розвивається й на досить науково-апробованому матеріалі для деяких педагогічних висновків, та нам відомо, що й сам автор своєю науково-педагогічною роботою в Дніпропетровську вносить цінний доробок у науково-педагогічну думку УРСР. Думка ця набула в процесі свого розвитку певної своєрідності та оригінальності й складає зараз певний науково-педагогічний напрям, який очікує велике майбутнє. Праця проф. І. М. Левінсона знаменує собою той період у розвитку українського напряму в науці про поведінку та в науці про організацію цієї поведінки, коли вже цей напрям набрав досить сил і можливостей, щоб вийти на широкий шлях, стати до боротьби за своє визнання, стати зброєю в руках педагога…». Також рецензент зазначив, що це перший на той час в Україні навчальний посібник за означеною проблемою, який виходив із нагальної потреби підготовки випускників вищих навчальних закладів до педагогічної діяльності.

Професор І. М. Левінсон був надзвичайно енергійною та активною людиною. Все його життя та науково-педагогічна діяльність наповнені різноманітними заходами, зустрічами, подіями. Він брав активну участь у громадській діяльності міста Дніпропетровська. Був членом педологічної секції Дніпропетровської філії Всеукраїнської академії наук, де поширювалися результати

наукової і науково-популярної роботи серед педагогів, лікарів та батьківської громади. ЛПК виступав у місті як просвітницький центр та консультаційний осередок для таких державних установ, як місцева педіатрична клініка, педіатричне товариство, лікарська комісія при ОРФК тощо.

І. М. Левінсон спілкувався та підтримував ділові зв'язки з колегами інших українських міст Києва, Одеси, Харкова, інших республік колишнього Радянського Союзу. Пошукові наукові та практичні здобутки позиціонувалися під час роботи таких наукових форумів, як Всесоюзний з'їзд педології та дефектології, з'їзд психоневрології, педології та експериментальної педагогіки (1923, Москва), Всеросійський з'їзд з експериментальної педагогіки та педології (1924, Петроград), Всеукраїнський з'їзд Охматдиту (1922, Київ), Північно-Кавказький педологічний з'їзд (1926) і на І Всесоюзному педологічному з'їзді (1928, Москва) [2. – Ф. 166, оп. 7, спр. 363, 74 арк.].

З кінця 1930-х рр. у промислових центрах УРСР, зокрема Дніпропетровську, під тиском командно-адміністративних методів управління працівників закладів освіти без винятку поставили під жорсткий контроль партійних органів, посилилася політизація та ідеологізація в навчально-виховному процесі. Повсюди розпочалися масові чистки і репресії, зведені до рангу офіційної державної політики, науково-педагогічних кадрів. Арешти дніпропетровської професури розпочалися у вересні 1929 р. І. М. Левінсон неодноразово критикувався з боку партійних органів інституту за те, що «будував процес виховання на інтересах дітей». Так в одній із публікацій обласна газета «Зоря» серед професорсько-викладацького складу інституту соцвиху та фізхіммат інституту виявила дві «ворожі» групи: одну представляли «особи з певною куркульською ідеологією», які відстоювали ідеї «бой-скаутизму», а другу ті, що цілком або значною мірою стоять на позиціях старої буржуазної педагогіки, серед яких опинився і професор педології І. М. Левінсон, якого віднесли до «шкідників освіти».

Вираженою ознакою негативного ставлення «радянської комуністичної системи управління» до освіти та науки в Україні було припинення фінансування освітньо-наукової періодики. Зокрема, на початку 1930-х. рр. перестали друкуватися наукові часописи «Шлях освіти», «Український вісник експериментальної педагогіки та рефлексології», які були вагомою запорукою подальшого розвитку психолого-педагогічної науки і практики.

4 липня 1936 р. вийшла Постанова ЦК ВКП (б) «Про педологічні перекручення в системі Наркомпросу», яка поклала кінець діяльності Дніпропетровській досвідно-педологічній станції, зокрема, лікарсько-педагогічному кабінету та іншим структурним підрозділам, незважаючи на активну й плідну роботу, очевидні результати у справі впровадження педологічного та психотехнічного обстеження дітей, диференційованого навчання і виховання осіб з порушеннями психофізичного розвитку, підготовці та підвищенні кваліфікації дефектологічних кадрів тощо.

У подальшому на базі досвідно-педологічних станцій створювалися навчально-методичні кабінети з метою надання методичної допомоги педагогічним працівникам, які в кінці 1930-х рр. реорганізувалися в обласні інститути підвищення кваліфікації вчителів.

Як склалася доля професора І. М. Левінсона в 1930-х рр. – невідомо. Доступні архівні матеріали, на жаль, не дають можливості відобразити повну та достовірну картину життя і діяльності цієї харизматичної особистості в історії української дефектологічної науки і практики. Утім, за дослідженням Н. Дічек [3] відомо, що на червень 1958 р. він ще листувався з проф. І. О. Сокольянським, співпрацю з яким підтримував із 1920-х рр. у Харкові.

Основні праці: Левинсон И. М. Трудные в педагогическом отношении дети / Доклад 2-му Всеукраинскому съезду по Охматдет в октябре 1921 г. / И. М. Левинсон // Путь просвещения. – Харьков, 1922. – № 3. – С. 342–372; Левинсон И. М. Детские правонарушения на почве голода / И. М. Левинсон // Путь просвещения. – Харьков, 1922. – № 3. – С. 192–202; Левинсон И. М. Менделитическое расщепление наследственных признаков в семьях с дегенеративной наследственностью / И. М. Левинсон // Путь просвещения. – Харьков, 1922. – № 3. – С. 187; Левинсон И. Германские «Трудовые общины» молодых учителей / И. Левинсон // Вестник просвещения. – Москва, 1922. – № 10. – С. 147–154; Левинсон И. М. Дети трудные в воспитательном отношении и борьба с детской дефективностью / И. М. Левинсон // Шлях освіти. – Харків, 1923, – № 2. – С. 149–172; Левінсон І. М. Проблема рефлексологічного профілювання в педологічному пристосуванні / І. М. Левінсон // Український вісник експериментальної педагогіки та рефлексології. – Харків, 1927. – № 4. – С. 107–145; Левінсон І. М. Психофізична проблема абсолютного і різносного порогів подразнень у сліпих дітей / І. М. Левінсон // Український вісник експериментальної

педагогіки та рефлексології. – Харків. – 1927. – № 2. – С. 95–104; Левинсон И. М. Опыт экспериментально-рефлексологического профилирования личности // Записки ДІНО. – Дніпропетровськ, 1927. – № 1; Левинсон И. М. Анатомия и физиология человека. Учебник для студентов вузов / И. М. Левинсон. – Д. : Днепропетровское изд-во Д.И.Н.О., 1927. – 256 с.; Левінсон І. М. Основи науки про поведінку. Курс лекцій для студентів педвузів / І. М. Левінсон. – Д.: Дніпропетровське вид-во Д.І.Н.О., 1928. – 164 с.; Левинсон И. М. Опыт экспериментального рефлексологического исследования физически дефективных и умственно отсталых детей / Доповідь на І Всесоюзному педологічному з'їзді в Москві в 1928 р. / І. М. Левінсон // Український вісник експериментальної педагогіки та рефлексології. – Харків, 1928. – № 4. – С. 51–62; Левінсон І. М. Дніпропетровський лікарсько-педагогічний кабінет / І. М. Левінсон // Шлях освіти. – Харків, 1929. – № 8–9. – С. 146–150; Левінсон І. М. Самообслуговування у розумово відсталих дітей / І. М. Левінсон // Український вісник експериментальної педагогіки та рефлексології. – Харків. – 1930. – № 1. – С. 61–68; Левінсон І. М. Досвід систематизації навичок, що пов'язані з процесом самообслуговування розумово-дефективних дітей / І. М. Левінсон // Український вісник експериментальної педагогіки та рефлексології. – Харків. – 1930. – № 2. – С. 27–38.

Джерела та література: 1. Державний архів Дніпропетровської області; 2. Центральний державний архів вищих органів України; 3. Дічек Н. Лікарсько-педагогічні кабінети як провідники ідей реформування педагогічного процесу в Україні (20-ті рр. ХХ ст.) / Н. Дічек // Освітні реформи: місія, дійсність, рефлексія : моногр. за ред. В. Кременя, Т. Левовицького та ін. – К. : «ЕДЕЛЬВЕЙС», 2013. – 460 с.; 4. Бондар В. І. Історія олігофренопедагогіки: підручник / В. І. Бондар, В. В. Золотоверх. – К. : Знання, 2007. – 375 с.; 5. Гладуш В. А. Післядипломна освіта дефектологів на базі обласних лікарсько-педагогічних кабінетів / В. А. Гладуш // Зб. наук. праць Бердянського педуніверситету (Педагогічні науки). – Бердянськ, 2011. – С. 70–77; 6. Історія Дніпропетровського національного університету / голова редколегії проф. Поляков М. В. – 4-те вид., переробл. і доповн. – Д. : Вид-во ДНУ, 2008. – 308 с.; 7. Кузьменко М. М. Особливості політичних репресій проти педагогів Дніпропетровщини в 1930-х рр. / М. М. Кузьменко // Грані, 2002. – № 5(25). – С. 14–19; 8. Тарасевич Н. Н. Итоги 2-го съезда психоневрологов в Ленинграде (3–10 января 1924 г.) / Н. Н. Тарасевич // Путь просвещения. – 1924. – № 4–5. – С. 179; 9. Ю. Г. Рецензія на підручник «Основи науки про поведінку» (автор проф. І. М. Левінсон). – Дніпропетровськ, Видання Д.І.Н.О. / Ю. Г. // Український вісник експериментальної педагогіки та рефлексології. – Харків, 1928. – № 3. – С. 217–221.

В. А. Гладуш

ЗИЗА
Василь Іванович

(09.04.1894–11.01.1980)

Доцент кафедри педагогіки ДІНО (1927–1930)

У 1920–1930 рр. на кафедрі педагогіки Дніпропетровського державного університету на посаді доцента працював Василь Іванович Зиза. Про це збереглася коротка і дуже узагальнена інформація в архіві ДНУ імені Олеся Гончара. Наукові розвідки у фондах особових справ Центрального архіву громадських організацій України значно розширили біографічні та характерологічні дані про цікаву особистість.

Народився Василь Іванович Зиза 9 квітня 1894 р. у селянській родині на Чернігівщині, українець. Батько рано помер, тому дитинство пройшло в товаристві матері, 1872 р. н., та старшої сестри, 1890 р. н.

Навчаючись у церковно-парафіяльній школі, Василь Іванович зрозумів, що сфера освіти йому до вподоби і реалізація власних можливостей та здібностей в закладі освіти буде приносити йому задоволення. Після школи він прийняв тверде рішення: ввійти в доросле життя вчителем. Спочатку він закінчив учительську семінарію і, враховуючи старанність та наполегливість у навчанні, був прийнятий до словесно-історичного відділу Педагогічного інституту, де й отримав кваліфікацію вчителя мови й літератури.

Трудова діяльність Василя Івановича Зизи розпочиналася в період бурхливих подій у соціально-політичному житті Чернігівщини у 19 років у сільських школах Чернігівського краю. Перші вчительські випробування відбулися в 1913 р., спочатку вчителем, а через деякий час – завідувачем Люхівської 4-річної школи.

У 1915 р. – викладач Ардонського міського училища. У 1917 р. – завідувач народної бібліотеки та читальнею Ущериського училища. У 1918 р. – учитель російської мови вечірньої

школи для дорослих м. Чернігова. У 1919 р. – завідувач 6-місячних загальноосвітніх курсів службовців та робітників.

Із 1919 по 1920 рр. – інструктор сектору позашкільної освіти відділу народної освіти Чернігівської губернії. У 1920 р. – завідувач вечірньої школи робітників поліграфічної промисловості. У 1921 р. – член інструкторської колегії Чернігівської губнаросвіти, заступник завідувача відділом позашкільної освіти Губнаросвіти.

Із 1921 по 1923 р. Василь Іванович Зиза – учитель історії Чернігівської 1-ї радянської школи. Із 1923 по 1925 рр. – завідувач навчальної частини, учитель української мови Чернігівської школи ФЗУ друкарів. У 1924 р. – помічник завідувача Чернігівського державного музею. У 1925 р. – завідувач виробничої школи Київського окружного відділу народної освіти. У 1926 р. – вихователь Дитячого містечка «Ленінське» м. Києва.

Із кінця 1920-х рр. Василь Іванович Зиза – доцент кафедри педагогіки Дніпропетровського інституту народної освіти.

11 січня 1980 р. помер у м. Дніпропетровську.

Основні праці: Зиза В. І. Дослідна робота агрошколи на селі; Зиза В. І. Роль звички у педагогічному процесі.

Джерела та література: ЦДАГО України. – Ф. 318, спр. 637, 12 арк.

В. А. Гладуш

КОВАЛЬОВА
Марія Михайлівна

(01.09.1927 – ?)

Викладач, старший викладач кафедри педагогіки і психології
(1962–1966)
(1966–1973)

Марія Михайлівна Ковальова (Смолякова – дівоче прізвище) народилася у вересні 1927 р. у селі Покровське Покровського району Дніпропетровської області. Із 1947 по 1952 рр. вона

навчалася в держуніверситеті м. Дніпропетровська на філологічному факультеті. Здобула спеціальність викладача української мови та літератури. Була член комітету комсомолу, член СНТ.

З грудня 1951 по грудень 1952 рр. Марія Михайлівна працювала завідувачем лекторської групи Дніпропетровського обкому ЛКСМУ. Зробила багато для організації лекційної пропаганди серед молоді, виступала з лекціями в молодіжній аудиторії.

У грудні 1952 р. була обрана секретарем Дніпропетровського обкому ЛКСМУ. У 1953 р. на пленумі ЦК ЛКСМУ Марія була обрана членом ЦК ЛКСМУ і виконувала ці обов'язки до 1957 р. У 1955 р. була включена до складу делегації ЦК ВЛКСМ для участі у роботі ІІ з'їзду Чехословацької Спілки Молоді.

Неодноразово нагороджувалася почесними грамотами. З листопада 1957 по 30 серпня 1962 рр. працювала інструктором відділу шкіл міськкому Компартії України. Член КПРС з 1949 р.

У вересні 1962 р. Марія Михайлівна Ковальова обрана за конкурсом на посаду викладача педагогіки Дніпропетровського університету. Читала теоретичний курс загальної педагогіки, керувала педагогічною практикою студентів. Систематично працювала над підвищенням науково-методичного рівня лекцій, удосконалювала форми і методи керівництва педагогічною практикою. 18 травня 1966 р. обрана на посаду старшого викладача.

Невдовзі склала кандидатські іспити й здійснювала експериментальну роботу в школах міста за темою кандидатської дисертації «Особливості виховання учнів старших класів загальноосвітньої школи». Вивчала досвід організації освітньої роботи у школах міста та проводила експериментальне дослідження у школах міста, зокрема у СШ № 67.

Брала активну участь у науково-методичній роботі шкіл, виступала з лекціями і доповідями перед учителями, представниками органів освіти і батьківською громадськістю.

Як умілий організатор і блискучий майстер слова, Марія Михайлівна Ковальова багато уваги приділяла покращенню роботи шкіл, розвитку і вихованню молоді. Брала активну участь у громадському житті університету. Була членом партійного бюро історико-філологічного факультету, партгрупоргом кафедри педагогіки у 1970 р. На деяких документах викладачів кафедри педагогіки того часу в архіві є її підпис. Працювала до 1973 р.

Характеристики викладача кафедри педагогіки Марії Михайлівни Ковальової – позитивні. Одна із них підготовлена для Одеського держуніверситету у 1964 р. За відсутності інших інформаційних матеріалів нам важко робити припущення щодо подальшого професійного та особистого життя педагога. Мала родину: чоловіка, сина, двух сестер. Брат загинув на фронті Другої світової війни.

Основні праці: Ковальова М. М. Виховання самостійності в роботі комсомольських організацій шкіл; Ковалёва М. М. О роли общественности в воспитании учащихся старших классов.

Джерела та література: Архів ДНУ. – Ф. 1, оп. 1, спр. 6724, арк. 17.

З. П. Бондаренко

КУРЧЕНКО
Діна Антонівна

(18.03.1923–15.03.1997)

Викладач, старший викладач, доцент кафедри педагогіки і психології (1963–1997)

Народилася 18 березня 1923 р. в м. Дніпропетровську. Здобула освіту у Дніпропетровському державному університеті на філологічному відділенні з 1939 р. по 1941 р. Пішла з другого курсу. Далі в 1951 р. вступила до педагогічного інституту міста Кзил-Орда (нині – м. Кизилорда) КазРСР, де в 1957 р. отримала спеціальність викладача російської мови і літератури. Діна Антонівна володіла іноземними мовами (німецька, іспанська).

Батько, Антон Юрійович Клочко – член КПРС з 1917 р., партійний працівник. Мати, Фелікса Олександрівна Клочко, була домогосподаркою.

Початкову освіту Діна Антонівна отримала в місті Дніпропетровську в СШ № 3. У 1932 р. сім'я переїхала до Ленінграда за місцем роботи батька в Академії залізничного транспорту.

Середню освіту отримала в місті Дніпропетровську, у 1939 р. вступила до ДДУ.

У 1941 р. була змушена переїхати в місто Актюбінськ КазРСР, де в 1943 р. вийшла заміж. Чоловік – Курченко Леонід Пилипович, командир авіазагону, військовий льотчик. З 1945–1950 рр. працювала вчителем середньої школи № 3 в місті Актюбінськ КазРСР, поєднуючи роботу із заочним навчанням. У зв'язку з переїздом в місто Чимкент, куди був переведений авіазагін її чоловіка, з 1950 по 1953 рр. займала посади вчителя, завуча, директора середньої школи № 10 у місті Чимкент КазРСР. З 1953 по 1957 рр. була викладачем кафедри педагогіки і психології педінституту міста Чимкент.

У 1958 р. під час виконання службових обов'язків загинув чоловік. Після цього Діна Антонівна переїхала до міста Дніпропетровська. З 1958 по 1963 рр. була завідувачкою кабінетом шкіл робітничої молоді Обласного інституту удосконалення кваліфікації вчителів у місті Дніпропетровську.

За час роботи в інституті Діна Антонівна Курченко проявила себе добросовісним і кваліфікованим працівником, користувалась заслуженою повагою й авторитетом серед учителів області й товаришів по роботі. Діна Антонівна приділяла багато уваги вивченню і поширенню передового досвіду і нових форм навчально-виховної роботи, брала активну участь у громадському житті інституту. Була членом Педагогічного товариства і товариства «Знання». Діна Антонівна Курченко систематично працювала над підвищенням свого ідейно-теоретичного рівня та ділової кваліфікації.

З 1963 р. працювала викладачем, старшим викладачем, з 1980 р. – доцентом кафедри педагогіки і психології ДДУ, читала курс психології і керувала педагогічною практикою студентів. Заняття проводила на високому теоретичному і організаційно-методичному рівні, активно брала участь у педагогічній пропаганді і громадському житті університету. У 1963 році почала підготовку до складання кандидатського іспиту.

У 1964 р. вийшла друком її брошура «Організація навчально-виховної роботи в школах майстрів». Через деякий час – нова робота «Четверта вечірня», в якій узагальнено досвід Дніпродзержинської школи робітничої молоді.

З 1964 р. працювала на кафедрі на посаді старшого викладача. Ректорат і парторганізація ДДУ рекомендували Діну

Антонівну Курченко для поїздки за кордон у Республіку Кубу строком на 1 рік як викладача.

Діна Антонівна Курченко відвідувала студентські гуртожитки, проводила бесіди зі студентами, для них були підготовлені і прочитані лекції про шкоду міщанства, про психологічні передумови виховання волі і про самовиховання характеру. За спогадами очевидців, вона була неперевершеним майстром публічного слова, миттєво полонила слухачів своїм виступом, дивувала, мотивувала й чарувала.

За період з 1969 по 1974 рр. Діна Антонівна читала лекції на біологічному, романо-германському, географічному, історичному та філологічному факультетах, проводила педагогічну практику в середніх школах міста Дніпропетровська. За цей період тривала робота з дослідження проблеми формування пізнавального інтересу робітників у процесі навчання на виробництві. Проводила бесіди зі студентами з різноманітної тематики морального змісту, розробляла плани виховних заходів.

Діна Антонівна Курченко була учасником IV з'їзду психологів СРСР у 1972 р., науково-теоретичної конференції в Москві у МДУ в 1973 р. Її наукова робота була пов'язана з проблемами навчання робітників на виробництві. У 1974 р. закінчила кандидатську дисертацію. Була членом Ради Центральної комсомольської вищої школи. Діна Антонівна протягом 10 років читала курс загальної і соціальної психології в університеті марксизму-ленінізму, мала цілий ряд заохочень від міськкому КП України, вела наукові дослідження за темою «Формування пізнавальних інтересів робітників при навчанні на виробництві». У 1976 році за темою досліджень мала 17 публікацій, у тому числі: наукових статей – 8, навчальних матеріалів – 3, методичних посібників – 6.

Д. А. Курченко систематично виступала з доповідями, повідомленнями з питань методики на наукових конференціях, семінарах викладачів ВНЗ міста, у пресі. Характерною рисою її лекторської майстерності було вміння організовувати взаємодію з аудиторією. За високу трудову та громадську діяльність мала ряд подяк і заохочень. У роботі була принциповою, ініціативною, користувалася повагою товаришів. У 1980 р. без захисту дисертації їй було присвоєно звання доцента. У 1981 р. проходила конкурс на доцента кафедри педагогіки та психології.

18 березня 1983 р. Діні Антонівні Курченко, доценту кафедри педагогіки і психології, виповнилося 60 років. Вона пропрацювала у ДДУ з 1963 р. Нагороджена почесною грамотою.

Діна Антонівна Курченко в 1986 р. досліджувала проблеми самовиховання, саморегуляції, під її керівництвом успішно працювала група студентів над створенням комплексної програми психологічної служби у ВНЗ. За високу трудову та громадську роботу мала ряд подяк і заохочень, нагороджена почесною Ленінською грамотою (1984) і була переможцем огляду-конкурсу педагогічної майстерності ДДУ за 1985 р.

6 лютого 1992 р. у зв'язку із закінченням терміну роботи, визначеного конкурсом, виходить на пенсію.

У січні 1992 р. звертається з проханням про дозвіл отримати 0,25 ставки доцента на 2–3 місяці (оскільки 6 жовтня була змушена виїхати у Москву на 2 місяці на операцію очей) через відсутність матеріальної підтримки для платного лікування у Москві. Із 7 лютого 1992 по 30 червня 1992 рр. Д. А. Курченко приймають доцентом кафедри психології з півторагодинним робочим днем. Із 1 вересня 1992 р. по 30 червня 1994 р. Діна Антонівна прийнята на роботу у ДДУ на 0,25 ставки. З 1 вересня 1994 р. по 30 червня 1995 р. вона була прийнята на 0,5 ставки на посаду доцента кафедри психології.

Д. А. Курченко, доценту кафедри психології, дозволено вести педагогічну роботу на посаді доцента відділення короткочасних форм навчання Інституту післядипломної освіти з 3 листопада 1995 по 13 лютого 1996 р.

З 1 вересня 1996 по 31 грудня 1996 рр. вона мала 0,5 ставки на посаді доцента на кафедрі психології. З 1 січня 1997 р. по 31 січня 1997 р. – 0,5 ставки на посаді доцента кафедри психології. Стаж роботи в ДДУ – 34 роки. Загальний педагогічний стаж – 52 роки.

За науково-педагогічну допомогу і лекції на семінарах для викладачів-словесників Міністерство чорної металургії УРСР оголосило подяку старшому викладачу історико-філологічного факультету Д. А. Курченко (14 квітня 1966 р.).

За зразкову організацію і читання лекцій на високому теоретичному та методичному рівні щодо підвищення технічних знань інженерно-технічних працівників у Дніпропетровському ордена Трудового Червоного Прапора заводі радіорелейних

приладів (нині – Дніпровський машинобудівний завод) оголошено подяку старшому викладачеві кафедри педагогіки Діні Антонівні Курченко (14 червня 1967 р.).

15 березня 1997 р. виключена зі списку доцентів кафедри педагогіки і психології у зв'язку зі смертю.

Основні праці: Методические указания к выполнению лабораторных и практических работ по курсу «Общая психология». – Днепропетровск, Изд-во ДГУ, 1985 (у співавт.); Психологічні основи навчання робітників; Формування пізнавальних інтересів; Навчальні матеріали з соціальної психології; Наставництво: проблеми, пошук, досвід; Психологічні основи самовиховання.

Джерела та література: Архів ДНУ. – Ф. 1, оп. 13, спр. 372, арк. 116.

О. І. Переворська

СОКОЛОВСЬКА
Марія Костянтинівна

(03.01.1927 – ?)

Старший викладач
кафедри педагогіки і психології
(1963–1976)

Марія Костянтинівна Соколовська (Коробкіна) народилася 3 січня 1927 р. у Воронезькій області. Основна професія – агроном.

Батько, Костянтин Макарович Коробкін, у 1942 р. загинув у бою з німецько-фашистськими загарбниками. У цьому ж році разом з матір'ю Пелагеєю Яківною Коробкіною евакуювалася у Дрязевський район Воронезької області. Тут у 1945 р. закінчила 10 класів. У цьому ж році вступила до сільськогосподарського інституту міста Мічурінськ, який закінчила в 1949 році. Рішенням Державної екзаменаційної комісії від 8 липня 1949 р. присвоєно кваліфікацію «плодоовочівник вищої кваліфікації».

З 1949 по 1951 рр. працювала викладачем спеціальних предметів і російської мови в Багатинській дворічній сільськогосподарській школі Одеської області. З 1951 по 1952 рр. – старший інженер Ізмаїльського гідрометбюро. З 1952 по 1954 рр. працювала редактором сільськогосподарського відділу РАТАУ в місті Києві.

Із 1 березня 1955 по 16 листопада 1963 рр. працювала лаборантом кафедри педагогіки ДДУ паралельно вчилася на заочному відділенні ДДУ, який закінчила у 1961 р. Із початку 1963/1964 навчального року виконувала обов'язки викладача кафедри, керувала педагогічною практикою студентів. Участі в науковій роботі кафедри не брала. Виступила з однією доповіддю на засіданні кафедри педагогіки.

Марія Костянтинівна брала участь у суспільному житті філологічного факультету, була профоргом кафедри і головою факультетського відділення товариства Червоного Хреста і Півмісяця, проводила виховну роботу в гуртожитку заводу пресів.

В архіві збереглися такі записи. Оцінка роботи М. К. Соколовської колегами з кафедри педагогіки:

І. Т. Прус: «Крім чергування в гуртожитках, бесід зі студентами, відвідування масових заходів майже нічого не зроблено. Виконувала деякі доручення громадських організацій, але сама не проявляла жодної ініціативи. Читала курс логіки, але контрольні відвідування її занять показують, що методичний рівень невисокий».

С. А. Данилов: «М. К. Соколовська жодного дня не пропрацювала в загальноосвітній школі. За освітою вона агроном. Вважаю, що забезпечити викладання курсу педагогіки на рівні сучасних вимог М. К. Соколовська не зможе. За 5 років не опублікувала жодної наукової роботи. Від наукової роботи ухилялася, мотивуючи тим, що на підготовку кандидатського іспиту з педагогіки треба було витратити 2 роки. За три роки жодного разу не виступила з повідомленням на науково-методичні теми, ні на кафедрі, ні перед педагогічною громадськістю. М. К. Соколовська провела деяку роботу. Вона проявила наполегливість в оволодінні курсом педагогіки, але ці зусилля не дають результатів. М. К. Соколовська мала ряд зауважень за недоліки в керівництві педпрактики і неправильне проведення іспитів».

Н. І. Рейнвальд: «Текст лекцій з логіки свідчить про те, що Марія Костянтинівна підготовлена недостатньо. Марія

Костянтинівна почала працювати над курсом лекцій з педагогіки нещодавно. Високого рівня підготовки цього курсу Марія Костянтинівна гарантувати не може. Позитивне – бажання працювати і працьовитість».

М. М. Ковальова: «М. К. Соколовська заміняла С. А. Данилова, коли він був у відрядженнях і на нарадах, читаючи лекції з логіки та приймаючи іспити. Марія Костянтинівна успішно склала два кандидатських іспити, готується до складання третього іспиту, визначила тему дисертації. Бере посильну участь у виховній роботі».

Д. А. Курченко: «Марія Костянтинівна працює на кафедрі 5 років на посаді викладача. І робота кращає з кожним роком. Читала логіку, курс дуже складний. Ніхто не хотів братися, а Марія Костянтинівна взялася і впоралася непогано. Скарг з боку студентів не було. Сумлінно виконує всі доручення кафедри, багато працює».

12 червня 1968 р. Марію Костянтинівну Соколовську затвердили на посаді викладача кафедри педагогіки як обрану на новий термін роботи за конкурсом. За час роботи в університеті проявила себе як сумлінний, дисциплінований викладач, що з великою відповідальністю ставиться до своєї роботи і забезпечує навчальний процес на належному ідейно-теоретичному рівні. Опанувала двома навчальними курсами – педагогікою і логікою. Брала участь у проведенні соціолого-педагогічних досліджень. Наполегливо працювала над підвищенням свого ідейно-теоретичного рівня.

За період з 1964 по 1968 рр. склала три кандидатські іспити: педагогіку, англійську мову, історичний та діалектичний матеріалізм. Нею підготовлено 13 наукових статей. Дисертація на тему «Сельский учитель в социалистическом переобразовании советской деревни (1921–1941 гг.)» підготовлена й рекомендована до захисту Московським обласним педагогічним інститутом імені Н. К. Крупської (1976). Підготовлений автореферат дисертації (М., 1973).

З 1 лютого по 31 травня 1976 р. М. К. Соколовська в АПН СРСР у м. Москва проходила курси підвищення кваліфікації викладачів, які викладають педагогічні спеціальності в університеті чи педагогічних ВНЗ.

Марія Костянтинівна Соколовська виступала з педагогічних питань на конференціях учителів шкіл, перед колективом працівників і студентів педучилища, технікумів, на конференціях з педагогічної практики, перед батьками. У газеті «Прапор

юності» у 1967 р. була опублікована її стаття «Від азбуки – до вершин знань». Виступала з інформацією у багатотиражній університетській газеті «За передову науку».

З 1955 по 1975 рр. виконувала обов'язки голови профбюро кафедри педагогіки.

З огляду на 16-річний стаж роботи на кафедрі педагогіки ДДУ і наявність друкованих наукових робіт кафедра вважає за доцільне обрання її на посаду старшого викладача кафедри педагогіки держуніверситету (від 22 червня 1970 р.). 1 листопада 1970 р. М. К. Соколовська була переведена на посаду старшого викладача кафедри педагогіки ДДУ.

Із червня 1973 по червень 1975 рр. була депутатом Жовтневої (нині Соборної) районної ради депутатів трудящих. Була членом секції педагогіки і психології районної організації товариства «Знання». Відвідувала гуртожиток № 2, проводила зі студентами бесіди про підготовку до іспитів, режим та умови проживання.

24 вересня 1976 р. у зв'язку з переїздом в інше місто була звільнена за власним бажанням.

Основні праці: Роль сельского учителя в подготовке и осуществлении социалистического преобразования деревни // Сб. научн. трудов «Дидактика и теория воспитания», Д. : ДГУ. – 1970; О подготовке будущего учителя к общественно-политической работе // Сб. научн. трудов «Дидактика и теория воспитания», Д. : ДГУ. – 1972; Развитие познавательной активности студентов как средство подготовки их к педагогической деятельности // Сб. «Вопросы педагогики, методики преподавания и научной организации учебного процесса в вузе», Д. : ДГУ, – 1971; Роль проблемного навчання з підвищення ефективності навчального процесу // Зб. наук. праць «Наукова організація навчального процесу у ВНЗ», – Дніпропетровськ, 1969; Про педагогічну підготовку майбутнього вчителя до роботи з формування в учнів діалектико-матеріалістичного світогляду // Зб. наук. праць «Удосконалення навчання і виховання», Дніпропетровськ, 1970; До питання про застосування проблемного навчання при написанні дипломних робіт // Тези науково-підсумкової конференції Дніпропетровського держуніверситету. – Д. : ДДУ, 1972.

Джерела та література: Архів ДНУ. – Ф. 1, оп. 1, спр. 9417, арк. 68.

О. І. Переворська

РЕЙНВАЛЬД
Наталія Іванівна

(24.07.1926 – ?)

Кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки
і психології
(1965–1972)

Народилася Наталія Іванівна 24 липня 1926 р. у м. Таллінн, Естонія.

Батько – Іван Олександрович Рейнвальд, 1878 р. н. – інженер-геолог. Мати – Лідія Лаврентіївна Рейнвальд, 1895 р. н. – була домогосподаркою, а з 1945 р. працювала старшим науковим співробітником Державного ліцею у м. Москва.

У 1922 р. батьки Наталії Іванівни емігрували з Радянського Союзу до Естонії. До 1941 р. Н. І. Рейнвальд навчалася у середній школі № 6 у м. Таллінн. Після початку війни разом зі своєю родиною (за винятком двох її братів, які залишилися у Радянській армії) були евакуйовані до міста Челябінська, де вона продовжила навчання в середній школі.

У вересні 1943 р. Наталія Іванівна почала працювати ученицею-нормувальницею, а згодом – секретарем будівельного управління № 1 Челябінського металургійного заводу.

3 січня 1944 р. продовжила навчання в 10 класі школи № 28 м. Челябінськ. Улітку 1944 р. після закінчення школи за викликом Естонського навчального комбінату приїхала у м. Єгор'євськ Московської області, де вступила в ряди комсомолу.

У вересні 1944 р. Н. І. Рейнвальд поступила на педагогічний факультет Московського державного пединституту імені В. І. Леніна. Через два роки перейшла на 2 курс психологічного відділення філософського факультету Московського університету. Закінчивши філософський факультет у 1950 р. з відзнакою, була рекомендована до вступу в аспірантуру по кафедрі психології Московського державного університету. Аспірантуру закінчила у 1953 р. та була направлена на роботу на кафедру логіки і психології Тартуського державного університету (Естонія). На кафедрі

логіки і психології працювала на посаді старшого викладача до вересня 1958 р.

11 квітня 1955 р. Наталії Іванівні Рейнвальд було присвоєно науковий ступінь кандидата педагогічних наук (м. Москва).

У 1958 р. за сімейними обставинами Наталія Іванівна Рейнвальд переїжджає до м. Дніпропетровська і працевлаштовується на кафедру філософії Дніпропетровського медичного інституту на посаду старшого викладача, оскільки роботу за спеціальністю у Дніпропетровську їй не вдалося знайти.

14 жовтня 1964 р. Н. І. Рейнвальд була затверджена у вченому званні доцента по кафедрі філософії (протокол № 41/П, м. Москва).

У вересні 1965 р. Наталія Іванівна написала заяву на звільнення з Дніпропетровського медичного інституту та ректор І. І. Крижанівська не давала згоди на її звільнення, резюмувавши в заяві, що вона повинна і далі працювати в інституті та наступного навчального року їй треба доручити викладати курс «Медичної психології».

Із 1 вересня 1965 р. Н. І. Рейнвальд була зарахована на посаду доцента кафедри педагогіки Дніпропетровського державного університету. А вже з вересня 1968 р. рішенням вченої ради була переведена на посаду старшого наукового співробітника ДДУ терміном на три роки для написання докторської дисертації, після його закінчення знову переведена доцентом на кафедру педагогіки і психології.

Упродовж усієї трудової діяльності в університеті Наталія Іванівна була членом науково-методичної ради обласної організації «Знання», членом міського лекторію для молоді, керівником студентського наукового психологічного гуртка та 2 роки поспіль парторгом кафедри педагогіки і психології.

Брала участь у роботі XVIII Міжнародного психологічного конгресу (Москва, 1966 р.), 3-го Всесоюзного з'їзду об'єднання психологів СРСР (Київ, 1968 р.), Всесоюзного симпозіуму з проблем особистості (Москва, 1970 р.) і Республіканської конференції з підвищення успішності (Тирасполь). Розробила цикл лекцій з психології для викладачів ВНЗ м. Дніпропетровська; склала схеми психологічної характеристики підлітка і студента; схему вивчення діяльності і властивостей особистості студента як майбутнього спеціаліста.

Наталія Іванівна підготувала докторську дисертацію на тему «Личность как предмет психологического анализа» (1972).

Наталія Іванівна Рейнвальд знала декілька мов: російську, естонську, англійську, французьку і німецьку.

Наукові дослідження, які проводила Н. І. Рейнвальд, були актуальними, мали теоретичне і практичне значення, після захисту кандидатської дисертації вона написала 21 наукову статтю, які були видані у Москві, Таллінні, Нью-Йорку.

Звільнилася Н. І. Рейнвальд з посади доцента кафедри педагогіки та психології ДДУ у вересні 1972 р. у зв'язку з обранням за конкурсом на посаду завідувача кафедри психології Вінницького педагогічного інституту.

Наталія Іванівна Рейнвальд мала чоловіка Семена Микитовича Черненка, 1924 р. н., зав. кафедри філософії ДДУ, та трьох доньок Оксану, 1956 р. н., Ірину, 1958 р. н., та Надію, 1962 р. н.

Основні праці: Особенности выполнения речевой инструкции ребенком дошкольного возраста // «Вопросы психологии», 1955 г.; Разработка вопросов психологии личности с позиций рефлекторной теории, 1958 г.; Оценка как особый вид подражания действий человека, 1959 г. (на эстонском языке); «Вопросы психологии» врачам медицинской психологии, 1964 г.; Medical Psyhology for. Physicians, Soviet Psyhology Psychiatry vol. III; № 2 New York 1964/1965.

Джерела та література: Архів ДНУ. – Ф. 1, оп. 1, спр. 6388, арк. 37.

Т. П. Приходько

СУЩЕНКО
Тетяна Іванівна

(16.06.1938)

Кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки і психології (1967–1978)

Учений-педагог, організатор, керівник. Тетяна Іванівна Сущенко (дівоче прізвище – Горбач) народилася у селі Калинівка

Роменського району Сумської області 16 червня 1938 р. у родині колгоспників.

До війни мати і батько Тетяни Іванівни працювали у колгоспі. У 1943 р. батько загинув на фронті під час Другої світової війни, у 1946 р. мати переїхала з Тетяною на Донбас у місто Горлівку Донецької області. Там вона навчалась та закінчила семирічну школу, після чого у 1953 р. розпочала навчання у Костянтинівському педагогічному училищі Донецької області, а після його закінчення працювала за направленням у сільській Старогнатівській загальноосвітній школі Волноваського району Донецької області (1957–1959). У 1959 р. у зв'язку з хворобою матері вона була переведена на роботу в місто Горлівку Донецької області, де працювала старшою піонервожатою та учителем І–IV класів школи-інтернату № 3 (1959–1961). Наприкінці 1961 р. була обрана секретарем міськкому комсомолу, де працювала до 1964 р., згодом вступила в члени КПРС. Після роботи в комсомольській структурі працювала вихователем у школі-інтернаті № 3 (1964–1965).

Із 1958 р. навчалася заочно на педагогічному факультеті у Чернігівському педінституті ім. Т. Г. Шевченка (нині – Національний університет «Чернігівський колегіум» ім. Т. Г. Шевченка) (1958–1963) за спеціальністю «Педагогіка і методика початкової освіти», а після його закінчення 21 червня 1963 р. Т. І. Горбач рішенням ДЕКу було надано кваліфікацію учителя початкових класів. У 1965 р. Тетяна Іванівна вступила до аспірантури Науково-дослідного інституту педагогіки УРСР (м. Київ). За час навчання в аспірантурі (1963–1967) склала на відмінно кандидатські іспити та успішно завершила роботу над кандидатською дисертацією на тему «Виховання пізнавальних інтересів у підлітків у позашкільній роботі». Під час навчання в аспірантурі Т. І. Сущенко опублікувала та підготувала до друку 4 статті за темою дослідження: «К проблеме воспитания познавательных интересов у подростков во внеклассной работе», «Массовая работа как средство пробуждения познавательных интересов», «Педагогическое руководство процессов воспитания устойчивых познавательных интересов у подростков по внешкольной работе», «Взаимодействие школы, внешкольных учреждений и общественности в деле воспитания познавательных интересов». Також вона виступала з матеріалами дослідження на Республіканській

науково-практичній конференції з питань позакласної та позашкільної роботи і брала участь у Республіканській науково-практичній конференції з питань наукової організації праці в системі народної освіти в місті Донецьку, а також Республіканському семінарі директорів міських та обласних технічних станцій.

Т. І. Сущенко брала активну участь у суспільному житті інституту як керівник семінару поточної політики, була агітатором на виборчій дільниці тощо. 25 червня 1965 р. вийшла заміж за Віталія Порфировича Сущенка, інженера Управління Придніпровської залізниці, разом виховували двох синів – Андрія, 1968 року народження, та Романа, 1972 року народження.

Після закінчення аспірантури НДІ педагогіки УРСР у 1967 р. Т. І. Сущенко приїхала працювати у Дніпропетровський державний університет на посаду викладача кафедри педагогіки за направленням Міністерства освіти УРСР № 12-а від 17.06.1967 р. За наказом ректора ДДУ В. І. Моссаковського Тетяна Іванівна Сущенко стала до роботи викладачем кафедри педагогіки 1 жовтня 1967 р. і пропрацювала на цій кафедрі одинадцять років (1967–1978), звільнившись 28 серпня 1978 р. через обрання її на науково-педагогічну роботу в інший заклад вищої освіти.

Упродовж 1967/1968 навчального року Т. І. Сущенко виконувала всі види навчальної роботи: читала теоретичний курс педагогіки, керувала педагогічною практикою студентів, брала активну участь у навчально-методичній та організаційно-виховній роботі кафедри.

Завершила роботу над кандидатською дисертацією, яку успішно захистила в Київському державному університеті ім. Т. Г. Шевченка у 1969 р. та здобула науковий ступінь кандидата педагогічних наук за рішенням Ради університету від 29.09.1969 р. (протокол № 2/1). Атестат про затвердження кандидата педагогічних наук Т. І. Сущенко в ученому званні доцента по кафедрі педагогіки було вручено 1 листопада 1972 р.

Згодом була обрана на конкурсній основі на посаду старшого викладача кафедри педагогіки історико-філологічного факультету (8.07.1968 р.).

22 жовтня 1970 р. кандидата педагогічних наук Т. І. Сущенко затвердили на посаду доцента кафедри педагогіки і психології. Із 1971 р. працювала в університеті на посаді доцента. Часто виступала з лекціями перед громадськістю міста, неодноразово

зустрічалася із учнівською молоддю під час організації та проведення різних заходів, особистим прикладом навчала студентів методиці виховної роботи. Обиралася в партійне бюро історико-філологічного факультету, де знаходилась тоді кафедра педагогіки і психології, виконувала обов'язки партгрупорга кафедри.

Т. І. Сущенко опублікувала 8 наукових статей із питань теорії виховання. У видавництві «Радянська школа» (1970) виходить книга Т. І. Сущенко «Воспитание познавательных интересов у подростков во внешкольной работе», яка отримала позитивну рецензію у журналі «Советская педагогика» (№ 8, 1971 р.). У 1970–1971 рр. дві брошури мали також певний відгук серед науковців і практиків «Задачи и соединение педагогической практики», «В. И. Ленин о коммунистическом воспитании».

5 липня 1972 р. Тетяна Іванівна брала активну участь у конференції, яка була присвячена В. О. Сухомлинському, за що отримала подяку. У 1973 р. завершила роботу на тему «Объективные показатели наличия у студентов интереса к педагогической профессии». За цією темою написано три статті, про отримані результати було повідомлено на підсумковій конференції ДДУ.

За сприяння Т. І. Сущенко у 1975 р. у навчальний процес вищої школи був введений спецкурс «Методика виховної роботи у школі», який розпочали викладати на романо-германському, російському та українському відділеннях філологічного факультету та на історичному факультеті.

У 1976 р. у видавництві «Радянська школа» вийшла монографія Т. І. Сущенко «Педагогіка гурткової роботи», до якої виявили неабиякий інтерес педагоги багатьох освітніх закладів Дніпропетровщини.

У позанавчальний час Тетяна Іванівна продовжувала працювати. І в неї це виходило легко, красиво, без утоми. 5 років була очільницею Народного університету культури при Будинку вчених, що розташувався у Жовтневому (нині – Соборному) районі міста, керувала студентським педагогічним клубом університету, окрім цього – дисертаційними роботами трьох аспірантів. Сумлінно й цілеспрямовано Тетяна Іванівна працювала над науковою проблемою, що пов'язана із педагогікою позашкільної роботи. Перелік її опублікованих наукових робіт того часу складав 17 одиниць.

У грудні 1978 р. було завершене наукове дослідження, тема якого – «Педагогічна спрямованість позанавчальної діяльності». Це вкотре засвідчило надзвичайну працездатність, творчий пошук, динамізм особистості і наполегливість кандидата педагогічних наук, доцента кафедри педагогіки і психології Тетяни Іванівни Сущенко, чиє ім'я згодом стане відоме широкій педагогічній спільноті України: доктор педагогічних наук, професор кафедри управління навчальним закладом і педагогіки вищої школи Класичного приватного університету (м. Запоріжжя). У 1993 р. захистила докторську дисертацію «Педагогічний процес у позашкільних закладах» за спеціальністю 13.00.01 – «Загальна педагогіка та історія педагогіки». Нині є відповідальним редактором збірника наукових праць «Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки». Рішенням ВАК України збірнику присвоєно статус фахового видання з правом публікації результатів дисертаційних досліджень. Голова спеціалізованої вченої ради Д 17.127.04 із правом прийняття й захисту докторських та кандидатських дисертацій зі спеціальності 13.00.01 – «Загальна педагогіка та історія педагогіки», 13.00.04 – «Теорія і методика професійної освіти». Досягненням Т. І. Сущенко є її наукова школа, до якої входять її вихованці. Під керівництвом Т. І. Сущенко захистили кандидатські та докторські дисертації більше 25 осіб.

У цьому переліку досягнень є і першооснова, так би мовити, витоки професійних надбань Тетяни Іванівни Сущенко, які здобуті на кафедрі педагогіки Дніпропетровського державного університету (нині – Дніпровського національного університету ім. Олеся Гончара), колектив якого пишається його славнозвісними персоналіями, до числа яких належить і Т. І. Сущенко.

Основні праці: Сущенко Т. И. Воспитание интересов у школьников во внеурочное время / Т. И. Сущенко // Материалы к совещанию по вопросам научной организации труда в системе народного образования. – К., 1966; Сущенко Т. И. К проблеме воспитания познавательных интересов у подростков во внешкольной работе / Т. И. Сущенко. – К. : «Радянська школа», 1967; Сущенко Т. И. Воспитание познавательных интересов у подростков средствами внешкольной работы / Т. И. Сущенко // Радянська школа. – 1968. – № 9; Сущенко Т. И. Руководитель кружка – воспитатель / Т. И. Сущенко // Школа и производство. – 1969. – № 6; Сущенко Т. И. Руководство процессом воспитания устойчивых познавательных интересов подростков во внешкольной

работе / Т. И. Сущенко // Педагогика. – 1969. – № 8; Сущенко Т. И. Характер взаимоотношений детей в условиях внешкольного общения / Т. И. Сущенко // Дидактика и теория воспитания в высшей школе : сб. науч. тр. – Вып. 4. – ДГУ, 1975; Сущенко Т. И. Роль студенческого кружка в формировании интересов к педагогике / Т. И. Сущенко // Дидактика и теория воспитания в высшей школе : сб. науч. тр. – Вып. 2. – ДГУ, 1972; Сущенко Т. І. Масова робота – могутній засіб пробудження і розвитку пізнавальних інтересів / Т. І. Сущенко // Початкова школа. – 1974. – № 12; Сущенко Т. И. Формирование у студентов интереса к педагогике посредством педагогических задач / Т. И. Сущенко // Вопросы педагогики, методики преподавания и научной организации учебного процесса ДГУ : сб. науч. тр. – Д. : ДГУ, 1972; Сущенко Т. И. Обучение студентов системе воспитательной работы / Т. И. Сущенко // Воспитательная работа в студенческой академической группе : сб. науч. тр. – Д. : ДГУ, 1976.

Джерела та література: Архів ДНУ. – Ф. 1, оп. 4, спр. 314, арк. 66.

З. П. Бондаренко

МЕНШИКОВА
Неллі Леонідівна

(16.10.1938–03.05.2008)

Кандидат психологічних наук,
доцент кафедри
педагогіки і психології
(1967–2007)

Неллі Леонідівна Меншикова належить до тієї когорти професорсько-викладацького складу університету, чиє життя, творчість, наукова діяльність, особиста доля та доля всієї сім'ї безпосередньо пов'язані з Дніпровським національним університетом імені Олеся Гончара.

Неллі Леонідівна народилася у Дніпропетровську в 1938 р. у родині службовців – Леоніда Єгоровича та Зої Федорівни Трунових, яких війна змусила до 1946 р. знаходитися в евакуації у м. Свердловську (нині – Єкатеринбург).

Радість повернення додому пов'язана у Неллі Леонідівни зі вступом до першого класу залізничної середньої школи № 3. Про старанність, наполегливість та сумлінність у навчанні дівчинки говорить золота медаль, якою випускниця школи була нагороджена після закінчення закладу освіти. Особлива любов до літератури, творчості, прагнення до наукового пошуку приводять її у 1956 р. на філологічний факультет (російське відділення) Дніпропетровського держуніверситету. Диплом з відзнакою, який Неллі Леонідівна отримала у 1961 р., став свідченням бажання до опанування наукових висот, проявом таланту та показником готовності молодої вчительки присвятити себе навчанню та вихованню молоді.

У студентські роки Неллі Леонідівна зустріла свого майбутнього чоловіка, Ігоря Івановича Меншикова, з яким у 1961 р. поїхала працювати вчителем російської мови та літератури до Ржавинської середньої школи Заставського району Чернівецької області.

Незаспокоєність, жага до нового, до невідомого – характерна риса родини Меншикових – яскраво проявляється у ці роки. Ігор Іванович вступає до аспірантури ДДУ, що стало підставою для направлення Неллі Леонідівни у розпорядження Дніпропетровського міського відділу освіти.

У 1962 р. вона стає до роботи вихователем групи подовженого дня середньої школи № 13, але організаторські якості високоосвіченого педагога відзначаються адміністрацією школи й Неллі Леонідівну переводять на посаду старшої піонервожатої навчального закладу. Активність, принциповість, нетрадиційний підхід до роботи з учнями підтримується та заохочується комсомольськими органами району. Невдовзі Неллі Леонідівні пропонують перейти на роботу до райкому комсомолу.

Молодіжний запал, досвід громадської роботи, накопичений на філологічному факультеті ДДУ, в повному обсязі реалізується у 1963–1967 рр. Дуже швидко інструктор Кіровського райкому комсомолу стає його другим секретарем. Уміння організувати учнівську та студентську молодь на досягнення поставленої мети відмічається обласним комітетом комсомолу, що слугувало підставою обрання Неллі Леонідівни на посаду секретаря, члена бюро обласного комітету комсомолу, де вона виконувала обов'язки завідувача відділом студентської та шкільної молоді ОК ЛКСМ України.

За часи комсомольської роботи Н. Л. Меншикова виявила себе молодіжним лідером, відкритим до всього нового. Вона характеризується як чуйний, скромний та вимогливий керівник, який наполегливо та старанно працює над підвищенням свого рівня освіти.

Отже, в роки студентсько-комсомольської юності Неллі Леонідівна отримала ґрунтовну наукову підготовку, сформувався світогляд молодої людини, відкривається гостре прагнення до самоосвіти. Громадська діяльність у молодіжному середовищі веде до бажання наукового узагальнення тих психолого-педагогічних явищ та процесів, вирішення яких ставало основою діяльності тепер уже досвідченого молодіжного лідера.

Тому прагнення до наукового пошуку, закладене в університеті, приклад дослідницької діяльності чоловіка, приводить у 1967 р. Неллі Леонідівну до своєї альма-матер. Вона була прийнята на посаду асистента кафедри педагогіки.

З цього моменту і по 2007 р. вся її наукова, творча, педагогічна та громадська діяльність пов'язана з ДДУ, кафедрами педагогіки, психології, загальної та соціальної психології.

У стінах університету відбувається становлення науковця, дослідника, фахівця системи вищої освіти. Так у 1968 р. вона закінчила Вищі педагогічні курси при АПН СРСР, що відповідало профілю кафедри та специфіці роботи, а у 1971 р. вступає до аспірантури. Сферою її наукових інтересів стає педагогіка вищої школи, психологія студентського віку, а тема «Студентський колектив як засіб формування професійно значущих моральних якостей особистості» затверджується на кафедрі й включається у перелік досліджень, координованих АПН СРСР.

Неллі Леонідівна у ці роки підготувала курс лекцій із загальної педагогіки, які читала студентам фізичного, історико-філологічного та біологічного факультетів, керувала практикою. Методична діяльність представлена вказівками: «Робота у піонерському загоні», «Особливість молодіжної аудиторії» та посібником «Виховна робота в академгрупі». Плідністю характеризується науковий пошук, дослідником презентовано 17 праць, тези та доповіді на наукових і науково-методичних конференціях. У зазначених публікаціях та виступах представлені напрацювання і здобутки фахівця, які знайшли своє втілення у дисертаційному дослідженні Неллі Леонідівни.

Підкреслюємо значущість громадської роботи Н. Л. Меншикової, яка сумлінно виконувала обов'язки куратора студентських груп філологічного факультету, керувала молодіжним гуртком із психології (з представленням двох робіт на Всесоюзний студентський конкурс), займалася підготовкою усного та рукописного журналу курсу, готувала науково-методичні конференції, цикли лекцій та бесід на актуальні питання виховного характеру.

Значний рівень досягнень у галузі навчально-методичної, наукової та громадської діяльності, системна робота над підвищенням загальнотеоретичного рівня й професійної майстерності, творче ставлення до дорученої справи надають підстави Неллі Леонідівні висувати свою кандидатуру на заміщення вакантної посади старшого викладача кафедри педагогіки. Колеги по кафедрі та факультету цю ініціативу одноголосно підтримують, а Рада університету рішенням від 10 листопада 1974 р. переводить її на посаду старшого викладача кафедри педагогіки.

Важливим результатом творчих пошуків Неллі Леонідівни стає блискучий захист дисертації та присвоєння їй Радою Ленінградського державного педагогічного інституту ім. О. І. Герцена (нині – Російський державний педагогічний університет імені О. І. Герцена) 16 жовтня 1975 р. (протокол № 1) наукового ступеня кандидата психологічних наук.

Прагнення до самовдосконалення, опанування сучасними методиками наукового дослідження та підняття рівня професійної майстерності Неллі Леонідівна реалізує на факультеті підвищення кваліфікації викладачів вищих навчальних закладів при МДУ ім. М. В. Ломоносова, де вона пройшла вдосконалення свого рівня професійної майстерності зі спеціальності «Психологія» у вересні 1976 – січні 1977 рр.

Науково-методична компетентність викладача кафедри педагогіки у ці роки характеризується високим теоретичним рівнем підготовки у галузі психології. В аналізі відкритої лекції від 1 червня 1977 р. за темою «Емоції та почуття» з курсу «Загальна психологія» присутні відзначають гарну ознайомленість лектора з історією вивчення проблеми емоцій та почуттів у сфері вітчизняної та зарубіжної психології, вільне володіння матеріалом, доречним та методично правильним використанням на лекції наочності, підкреслюється акцентування уваги студентів на останніх публікаціях та малодосліджених аспектах проблеми лекції.

Наукові здобутки, високоякісна навчальна діяльність, широка та багатогранна громадська робота на кафедрі, факультеті, місті Дніпропетровську стали підставою для участі Неллі Леонідівни у конкурсі на заміщення вакантної посади виконувача обов'язків доцента кафедри педагогіки ДДУ у 1977 р., а у 1979 р. – в поданні документів на вчене звання доцента.

У другій пол. 70-х – поч. 80-х рр. XX ст. Неллі Леонідівна у відповідності із держбюджетною тематикою наукових досліджень кафедри педагогіки наполегливо працює над темою «Студентський колектив як фактор морального розвитку особистості», а також загальнокафедральною темою «Удосконалення навчально-виховного процесу у ВНЗ (психолого-педагогічний аспект)», що відображається у наукових публікаціях загальним обсягом більше семи друкованих аркушів.

На високому науково-методичному рівні Н. Л. Меншикова читає лекційні курси «Загальна педагогіка», «Загальна психологія», «Психологічні основи навчально-виховного процесу у ВНЗ», «Психологія студентського віку й колективу», «Психологія вчительської праці», веде спецкурс «Психологічні основи навчально-виховного процесу у ВНЗ» (для аспірантів). Особливістю роботи над курсами стає постійне їхнє вдосконалення та оновлення як в ілюстративній, так і в теоретичній складовій шляхом залучення нового матеріалу, останніх досягнень психологічної науки, результатів експериментів та наукових пошуків. Значна увага надається Неллею Леонідівною вдосконаленню методики навчання психології, залученню студентів та аспірантів до самостійної творчої діяльності. Досягнення та результати роботи узагальнюються нею у науково-методичних працях, курсах лекцій тощо.

За роки роботи в університеті Н. Л. Меншикова виросла у відомого науковця, висококласного викладача кафедри педагогіки.

Н. Л. Меншикова проявляє активність у громадських справах на кафедрі, факультеті, університеті: вона – член науково-методичної ради обласного товариства «Знання», сумлінно ставиться до виконання доручень ректорату та вченої ради університету, виступає з лекціями перед учителями міста й області.

Н. Л. Меншикова особливу увагу надає підвищенню рівня власної кваліфікації. У 1981 р. вона проходить курси в Інституті підвищення кваліфікації при Академії педагогічних наук

у Москві. Розвиток науково-технічного прогресу викликає необхідність опанування нових технологій і тому в лютому – квітні 1986 р. вона проходить теоретичну й практичну підготовку з оволодіння обчислювальною технікою – ЕОМ типу «Електроніка–100/25», а у квітні–червні 1987 р. відбувається її стажування на кафедрі психології МДУ, де вона вивчає досвід роботи та методику організації психологічних консультацій.

Коло наукових інтересів Неллі Леонідівни у ці часи пов'язане із проблемами «Психологія студентського віку та колективу», «Психологія особистісного захисту», «Психологічні особливості студентів гуманітарних факультетів», «Методи та прийоми психологічних досліджень». Загальна кількість друкованих робіт досягає 48. І тому не випадково у серпні 1989 р. її призначають виконувачем обов'язків створеної кафедри психології. У 1992 р. вона стає доцентом цієї кафедри, а з 1997 р. – доцентом кафедри загальної та соціальної психології.

На кафедрі загальної та соціальної психології Неллі Леонідівна характеризується як майстер-викладач, творча особистість, фахівець високого рівня. Вона перша розробляє й успішно викладає дисципліну «Методологічні та теоретичні основи психології».

Науково-дослідна робота фахівця у 90-х рр. XX ст. зосереджується на проблемах: «Психологічний захист», «Проблема зберігання творчої активності в пізній період життя», «Просторово-часова характеристика психологічних явищ». А на початку XXI ст. об'єктом уваги Неллі Леонідівни стають теми: «Пізній етап людського життя як предмет психологічного дослідження», «Розвиток в онтогенезі як предмет психологічного дослідження». Результати досліджень відображаються у цікавих публікаціях, тезах, виступах на конференціях.

Неллі Леонідівна старанно передає свій науковий досвід. Під її керівництвом захищають кандидатські дисертації Л. П. Пєтухова, М. Л. Свєташева, вона працює науковим керівником аспірантів О. Горбенко, О. Хамініч. У 2005 р. під керівництвом Н. Л. Меншикової її аспірантка А. В. Шамне успішно захищає дисертаційне дослідження на тему «Психологічні новоутворення як проблема вікової психології». Здобувач А. В. Бойко у 2006 р. також під керівництвом Неллі Леонідівни захистила дисертацію й опублікувала монографію «Трансформація уявлення про себе і втрата роботи». Редактором монографії була Н. Л. Меншикова.

Отже, за 40-річний період роботи у Дніпровському державному університеті Неллі Леонідівна пройшла шлях від асистента кафедри педагогіки до видатного науковця у галузі педагогіки та психології. Її навчально-методична, наукова, організаційно-виховна діяльність за ці роки характеризувалися системним пошуком, науковою та професійною майстерністю, вмілим вихованням студентської молоді, якісною підготовкою науково-педагогічних фахівців.

Неллі Леонідівна Меншикова входить до складу тих особистостей, ім'я, діяльність та творчість яких складає честь і славу Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, лежить в основі створення факультету.

Основні праці. Методические указания к выполнению лабораторных и практических работ по курсу «Общая психология» / Н. Л. Меньшикова, Л. А. Сухинская, Г. Я. Уголева. – Днепропетровск: Изд-во ДГУ, 1985; Значимые качества личности сверстников в оценке студентов / В. И. Ткачук, Н. Л. Меньшикова // Дидактика и теория воспитания. – Днепропетровск: ДГУ, 1975.

Джерела та література: Архів ДНУ. – Ф. 1, оп. 13А, спр. 737, арк. 226.

С. І. Нетьосов

ВОЙТКО
Людмила Федорівна

(22.05.1937)

Кандидат психологічних наук, доцент кафедри педагогіки і психології (1968–1992)

Людмила Федорівна Войтко народилася 22 травня 1937 р. в селі Чаплі Дніпропетровського району Дніпропетровської області.

Виховувалася в українській сім'ї колгоспників. Після закінчення Дніпропетровського педучилища із відзнакою в 1957 р.

отримала спеціальність викладача педагогіки і психології у дошкільному педагогічному училищі й методиста дошкільного виховання. Того ж року Людмила Федорівна вступила до Київського педінституту імені О. М. Горького (нині – Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова), який закінчила із дипломом психолога з відзнакою (1961).

Свою педагогічну діяльність почала викладачем дошкільної педагогіки та психології в Бердичівському педагогічному училищі.

У 1964 р. Людмила Федорівна вступає до денної аспірантури Науково-дослідного інституту психології УРСР у м. Києві у професора Г. С. Костюка, яку успішно закінчує в 1968 р.

На кафедрі педагогіки Дніпропетровського державного університету Л. Ф. Войтко розпочала працювати в 1968 р. викладачем психології, а після захисту у 1971 р. кандидатської дисертації з психології – доцентом. Читала курс «Загальна психологія» на різних факультетах та спецкурс «Вікова психологія» на педагогічному факультеті, розробила спецкурс «Психологія праці вчителя», а також посібник для програмованого безмашинного контролю із курсу «Загальна психологія», який ефективно використовувався під час атестації та на практичних заняттях.

Брала участь у роботі IV Всесоюзного з'їзду психологів (червень 1971 р.), неодноразово виступала на республіканських та обласних конференціях дошкільних працівників і вчителів, на підсумкових та науково-методичних конференціях Дніпропетровського державного університету. У якості заступника голови обласної науково-методичної ради із педагогіки обласного товариства «Знання» блискуче проводила до 50 лекцій на рік із актуальних проблем педагогіки перед учителями, викладачами вищої школи та технікумів, батьками м. Дніпропетровська.

У подальшому Л. Ф. Войтко зацікавила проблема удосконалення навчально-виховного процесу у ВНЗ та вплив системи професійного виховання на формування особистості студента, що в 1978 р. знайшло своє відтворення у брошурі «Психологія взаємовідносин у студентському колективі». Порушувала науковець у своїх роботах і питання ціннісно-орієнтаційної єдності в оцінці професійно-моральних якостей у системі «студент–викладач».

Людмила Федорівна брала активну участь у розробці та реалізації комплексного дослідження кафедри педагогіки та психології Дніпропетровського державного університету «Шляхи

оптимізації навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах», виконувала обов'язки члена редколегії збірника наукових праць кафедри. Подальша наукова робота знаходилася в руслі теми «Шляхи удосконалення підготовки викладача в системі університетської освіти». У доробку Л. Ф. Войтко 40 друкованих праць, із них 26 наукових та 14 методичних.

Упродовж плідних років роботи на кафедрі педагогіки Людмила Федорівна керувала педагогічною практикою студентів, для підвищення її ефективності вона спеціально розробила три методичні рекомендації для студентів. Одночасно Л. Ф. Войтко керувала студентським гуртком із психології, на якому студенти поглиблено вивчали такі питання психології дітей шкільного віку «Визначення системи цінностей у класному колективі» та «Дослідження співвідношення самооцінки школярів із об'єктивною оцінкою їхнього рівня морального виховання».

Кандидат психологічних наук Л. Ф. Войтко постійно працювала над підвищенням свого професійного рівня, прикладом чого є стажування її на кафедрі психіатрії Дніпропетровського медичного університету у 1974 р. та на кафедрі загальної і інженерної психології Київського державного університету в 1980 р., а в 1984 р. – на кафедрі спеціальної і педагогічної психології цього ж університету.

Бувши членом КПРС із 1965 р., вона неодноразово була обрана партгрупоргом кафедри педагогіки, деякий час – членом партбюро філологічного факультету, заступником голови профбюро філологічного факультету. У характеристиці Л. Ф. Войтко зазначено, що вона – дисциплінована, ініціативна, з високим почуттям відповідальності за доручену справу, прекрасний лектор і всебічно підготовлений фахівець. Блискуче володіє українською мовою та має неперевершене почуття гумору, усміхнена і радісна.

15 грудня 1992 р. у віці 55 років Л. Ф. Войтко закінчила свою трудову діяльність у зв'язку із виходом на пенсію, пропрацювавши на кафедрі педагогіки Дніпропетровського державного університету 24 роки. Вона є гордістю факультету психології та спеціальної освіти, а також – кафедри педагогіки.

Основні праці: Методическое пособие для студентов по курсу «Общая психология» / Л. Ф. Войтко, Г. Я. Уголева и др. – Д. : изд-во ДГУ, 1983. – 132 с.; Войтко Л. Ф. Лабораторный практикум по психологии /

Л. Ф. Войтко, Г. Я. Уголева, И. А. Рейнгард, Л. А. Сухинская. – Днепропетровск : Изд-во ДГУ, 1976; Войтко Л. Ф. Содержание и организация педагогической практики в университете / Л. Ф. Войтко, В. Л. Лебедева, В. И. Ткачук, Л. А. Сухинская. – Днепропетровск : Изд-во ДГУ, 1980. – 32 с.

Джерела та література: Архів ДНУ. – Ф. 1, оп. 13, спр. 8397, арк. 86.

Н. В. Никоненко

ДЕМИДЧУК
Надія Василівна

(22.06.1932 – 25.06.2013)

Кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри педагогіки і психології (1968 – 1992)

Надія Василівна Демидчук народилася в м. Одеса 22 червня 1932 р. в акторській сім'ї, тож усе її життя так чи інакше було пов'язане із театром і просякнуте любов'ю до міста біля Чорного моря.

Свій дев'ятий день народження Надійка зустріла в Одесі під голос Юрія Левітана: «Сегодня… без объявления войны…». Після закінчення війни Надія оселяється в Донецьку, де в Донецькому драматичному театрі імені Артема (нині – Донецький академічний український музично-драматичний театр) працюють її бабуся, дідусь, батьки.

У 1950 р. вона закінчує із золотою медаллю школу і вступає на відділення журналістики в Харківський державний університет ім. О. М. Горького (нині – Харківский національний університет імені В. Н. Каразіна). Тут, в університеті, вона знайомиться зі своїм майбутнім чоловіком, теж студентом відділення журналістики, Аркадієм Яковичем Пальмом. Їм судилося бути разом 55 років.

У 1953 р. відділення журналістики було переведено до Київського державного університету, де був створений перший в Україні факультет журналістики. Н. В. Демидчук вирішила повернутися до рідних і перевелася на 4-й курс філологічного факультету

Донецького державного педагогічного інституту, який закінчила у 1954 р., отримавши диплом з відзнакою та кваліфікацію вчителя російської мови і літератури. На цьому навчання не закінчилося, і ще один диплом з відзнакою вона отримала у 1968 р., закінчивши театрознавчий факультет Київського інституту театрального мистецтва ім. І. К. Карпенка-Карого (нині – Київський національний університет театру, кіно і телебачення ім. І. К. Карпенка-Карого).

Після закінчення педагогічного інституту Н. В. Демидчук працювала вчителем російської мови та літератури спочатку в Донецьку (1954–1959), потім у Новосибірську (1959–1961), літературним співробітником республіканської газети «Туркменская искра» в Ашхабаді (1961–1963), літературним співробітником і завідувачем відділом учнівської молоді газети «Прапор юності» у Дніпропетровську (1963–1968). Разом із чоловіком, кореспондентом газети «Комсомольская правда», їй довелося багато помандрувати.

На посаду викладача кафедри педагогіки Дніпропетровського державного університету Н. В. Демидчук було прийнято 1 листопада 1968 р. На цій кафедрі (на посадах викладача, старшого викладача, доцента) Надія Василівна працювала 23 роки, звільнившись у 1991 р. у зв'язку з виходом на пенсію. Частково працювала ще до 30.06.1992 р.

У ці роки Надія Василівна викладала педагогіку студентам, працювала лектором обласної організації товариства «Знання», готувала наукові статті, навчальні та методичні посібники, але не зраджувала своїй вічній любові – театру. У 1973 р. вона захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за темою «Історія українського радянського театру в Донбасі (театр імені Артема)». Учене звання доцента по кафедрі педагогіки було присвоєно 30.03.1977 р. (протокол № 12д/32). На базі Дніпропетровського театру юного глядача та шкіл міста проводила науково-дослідну роботу, вивчаючи виховний вплив театрального мистецтва на школярів. Надавала консультативну допомогу гурткам художньої самодіяльності університету, зокрема ансамблю «Юність». Але найбільше втілення її захоплення знайшло відображення у розробці та впровадженні спецкурсу «Основи педагогічної майстерності» для підготовки педагогів. Саме цей спецкурс надав змогу поєднати традиційну педагогіку з елементами театрального мистецтва, надихаючи майбутніх учителів на постійну професійну творчість. Його було розроблено після проходження

курсів підвищення кваліфікації в Полтавському педінституті ім. В. Г. Короленка (нині – ПНПУ ім. В. Г. Короленка).

Щирість, відповідальність, доброзичливість і неймовірна відданість рідним, друзям і справі – це те, що протягом життя втілювала у собі Надія Василівна Демидчук.

Основні праці: Демидчук Н. В. От доброты к гражданственности. Педагогические идеи В. А. Сухомлинского / Н. В. Демидчук, В. И. Ткачук. – Дн-ск, 1978. – 21 с.; Демидчук Н. В. Единство эстетического и нравственного. Его роль в воспитании // Дидактика и теория воспитания: сб. науч. тр. – Д. : ДГУ. – 1972; Демидчук Н. В. Организация работы классного руководителя / Н. В. Демидчук, В. Л. Лебедева, Л. А. Хаинсон. – Д. : ДГУ. – 1977; Демидчук Н. В. Профессиональная значимость преподавания психолого-педагогических дисциплин на вечернем и заочном отделениях университета // Вопросы совершенствования вечернего и заочного обучения : сб. науч. тр. – Д. : ДГУ. – 1977; Демидчук Н. В. Педагогическая задача как звено в установлении связи между теорией и практикой // Психолого-педагогические основы совершенствования подготовки специалистов в университете: сб. науч. тр. – Д. : ДГУ. – 1980; Демидчук Н. В. Педагогический такт / Н. В. Демидчук. – Д. : Педагогическое об-во. – 1984; Демидчук Н. В. Методика воспитательной работы / Н. В. Демидчук, В. Л. Лебедева. – Д. : ДГУ. – 1986.

Джерела та література: Архів ДНУ. – Ф. 1, оп. 13, спр. 254, арк. 77.

О. І. Переворська

СУХІНСЬКА
Лариса Андріянівна

(22.10.1941)

Кандидат психологічних наук, доцент кафедри педагогіки і психології (1970–1989), (1997)

Народилася 22 жовтня 1941 р. у м. Комсомольськ Хабаровського краю у родині службовців. Закінчила середню школу № 45

м. Дніпропетровська. Після закінчення школи працювала керівником гуртка юних кіномеханіків в СШ № 15 м. Дніпропетровська.

Навчалася на фізичному факультеті Дніпропетровського державного університету (1959–1964 рр.) за спеціальністю «Радіоелектроніка» та отримала кваліфікацію «Радіофізик». Університет закінчила з відзнакою.

У 1965–1970 рр. працювала завідувачем лабораторії ТАР і викладачем спецдисциплін Дніпропетровського технікуму автоматики і телемеханіки.

Отримала додаткову освіту на філософському факультеті вечірнього Університету марксизму-ленінізму (1966–1968 рр.).

Уже під час роботи викладачем технікуму Л. А. Сухінська виявила здібності до конструкторської, методичної та дослідницької діяльності, була талановитим інженером в галузі систем автоматичного регулювання і управління, розробила і вперше створила лабораторні стенди для лабораторії ТАР, за що в 1968 р. на виставці Мінприладу (м. Москва) отримала диплом І-го ступеня та грошову премію.

Стендами зацікавилась Академія педагогічних наук СРСР, особисто керівник відділення психології і вікової фізіології, академік, доктор педагогічних наук, професор А. В. Петровський з метою навчально-методичного забезпечення лабораторних і практичних занять з курсу загальної психології у педагогічних інститутах і університетах. І на запит Московського державного педагогічного інституту імені В. І. Леніна Л. А. Сухінська керувала договірною темою з розробки універсального лабораторно-психологічного стенду для проведення лабораторних робіт і наукових досліджень із психології. Академією педагогічних наук СРСР (особисто А. В. Петровським і ректором Інституту підвищення кваліфікації викладачів педагогічних дисциплін АПН СРСР Е. Г. Костяшкіним) універсальний лабораторний психологічний стенд, сконструйований Л. А. Сухінською, визнано унікальним устаткуванням для кафедр психології педагогічних інститутів.

А. В. Петровський звернувся з рекомендаційним листом до ректора ДДУ проф. В. І. Моссаковського щодо можливості зарахування Л. А. Сухінської асистентом кафедри педагогіки і психології та виявив зацікавленість у розвитку й підтримці контактів АПН СРСР з кафедрою педагогіки і психології ДДУ. За результатами такої співпраці й дослідницької роботи подібними стендами

були обладнані 7 лабораторій ВНЗ СРСР (м. Москва, м. Харків, м. Вільнюс, м. Іркутськ та ін.).

У 1970–1972 рр. Лариса Андріянівна працювала асистентом кафедри педагогіки і психології Дніпропетровського державного університету. За короткий час роботи в університеті вона організувала на кафедрі психологічну лабораторію, обладнавши її двома лабораторно-психологічними стендами, які стали базою для навчального практикуму і наукових досліджень в університеті.

Уже під час роботи асистентом в університеті, у вересні 1970 р. вона прикріпилася до кафедри психології Московського державного педагогічного університету імені В. І. Леніна (нині – Московський педагогічний державний університет) як здобувач для виконання дисертаційної роботи. У 1971 році перевелась до заочної аспірантури, а в 1972 р. в спеціалізованій раді названого інституту успішно захистила кандидатську дисертацію на тему «Теоретичні основи та технічне оснащення лабораторного практикуму із загальної психології у вищій школі» на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю «Загальна психологія» (наук. керівник канд. психол. наук М. С. Роговін).

У 1972 р. Л. А. Сухінська обрана по конкурсу на посаду старшого викладача кафедри педагогіки ДДУ. А в 1974 р. обрана за конкурсом на посаду доцента кафедри педагогіки Дніпропетровського держуніверситету. У 1976 р. отримала вчене звання доцента кафедри педагогіки. Читала лекції і проводила лабораторні заняття з курсу «Загальна психологія». Розробила і читала курси «Психологія творчого мислення», «Соціальна психологія», «Психологія особистості», «Соціально-психологічні проблеми управління», «Інженерна психологія», «Етика і психологія сімейного життя».

У викладанні психології широко використовувала наочні, технічні засоби, демонстраційні експерименти, досліди.

У 1976, 1978, 1983, 1987, 1991 рр. пройшла наукове стажування в лабораторії «Психологічні дослідження особистості в колективі» НДІ ЗПП (загальної та педагогічної психології) АПН СРСР, де брала участь у дослідженні соціально-психологічних явищ, проблем пізнання і розуміння людьми один одного, досліджувала проблему атрибуції відповідальності особистості. Вивчала методики експериментального дослідження колективної узгодженості людей, які виконують спільні дії. Виконувала

наукові дослідження за темою «Психологія відповідальності у групах різного рівня розвитку».

У 1986 р. пройшла теоретичну і практичну підготовку на ФПКП при Дніпропетровському державному університеті у володінні вимірювальною технікою.

У 1988–1989 рр. активно брала участь у ролі відповідального виконавця госпдоговірної теми кафедри педагогіки і психології «Методи соціально-психологічної реабілітації осіб, які пройшли курс лікування, в тому числі примусового, від алкоголізму», яка виконувалася на замовлення УВС Дніпропетровської області. В рамках виконання теми вперше в Україні була створена модель соціально-психологічної допомоги та реабілітації осіб, які проходять примусове лікування від алкоголізму.

За результатами виконання теми було створено психологічну службу пенітенціарної системи МВС України (1989 р.) та відкрито психолого-педагогічний факультет у Дніпропетровському державному університеті (1989 р.), де було розпочато підготовку психологів-практиків за спеціальністю 02.04 «Психологія» (практична).

Після створення психолого-педагогічного факультету Л. А. Сухінська працювала доцентом кафедри психології (1989–1996 рр.). Викладала дисципліни: «Загальна психологія», «Соціальна психологія», «Інженерна психологія», «Юридична психологія», «Психологія», «Аномалії особистості», «Психологія сімейного життя», «Методи соціально-психологічних досліджень». У січні–червні 1997 р. знову працювала доцентом кафедри педагогіки та психології.

Вона була членом спеціалізованої вченої ради із захисту дисертацій із психології у 1992–1995 рр.

Активно займалась науково-дослідницькою роботою в рамках наукової теми кафедри педагогіки і психології. Неодноразово виступала з результатами наукових досліджень та брала участь у роботі Всесоюзних з'їздів (1987 р. – VII Всесоюзний з'їзд психологів), Всесоюзних та республіканських конференцій, нарад, організованих Міністерством освіти СРСР, АПН СРСР, товариства «Знання» (1982 р. – делегат X Республіканського з'їзду товариства «Знання») та ін. Керувала науково-дослідницькими роботами студентів університету і здобувачів. Наукові роботи, виконані під її керівництвом у 1986, 1987, 1988 рр., отримали призові місця

та нагороди на республіканських конкурсах студентських робіт. У 1989 р. студенти успішно взяли участь у республіканському турі Всесоюзної олімпіади із психології, виступивши з доповідями.

Л. А. Сухінська активно виконувала науково-методичну роботу. Робила доповіді на методичних семінарах кафедри із психологічних питань. Брала участь у роботі науково-методичної ради товариства «Знання». Була відповідальним редактором збірника «Викладання природничих дисциплін у середній школі», членом редколегії наукових збірників кафедри. Під її керівництвом виконувалися госпдоговірні теми. Виконувала науково-методичну роботу на базі заводів (ПХЗ, ДЗМО та ін.), колгоспів і радгоспів області із соціально-психологічних питань та питань удосконалення моральних і матеріальних стимулів праці, нових форм оплати праці у бригадах тощо.

Л. А. Сухінська – активний громадський діяч: ректор громадського університету для наставників молоді Жовтневого району м. Дніпропетровська (нині – Соборного району м. Дніпра), голова клубу при музеї Дніпропетровського державного університету, член науково-методичної ради із психології і педагогіки, лектор Дніпропетровського відділення товариства «Знання» обласного рівня, член бюро товариства «Знання», активний член президії обласної ради Педагогічного співтовариства, керівник університету молодого дослідника-педагога при міській раді, лектор психолого-педагогічного семінару викладачів ВНЗ м. Дніпропетровська при Будинку вчених, член методичної комісії кафедри педагогіки, керівник студентського гуртка, керівник психологічної лабораторії при кафедрі, секретар кафедри педагогіки.

Вона була визнаним лектором із психолого-педагогічної тематики у місті та області. Читала курс лекцій із соціальної психології для слухачів університету марксизму-ленінізму при Дніпропетровському міськкомі та обкомі Компартії України. Проводила заняття університету педагогічних знань для батьків, педагогів з питань розвитку та становлення особистості в колективі; для керівників підприємств із психологічних питань управління народним господарством; для наставників робітничої молоді. Проводила дослідження відпочинку і потреб мешканців м. Дніпропетровська за місцем проживання. Надавала методичну допомогу парткому ДДУ, проводила агітаційну роботу на агітмайданчиках. Нагороджена грамотами за активну участь у пропаганді

психологічних знань серед населення області (1980 і 1981 рр.), грамотою за активну роботу в університеті молодого вчителя (1982/1983 навч. рік), за тривалу і бездоганну роботу у сфері навчання і виховання наставників молоді (1982 р.).

30 червня 1997 р. доцент Л. А. Сухінська звільнилася з ДДУ у зв'язку з виходом на пенсію.

Має близько 100 друкованих робіт. Колективна монографія «Психологічна теорія колективу» (1979 р.) (видана в 4-х країнах – СРСР, НДР, Кубі, Болгарії). Серед надрукованих робіт – 7 навчальних посібників (три з них у співавторстві), 67 статей, 14 тез, 26 навчальних посібників та навчально-методичних розробок.

Основні праці: Сухинская Л. А. Универсальный стенд и его место в лабораторном практикуме по психологии / Л. А. Сухинская, М. С. Роговин // Вопросы психологии. – 1971. – № 4; Сухинская Л. А. Исследование мотивации возложения ответственности за неудачу или успех в условиях групповой деятельности // Теоретические и прикладные проблемы психологии познания людьми друг друга : Тезисы Всесоюзной научной конференции. – Краснодар, 1975; Лабораторный практикум по психологии / Л. Ф. Войтко, Г. Я. Уголева, И. А. Рейнгард, Л. А. Сухинская. – Днепропетровск : Изд-во ДГУ, 1976; Сухинская Л. А. Возложение ответственности за успехи у неудачи в группах разного уровня развития // Вопросы психологии. – 1978. – № 2; Содержание и организация педагогической практики в университете / Л. А. Сухинская, Л. Ф. Войтко, В. Л. Лебедева, В. И. Ткачук. – Днепропетровск : Изд-во ДГУ, 1980. – 32 с.; Сухинская Л. А. Влияние характеристик индивида как личности на атрибуцию ответственности // Сб. «Активизация личности в системе общественных отношений»: Тезисы VII Всесоюзного съезда психологов. – М., 1989; Сухинская Л. А. Возложение и принятие ответственности в условиях групповой деятельности // Психологическая теория коллектива : коллективная монография. – М. : Педагогика, 1979. – 240 с. (переиздана в ГДР (1983), Кубе (1984), Софии (1986)); Методические указания к выполнению лабораторных и практических работ по курсу «Общая психология» / Л. А. Сухинская, Н. Л. Меньшикова, Г. Я. Уголева. – Днепропетровск : Изд-во ДГУ, 1985; Сухинская Л. А. Современные задачи и проблемы психологической службы в учреждениях по исполнению наказаний / Л. А. Сухинская, В. И. Бабик // Сб. «Психолог в учреждении». – Вып. 6. – Днепропетровск, 1994. – С. 7–14; Сухинская Л. А. Зона ближайшего развития индивида как личности – методологическая основа системы психологического воздействия на лиц, совершивших уголовные преступления /

Л. А. Сухинская, В. Е. Квачов // Сб. «Психолог в учреждении». – Вып. 6. – Днепропетровск, 1994. – С. 15–25; Сухинская Л. А. Исследование мотивационно-смысловой сферы осужденных / Л. А. Сухинская, В. В. Владимиров // Сб. «Психолог в учреждении». – Вып. 6. – Днепропетровск, 1994. – С. 40–43.

Джерела та література: Архів ДНУ. – Ф. 1, оп. 13, спр. 623, арк. 159.

В. І. Лазаренко

УГОЛЄВА
Галина Яківна

(06.09.1926)

Кандидат медичних наук, доцент кафедри педагогіки і психології (1973–1994)

Галина Яківна Уголєва народилася 6 вересня 1926 р. у Дніпропетровську у сім'ї службовця. Батько був завідувачем відділу на металургійному заводі.

У 1941 р. закінчила вісім класів. Почалася Велика Вітчизняна війна. Під загрозою фашистської окупації завод, на якому працював батько, було евакуйовано. Разом із заводом виїхала в евакуацію і сім'я. В Уральському краї, у м. Ревда, Галина закінчила середню школу і в 1943 р. вступила до Свердловського медичного інституту (нині – Уральський державний медичний університет). Закінчивши перший курс, після звільнення Дніпропетровська, повернулася додому. Продовжила навчання у Дніпропетровському медичному інституті.

У 1948 р. дівчина взяла шлюб із офіцером Червоної армії, О. О. Уголєвим і переїхала за місцем служби чоловіка у Киргизстан, м. Фрунзе (нині – м. Бішкек). Там завершила навчання у Киргизькому державному медичному інституті, отримала спеціальність лікаря-ординатора. Протягом 1948–1951 рр. працювала дільничним лікарем міської поліклініки № 3.

У 1951–1952 рр. молода сім'я (у 1949 р. народилася донька Анастасія) переїхала до Москви, де чоловік підвищував кваліфікацію. Галина Яківна у цей час працювала лікарем-терапевтом у міській об'єднаній лікарні № 56 Свердловського району.

У 1953 р. – знову переїзд за новим місцем служби – м. Павлодар Казахської РСР. Протягом трьох років Г. Я. Уголєва завідувала тут підлітковим кабінетом в обласній лікарні. У 1955 р. народився син Олександр, а наступного року сім'я переїхала на нове місце проживання. Цього разу – до міста Барнаул, де Галина Яківна до 1966 р. працювала в медичному інституті асистентом кафедри терапії на факультеті терапії Алтайського медичного інституту. Займалася науково-дослідницькою діяльністю при Інституті фізіології та Інституті серцево-судинної хірургії АН СРСР. Розробляла проблему патології серця і в 1966 р. захистила дисертацію в науковій Раді Новосибірського медичного інституту на здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук. Тема дисертації – «Порівняльна оцінка тонусу судин при гіпертонічній хворобі, пороках серця та низці оперативних втручань».

Активною у громадському житті була увесь час професійної діяльності: на громадських засадах виконувала обов'язки декана факультету, а в 1965 р. обиралася депутатом Жовтневої районної Ради народних депутатів м. Барнаул.

Після виходу чоловіка у відставку (1967 р.) сім'я повернулася на постійне місце проживання до Дніпропетровська. Із 1968 р. Галина Яківна – викладач спецкафедри (медична підготовка для ЦО, курс «Основи внутрішніх хвороб») Дніпропетровського державного університету. Працюючи на науково-педагогічних посадах, Г. Я. Уголєва не залишала практичної діяльності. Була лікарем-ординатором терапевтичного відділення Дніпропетровської залізничної лікарні, міської клінічної лікарні № 10, консультувала пацієнтів та лікарів, читала лекції на професійних семінарах, курсах підвищення кваліфікації лікарів-ординаторів. У 1971 р. їй було надане вчене звання доцента (спеціальна військова кафедра, курс «терапія»).

Галина Яківна читала лекції із шлункової та кардиальної патології, курсу «Основи внутрішніх хвороб із доглядом за хворими», здійснювала різноманітну науково-педагогічну та громадську роботу: виконувала обов'язки завідувача кафедри, відповідала за організацію та проведення педагогічної практики

студентів, займала громадську посаду заступника голови Дніпропетровського осередку Добровільного товариства Червоного Хреста і Червоного Півмісяця.

Із 1973 р. Г. Я. Уголєва була переведена на кафедру педагогіки та психології, де і пропрацювала до закінчення трудової діяльності. Викладала курси «Загальна психологія», «Основи вікової психофізіології і шкільної гігієни», «Психологія сімейних стосунків», «Шкільна гігієна з основами вікової фізіології». Працювала над науково-методичними темами «Порівняльна оцінка динаміки вегетативних функцій організму студента в різних умовах діяльності», «Вплив стресового навантаження (екзаменаційна ситуація) на вегетативні функції», у межах яких здійснювала наукові дослідження.

Галина Яківна була популярним громадським лектором з питань психофізіології розвитку і виховання, гігієни праці та відпочинку, займала посаду голови секції педагогіки та психології товариства «Знання» при Жовтневому РК КПУ м. Дніпропетровська. Виступала із лекціями перед педагогічною громадськістю шкіл, середніх та вищих спеціальних навчальних закладів міста й області. Була профгрупоргом кафедри, протягом тривалого часу надавала допомогу шефському сектору комітету комсомолу університету в організації виховної роботи у школах міста та в інспекції у справах неповнолітніх Жовтневого району м. Дніпропетровська (нині – Соборний район м. Дніпра).

На початку 1980-х рр. Г. Я. Уголєвою вперше у Дніпропетровську в умовах ВНЗ була розроблена і впроваджена у практику така форма виховної громадсько значущої практики студентів, як комсомольський студентський педагогічний загін (КСПЗ). Такі загони успішно діяли в різних районах міста, а КСПЗ Жовтневого району, очолюваний нею, отримував подяки і премії обласного управління внутрішніх справ, міськкому та райкому КПУ за систематичну успішну виховну роботу з підлітками, які перебували на обліку в інспекції у справах неповнолітніх. Окрім того, науковець була членом «Ради сім'ї» при Дніпропетровській міській раді, проректором і лектором Народного університету психолого-педагогічних знань для викладачів ВНЗ і технікумів міста при Будинку вчених.

Галина Яківна постійно дбала про свій професійний рівень: підвищувала кваліфікацію за напрямом «психологія» при

АН СРСР, проходила стажування із психотерапії та гігієни, вікової фізіології та шкільної гігієни при Міністерстві охорони здоров'я СРСР. Брала участь у науково-практичних семінарах та науково-методичних конференціях, а в 1974 р. була учасницею Всесоюзного симпозіуму «Соотношение биологического и социального в развитии человека», організованого АПН СРСР та Інститутом фізіології дітей і підлітків, після якого стала постійним учасником Всесоюзних та республіканських симпозіумів.

У 1989 р. Галина Яківна Уголєва вийшла на пенсію за віком, однак продовжувала працювати доцентом кафедри педагогіки і психології по 1994 р.

Професійна, науково-педагогічна та громадська діяльність Г. Я. Уголєвої відзначена подяками та заохоченнями, серед яких – туристичні поїздки у Польську Народну Республіку та Народну Республіку Болгарія. У 1976 р. вона стала переможцем соціалістичного змагання, за що була нагороджена пам'ятним знаком МВ та ОСО СРСР. У 1982 р. її внесок у розвиток кафедри та університету відзначено медаллю «Ветеран праці».

Сфера наукових інтересів Галини Яківни Уголєвої – проблема фізіології і патології кровообігу, фізіологія розумової праці у шкільному та студентському віці, удосконалення організації навчального процесу закладу вищої освіти. Висновки з проведених нею та колегами досліджень щодо стану студентів в умовах інтенсивного інтелектуального та психоемоційного навантаження були враховані під час розробки Рекомендацій НДІ ВШ з удосконалення психофізіологічних та гігієнічних умов навчальної діяльності студентів.

Центральні аспекти наукових пошуків та фахової діяльності висвітлені у більш як 100 наукових публікаціях, із яких 15 навчально-методичних посібників, виданих одноосібно та у співавторстві із колегами по кафедрі. Нині проживає у Німеччині в доньки.

Основні праці: Уголева Г. Я. Лекции по основам внутренних болезней : метод. пос. / Г. Я. Уголева. – Д. : Метод отдел ДГУ, 1970. – 108 с.; Уголева Г. Я. Методическая разработка по некоторым вопросам возрастной психофизиологии и школьной гигиены / Г. Я. Уголева. – Д. : Изд-во ДГУ, 1976. – 32 с.; Уголева Г. Я. Понятие о гигиеническом принципе нормирования учебного процесса и принципах организации

урока / Г. Я. Уголева. – Д. : Изд-во ДГУ, 1978. – 20 с.; Уголева Г. Я. Психологические особенности подросткового возраста и проблема «трудного подростка» / Л. Ф. Войтко, Г. Я. Уголева. – Д. : Изд-во ДГУ, 1983. – 22 с.; Уголева Г. Я. Методическое пособие для студентов по курсу «Общая психология» / Г. Я. Уголева, Л. Ф. Войтко и др. – Д. : Изд-во ДГУ, 1983. – 132 с.

Джерела та література: Архів ДНУ. – Ф. 1, оп. 4, спр. 8422, арк. 83.

Л. М. Ніколенко

ЛЕБЕДЄВА
Віра Леонтіївна

(18.02.1928)

Кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки і психології (1969–1977), (1979–1990)

Віра Леонтіївна Лебедєва народилася 18 лютого 1928 р. у с. Прохорівка Золотоніського району Черкаської області. Незабаром сім'я переїхала до м. Дніпропетровська. Дівоче прізвище Віри Леонтіївни – Коновалова. Батько, Леонтій Афанасійович Коновалов, працював на Дніпропетровському заводі ім. Петровського (нині – Дніпровський металургійний завод). В сім'ї було троє дітей. Віра – середня. Старший брат, 1926 р. народження, загинув на фронті під час Другої світової війни.

З 1 по 5 клас Віра навчалась у середній школі № 5 м. Дніпропетровська, а з 6 по 10 – у Дніпропетровській середній школі № 85, яку закінчила на «відмінно», із відзнакою (золота медаль) у 1948 р. Після закінчення школи у 1948 р. вступила до Дніпропетровського державного університету на фізико-математичний факультет, який закінчила також із відзнакою у 1953 р., опанувавши спеціальність «Математика».

Віра Леонтіївна Лебедєва була активною у громадському житті і в школі, і в університеті: 1943–1953 рр. – член ВЛКСМ,

обрана до комітету комсомолу школи, у Дніпропетровському державному університеті – секретар комсомольського бюро фізико-математичного факультету, заступник секретаря комітету комсомолу університету. Із листопада 1953 р. – член КПРС.

Свою трудову і педагогічну діяльність розпочала з вересня 1953 р. учителем математики у школі робітничої молоді № 12, а потім, із серпня 1962 р., – у середній школі № 128 міста Дніпропетровська. Із молодим завзяттям виконувала комсомольські і партійні доручення: була секретарем партійної організації СШ № 12, потім – СШ № 128.

У червні 1962 р. активну молоду комуністку запросили на роботу до Дніпропетровського обласного комітету комуністичної партії України, де до лютого 1969 р. вона обіймала посаду завідувача сектором шкіл та інструктора відділу науки і навчальних закладів Дніпропетровського обласного комітету Комуністичної партії України, була партгрупоргом цього відділу.

На той час Віра Леонтіївна була заміжня, мала двох дітей: сина (Сергій Львович Лебедєв – 1954 р. н.) та доньку (Євгенія Львівна Лебедєва – 1958 р. н.). Чоловік, Лев Євгенович Лебедєв, працював доцентом кафедри експериментальної фізики ДДУ. У березні 1969 р. Віра Леонтіївна повернулася до рідного університету, але вже у якості старшого викладача кафедри педагогіки та психології. У цьому ж році пройшла курси підвищення кваліфікації педагогів у ІПК при АПН СРСР у Москві.

Віра Леонтіївна Лебедєва виявляла високий рівень знань та організаторських здібностей в усіх видах діяльності. З урахуванням нового досвіду в педагогічній науці нею були перероблені тексти лекцій з курсу педагогіки після її повернення з курсів підвищення кваліфікації, активно проводилася науково-дослідницька робота на базі університету та шкіл міста Дніпропетровська (СШ № 12 та СШ № 79). Із 1970 р. Віра Леонтіївна Лебедєва займала посаду партгрупорга кафедри, була членом Жовтневого РК КПУ м. Дніпропетровська, головою науково-методичної ради з педагогіки в Дніпропетровській обласній організації товариства «Знання», її лектором.

Вона систематично виступала перед слухачами обласного інституту вдосконалення вчителів. Загалом поза університетом за рік читала у середньому близько 35 лекцій із різних питань педагогічної науки та практики. За таку плідну діяльність мала

подяки та грамоти, а у 1970 р. у складі делегації лекторів обласної організації товариства «Знання» побувала за кордоном у Болгарії.

У червні 1974 р. дослідниця захистила кандидатську дисертацію на тему «Проблема керівництва життєвим самовизначенням старшокласників», а 13 листопада цього ж року Рада науково-дослідницького Інституту загальної педагогіки АПН СРСР прийняла рішення надати Вірі Леонтіївні Лебедєвій науковий ступінь кандидата педагогічних наук.

В. Л. Лебедєва проводила активну наукову діяльність й після захисту кандидатської дисертації, а у вересні 1976 р. Вища атестаційна комісія при Раді міністрів СРСР присвоїла Вірі Леонтіївні вчене звання доцента кафедри педагогіки ДДУ. Перспективного науковця помітили, і в серпні 1977 р. на запрошення Міністерства освіти РРФСР її було переведено на посаду проректора з навчальної та наукової роботи Лісосибірського державного педагогічного інституту, що в Красноярському краї.

Віра Леонтіївна постійно займалася підвищенням професійної майстерності та наукового рівня, брала активну участь у роботі методологічних семінарів, підтримувала контакти зі школами міста Лісосибірська, була членом крайової наукової ради.

У 1979 р. повернулася у ДДУ доцентом кафедри педагогіки, де і працювала до закінчення терміну трудової діяльності. Читала лекції з педагогіки та спецкурсу з організації роботи класного керівника, багато уваги приділяла удосконаленню викладання педагогічних дисциплін та педагогічної практики студентів. Працювала над науковою темою «Підготовка студентів університету до діяльності класного керівника», керувала студентським науковим гуртком, кафедральним методологічним семінаром «Актуальні проблеми педагогіки та психології». Продовжувала читати лекції для вчителів, батьків, громадськості як лектор обласної організації товариства «Знання».

За плідну педагогічну діяльність на кафедрі й у зв'язку з 60-річчям з дня народження 24 лютого 1988 р. Віру Леонтіївну нагородили Почесною грамотою та оголосили подяку.

31 січня 1990 р. В. Л. Лебедєва звільнилася з посади доцента кафедри педагогіки та психології у зв'язку з виходом на пенсію. Але на цьому професійна діяльність Віри Леонтіївни не закінчилась: після офіційного виходу на пенсію вона продовжила

працювати на рідній кафедрі педагогіки до 30.06.1992 р. Після цього працювала у Дніпропетровському інституті фізичної культури на кафедрі педагогіки ще протягом тривалого часу.

Автор понад 63 наукових праць, із яких – 6 навчальних посібників, 25 методичних посібників і рекомендацій, 30 статей опубліковано у збірниках наукових праць університету.

Основні праці: Лебедева В. Л. Педагогический такт. Методические рекомендации учителям / В. Л. Лебедева. – Дн-ск : отдел обл. пед. общ. УССР, 1982. – 32 с.; Лебедева В. Л. Научно-педагогические основы нравственного воспитания / В. Л. Лебедева. – Киев : Знание, 1980. – 21 с.; Лебедева В. Л. Организация работы классного руководителя : метод. пособие. Вып. 1 / В. Л. Лебедева, Н. В. Демидчук, Л. А. Хаинсон. – Дн-ск, изд-во ДГУ, 1977. – 50 с.; Лебедева В. Л. Системный подход в руководстве жизненным самоопределением старшеклассников / В. Л. Лебедева. – Ставрополь, изд-во СГПИ, 1980. – 14 с.

Джерела та література: Архів ДНУ. – Ф. 1, оп. 13, спр. 388, арк. 62; Ф. 1, оп. 1, спр. 10026, арк. 12.

Л. М. Ніколенко

ПАВСЬКА
Лідія Михайлівна

(5.12.1939)

Кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та психології (1974–1986)

Лідія Михайлівна Павська народилася 5 грудня 1939 р. в с. Бистрий Істок Алтайського краю (Російська Федерація) в учительській сім'ї.

У 1957 році після закінчення СШ № 33 м. Дніпропетровська вступила на фізичний факультет Дніпропетровського державного університету.

Педагогічну діяльність Л. М. Павська розпочала у 1962 р. відповідно до призначення відразу після закінчення університету асистентом кафедри загальної фізики у Ворошиловградському (нині – Луганському) машино-будівельному інституті, де пропрацювала вісім років до повернення у 1970 р. до матері в місто дитинства і юності.

Із 1970 по 1974 р. працювала викладачем і методистом підготовчих курсів Дніпропетровського державного університету. У 1974 р. Л. М. Павська вступила до аспірантури при кафедрі педагогіки та психології ДДУ за спеціальністю 13.00.01 – «Теорія та історія педагогіки», по закінченні якої (з 21 листопада 1977 р.) почала працювати викладачем цієї кафедри, вела семінарські заняття з курсу педагогіки, сумлінно виконуючи всі обов'язки, що покладаються на співробітника колективу.

Л. М. Павська є автором шістнадцяти наукових робіт. Теми наукових праць зосереджені на проблемі, що розв'язується в дисертаційному дослідженні «Упорядкування процесів розв'язання складних навчальних задач», яка у 1979 р. була заслухана на кафедрі педагогіки та психології й рекомендована до захисту. Дослідження проводилося на базі підготовчого відділення і підготовчих курсів Дніпропетровського державного університету та старших класів середньої школи № 73 м. Дніпропетровська.

Проте захист дисертаційної роботи зі зміненою темою «Дидактичні основи побудови системи навчальних задач (на матеріалі викладання дисциплін природничо-математичного циклу у старших класах) відбувся лише восени 1985 р. у Київському державному університеті імені Т. Г. Шевченка. Дисертантка плідно працює в означеному напрямі наукових досліджень. Так вийшли друком методичні вказівки «Дидактичні основи інформаційних методів розв'язання складних навчальних задач», навчальний посібник «Упорядкування процесів розв'язання складних навчальних задач», курс лекцій із методики розв'язання задач із механіки, який читався в Інституті удосконалення вчителів і зі значним інтересом сприймався його слухачами – вчителями шкіл Дніпропетровської області.

Як науковець Л. М. Павська є співавтором цілої низки колективних монографій. У них педагог продовжувала розкривати тему дидактики процесу розв'язання складних цільових задач,

проблемних ситуацій на заняттях із фізики, принципи побудови і модель навчальних задач тощо.

Вона була членом науково-методичної ради університету, культорганізатором кафедри і старостою проблемного теоретичного семінару, блискуче читала лекції з педагогіки та методики викладання фізики в товаристві «Знання» для вчителів фізики у середніх школах та викладачів вищої школи, надавала їм наукову і методичну допомогу.

Лідія Михайлівна активно проводила роботу зі студентами: постійно керувала курсовими та дипломними роботами студентів фізичного факультету, вела студентський науково-методичний гурток з проблеми «Що треба знати вчителю фізики», ідейно-просвітницький гурток для студентів філологічного факультету на базі гуртожитків, відповідала за організацію роботи секції педагогіки Малої академії наук школярів та керувала роботами талановитих учнів наукової спільноти.

Лідія Михайлівна систематично вдосконалювала свій науково-теоретичний і методичний рівень, зокрема, в 1980 році проходила підвищення кваліфікації при Академії педагогічних наук СРСР, а весною 1985 р. – на кафедрі педагогіки Київського державного університету. Багато часу Л. М. Павська приділяла підготовці студентів до літньої педагогічної практики в дитячих оздоровчих таборах. На її заняттях лунали пісні, вірші, скоромовки, кричалки, речівки. Дух перехоплювало!

У характеристиці Л. М. Павської зазначається, що вона є дисциплінованою, з високорозвиненим почуттям обов'язку та відповідальності, виконує всі громадські доручення кафедри на совість.

З 15 січня 1986 р. на підставі заяви викладача кафедри педагогіки Л. М. Павську було переведено на посаду викладача кафедри методики викладання природничих дисциплін педагогічного факультету, де вона і продовжувала свою наукову та педагогічну діяльність.

Основні праці: Павская Л. М. Применение закона изменения и сохранения механической энергии при решении задач // Вопросы педагогики и методики преподавания в высшей школе / З. И. Ионко, Л. М. Павская, Е. В. Финагина. – Днепропетровск : ДГУ, 1974; Павская Л. М. Проблемная ситуация на занятиях по физике / Л. М. Павская // О преподавании естественных наук в средней школе. – Днепропетровск : ДГУ, 1976; Павская Л. М. Об упорядочении процесса решения сложных

учебных задач / Л. М. Павская // Дидактика и теория воспитания. – Днепропетровск : ДГУ, 1977; Павская Л. М. Целевая установка на выполнение конкретной умственной деятельности и динамика физиологических функций / Л. М. Павская // Дидактика и теория воспитания. – Днепропетровск : ДГУ, 1977; Павская Л. М. К вопросу о структуре процесса решения учебной задачи / Л. М. Павская // Сознательность и активность в дидактике и теории воспитания. – Днепропетровск : ДГУ, 1980; Павская Л. М. Упорядочение структуры содержания форм и методов обучения в результате применения информационно-операционных блоков / Л. М. Павская, И. А. Рейнгард // Проблемы высшей школы. – Вып. 48. – К. : Вища школа, 1982; Павская Л. М. Упорядочение учебного материала в результате выделения основных дидактических единиц / Л. М. Павская, И. А. Рейнгард // Материалы III научно-практической конференции. – Элиста : Калмыкшкола, 1982; Павская Л. М. Принцип построения и модель системы учебных задач / Л. М. Павская // Психолого-педагогические основы совершенствования учебно-воспитательного процесса в вузе. – Днепропетровск : ДГУ, 1983.

Джерела та література: Архів ДНУ. – Ф. 1, оп. 4, спр. 4862, арк. 48.

Н. В. Никоненко

ЧЕРНИШОВА
Людмила Василівна

(28.06.1942)

Кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та психології (1976–2009), педагогіки та корекційної освіти (2009–2013)

Людмила Василівна Чернишова (дівоче прізвище – Тараканова) народилася 28 червня 1942 р. у м. Грозний, що в Чечено-Інгушетії, у сім'ї військовослужбовця.

Із 1949 р. почала навчання у середній школі міста Шахтарськ Сахалінського краю, а закінчила середню школу в 1959 р. у м. Єлець Липецької області (Росія). Того ж року Людмила стала студенткою місцевого педагогічного інституту. Навчалася на

філологічному факультеті, який успішно закінчила у 1964 р. і отримала кваліфікацію вчителя російської, німецької мови та літератури середньої школи.

Рік молодий фахівець пропрацювала учителем середньої школи в с. Талиця Липецької області, а потім, після одруження, у 1965 р. разом із чоловіком, Валентином Степановичем Чернишовим, переїхала на постійне місце проживання до Дніпропетровська. Саме із цим містом пов'язана їхня професійна діяльність у системі вищої освіти і подальший життєвий шлях. Тут у 1966 р. народився син Андрій.

За строковим трудовим договором протягом кількох місяців 1965 р. Людмила Василівна працювала викладачем кафедри іноземних мов Дніпропетровського сільськогосподарського інституту, а потім, пройшовши конкурсний відбір, отримала посаду викладача кафедри іноземних мов у Дніпропетровському хіміко-технологічному інституті. Протягом семи років (1965–1972 рр.) зарекомендувала себе здібним до викладацької діяльності педагогом, високим професіоналом, вела активну науково-дослідницьку діяльність, у 1970 р. пройшла підвищення кваліфікації при Київському інституті іноземних мов. Тож у вересні 1972 р. Л. В. Чернишова отримала цільове направлення і була прийнята в аспірантуру на кафедру педагогіки Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка.

Після закінчення аспірантури та успішного захисту дисертації (тема дисертації «Педагогічні основи інтернаціонального виховання студентів у позанавчальний час») отримала науковий ступінь кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – «Теорія та методика професійної освіти», і в листопаді 1975 р. повернулася на своє місце роботи.

У вересні 1976 р. Л. В. Чернишова перейшла працювати у Дніпропетровський державний університет викладачем кафедри педагогіки. Через рік була підвищена на посаду старшого викладача, а з 1979 р. – доцента кафедри (на той час – кафедра педагогіки та психології), де і пропрацювала до завершення професійної діяльності.

Людмила Василівна Чернишова викладала навчальні курси з педагогіки, основ педагогіки та психології, методики виховної роботи, основ педагогіки та педагогічної майстерності, історії педагогіки, педагогічного спілкування, спецкурси «Організація

роботи класного керівника», «Творче самопочуття вчителя», керувала педагогічною практикою студентів, науковим гуртком з педагогіки для студентів біологічного та хімічного факультетів, виконувала обов'язки куратора студентської групи.

У 1981 р. Людмилі Василівні було присвоєно вчене звання доцента за кафедрою педагогіки. Вона була визнана переможцем конкурсу педагогічної майстерності ДДУ 1983/1984 н. р., і як заохочення у 1984 р. підвищувала кваліфікацію в Інституті підвищення кваліфікації при АПН СРСР.

Людмила Василівна проводила активну громадську діяльність. На громадських засадах читала лекції в Дніпропетровському обласному інституті підвищення кваліфікації вчителів. З питань інтернаціонально-патріотичного виховання студентів виступала на семінарах та конференціях різних рівнів. Керувала клубом інтернаціональної дружби студентів ДДУ. Була членом лекторської групи та методичної ради обласного комітету ЛКСМ України, членом науково-методичної ради Дніпропетровської обласної організації товариства «Знання».

За програмою ЦК КПУ «Педагоги – за мир і взаєморозуміння» відвідала Німеччину (1967 р.), Югославію та Болгарію (1980 р.). За активну громадську діяльність Л. В. Чернишова була нагороджена почесним значком «50 років ВЛКСМ» та Почесною грамотою ЦК ЛКСМ України.

На початку 1990-х рр. Людмила Василівна брала участь у реалізації державної програми «Діти України» як координатор департаменту «Сім'я та діти» регіонального відділення Товариства «Україна – Німеччина», за що отримала Подяки від Президента України Л. Д. Кучми та міністра закордонних справ України (1996 р.).

У 2001 р. вийшла на наукову пенсію, та, маючи сили й енергію, працювала на кафедрі педагогіки та корекційної освіти до 2013 р.

За багаторічну сумлінну працю у 2012 р. Л. В. Чернишова була нагороджена Подякою ректора Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Людмила Василівна Чернишова вела активну науково-дослідницьку роботу із проблем підготовки спеціалістів університету, удосконалення навчально-виховної роботи у вищому навчальному закладі. Нею розроблені й опубліковані 7 методичних посібників, програми з педагогічної практики та методики виховної роботи, 53 наукові статті у різних фахових виданнях як одноосібно, так

і у співавторстві із колегами-науковцями. Л. В. Чернишова – одна із шанованих представниць кафедри педагогіки.

Основні праці: Чернышева Л. В. Ценности героических традиций – детям : метод. пос. в помощь лектору / Л. В. Чернышева, В. С. Чернышев. – Д. : Знание, 1979. – 40 с.; Методические указания к изучению курса педагогики / И. А. Рейнгард, В. И. Ткачук, Л. В. Чернышева и др. – Д. : Изд-во ДГУ, 1979. – 52 с.; Чернышева Л. В. Интернациональное воспитание молодежи : метод. пос. для учителей, лекторов, пропагандистов / Л. В. Чернышева. – Д. : Изд-во ДДУ, 1999. – 36 с.; Основи педагогіки / Н. П. Волкова, І. В. Распопов, Л. В. Чернишова та ін. – Д. : Вид-во ДДУ, 1999. – 78 с.

Джерела та література: Відділ кадрів ДНУ. – Особова справа Чернишової Л. В. – 22.09.1976–26.08.2013. – арк. 238.

Л. М. Ніколенко

БАБІК
Віра Іванівна

(31.07.1932)

Старший викладач кафедри педагогіки (1983–1988)

Ім'я Віри Іванівни Бабік пов'язане з новоствореним педагогічним факультетом у Дніпропетровському державному університеті (1984 р.). Народилася вона в Дніпропетровську (нині – м. Дніпро) 31 липня 1932 року, де й закінчила 7 класів загальноосвітньої школи № 46. Навчання в школі тривало з 1940 по 1947 р. У 1947 р. переїхала до м. Улан-Уде (Республіка Бурятія, Російська Федерація), де мешкав її брат, який перебував на військовій службі. В Улан-Уде закінчила педагогічний технікум. У 1950 р. працювала вихователем у дитячому садку.

У 1951 р. переїхала до Дніпропетровська, навчалася в Дніпропетровському університеті на історико-філологічному

факультеті. Отримала спеціальність – філолог, викладач. У 1951 р. працювала піонервожатою у дитячому оздоровчому таборі профспілок Дніпропетровського заводу металургійного обладнання (ДЗМО). Після закінчення навчання у 1956 р. направлена на роботу в школу Солонянського району Дніпропетровської області на посаду вчителя російської мови та літератури, де і працювала до 1957 р. Із 1957 р. переведена генеральним інспектором з технічного та загальноосвітнього навчання.

У 1957 р. була обрана другим секретарем з ідеології Ленінського райкому комсомолу м. Дніпропетровська й пропрацювала там до 1959 р.

Із 1959 по 1988 рр. працювала в Дніпропетровському державному університеті: з 1959 р. – завідувач підготовчих курсів Дніпропетровського державного університету; з 1969 р. – завідувач навчальної частини Дніпропетровського державного університету; з 1983 р. – старший викладач кафедри фізвиховання Дніпропетровського державного університету; 1983 р. – старший викладач кафедри педагогіки ДДУ; з 1985 р. – заступник декана педагогічного факультету Дніпропетровського університету; з 1987 р. – виконує обов'язки декана педагогічного факультету Дніпропетровського університету; з 1988 р. – заступник декана педагогічного факультету Дніпропетровського університету.

У серпні 1988 р. вийшла на пенсію.

Протягом багатьох років праці в університеті брала активну участь у громадському житті університету. Неодноразово обиралася секретарем партійного бюро управління, членом партбюро, пропагандистом. В. І. Бабік – принципова, ініціативна, дисциплінована, грамотна людина, користувалася повагою та авторитетом серед товаришів і колег. Нагороджена знаком «За отличные успехи в области высшего образования» (1987), грамотами ДДУ.

Проживає за кордоном.

Основні праці: Бабик В. И. Образно-переносное осмысление терминологии в современном русском литературном языке : сборник научных статей «Вопросы изучения русского языка» / В. И. Бабик, В. В. Ильченко. – Д. : ДГУ, 1971; Бабик В. И. Новые семантические варианты в русском языке: журнал «Актуальные вопросы современной науки. Часть 2» / В. И. Бабик, Ю. И. Костенко. – Д. : ДГУ, 1972; Бабик В. И.

Детерминологизация и деспециализация спортивной лексики и фразеологии в современном русском литературном языке: «Вопросы физиологии» / В. И. Бабик, Ю. И. Костенко. – Д. : ДГУ, 1972; Бабик В. И. К вопросу о переносно-образном употреблении некоторых научных терминов : сборник научных статей «Исследования по русскому языку» / Бабик В. И. – Д. : ДГУ, 1973; Бабик В. И. К вопросу о совершенствовании организации педагогической практики студентов вечернего и заочного отделений университета : сборник научных трудов «Вопросы совершенствования вечернего и заочного обучения». – Д. : ДГУ, 1977; Бабик В. И. Процессы детерминологизации и деспециализации лексики в сфере искусств : сборник научных работ «Формирование и функционирование специальной лексики в сфере искусств» / В. И. Бабик. – Д. : ДГУ, 1978; Бабик В. И. Химические названия с цифровым компонентом / В. И. Бабик, Ю. И. Костенко. – Д. : 1982.

Джерела та література: Архів ДНУ. – Ф. 1, оп. 4, спр. 5282, арк. 65.

З. П. Бондаренко

ШЕЙКО
Сергій Михайлович

(15.03.1960–30.10.1999)

Кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та психології (1986–1999)

Життя, трудова діяльність і наукова творчість С. М. Шейка безпосередньо пов'язані з Дніпропетровським державним університетом.

У 1977 р., після закінчення середньої школи № 120 м. Дніпропетровська, Сергій Михайлович вступає на вечірнє відділення біологічного факультету ДДУ, яке успішно закінчує у 1982 р. з отриманням кваліфікації біолога, викладача біології і хімії.

Усі ці роки одночасно з опануванням системою біологічних наук студент працює лаборантом кафедри філософії ДДУ, що безпосередньо вплинуло на бажання молодої людини спрямувати

свої устремління у сферу наукового дослідження. Нова посада, яку займає в ДДУ дипломований спеціаліст у 1982–1986 рр., – старший інженер відділу технічних засобів навчання (ТЗН) – визначає напрям його наукового пошуку. Розуміння можливостей, перспективність, які відкривають ТЗН в організації навчального процесу, обумовили тематику публікацій молодого фахівця у 1985–1987 рр. У дослідженнях Сергія Михайловича цих років піддаються аналізу дидактичні аспекти підготовки майбутніх педагогів до використання наочності та ТЗН у навчальному процесі, підходи до підготовки вчителів середніх шкіл до включення технічних засобів забезпечення до навчального процесу, створення за допомогою ТЗН проблемних ситуацій.

Саме аспект формування у майбутніх вчителів умінь організацій системи проблемного навчання, постановка вчителем проблемних завдань на основі технічних засобів, включення ЕОМ у їхнє вирішення на основі діалогової форми визначають напрями публікацій вже аспіранта кафедри педагогіки ДДУ у 1986–1989 рр.

Закінчення аспірантури й робота на кафедрі педагогіки ДДУ ставить перед дослідником завдання включення досягнень технічного прогресу у навчально-виховний процес студентської молоді. Цей напрям діяльності знаходить свій прояв у дослідженні особливостей використання комп'ютерної техніки із забезпечення організації роботи з курсу «Антропологія», аналізі дидактичних функцій аудіовізуальних технічних засобів для створення проблемних ситуацій на основі використання досягнень комп'ютерної техніки.

Система наукових пошуків С. М. Шейка привела до узагальнення ним результатів своїх багаторічних досліджень у дисертаційній роботі, яка була успішно захищена у грудні 1991 р. Рішенням Ради в НДІ середньої спеціальної освіти АПН СРСР від 3 грудня 1991 р., протокол № 4, йому присуджений науковий ступінь кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01.

У ці роки на кафедрі й факультеті Сергій Михайлович займав активну позицію, був членом науково-методичної ради педагогічного факультету, відповідальним за редакційно-видавничу діяльність на кафедрі педагогіки. Успішність й плідність діяльності у галузі наукової роботи, підготовки студентів стало підставою рекомендації кафедри педагогіки у грудні 1992 р. на

обрання його на посаду доцента та прийняття вченою радою Дніпропетровського державного університету рішення від 23 грудня 1993 р. (протокол № 6) про присвоєння Сергію Михайловичу Шейку наукового звання доцента кафедри педагогіки.

Педагогічний шлях творчої діяльності С. М. Шейка у 1992–1997 рр. відзначився публікацією 14 науково-методичних праць, які були розміщені у «Віснику ДДУ», збірнику наукових праць «Актуальні проблеми педагогіки та психології», представлені навчальним посібником «Методы обучения», шістьма методичними рекомендаціями, доповідями та тезами, презентованими на міжнародних та республіканських наукових конференціях, плідною участю в науковому семінарі з проблем психології.

Сергій Михайлович успішно читав лекції й проводив практичні заняття з педагогіки та психології на фізичному, біологічному, філологічному, хімічному і фізико-технічному факультетах, розробив курс лекцій «Вікова психологія», готувався до читання курсу загальної психології, керував педагогічною практикою студентів різних факультетів, творчо і сумлінно передавав свій досвід наукового пошуку – керував науковим дослідженням аспірантки І. А. Шепелевої.

Зі слів завідувача кафедри педагогіки та психології доцента І. В. Распопова, Сергій Михайлович був дисциплінованим науково-педагогічним працівником, старанно виконував значне навантаження на кафедрі, розробляв нові навчальні курси, постійно вдосконалював свій науково-методичний рівень, що створювало йому високий авторитет серед співробітників кафедри і студентів.

Колеги С. М. Шейка доценти Є. Т. Коробов та Н. П. Волкова, підкреслюють, що Сергій Михайлович активно розробляв питання, пов'язані з оптимізацією методів проблемно-розвивального навчання, його методичні рекомендації були корисні студентам як у вивченні курсу педагогіки та психології, так і під час проходження студентами педагогічної та виховної практики. Протоколом № 4 від 4 грудня 1997 р. на засіданні кафедри педагогіки та психології відзначається одностайне рішення колективу на продовження терміну роботи доцента С. М. Шейка на посаді доцента кафедри педагогіки та психології до 30 червня 2006 р.

Але тяжка хвороба 30 жовтня 1999 р. припинила життєвий та творчий шлях талановитої людини. Сергій Михайлович Шейко

завжди знаходився на вістрі наукових досліджень, докладаючи старанність, наполегливість та талант у процес наукового пошуку та виховання студентської молоді.

Основні праці: Шейко С. М. Методичні рекомендації з організації літньої педагогічної практики / С. М. Шейко, З. П. Бондаренко. – Дніпропетровськ : Вид-во ДДУ, 1993. – 21 с.

Джерела та література: Архів ДНУ. – Ф. 1, оп. 13, спр. 746, арк. 42.

С. І. Нетьосов

ЧУГАЙ
Анатолій Олександрович

(23.02.1941)

Кандидат технічних наук, доцент кафедри педагогіки та психології (1986–1988), (1999–2009)

Викладач-дослідник, принциповий, вимогливий до себе та інших, із постійним прагненням до саморозвитку Анатолій Олександрович Чугай народився 23 лютого 1941 року в місті Кривий Ріг Дніпропетровської області в родині службовця. Мати – Ксенія Степанівна Чугай, 1914 року народження, батько – Олександр Афанасійович Чугай, 1910 року народження, інвалід праці. Син – Вадим Анатолійович Чугай, 1965 року народження.

У 1958 році Анатолій закінчив середню школу № 66 м. Дніпропетровська. За час навчання у школі закінчив річні курси радіомайстрів у ДТСААФ за фахом «Радіотехніка», при ній же закінчив вечірню музичну школу. Радіоаматором Анатолій був уже з 7 класу. У 1955 р. закінчив художню школу-студію.

З 1958 по 1961 рік А. О. Чугай навчався в Дніпропетровському автодорожньому технікумі за спеціальністю «Технік-механік з експлуатації та ремонту автотранспорту».

Роки 1961–1963 були нелегкими для Анатолія – він проходив військову службу в СРСР. Під час служби отримав звання – рядовий та закінчив курси водіїв-професіоналів автотранспортних засобів.

Повернувшись додому, у 1963 р. вступив до Дніпропетровського державного університету на фізико-технічний факультет, навчався на денній формі навчання.

Анатолій Олександрович не зупинився на одній освіті і вже з 1964 по 1970 рік був студентом фізичного факультету Дніпропетровського державного університету, але вже навчався на вечірньому відділенні. За роки навчання отримав кваліфікацію радіофізика.

Трудову діяльність Анатолій Олександрович розпочав у 1960 році з колійного робітника 2-го розряду залізничної станції Долгинцеве у місті Кривому Розі. З квітня по травень 1964 року працював молодшим техніком геолого-знімальної партії № 13 тресту «Дніпрогеологія».

Педагогічну діяльність А. О. Чугай розпочав з травня 1964 р. по серпень 1968 р. на кафедрі «Автоматизації виробничих процесів» Дніпропетровського державного університету, працював лаборантом науково-дослідної станції. У 1970 році був переведений до кафедри «Промислової електроніки та обчислювальної техніки» на посаду завідувача лабораторії.

У 1972 році працював інженером радіоелектроніки відділу ТЗН (технічних засобів навчання) Дніпропетровського державного університету, з 1973 року по 1985 рік – на посаді завідувача науково-дослідної лабораторії психолінгвістики філологічного факультету.

З 1985 року по 1986 рік Анатолій Олександрович був аспірантом цільової аспірантури кафедри «Математичного забезпечення ЕОМ» факультету прикладної математики Дніпропетровського державного університету. У травні 1986 року А. О. Чугай був переведений на кафедру педагогіки та психології на посаду завідувача лабораторії кафедри і викладача-погодинника.

У 1988 році за конкурсом став науковим співробітником НДЛ ПВШ Дніпропетровського державного університету.

А. О. Чугай захистив кандидатську дисертацію у 1989 році в Інституті психології (м. Москва) за спеціальністю 19.00.03 – «Психологія праці, інженерна психологія», здобувши науковий ступінь кандидата технічних наук. У цьому ж році пройшов

підготовку в Навчальному центрі Держкомосвіти з наукової організації педагогічного тестового контролю знань.

У жовтні 1989 року А. О. Чугай пройшов конкурс на посаду доцента кафедри педагогічної психології та англійської мови. Анатолій Олександрович завжди прагнув до самовдосконалення, постійного розвитку, про що свідчать його незліченні курси підвищення кваліфікації в Київському державному університеті, Київському інституті цивільної авіації, Харківському державному університеті (1992 р.), а через три роки пройшов спеціальну підготовку в Харківському НДІ судових та психологічних експертиз у кримінальних та цивільних справах.

Підвищував і свою кваліфікацію за фахом «Психологія» на факультеті підвищення кваліфікації Дніпропетровського державного університету (1997 р.) та за фахом «Психологія» у Класичному приватному університеті в місті Запоріжжя (2011–2012 рр.). Регулярно підвищує кваліфікацію за фахом. Останній заклад – Міжнародний інститут соціального та психологічного здоров'я в місті Дніпрі.

Чугай Анатолій Олександрович з 1989 року – кандидат технічних наук (старший науковий співробітник). Роки навчання в докторантурі – з 1997 р. по 1999 р. У 1989 р. отримав звання доцента кафедри педагогічної психології та англійської мови Дніпропетровського державного університету. З 1990 р. працював доцентом кафедри психології Дніпропетровського державного університету. У 1991–1993 рр. був доцентом кафедри загальної та медичної психології.

Анатолій Олександрович Чугай з 1993 року по 1997 рік працював завідувачем кафедри психології Дніпропетровського державного університету. Із 1999 р. був переведений до складу кафедри педагогіки та психології Дніпропетровського державного університету доцентом. Працював на кафедрі педагогіки та психології до 2009 р., як обраний за конкурсом, а з 1.09.2009 р. переведений на посаду доцента кафедри загальної та педагогічної психології (до 30.06.2010).

Анатолієм Олександровичем Чугаєм було опубліковано 118 наукових робіт, він має 4 авторських свідоцтва; нагороджений однією срібною та двома бронзовими медалями ВДНГ СРСР; знаками «Винахідник СРСР», «Майстер-радіоконструктор СРСР» та «За активну працю». Нагороджений медаллю К. Е. Ціолковського; розробив електронні реєстратори тимчасових характеристик

мови ІТХ-1, РХР-2, Темп-1, Темп-2, які впроваджені в навчальний процес вищих закладів освіти країни, в практику наукових досліджень НДІ країни, в органи слідчого дізнання МВС, реанімаційну медицину; розробив електронний аналізатор мови ЕРА-1, ЕРА -2 для оперативної безконтактної діагностики емоційного стану людини-оператора за параметрами спонтанної мови; член товариства психологів Академії наук СРСР (з 1975 р.), член товариства психологів України (з 1994 р.).

2010 р. А. О. Чугай працював на посаді доцента кафедри практичної психології в Дніпровському національному університеті ім. Олеся Гончара.

Викладав навчальні курси: «Психофізіологія», «Психологічні проблеми творчості», «Психологія вищої школи», «Юридична психологія», «Ергономіка», «Основи екологічної психології».

З 1995 р. проводить судово-психологічні експертизи у кримінальних та цивільних справах на посаді експерта-психолога. Анатолієм Олександровичем проведено близько 130 судово-психологічних експертиз у кримінальних та цивільних справах.

Багато років спільної діяльності з професором О. М. Карповим дали можливість здійснити дослідження з наукової теми «Психометрика та психодіагностика функціональних станів людини в реальному часі за параметрами спонтанної мови». Проводив керівництво на громадських засадах науково-дослідницькою лабораторією психології та психофізіології, що розташована в приміщенні гімназії № 112 м. Дніпро. Проводив факультативні заняття та профорієнтаційну роботу в гімназії № 33.

А. О. Чугай зараз працює у науковому напрямі на тему: «Безконтактне автоматичне розпізнавання психоемоційного стану людини-оператора за параметрами спонтанної мови в реальному часі». Подібними дослідженнями і розробками систем розпізнавання слухових образів займається і до сьогодні.

Унаслідок компетентності та творчого підходу до справи Анатолій Олександрович Чугай забезпечував уміле, висококваліфіковане управління навчально-виховним процесом, контрольно-аналітичною діяльністю. Під час контролю за викладанням дисциплін забезпечував розумне поєднання контролювальних та інструктивних методичних функцій, надавав методичну допомогу тим викладачам, хто її потребував. Постійно самовдосконалюється як у мистецтві управління, так і в намаганні поглибити свої

знання із психології, педагогіки, сучасних інформаційних технологій. З вересня 2010 р. і до сьогодні А. О. Чугай працює доцентом кафедри психології Дніпровського гуманітарного університету.

Основні праці: Чугай А. О. Методи та алгоритми оцінки відхилень параметрів мови людини-оператора / А. О. Чугай. – Д. : ДНУ. – 2008; Чугай А. О. Трудова діяльність і функціональний стан людини-оператора / А. О. Чугай. – К., 2008; Чугай А. А. Некоторые проблемы адаптации студентов в вузе / А. А. Чугай. – Д. : ДНУ. – 2008; Чугай А. А. Лонгитюдная периодизация психофизиологического развития личности и ее математическая модель / А. А. Чугай, О. Н. Карпов // Зб. наук. праць: матеріали регіональної конференції «Євронаука». – Кривий Ріг, 2007; Алгоритм формирования параметров и оценки функционального состояния говорящего по его речи / А. А. Чугай, О. Н. Карпов, А. В. Ассадулин, А. Н. Зирнеева // Актуальні проблеми автоматизації та інформаційних технологій : зб. наук. праць. – Т. 10. – Д., 2006.

Джерела та література: Архів ДНУ. – Ф. 1, оп. 13, спр. 735, арк. 26; Ф. 1, оп. 18, спр. 815, арк. 233.

Т. П. Приходько

СТУКАЛО
Вадим Вікторович

(18.06.1948)

Доцент кафедри педагогіки (1979–2009), педагогіки та корекційної освіти (2009–2013), директор Палацу студентів, Заслужений працівник культури України

Мрія стати викладачем математики зародилась у Вадима Вікторовича ще в 6 класі, коли вчився в СШ № 94. Бути математиком – сімейна традиція: батько, В. Я. Стукало, закінчив фізико-математичний факультет Дніпропетровського державного університету у 1936 році і все життя присвятив освітянській ниві. Навесні 1967 року після закінчення середньої школи Вадиму надійшло запрошення від ректора Дніпропетровського

інженерно-будівельного інституту (нині – Придніпровська державна академія будівництва та архітектури) П. Т. Резніченка, який обіцяв зарахувати хлопця на навчання в інститут без іспитів (як срібного медаліста), але він пішов складати іспити на механіко-математичний факультет ДДУ і вступив!

В університеті його вразили перші лекції доцентів М. В. Корчинського, Н. В. Варех, Ю. Ф. Лещинського, В. П. Моторного. Буквально з першого курсу Вадим зайнявся бурхливою громадською роботою: будівництво університетського містечка, організація обласних студентських будівельних загонів, поїздка на БАМ тощо.

Доля звела його з неперевершеною людиною, умілим організатором, секретарем комітету комсомолу, чуйним і вірним другом Олександром Григоровичем Хмельниковим, який став для Вадима Вікторовича вчителем на все життя. Саме він виховав у молодого студента таке палке патріотичне ставлення до альма-матер та її людей.

Не можна не згадати і про роль Альберта Борисовича Філатова у становленні майбутнього фахівця. Це – голова профспілкового комітету ДДУ в 1980-ті роки, де Вадим Вікторович був його заступником понад двадцять років. А. Б. Філатов був не просто вмілим керівником профспілкової організації, а й людиною високої моралі, духовності, шляхетності та гумору, – цьому навчався Вадим Вікторович повсякчас: порядності та демократичному стилю керівництва.

Науково-професійна діяльність В. В. Стукала розпочалася після закінчення університету, з 1973 року він працював асистентом кафедри математичного аналізу, а з 1979 року – старшим викладачем, а згодом – доцентом кафедри педагогіки у рідному університеті. Читав лекції на механіко-математичному, фізико-технічному факультетах та факультеті прикладної математики. Понад 20 років читав лекції з психології та педагогіки на англійському відділенні філологічного факультету.

Останні 23 роки Вадим Вікторович Стукало очолює «перлину ДНУ» – Палац студентів. Виконує основний принцип керівництва Палацом, який сформулював Микола Вікторович Поляков («мій ректор», як говорить Вадим Вікторович), – «Палац студентів – для студентів» та «Майбутнє – за порядними людьми».

Хочеться підкреслити тільки один напрям із численних досягнень В. В. Стукала на цій ниві: вдалося втілити в життя

«Галерею Гетьманів України», два розписи плафонів палацу, експозиції музичних інструментів з флейтою «Пана» ІІІ тисячоліття до н. е., портретну галерею відомих людей – учасників АТО із числа студентів, випускників і викладачів ДНУ та інших закладів вищої освіти м. Дніпро. Виставка «Їхні імена – у нашій історії» (експозиція із 27 художніх робіт) стала подарунком до столітнього ювілею університету від її автора – доктора економічних наук, у минулому завідувача кафедри політекономії ДНУ, професора Анатолія Івановича Щетиніна, доброго друга Вадима Вікторовича Стукала.

Це стало реальним завдяки тому, що так навчив університет: від ідеї – до конкретного втілення в життя.

Джерела та література: Архів ДНУ. – Ф. 1, спр. 1601, арк. 60.

Л. М. Ніколенко

ГНІЛЕНКО
Людмила Вікторівна

(28.05.1946)

Асистент кафедри педагогіки (1989), педагогіки та психології (1997–2000)

Науковець у галузі мікробіології. Народилася 28.05.1946 р. у м. Лиски Воронезької області (Російська Федерація) в сім'ї службовців. Після закінчення школи в 1964 році розпочала трудову діяльність на підприємстві «П/я 186». У 1969 році вступила до Дніпропетровського державного університету за спеціальністю «Біологія» і в 1974 р. із відзнакою його закінчила, отримавши кваліфікацію «Біолог, викладач біології і хімії».

Після закінчення університету у 1974 р. вступила до очної аспірантури при кафедрі мікробіології біологічного факультету ДДУ. А після її закінчення у 1977 р. за направленням Мінвишу СРСР

розпочала педагогічну діяльність на посаді асистента кафедри мікробіології. Проводила лабораторні заняття зі спецкурсів «Загальна мікробіологія з основами вірусології», «Кількісні методи досліджень у мікробіології», «Мікроскопічні методи досліджень», «Промислова мікробіологія», «Учення про антибіотики». Нею було розроблено методичні вказівки до лабораторних робіт із «Загальної мікробіології з основами вірусології», «Кількісних методів дослідження у мікробіології» для студентів денної та вечірньої форм навчання.

Брала активну участь у наукових дослідженнях за темою кафедри, була відповідальним виконавцем госпдоговірної теми.

Керувала курсовими та дипломними роботами, виробничою практикою студентів. Була куратором студентських груп біологічного факультету.

У 1980 році взяла активну участь в організації та проведенні V з'їзду Українського мікробіологічного товариства, за що отримала подяку від керівництва ДДУ.

Л. В. Гніленко брала активну участь у громадській роботі біологічного факультету – була членом профспілкового бюро кафедри і факультету, брала участь у проведенні «Днів відкритих дверей» факультету, в роботі школи юного біолога, ради молодих учених факультету.

В 1986 р. пройшла підвищення кваліфікації при ДДУ та отримала теоретичну і практичну підготовку з володіння обчислювальною технікою.

В 1987 р. переведена на посаду асистента кафедри біології педагогічного факультету ДДУ, який розпочав підготовку педагогічних кадрів із 1984 р.

В січні 1989 р. переведена асистентом кафедри методики викладання природничих дисциплін, у червні – асистентом кафедри педагогіки, а в серпні цього ж року – асистентом кафедри психології педагогічного факультету.

З 1989 р. працювала асистентом кафедри психології педагогічного факультету. Працюючи на кафедрі психології, на високому рівні проводила заняття із психологічних дисциплін: «Загальна психологія», «Психологія сімейних відносин». Виконувала науково-дослідницьку роботу за темою «Психолого-педагогічні основи удосконалення підготовки учителя в системі університетської освіти». Брала участь у наукових конференціях різного

рівня. У 1997 р. переведена асистентом на кафедру педагогіки та психології психолого-педагогічного факультету.

Під час роботи на психолого-педагогічному факультеті також активно займалась громадською діяльністю – була членом профбюро факультету. Виконувала обов'язки куратора академічних груп. Відповідала за організацію та проведення педагогічної практики студентів. Була народним засідателем Жовтневого районного народного суду м. Дніпропетровська.

У липні 2000 р. Людмила Вікторівна Гніленко звільнилася з університету у зв'язку з переїздом до дітей в іншу державу.

Має 11 друкованих науково-методичних праць. Серед них – 2 статті, 3 методичні розробки, 6 тез і матеріалів конференцій різного рівня.

Основні праці: Гниленко Л. В. Влияние состава питательной среды на биосинтез дрожжелитических фракций ферментного комплекса / Л. В. Гниленко // Микробиологический журнал. – 1977. – № 4. – Т. 39; Гниленко Л. В. Чувствительность клеток дрожжей к ферментативному лизису в зависимости от их предварительной обработки / Л. В. Гниленко // Материалы V съезда Украинского микробиологического общества. – К. : Наукова думка, 1980. – С. 31–32; Гниленко Л. В. Возможность использования ферментного гидролизата для разрушения клеток – Bak. Subtilis – продуцента щелочной протеазы / Л. В. Гиленко, Л. Б. Орябинская // Микробиология и научно-технический прогресс : материалы IV Республиканской конференции. – К. : Наукова думка, 1983. – С. 36–37; Бабенко Ю. С. Рабочая программа и методические указания к лабораторным работам по курсу «Микробиология и вирусология» / Ю. С. Бабенко, Л. В. Гниленко. – Днепропетровск : РИО ДГУ, 1986. – 60 с.; Гниленко Л. В. Рабочая программа и методические указания к лабораторным работам по курсу «Генетика с основами селекции» / Л. В. Гниленко, И. А. Огинова. – Днепропетровск : РИО ДГУ, 1989. – 26 с.

Джерела та література: Архів ДНУ. – Ф. 1, оп. 13, спр. 8440, арк. 66.

В. І. Лазаренко

ВОЛКОВА
Наталія Павлівна

(29.05.1959)

Доктор педагогічних наук,
професор кафедри педагогіки
(1989–2009)

Учений-педагог, психолог. Народилась 29 травня 1959 р. в м. Кривий Ріг Дніпропетровської області у сім'ї службовців. Закінчила фізико-математичний факультет Криворізького державного педагогічного інституту за спеціальністю учитель математики і фізики (1981). Трудову діяльність розпочала у 1979 р. вихователем школи-інтернату № 1 м. Кривого Рогу. Протягом семи років працювала вчителем математики спочатку у середній школі № 24, а потім – середній школі № 60 м. Кривого Рогу (1980–1987).

Згодом пройшла за конкурсом на посаду асистента кафедри педагогічної майстерності Криворізького державного педагогічного інституту (1987), але у зв'язку зі вступом до аспірантури продовжила навчання як аспірантка кафедри педагогіки Київського державного педагогічного інституту імені О. М. Горького (нині – Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова). Достроково захистила кандидатську дисертацію за спеціальністю 13.00.01 – «Теорія та історія педагогіки» «Формування професійно-педагогічної спрямованості учнів педагогічних класів середніх загальноосвітніх шкіл» у Київському державному педагогічному інституті імені О. М. Горького (1989).

20 повних років – із грудня 1989 по 2009 рр. працювала на кафедрі педагогіки Дніпропетровського (нині – Дніпровського) національного університету ім. Олеся Гончара спочатку старшим викладачем, потім доцентом, професором. Учене звання доцента кафедри педагогіки присвоєно у 1993 р. У 2006 р. Н. П. Волкова захистила докторську дисертацію на тему «Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх учителів до професійно-педагогічної комунікації» за спеціальністю 13.00.04 – «Теорія і методика

професійної освіти» у спеціалізованій вченій раді Луганського національного педагогічного університету ім. Тараса Шевченка. У 2008 році їй було присвоєно вчене звання професора кафедри педагогіки Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара. Викладала навчальні курси: «Педагогіка», «Педагогіка вищої школи», «Психологія вищої школи», «Новітні технології організації навчального процесу у ВНЗ», «Педагогічна психологія», «Конфліктологія».

Підготовлені підручники «Педагогіка» (2001, 2007, 2009), «Професійно-педагогічна комунікація» (2005, 2006) стали базовими для багатьох закладів вищої освіти України. Наталія Павлівна є людиною легкої вдачі: усі справи виконує вмотивовано, наполегливо й дуже оперативно. Вона відчуває потребу часу в нових підручниках. Ось і нещодавно (2018) нею підготовлений навчально-методичний посібник для студентів і викладачів про використання інтерактивних технологій навчання у вищій школі.

З 2007 р. є членом спеціалізованої вченої ради Д 29.053.01 при Луганському національному університеті імені Тараса Шевченка. Під її керівництвом та за наукового консультування було успішно захищено одну докторську та 10 кандидатських дисертацій.

З 2009 р. працює на посадах професора, завідувача кафедри загальної та соціальної педагогіки, педагогіки та психології в закладі вищої освіти «Університет імені Альфреда Нобеля», очолює наукову школу «Актуальні проблеми підготовки майбутніх фахівців до професійної комунікації», з 2015 р. є головою спеціалізованої вченої ради К 08.120.02 з правом прийняття до розгляду та проведення захистів дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – «Теорія і методика професійної освіти».

Має понад 130 друкованих праць, серед яких 3 монографії, 2 підручники з грифом МОН України, 3 навчальні посібники з грифом МОН України, 12 навчальних та практичних посібників, статті у провідних українських та закордонних фахових виданнях. Заступник головного редактора журналу «Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія» «Педагогічні науки», який зареєстровано у переліку фахових видань з педагогіки.

Студенти спеціальностей «Спеціальна освіта», «Психологія» факультету психології та спеціальної освіти ДНУ мають додаткову можливість брати участь у науково-практичних конференціях, студентських форумах, публікуватися у збірниках наукових статей та фаховому журналі.

Професійні та особистісні характеристики Наталії Павлівни Волкової засвідчують особистість педагога вищої школи нового часу: уміння бути динамічною, толерантною, емоційно компетентною, вмотивованою, із почуттям гумору, емпатійною і доброзичливою. Її лекції, мов українська пісня, – мелодійні, звучні, наповнені багатим змістом, красиві, пам'ятають здобувачі освіти й до сьогодні. Під час педагогічної діяльності в ДНУ неодноразово Наталія Павлівна виступала на загальноуніверситетській школі куратора в Палаці студентів. Тримати увагу аудиторії у кількості шестисот осіб, мабуть, зможе не кожний. А вона змогла, й слухачі довгий час згадують її публічні виступи, обрамлені поезією, співом та дотепним словом.

Наталія Павлівна Волкова здійснила вагомий внесок у розвиток наукових напрямів діяльності кафедри педагогіки та корекційної освіти, створила наукову школу з дослідження проблем підготовки фахівців у галузі освіти. Н. П. Волкова – справжній керівник, сильна, динамічна і вмотивована особистість, разом із тим – елегантна й самобутня жінка. Творчо і конструктивно співпрацює з кафедрою педагогіки та спеціальної освіти й до сьогодні – це дає можливість обмінюватися педагогічним досвідом, набувати певних компетентностей та професіоналізму.

Основні праці: Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація: теорія, технологія, практика: монографія / Н. П. Волкова. – Д. : Вид-во ДНУ, 2005. – 304 с.; Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація: навч. посіб. / Н. П. Волкова. – К. : ВЦ «Академія», 2006. – 256 с.; Волкова Н. П. Педагогіка: навч. посіб., вид. 3-тє, стер., доп. / Н. П. Волкова. – К. : Академвидав, 2009. – 616 с.; Волкова Н. П. Моделювання професійної діяльності у викладанні навчальних дисциплін у вишах : монографія / Н. П. Волкова, О. Б. Тарнопольський. – Дніпропетровськ : Дніпропетр. ун-т ім. Альфреда Нобеля, 2013. – 228 с.; Волкова Н. П. Педагогічні справи : Підручник з англійської мови : Книга для викладача / Н. П. Волкова, С. П. Кожушко, О. Б. Тарнопольський. – Дніпропетр. університет ім. Альфреда Нобеля, 2015. – 136 с.; Волкова Н. П.

Інтерактивні технології навчання у вищій школі: навч.-метод. посіб. / Н. П. Волкова. – Дніпро : Університет ім. Альфреда Нобеля, 2018. – 360 с.

Джерела та література: Архів ДНУ. – Ф. 1, оп. 13, спр. 93, арк. 112; Професори Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара: біобібліографічний довідник / голова редкол. чл.-кор. НАН України, проф. М. В. Поляков та ін. – 3-тє вид, перероб. і доп. – Дніпро : ЛІРА, 2018. – С. 58–59.

З. П. Бондаренко

БОНДАРЕНКО
Зоя Петрівна

(1.05.1956)

PhD, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти (1986 – до сьогодні)

Учений-педагог, організатор, практичний психолог вищої категорії. Народилась 1 травня 1956 р. у селі Золоті Пруди Олександрівського району Донецької області у родині колгоспників.

Батько – Петро Тимофійович Бондаренко, 1929 р. народження, останнім часом очолював раду ветеранів Золотопрудської сільської ради, почесний громадянин Олександрівського району на Донеччині, відомий хлібороб в Україні. Він усе своє життя пов'язав із сільським господарством: працював трактористом, агрономом, головним агрономом та головою колгоспу. Ще з років Другої світової війни привчився працювати сумлінно, відповідально й жертовно, за що пізніше у 1946 р. отримав медаль «За доблесну працю у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.», має й інші високі державні нагороди: медаль «За трудову відзнаку» (1966), орден Трудового Червоного Прапора (1973), пам'ятні ювілейні медалі та ін. Зоя Петрівна шанобливо згадує про батька як про свого першого життєвого вчителя – мудрого й принципового та про його доблесну хліборобську працю. За часів його керівництва колгосп займав перші місця в Олександрівському

районі за показниками збору із врожаю зернових культур. Ще студенткою Зоя написала до районної газети статтю про батька і назвала її «Руки, що пахнуть хлібом» (1976).

Мати – Ганна Захарівна Бондаренко, 1930 р. народження, на пенсії, мешкає у рідному селі. Багато років сумлінно працювала у сільському господарстві: у польовій бригаді, на току тощо. Пізніше стала працювати на тваринницькій фермі дояркою. Була передовою дояркою в районі. За високі показники надоїв молока була відзначена різними державними нагородами, починаючи від пам'ятних знаків «Переможцю соціалістичного змагання» до ордена Трудового Червоного прапора (1973) та бронзової медалі Головного комітету ВДНГ СРСР «За досягнуті успіхи в розвитку народного господарства СРСР» (1977) та ін. Ось від цих рідних Зоя навчилась працелюбності, вірності рідній землі, увазі до людей, з якими маєш справу. І сьогодні її ставлення до працівників села, до їхньої праці дуже ввічливе й поважне, бо вона знає й розуміє непросте життя односельців-колгоспників.

З. П. Бондаренко закінчила Золотопрудську восьмирічну школу у 1971 р., після якої навчалась з 1971 по 1975 рр. у Красноармійському (нині – Покровському) педагогічному училищі Донецької області, де здобула середню спеціальну освіту за фахом «Учитель початкових класів, старша піонервожата». Навчання в педагогічному училищі було водночас складним і цікавим. Складним тому, що педагогічний контроль за знаннями здійснювався за шкільною системою, тому доводилось щодня готуватись до навчальних занять, багато читати й конспектувати першоджерела, готувати роздаткові матеріали до занять та уроків у школі. Вона пригадує, як відомий на той час донецький педагог В. Ф. Шаталов проводив у їхній академічній групі заняття з математики, – то була його експериментальна робота щодо використання опорних конспектів під час занять. З нетерпінням та острахом учні чекали на строгого вченого-педагога. Зоя з однокурсниками були першими досліджуваними у цьому експерименті педагога-дослідника. Згодом був підручник про опорні конспекти з фізики та математики.

Цікавими були навчальні й позанавчальні заходи, наприклад, обов'язковий методичний день протягом усього періоду навчання, коли студенти мали змогу не лише відвідувати уроки учителів початкових класів, але й самим проводити їх

та колективно обговорювати уроки однокурсників. А ще на все життя запам'яталася Зої Петрівні поїздка до школи, де працював відомий педагог В. О. Сухомлинський. І уроки за його методикою на природі. Якраз тоді квітнули сині проліски на галявині поза школою й діти писали твір на тему побаченого. Зої Петрівні як творчій особистості це дуже сподобалося й вона вирішила елементи з педагогічного досвіду Павлиської школи неодмінно використовувати у своїй майбутній учительській роботі.

Отримала диплом з відзнакою й мала направлення у Сахновщинську середню школу № 1, що на Харківщині. Навіть поїхала подивитись на своє майбутнє місце роботи, зустрілася з учителями, але мрія вчителювання була відкладена на деякий час, бо бажання навчатись у Дніпропетровському державному університеті перемогло.

З 1975 по 1980 рр. навчалась у Дніпропетровському державному університеті на філологічному факультеті (українське відділення). Після його закінчення З. П. Бондаренко було присвоєно кваліфікацію «Філолог, викладач української мови та літератури».

В період навчання на філологічному факультеті Зоя Петрівна Бондаренко була комсоргом групи (на першому курсі), на другому її обрали комсоргом українського відділення, а у другому семестрі вона стала заступником секретаря комітету комсомолу факультету з ідеологічної роботи, згодом виконувала обов'язки секретаря комітету комсомолу філологічного факультету. Була активним членом третього трудового семестру. Обрана делегатом XVIII з'їзду ВЛКСМ (1978) від студентського активу університету.

У студентські роки на формування лідерських якостей Зої як організатора молодіжного колективу та майбутнього педагога вплинули відомі викладачі філологічного факультету, майстри своєї справи, неперевершені особистості: доктори філологічних наук, професори кафедри української літератури Василь Онуфрійович Власенко, Клавдія Павлівна Фролова, заступник декана факультету, проф. Фелікс Мар'янович Білецький, проф. Нінель Іванівна Заверталюк, куратор, доц. Надія Миколаївна Мисливець, фахівець з дитячої літератури, доц. Марія Василівна Калениченко та ін., формування фахівця з другої спеціальності – журналістики – ініціативний і невтомний доц. Іван Юхимович Шашкін, декан факультету, професор Дмитро Харитонович

Баранник, журналіст, старший викладач Леонід Олександрович Сахно, доц. Поліна Єгорівна Мішуренко, проф. Анатолій Михайлович Поповський, викладачі мови та мовознавства, доц. Ніна Віталіївна Левун, Микола Павлович Сірий, польської мови Тетяна Іванівна Кассіна та інші.

Окреме слово вдячності у спогадах Зої Петрівни – про Івана Юхимовича Шашкіна, завдяки якому в 1976 р. розпочалась додаткова підготовка на філологічному факультеті майбутніх журналістів. До групи журналістики Іван Юхимович включив студентів саме тієї академічної групи, де і навчалася Зоя з однокурсниками, які пізніше стануть справжніми майстрами пера: Микола Чабан, Леонід Ясинський, Таїсія Омелян, Алла Савицька, Алла Печериця, Валерій Никоненко та інші.

І. Ю. Шашкін очолював університетський військово-патріотичний клуб «Люди і подвиги». Кожного місяця життя на філфаці збагачувалося зустрічами студентів із надзвичайними людьми – перш за все, з університетськими викладачами, ветеранами Другої світової війни, які згадували про свої мужні фронтові епізоди, а присутні не лише слухали, а й виховувались на славних прикладах гостей клубу. Чого були варті розповіді В. О. Власенка, малоземельця, політрука, відважного воїна; С. І. Швеця, бойового льотчика, Героя Радянського Союзу; А. С. Шашкіної, льотчиці з екіпажу «Нічних відьом», які наводили страх на фашистів, щохвилини ризикували своїм життям. Про це студенти групи журналістики писали в газеті «За передову науку» (нині – «Дніпровський університет»), а студентка Зоя як староста цієї групи і людина, якій подобалось освоювати все нове та співпрацювати з викладачами університету, дуже поважала свого керівника – І. Ю. Шашкіна, в минулому – відважного моряка, сміливого й рішучого, промовистого педагога, уважного до долі студентів та навчально-виховної справи університету, підготувала нарис про Івана Юхимовича, який був надрукований у багатотиражній газеті до 9 Травня (1979).

Коли Зоя Петрівна розповідає про своє різнобічне професійне становлення педагога й журналіста, не може оминути і ще одну значущу постать в її житті. З теплотою вона згадує редактора газети «За передову науку» Надію Михайлівну Бикову, у якої вона була літературним працівником ще зі студентської лави (5-ий курс) і навчилася швидко й точно готувати матеріал

у номер, верстати газету, бути «свіжоголовою» у видавництві «Зоря» на день друку газети тощо, але й навчилася ставитися до справи відповідально, без помилок. «Це ціла наука – підготовка до випуску номеру газети, і якщо ти зробиш помилку, то усі це побачать, а це не личитиме тій людині, яка робила газету, – говорить З. П. Бондаренко. – Надія Михайлівна прищепила мені любов до цієї справи – інтерв'ювання, написання, коректури текстів тощо. До того ж, вона свою роботу виконувала завжди з радістю, і я це також перейняла від неї. І зараз, коли я готую дописи про освітні, волонтерські чи інші заходи, я повністю занурююся у цей процес, там десь гублюсь і творю, й радісно завершую та очікую, як і раніше, появи статті чи в газеті, чи на університетському сайті публікації. І коли студенти готують курсові чи дипломні роботи, від них вимагаю точності, грамотності й оперативності. Мабуть-таки, в мені є і педагог, і журналіст! Дякую моїм учителям за це!»

Після закінчення ДДУ З. П. Бондаренко була літературним працівником у багатотиражній газеті університету «За передову науку» (як зазначалося, нині – газета «Дніпровський університет») (1980–1981). Під її редакцією було видано один з номерів газети (випуск № 3, від 19 січня 1981 р.). Однією з основних тематик опублікованих матеріалів були статті про громадське і культурне життя.

З 1981 по 1986 рр. працювала на виборчій комсомольській роботі – завідувачем відділу учнівської молоді, секретарем Жовтневого (Соборного) райкому комсомолу м. Дніпропетровська. У 1985 р. була у складі делегації Міжнародного фестивалю студентів і молоді у м. Москві.

Це особливий період формування Зої Петрівни як людини з високим рівнем інтернального локусу контролю, яка вміє працювати в команді, вирішувати поставлені завдання, добросовісної, з активною громадянською позицією, завжди готової прийти на допомогу іншому, як лідера.

Бажання працювати в дитячому колективі привело Зою Петрівну в одну із центральних шкіл обласного центру – СШ № 23, де вона працювала організатором позакласної та позашкільної виховної роботи і вчителем української мови та літератури (1986). Пропозицію працювати на кафедрі педагогіки З. П. Бондаренко сприйняла з радістю, бо мріяла про це.

З грудня 1986 р. прийнята на посаду асистента кафедри педагогіки, а з 1997 р. була переведена на посаду старшого викладача кафедри педагогіки та психології ДДУ. На кафедру педагогіки її запросив працювати Василь Іванович Ткачук, який очолював кафедру педагогіки і психології з 1978 р. З. П. Бондаренко пишається тим, що В. І. Ткачук читав у їхній групі ЛУ-75-2, коли Зоя була студенткою, навчальний предмет педагогіку лаконічно, творчо й по-діловому. Мабуть, це й зіграло вагому роль у виборі подальшої професійної діяльності.

У 2015 р. до Зої Петрівни звернувся рідний брат Василя Івановича Ткачука – Володимир Іванович Ткачук із Кропивницького – з проханням поділитися матеріалами про діяльність рідного брата на кафедрі педагогіки у зв'язку з відкриттям на батьківщині Василя Івановича – у селі Глибочок Тальнівського району на Черкащині – музею імені педагога В. І. Ткачука. Вона, не роздумуючи, завітала до університетського архіву, бібліотеки, редакції газети «Дніпровський університет» зібрала матеріали та надіслала їх: збірники наукових праць кафедри педагогіки, газети, у яких були вміщені статті про діяльність В. І. Ткачука, у минулому – першого декана педагогічного факультету (1984 р.), завідувача кафедри педагогіки (1984–1994 рр.). Директор школи, який особисто знав Василя Івановича Ткачука, та його рідні були дуже вдячні Зої Петрівні за проведену пошукову роботу й допомогу.

У 2000 р. Зоя Петрівна взяла участь у міжнародному конкурсі викладачів вищої школи, який проходив у Міжнародному дитячому центрі «Артек», де були представлені на конкурс відкрита лекція на тему «Навчання ровесників ровесниками» як соціальний метод просвітницької роботи з попередження негативних явищ» (є публікація); семінарське заняття з теми «Діти вулиці» як соціальне явище в суспільстві»; проблемна лабораторія на тему «Попередження торгівлі дітьми й жінками в українському суспільстві». Отримала подяку від керівництва «Артеку» за кваліфіковано представлені цікаві заняття, теми яких були на той час досить актуальними.

У 2008 р. закінчила Державний вищий навчальний заклад «Запорізький національний університет» Міністерства освіти і науки України і отримала повну вищу освіту за спеціальністю «Педагогіка вищої школи» та здобула кваліфікацію викладача вищої школи на базі вищої освіти.

13 травня 2008 р. на засіданні Спеціалізованої вченої ради Інституту проблем виховання Академії педагогічних наук України відбувся захист дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук, де Зоя Петрівна Бондаренко представила тему «Організація волонтерської роботи майбутніх соціальних педагогів в умовах вищого навчального закладу» й отримала науковий ступінь кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.05 – «Соціальна педагогіка». 30 грудня 2008 р. отримала диплом доктора філософії – Candidate of Sciences (comparable to the academic degree of Doctor of Philosophy, Ph.D.), speciality: Pedagogical Sciences (social pedagogy).

Науковим керівником дисертаційного дослідження була доктор педагогічних наук, професор Ірина Дмитрівна Звєрєва (Інститут проблем виховання АПН України) – головний науковий співробітник лабораторії соціальної педагогіки.

Предметом дослідження була волонтерська робота майбутніх соціальних педагогів в умовах вищого навчального закладу. Метою дослідження було впровадження моделі організації волонтерської роботи майбутніх соціальних педагогів у ВНЗ. Саме дослідження ґрунтується на припущенні, що професійне ставлення та особистісний розвиток соціальних педагогів в умовах ВНЗ стане ефективним, якщо організація їхньої участі у волонтерській роботі, відповідатиме умовам урахування особистісно-орієнтованого підходу у навчально-виховному процесі, формування готовності студентів до майбутньої професійної діяльності та створення соціально-виховного середовища для реалізації знань, умінь та професійно-особистісних якостей студентів.

У дисертації З. П. Бондаренко вперше було здійснено цілісне дослідження волонтерської роботи як різновиду доброчинної діяльності майбутніх соціальних педагогів; уточнено сутність поняття «волонтерська робота» в контексті соціально-педагогічної діяльності та поняття «готовність до волонтерської роботи»; визначено критерії та показники рівнів сформованості готовності майбутніх соціальних педагогів до виконання професійних функцій та обґрунтовано модель організації волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти. Подальшого розвитку набуло наукове положення про волонтерську роботу як засіб професійного становлення та особистісного розвитку майбутніх соціальних педагогів.

Практичне значення дисертаційного дослідження З. П. Бондаренко полягало у розробці та впровадженні авторської моделі організації волонтерської роботи у вищому навчальному закладі, спецкурсу «Соціально-педагогічні основи волонтерської роботи»; організації громадського об'єднання «Центр соціальних ініціатив і волонтерства» у Дніпровському національному університеті та розробленні інформаційно-методичного забезпечення його діяльності.

Дисертація складається з двох розділів. У першому розділі «Теоретичні засади волонтерської роботи» охарактеризовано ступінь дослідження проблеми, розкрито її теоретико-методологічні засади, виокремлено основні підходи щодо визначення змісту підготовки майбутніх соціальних педагогів до виконання професійних функцій у ході волонтерської роботи, здійснено аналіз досвіду організації волонтерської роботи у зарубіжній і вітчизняній науці та практиці.

В розділі представлено цілі, принципи, напрями, провідні ознаки волонтерської роботи як вагомого джерела соціалізації особистості, розвитку тривалих взаємовідносин з представниками різних соціальних груп суспільства, набуття досвіду соціально-педагогічної діяльності й просоціальної поведінки, формування особистості, готової до самореалізації свого гуманістичного потенціалу, становлення та розвитку професійно важливих особистісних якостей соціального педагога.

Було обґрунтовано педагогічні теорії: соціалізації, соціальної взаємодії, просоціальної поведінки, особистісного розвитку і наукових підходів – діяльнісного, особистісно-орієнтованого, гуманістичного та філантропічного. Саме ці теорії стали підґрунтям для визначення волонтерської роботи як основи соціалізації особистості, соціальної взаємодії, соціального обміну, соціальних норм, саморозвитку, самовиховання, самовдосконалення особистості; розробки змісту підготовки майбутніх соціальних педагогів в умовах ВНЗ.

Також у розділі було проаналізовано наявний зарубіжний досвід організації волонтерської роботи та розкрито особливості її реалізації у процесі теоретичної і практичної підготовки майбутніх соціальних педагогів.

Аналіз наукових праць провідних вітчизняних, російських та зарубіжних фахівців із соціальної педагогіки дав можливість

виокремити сукупність функцій соціального педагога (посередницька, організаційно-комунікативна, охоронно-захисна, соціально-педагогічна, діагностично-прогностична, соціально-терапевтична, профілактична, корекційно-реабілітаційна), які реалізуються у волонтерській роботі.

У другому розділі «Експериментальне дослідження моделі організації волонтерської роботи майбутніх соціальних педагогів в умовах вищого навчального закладу» охарактеризовано хід підготовки та проведення соціально-педагогічного експерименту, розробка та результати апробації моделі організації волонтерської роботи в умовах ВНЗ.

У розділі розкрито сутність поняття готовності до волонтерської роботи, що розуміється як інтегративне особистісне утворення, ядро якого складають позитивне ставлення до професії, наявність певного комплексу знань, умінь та професійно-особистісних якостей, потрібних для успішного здійснення волонтерської роботи. Представлено перебіг формувального експерименту, який спрямовувався на апробацію моделі організації волонтерської роботи в умовах ВНЗ. Подано обґрунтування розробки моделі організації волонтерської роботи в умовах вишу, спрямованої на підвищення рівня підготовки майбутніх соціальних педагогів до здійснення професійних функцій шляхом залучення їх до доброчинної діяльності, підтримки та розвитку соціальних ініціатив.

Реалізація моделі організації волонтерської роботи майбутніх соціальних педагогів, а саме: напрямів, змісту, форм та методів підготовки студентів до волонтерської роботи та їхньої безпосередньої участі у практичній діяльності, об'єктами якої були вихованці дитячого будинку № 1 м. Дніпра, обласного дитячого будинку «Сім'я», притулку для неповнолітніх «Надія», центру реабілітації для неповнолітніх, діти-сироти з особливими потребами міського дитячого будинку, підтвердила ефективність експериментальної соціально-педагогічної роботи.

Проаналізувавши зміст роботи, резюмуємо, що дисертаційне дослідження Зої Петрівни Бондаренко присвячене теоретичним і практичним питанням організації волонтерської роботи майбутніх соціальних педагогів в умовах вищого навчального закладу. Було розкрито сутність понять «волонтерська робота» в контексті соціально-педагогічної діяльності, «готовність до

волонтерської роботи»; визначено професійні функції соціального педагога, що реалізуються у волонтерській роботі; удосконалено зміст навчально-виховного процесу підготовки майбутніх соціальних педагогів до виконання професійних функцій та форми і методи волонтерської роботи в умовах вищого навчального закладу. Розроблено та впроваджено модель організації волонтерської роботи майбутніх соціальних педагогів в умовах вищого навчального закладу, спрямовану на підвищення рівня підготовки майбутніх соціальних педагогів до виконання професійних функцій через залучення їх до доброчинної діяльності, підтримки та розвитку соціальних ініціатив.

Із вересня 1997 р. по лютий 2009 р. З. П. Бондаренко працює старшим викладачем кафедри педагогіки та психології факультету психології ДНУ ім. Олеся Гончара. Із лютого 2009 р. й до сьогодні працює доцентом кафедри педагогіки та корекційної (пізніше – спеціальної освіти) Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара. 20 січня 2011 р. їй присвоєно вчене звання «доцент» кафедри педагогіки та корекційної освіти.

Зараз Зоя Петрівна Бондаренко продовжує працювати на факультеті психології та спеціальної освіти і забезпечує навчальний процес студентів і магістрантів університету, читає курси «Педагогіка», «Соціальна педагогіка», «Педагогіка та психологія вищої школи», «Спецметодика роботи гувернера-дефектолога», «Спецметодика роботи з дітьми-сиротами», «Основи педагогічної майстерності», «Соціально-педагогічні основи волонтерської діяльності». Для магістрантів спеціальності «Педагогіка вищої школи» читає курс «Педагогічний контроль в системі освіти України». Її лекції незмінно отримували і отримують високу оцінку як колег по роботі, так і студентів університету.

За час роботи на кафедрі З. П. Бондаренко була керівником багатьох дипломних та курсових робіт зі спеціальної освіти. Дипломники Зої Петрівни завжди відзначаються як старанні, творчі й вмотивовані особистості, рекомендовані до аспірантури, які є активними і в громадському житті університету. Так староста групи ДК-12-1, волонтерка Анастасія Криворотько, після дипломування (2018) була запрошена на кафедру педагогіки та спеціальної освіти, де й зараз успішно працює асистентом та заочно навчається в аспірантурі. Студентка групи ДК-17м-1, дипломниця Анна Дидіва, у 2018 р. підготувала наукову роботу про

організацію дитячих і молодіжних організацій для дітей з особливими освітніми потребами для участі у ІІ етапі Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт у галузі «Спеціальна освіта (за нозологіями)» (27.03.2018, м. Київ) й була відзначена дипломом за оригінальність ідеї та її виконання.

У 2013 р. З. П. Бондаренко проходила підвищення кваліфікації в Дніпровському обласному методичному психолого-медико-педагогічному центрі. Тема її дослідження «Специфіка роботи навчально-методичного центру практичної психології та соціальної роботи Дніпровського обласного психолого-медико-педагогічного центру у контексті підготовки майбутніх корекційних педагогів».

Із грудня 1990 р. по теперішній час доц. З. П. Бондаренко вдало поєднує основну роботу із сумісництвом у КЗО «Спеціалізована СШ № 67 еколого-економічного профілю» Соборного району м. Дніпро. Працює практичним психологом в освітньому закладі. За час роботи у школі опублікувала такі статті: «Школа як осередок соціально-педагогічної роботи з батьками у мікрорайоні» у збірнику «Покращення якості соціальних послуг дітям та сім'ям в громаді: узагальнення досвіду проекту» (2007); «Школа – сім'я в пошуках нових форм партнерської взаємодії» у збірнику Всеукраїнської конференції «Гімназії та ліцеї міста Дніпропетровська як моделі школи майбутнього» (2009); «Доброчинність та волонтерство як веління часу» – в обласній газеті «Зоря» (15.12.2009 р.).

Школа виступає педагогічним майданчиком та базою навчальної практики для студентів кафедри й факультету. Добре зарекомендували такі форми роботи психолога-педагога З. П. Бондаренко, як навчально-розвивальні заняття з дітьми дошкільного віку, майбутніми першокласниками та їхніми батьками, тренінги, консультації тощо. В цій роботі Зоя Петрівна спирається на студентів-волонтерів, які з радістю та мотивацією професійної діяльності йдуть до школи й проводять у суботні дні навчально-розвивальні заняття. Адміністрація школи неодноразово висловлювала подяку на адресу студентів-волонтерів та їхнього керівника. Таким чином, у школі здійснюється і професійне спрямування школярів та батьків щодо навчання в ДНУ.

У 2015 р. Зоя Петрівна Бондаренко була нагороджена грамотою від Управління освіти та науки Дніпровської міської ради

за плідну самовіддану працю, високу професійну майстерність та з нагоди 80-річчя «Спеціалізованої школи № 67 еколого-економічного профілю».

Зоя Петрівна упродовж двох десятиліть сумлінно і з дивовижною легкістю виконує обов'язки заступника декана з виховної роботи факультету психології та спеціальної освіти (з 1998 р.), виконує обов'язки куратора, проводить виховну роботу в студентських групах та в гуртожитку № 3. Також на громадських засадах виконує обов'язки керівника громадського об'єднання університету – Центру соціальних ініціатив і волонтерства ДНУ імені Олеся Гончара. Є постійним активним учасником загальноуніверситетських фотовиставок-конкурсів, за що неодноразово відзначалась подяками від ректорату. Традиційними вже стали форми виховної роботи на факультеті: День першокурсника, День факультету, Міс і містер факультету, День кар'єри, благодійний ярмарок, благодійні акції, День логопеда, День психолога, День боротьби зі СНІДом тощо.

Нині З. П. Бондаренко є членом Всеукраїнської Асоціації соціальних педагогів і соціальних працівників (м. Київ), членом вченої ради факультету психології та спеціальної освіти, членом редколегії щорічного друкованого збірника статей студентів та магістрантів «Актуальні проблеми педагогіки» (збірник видається з 2014 р.) та розробляє плани з організаційно-виховної роботи кафедри, факультету. Подавати особистий приклад у громадському житті кафедри, факультету – одна із головних характеристик досвідченого педагога закладу вищої освіти, Відмінника освіти (2003), доцента З. П. Бондаренко.

Наукова робота є невід'ємним складником багатогранної професійної діяльності доцента З. П. Бондаренко. Коло наукових інтересів та напрями науково-педагогічного дослідження: спеціальна освіта (гувернерство, тьюторство, соціальний захист дитини із обмеженими функціональними можливостями, організація волонтерської роботи студенів з дітьми із особливими освітніми потребами, виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування); соціальна педагогіка (соціалізація особистості, соціальне сирітство, адаптація випускників інтернатного закладу до життя у суспільстві, соціально-педагогічні технології, охорона дитинства, сімейні форми виховання, дитячі будинки, дитячі будинки сімейного типу, прийомні сім'ї,

наставництво та патронат, усвідомлене батьківство, протидія торгівлі людьми, профілактика негативних явищ у дитячому і молодіжному середовищі, волонтерство); вища школа (організація виховної та волонтерської роботи, фандрайзинг, студентське самоврядування, надання соціальних послуг вимушено переміщеним особам зі сходу країни тощо).

У доробку Зої Петрівни Бондаренко як науковця 224 наукові праці: 50 статей у фахових виданнях, 68 матеріалів конференцій, 37 тез, 3 колективні монографії (1/5 ч.), 2 навчальних підручники з грифом МОН України (1/9 ч.); 19 навчальних і методичних посібників та методичних рекомендацій). Вона має наукові публікації у фахових виданнях, а також публікації за кордоном (Польща, Румунія). Співавтор навчально-методичного посібника «Менеджмент волонтерських груп від А до Я» (За ред. Т. Л. Лях; авт. кол.: З. П. Бондаренко, Т. В. Журавель, Т. Л. Лях та ін. – К. : Версо-04, 2013. – 288 с.), який має свідоцтво на реєстрацію авторського права на твір № 72639 від 30.06.2017 р.

За темою дисертації Зої Петрівни у 2007 р. було опубліковано «Посібник із соціальної педагогіки». Праця складається з 6 розділів, у кожному з яких були розглянуті питання підготовки студентів до волонтерської діяльності з нещасливою сім'єю, розкриті характеристики сучасних типів сімей, вплив нещасливої сім'ї на особистість дитини; проаналізовані соціально-педагогічні методи дослідження сім'ї, наведені психодіагностичні методики та рекомендації волонтерам щодо ефективної взаємодії з сім'ями.

У 2009 р. було опубліковано опорний конспект лекцій до спецкурсу «Методика виховання дітей із фізичними та психічними вадами». У посібнику розглянуті питання підготовки студентів до соціально-педагогічної роботи з дітьми-сиротами, які мають фізичні та психічні вади; охарактеризовані сучасні підходи до питань інвалідності, неповносправності, функціональних порушень; висвітлені питання правового статусу людей з особливими потребами в Україні; проаналізовані соціально-педагогічні та психологічні методи роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями. Посібник складається з п'яти тем. Заслуговує на увагу четверта тема, в якій описані шляхи вирішення соціального сирітства в Україні, ретельно розглянуті п'ять форм опікування дітей-сиріт.

До спецкурсу «Соціально-педагогічні основи волонтерської діяльності» у 2010 р. було підготовлено опорний конспект лекцій. У цьому навчальному виданні є два розділи, в яких розглянуто питання теорії й практики волонтерства як феномену сучасності, розкрито характеристики інноваційних методів, форм і напрямів волонтерської роботи, проаналізовано технології волонтерської роботи з різними категоріями дітей та молоді, наведено методики та рекомендації майбутнім волонтерам щодо ефективної взаємодії із соціальними інститутами. Під час підготовки студентів до соціально-педагогічної та волонтерської роботи варто враховувати те, що організація роботи волонтерів у державних та громадських організаціях виходить на новий рівень. Актуалізується питання менеджменту волонтерських програм, відпрацьовуються механізми залучення волонтерів до різних напрямів соціально-педагогічної діяльності, поглиблюється соціальне партнерство. За умови правильної організації навчання студентів під час аудиторної та позааудиторної роботи, безпосередньої волонтерської роботи в дитячих закладах можна сформувати їхню готовність до майбутньої професійної діяльності.

У 2011 р. було опубліковано конспект лекцій до спецкурсу «Соціально-педагогічна робота з усвідомленого батьківства». Посібник складається з двох розділів. У роботі розглянуто сутність і зміст батьківства взагалі та усвідомленого батьківства зокрема, визначено компоненти усвідомленого батьківства, його характеристики, розкрито питання теорії й практики соціально-педагогічної роботи з окремими типами сімей, запропоновано рекомендації майбутнім педагогам щодо застосування різних форм і методів роботи із сім'єю.

У 2013 р. до спецкурсу «Методика роботи гувернера-дефектолога» випущено опорний конспект лекцій. У методичному посібнику розглянуто сутність гувернерства як форми індивідуального виховання й навчання дітей з особливими потребами, окреслено історичні аспекти розвитку гувернерства як педагогічного явища, проаналізовано гувернерські виховні системи з XVI до початку XXI ст. Визначено форми і методи індивідуальної діяльності гувернера-дефектолога на сучасному етапі розвитку педагогічної теорії й практики. Запропоновано рекомендації майбутнім педагогам щодо застосування різних форм і методів роботи з дітьми. Посібник включає в себе два розділи,

які всебічно розкривають зміст діяльності сучасного гувернера, вимоги до діяльності, особливості взаємодії з родиною, гувернерські методики та напрями виховання дитини в родині.

Прагнення особистості здійснити себе через свою професійну діяльність є однією з основних людських цінностей. Тому зміцнення й підтримка цього прагнення має стати основним завданням професійної освіти. Залучення студентів до розробки своєї освіти може слугувати зразком для побудови життєвої і професійної стратегії. Саме тому дуже важливо, щоб з різних етапів професійного становлення студенти почали осмислення свого ціннісного простору та були залученими у спеціально організовану роботу з розвитку своїх смислових та професійних орієнтирів.

Волонтерська діяльність може стати саме такою роботою. Переважна кількість студентів займається волонтерською роботою, яка сформована в умовах вищої школи, включає ефективні механізми залучення й відбору, навчання й моніторингу, супервізії та заохочення, які є основними етапами діяльності волонтерів. Саме цим займається громадська організація університету – Центр соціальних ініціатив і волонтерства. Він – особливий за своїми напрямами та багатим спектром надання соціально-психологічних і педагогічних послуг тим, хто цього потребує. Під керівництвом Зої Петрівни Центр волонтерства накопичив багатий досвід підготовки координаторів волонтерських груп із числа студентів і викладачів.

Розуміння необхідності для студентства волонтерської діяльності як складника професійної підготовки виникло у Зої Петрівни Бондаренко у період, коли Українська держава починала своє становлення, у далекі 90-і рр. минулого століття. Під час праці вже на факультеті психології та соціології треба було організувати колектив студентів для вирішення проблеми «дітей-вулиці», дітей-сиріт, дітей – соціальних сиріт. Ось і виникла ідея у 1997 р. сформувати волонтерські об'єднання, куди б увійшли студенти, майбутні психологи, соціальні педагоги та соціальні працівники. Так був започаткований Центр соціальних ініціатив і волонтерства університету. З 2002 р. він набув офіційного статусу, а в 2010 та 2016 рр. був затверджений наказами ректора. Зоя Петрівна пишається тим, що створила таке громадське об'єднання у колективі однодумців, де на засадах добровільництва,

милосердя й емпатії здійснюється прекрасна місія служіння людям, супровід їхніх проблем. Створений волонтерський центр на той час був одним із перших в освітянському просторі закладів вищої освіти України. Центр є унікальним і не має аналогів серед інших вишів України. Коли в суспільстві тільки з'являлись перші повідомлення про волонтерство, саме в ДНУ вже була організована робота з відшукування тих форм і напрямів роботи, які б відповідали вимогам і потребам часу.

До керівника волонтерської організації зверталися за досвідом, охоче ділилися своїми задумами. І це дійсно був новаторський підхід до справи ефективної організації позанавчальної діяльності студентів вишу. Допомога різним категоріям дітей, молоді стала новим і справжнім покликанням студентів-волонтерів та їхнього керівника. Вони наполегливо навчались майстерності волонтерування у школі волонтерів, тренерській студії, на семінарах-практикумах тощо. Студенти-волонтери захищали свої курсові проекти в реальному житті: у першому дитбудинку на вул. Тополиній, 33, притулку «Надія», дитбудинку «Наша сім'я» та ін. Це стало стилем їхнього життя, так би мовити, брендом організації. Статус загальноуніверситетського центру розкрив їм нові обрії волонтеріату. Й до сьогодні волонтерський центр, очолюваний доцентом З. П. Бондаренко, надає допомогу тим, хто цього потребує: людям, яких називають вимушено переселеними особами (ВПО), воїнам АТО, студентам-переселенцям, дітям-сиротам, дітям з особливими освітніми потребами, людям похилого віку та ін.

Літопис університетської доброчинної справи триває вже 16 років. І через школу волонтеріату проходить багато студентів, які набувають професійних умінь, навичок та знань, мають перспективу подальшого зростання тощо. Творити добрі справи, випромінювати турботу й добро, навчати інших, бути завжди відповідальною, сумлінною, щирою й порядною, мати активну життєву позицію, – це характерні риси доцента З. П. Бондаренко.

Метою діяльності Центру соціальних ініціатив і волонтерства є підготовка студентів до здійснення професійних функцій шляхом залучення їх до доброчинної діяльності, підтримка і розвиток соціальних ініціатив студентської молоді, сприяння реалізації державної політики у сфері соціально-педагогічної роботи, сприяння створенню оптимальних умов для творчого розвитку особистості студентів, формування її соціально-громадського

досвіду, професійно-особистісних якостей, гармонії взаємин у суспільстві.

Основними напрямами роботи Центру є надання послуг дітям-сиротам та дітям, які залишилися без батьківської опіки (заклади інтернатного типу міста (дитбудинок № 1, притулок «Барвінок», центр соціально-психологічної реабілітації для дітей, прийомні сім'ї, ДБСТ); розвивально-корекційна, реабілітаційна та дозвіллєва робота з дітьми з інвалідністю (інтерактивний театр для дітей з вадами – бібліотека на бульварі Слави, дитбудинок для дітей з ДЦП); волонтерський супровід дітей дошкільного віку під час їхньої підготовки до навчання у школі (СШ № 67 м. Дніпро); інклюзивна робота в навчальних закладах та установах (ЗДО, школи); соціальне партнерство (з державними установами та НДО, благодійними організаціями, фондами, товариствами: Центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді міста, області, Український благодійний фонд «Благополуччя дітей», Всеукраїнський громадський центр «Волонтер» (м. Київ), «Ангел дитинства» (м. Дніпро), «Турбота і підтримка» (м. Дніпро) та ін.); психолого-педагогічна допомога геріатричному пансіонату (м. Дніпро); навчання волонтерських груп та волонтерського активу у Школі волонтерів; організація благодійних акцій, культурно-дозвіллєвих заходів для дітей та молоді міста, для волонтерів ДНУ; науково-дослідна робота волонтерів (участь у науково-практичних конференціях, написання тез та статей щодо волонтерства та добродійної діяльності).

Підготовка волонтерів у ДНУ включає в себе: планування та складання освітньої програми підготовки волонтерів, набір потенційних волонтерів, опитування та співбесіда: орієнтація на навчання, залучення волонтерів до розробки програми надання соціальних послуг дітям-сиротам, супервізія, моніторинг та мотивація волонтерської роботи, аналіз праці волонтерів. Завдяки активній роботі викладачів кафедри педагогіки та спеціальної освіти, безпосередньо керівника Центру соціальних ініціатив і волонтерства Зої Петрівни Бондаренко було створено тренерську студію, лабораторію майстер-класу, школу волонтерів, використовуючи Типове положення про школу волонтерів та досвід ЦССДМ.

Підготовка студентів до виконання професійних функцій під час волонтерської роботи здійснювалася за допомогою різних

видів навчально-виховної роботи, а в майбутніх педагогів формувалися важливі теоретичні знання, практичні вміння та професійно-особистісні якості, формувалась готовність до волонтерської діяльності як основи професійної діяльності.

Центр здійснює соціально-педагогічний та психологічний супровід дітей з особливими освітніми потребами. Співпрацює з благодійною організацією «Ангел дитинства», президентом якої є Наталія Олексіївна Алексєєва, з огляду на ідею впровадження інклюзії у місті Дніпро.

Головною метою зусиль студентів-волонтерів Центру соціальних ініціатив і волонтерства є створення інтерактивного соціально-педагогічного театру для дітей з обмеженими можливостями на базі міської бібліотеки № 24 на бульварі Слави Соборного району м. Дніпро Так проведена організаційно-дозвіллєва робота з дітьми-інвалідами та їхніми батьками дає можливість з допомогою студентів-волонтерів, майбутніх психологів та дефектологів, розвивати ідею впровадження інклюзії у Дніпропетровському регіоні загалом і м. Дніпро зокрема. Це нова форма взаємодії – гувернерська практика діяльності волонтерів, майбутніх фахівців з дітьми з особливими потребами. Під час спілкування волонтерів з дітьми з обмеженими можливостями в інтерактивному театрі «Мальва» та підготовки театральних вистав до різних свят передбачено досконалу обізнаність з питаннями організації інклюзивного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах та набуття професійних навичок і умінь майбутніми психологами, дефектологами, соціальними працівниками. Це є одним із пунктів виконання постанови Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2011 р. «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» та розроблених заходів Центру соціальних ініціатив і волонтерства ДНУ у цьому напрямі.

За допомогою центру влаштовується багато благодійних акцій: традиційною є акція «Від серця – до серця» до Дня Святого Миколая і Дня захисту дітей, акція «Листи ангелів» за ініціативи Благодійного фонду «Інваліди – за рівність!» щодо опікування 152-х дітей з розумовими та фізичними вадами Котівської школи-інтернату Дніпропетровської області. Студенти написали 538 листів-підтримки цим дітям, за що отримали подяку і порозуміння від керівників школи і фонду. А також значущі акції:

«Творімо добрі справи, люди!», «Завітай до Планети Добра!», «Щастя на крилах» проекту міжнародного Благодійного фонду «Сильні духом» щодо надбання коштів для сприяння будівництва повноцінного дитячого реабілітаційного центру в Україні «Дім Казки», допомоги дітям, які долають рак та розсіяний склероз, «Приєднуйся до наших лав творити добро!» щодо залучення студентів факультетів ДНУ та інших закладів освіти до волонтерської роботи в межах громадського об'єднання «Центр соціальних ініціатив і волонтерства», «Друже, чекаємо на тебе!» та ін.

У практиці роботи Центру соціальних ініціатив і волонтерства – зустрічі із соціальними працівниками, провідними спеціалістами обласного, міського і Соборного районного ЦССДМ, центру соціально-психологічної реабілітації для неповнолітніх міста, центру практичної психології та соціальної роботи (І. Л. Кабат, І. О. Фатнєва, І. П. Губенко, Л. А. Гущіна, О. В. Прокопенко, В. П. Мушинський), окреслення кола спільних тем і проблем для актуального вирішення. Університетське громадське об'єднання «Центр соціальних ініціатив і волонтерства» і ЦССДМ проводять спільні благодійні акції, вуличні ігротеки, а також заняття у школі волонтерів університету й міського та районного центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Завдяки обопільному партнерству відбувається кваліфікована підготовка студентів до волонтерської роботи в міському соціумі та надається соціально-психологічна допомога дітям, які залишилися без батьківської опіки, дітям з інвалідністю та людям похилого віку з геріатричного пансіонату.

Традиційно у Всесвітній день боротьби зі СНІДом 1 грудня волонтери Центру соціальних ініціатив і волонтерства Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара стають організаторами соціальної акції «Молодь проти СНІДу!», яка проходить на Європейській площі м. Дніпро, і де студенти розповсюджують перехожим червоні стрічки з проспектом «ВІЛ/СНІД – загроза життю людини!», звертаються до мешканців міста на Дніпрі із закликом цінувати й берегти своє життя, дбати про власну безпечну поведінку, усвідомлюючи, що будь-які ризиковані кроки можуть дорого коштувати кожній людині, пропонують скористатися послугами фахівців.

Коли на Сході України почалися воєнні дії, Центр соціальних ініціатив і волонтерства брав активну участь у допомозі

постраждалим та переселенцям. Здійснювалась психологічна підтримка; соціальна допомога: волонтери реєстрували людей, які вимушені були покинути свої домівки та приїхати в наше місто, допомагали розселяти людей, надавали інформаційні послуги, організовували дозвілля для дітей, що приїхали, проводили екскурсії: в зоомузей ДНУ, Акваріум, Ботанічний сад тощо. Студенти-волонтери допомагали прибирати і облаштовувати кімнати переселенців. У співпраці з громадською організацією «Дніпровська психологічна кризова служба» студенти-психологи ДНУ допомагали відомим психологам міста Дніпро надавати психологічну допомогу потерпілим. У 2014 та 2015 рр. волонтери Центру соціальних ініціатив і волонтерства ДНУ ім. Олеся Гончара долучились до організації концерту для поранених бійців, які перебувають на лікуванні в обласному військовому шпиталі. Концерт був організований спеціально для захисників, воїнів, які мужньо і хоробро захищали та захищають добробут, мир і спокій у східних областях країни, а зараз потребують моральної підтримки й уваги.

Волонтери, які організовували концерт для військових на День міста, мають різні професії, соціальні статуси, вік, але їх об'єднує висока мотивація – допомагати тим, хто боронить нашу землю. Ініціатори заходу через соціальні мережі вели активну підготовку до концерту, формували програму, координували учасників. Одним із організаторів була і Зоя Бондаренко – керівник Центру соціальних ініціатив і волонтерства ДНУ ім. Олеся Гончара, яка координувала студентів-волонтерів факультету психології у підготовці до концерту.

Волонтери центру зробили чимало корисних і добрих справ. Це і гуманітарна допомога вимушеним переселенцям, бійцям у зоні АТО, робота в координаційному центрі «Допомога Дніпра», благодійні акції та ярмарки; це і відвідування бійців у медичних закладах міста, надання психологічної та соціальної допомоги родинам загиблих, військовим, які повернулися зі Сходу країни тощо. Волонтери разом із Радою студентів факультету психології провели благодійний ярмарок на допомогу студентам з Донбасу, які навчаються у ДНУ. Зібрані кошти були розподілені між двадцятьма переселенцями. Варто відзначити активну участь у військово-патріотичному русі й науково-педагогічних працівників кафедри педагогіки та спеціальної освіти. Про зміст роботи

волонтерів у важкий для держави час розповідається у статті Бондаренко З. П. «Волонтерство і патріотизм: веління часу» у книзі «Ми пам'ятаємо! Університет звитяжний: [статті та нариси]» / ідея та заг. ред. М. В. Полякова; авт.-упоряд. В. В. Іваненко, І. С. Попова, М. М. Марфобудінова. – Д. : ЛІРА, 2017. – С. 96–112. А також у книзі «Мобілізовані серцем. Волонтери російсько-української війни 2014–2016 рр.»: художньо-публіцистичний збірник / упорядник Фідель Сухоніс. – Х. : Мачулин, 2017. – С. 60–66 є стаття про участь волонтерів як студентів, так і викладачів у патріотичній роботі.

У 2016 р. надрукована стаття З. П. Бондаренко «Волонтерство як стиль життя студентської молоді класичного університету» у книзі «Вигранюємо особистість, патріота… Штрихи до картин сучасного виховання молоді та портретів вихователів: статті та нариси» / ідея та заг. ред. В. В. Іваненка; авт.-упор. В. В. Іваненко, Н. П. Олійник. – Д. : Ліра, 2016. – С. 33–45.

За активну волонтерську роботу у сфері патріотичного виховання З. П. Бондаренко удостоєна пам'ятної медалі «Захиснику Вітчизни» (2015), визнана лауреатом відзнаки імені Івана Багряного за великий внесок у патріотичне виховання студентської молоді на засадах волонтерства і доброчинності (2018).

Практична діяльність студентів-волонтерів, підготовка їх до волонтеріату є предметом наукового дослідження не лише доцента З. П. Бондаренко, а й її вихованців, студентів. Так, наприклад, у співавторстві з магістранткою Ольгою Дяченко підготовлено виступ на конференції та здійснено публікацію «Феномен волонтерства у сучасному суспільстві» // Феномен волонтерства у дискурсах і наративах історії і культури кінця ХХ – початку ХХІ ст.: тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції (14.04.2017). – Дніпро, 2017. – С. 3–7. На пленарному засіданні цієї конференції «Феномен волонтерства в дискурсах і наративах історії і культури кінця ХХ – початку ХХІ ст.», яка відбулась 14.04.2017, З. П. Бондаренко зробила доповідь на тему «Волонтерство в умовах вищого навчального закладу: досвід та перспективи розвитку». А студентки спеціальності «Спеціальна освіта» Надія Кириченко, Марія Педан виступили з темою «Волонтерство як стиль життя студентської молоді» на міжнародній науково-практичній конференції «Аспекти гуманізуючого впливу освіти на особистість» (25–26 жовтня 2017 р.).

Зрозуміло, що волонтерство для Зої Петрівни – не лише практична діяльність, а й питання наукового дослідження. У кафедральній монографії міститься теоретичний розділ З. П. Бондаренко «Волонтерство як педагогічна компетенція фахівця корекційної освіти» // Удосконалення підготовки корекційного педагога в умовах університетської освіти : моногр. / В. А. Гладуш, З. П. Бондаренко, Н. В. Зимівець та ін. – Д. : Акцент ПП, 2015. – С. 246–279, який слугує практичним матеріалом для студентів і викладачів.

Лист-подяку від Дніпропетровської ОДА «Почесний волонтер Дніпропетровської області» на урочистому засіданні до Міжнародного дня волонтера у 2016 р. отримали Зоя Петрівна Бондаренко як керівник волонтерського центру та активний студент факультету психології Денис Калюжний, який нині служить у Національній гвардії. Високе визнання волонтеріату З. П. Бондаренко розділяє з усіма членами педагогічного колективу, бо вважає, що це і їхня заслуга – творити спільні справи разом.

Цікавою сторінкою професійного вдосконалення є період, коли Зоя Петрівна успішно долучилася до впровадження соціально-педагогічної технології «Рівний – рівному», яку започаткувала в Дніпровському регіоні доц. Н. В. Зимівець. Із 1998 по 2007 рр. була безпосередньою учасницею тривалого Всеукраїнського проекту зі становлення й розвитку соціальної педагогіки та соціальної роботи в Україні. Проект тривав десять років і послідовно охопив ряд проектів: «Соціальна освіта в Україні», «Покращення якості соціальних послуг дітям та сім'ям у громаді», «Соціальна робота: узагальнення досвіду моделей надання соціальних послуг у громаді». Цей довготривалий проект реалізовувався Українським офісом Християнського дитячого фонду (CCF) (нова назва – Український фонд «Благополуччя дітей») у партнерстві з Міжнародною Федерацією соціальних педагогів та спеціалістів соціальної роботи, Українською асоціацією соціальних педагогів і спеціалістів із соціальної роботи за підтримки Швейцарської агенції з розвитку і співробітництва та особисто експерта Міжнародної федерації соціальних працівників в Організації Об'єднаних Націй Елен Муравйової-Апостол.

У рамках проекту «Соціальна освіта в Україні» Зоя Петрівна реалізувала власний науковий і тренерський потенціал. У партнерстві з доц. В. І. Лазаренко розроблено та проведено ряд Всеукраїнських навчально-методичних семінарів із підвищення

кваліфікації практиків без дипломів у сфері соціальної педагогіки: «Теорія та практика соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю в громаді» (квітень 2003 р., червень 2004 р., м. Дніпропетровськ); «Дитинство без насильства: профілактика та корекція агресивної поведінки дітей та сучасні підходи до виховання» (листопад 2005 р., м. Дніпропетровськ); «Виховання на основі здорового глузду – новий підхід до вирішення проблем поведінки дітей та підлітків» (червень 2006 р., м. Запоріжжя); «Школа як осередок соціально-педагогічної роботи з батьками» (серпень 2006 р., м. Дніпропетровськ).

А у 2003–2007 рр. – була регіональним керівником і тренером проекту Українського офісу Християнського дитячого фонду (CCF) «Школа як осередок соціально-педагогічної роботи з батьками у мікрорайоні» у контексті загального соціального проекту «Поліпшення якості соціальних послуг дітям і сім'ям у громаді», який було реалізовано на базі комунального закладу освіти – спеціалізованої СШ № 67 еколого-економічного профілю м. Дніпропетровськ щодо підвищення рівня батьківської компетентності в питаннях розвитку й виховання дітей у сім'ї. Разом із Вікторією Іванівною Лазаренко було розроблено та проведено тренінги для батьків дітей дошкільного віку: «Усвідомлене батьківство як умова повноцінного розвитку дитини», «Нові підходи до виховання дитини», «Вікові особливості дитини на різних етапах життя», «Мозаїка стилів батьківського виховання», «Самооцінка майбутнього школяра», «Ефективне спілкування з дитиною», «Готовність дитини до навчання у школі», «Формування самостійності і відповідальності дитини», «Формування у дітей навичок здорового способу життя», «Профілактика і корекція агресивності дітей та підлітків», «Виховання на основі здорового глузду – новий підхід до вирішення проблем поведінки дітей та підлітків», «Основи батьківської компетентності». Для батьків учнів підліткового віку (5–7 класів) проведено серію тренінгових занять.

За результатами проекту «Поліпшення якості соціальних послуг дітям і сім'ям у громаді» до школи, яка виступала робочим майданчиком, завітала Елен Муравйова-Апостол, представниця Міжнародної федерації соціальних працівників, штаб-квартира якої знаходиться в Женеві (Швейцарія). Зоя Петрівна розповідає, як вони (психологи-тренери, волонтери) представили

високій гості психолого-педагогічну роботу з учнями СШ № 67. Учні цієї школи працювали на той час (2006) за програмою Міністерства освіти та науки, Національної Академії педагогічних наук, Християнського дитячого фонду «Культура життєвого самовизначення», яка діяла вже три роки. За цією програмою працювала психолог школи, випускниця факультету психології 2002 р. Наталія Забуранна, яка вважала, що заняття із психології у школі сприяють успішній соціалізації дитини в українському суспільстві. Елен Муравйова-Апостол мала можливість переконатись у цьому, побувавши на одному з занять за програмою. Їй дуже сподобалось заняття, вона весь час порівнювала дітей з Європи з дітьми зі школи й говорила: «За вашими дітьми майбутнє. Вони будуть ще кращими, ніж ті діти, що в Європі. Бо у вас є моральні цінності, які лежать в основі освітнього процесу. Там діти прагматичніші»… Саме у школі відбувається й професійна налаштованість студентів, майбутніх педагогів і психологів, яких організовує З. П. Бондаренко. Від волонтерської практики – до професійної діяльності. У цій школі працювали психологами випускники факультету різних років: Наталія Забуранна, Оксана Примакова, Єлизавета Ярошенко, Лідія Лісова та ін., нині працює психологом випускниця факультету психології 2011 р. Катерина Сергіївна Кузьменко. Це засвідчує постійний зв'язок ЗВО і школи.

З. П. Бондаренко має подяку Українського фонду «Благополуччя дітей» за сумлінну творчу працю, підтримку ініціатив Фонду, вагомий особистий внесок у впровадження інноваційних технологій соціальної роботи заради благополуччя дітей в Україні (2007). Є науковим керівником гуртка «Технології волонтерської діяльності».

Особистісні якості Зої Петрівни: доброзичливість, інтернальність локусу контролю, відповідальність, комунікабельність, щирість, порядність, організованість, активна життєва позиція, професіоналізм, уміння працювати самостійно і у команді, спрямованість на результат.

За багаторічну сумлінну працю у навчанні і вихованні студентської молоді, професіоналізм, активну громадську діяльність, відданість справі та з нагоди 95-річчя ДНУ доц. З. П. Бондаренко вручена почесна медаль «За вірну службу ДНУ» (2013), а з нагоди 100-річчя університету вручена Почесна грамота МОН України.

До 100-річчя ДНУ імені Олеся Гончара З. П. Бондаренко започаткувала ініціативу із підготовки навчального посібника «Кафедра педагогіки в персоналіях: історія та сучасність (1918–2018)». Вона енергійно працювала в університетському архіві, спілкувалася з рідними колег, листувалась із ними, ретельно збираючи матеріали про кожного, хто мав і має стосунок до кафедри, ровесниці університету: від лаборанта до завідувача, так захопившись цією роботою, що її ініціативу підтримали колеги та інші кафедри факультету.

Зоя Петрівна Бондаренко своєю бездоганною працею та активною громадською позицією зробила неоцінний внесок у розвиток кафедри педагогіки та спеціальної освіти, в розвиток факультету психології та спеціальної освіти, і звичайно дуже вагомий внесок у розвиток університету. Своїми досягненнями вона доповнює історію розвитку Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Основні праці: Соціальна педагогіка: мала енциклопедія / за заг. ред. проф. І. Д. Звєрєвої / К. : Центр навчальної літератури, 2008. – 336 с., з грифом МОН (С. 314–316); Бондаренко З. П. Основні поняття і категорії соціальної роботи / З. П. Бондаренко, Т. Л. Лях // Соціальна робота в Україні : навч.посіб. / І. Д. Звєрєва, О. В. Безпалько, С. Я. Харченко та ін.; за заг. ред. І. Д. Звєрєвої, Г. М. Лактіонової. – К. : Центр навч. літератури, 2004. – С. 25–39, з грифом МОН; Социальная работа: краткий таджикско-русский энциклопедический словарь / Д. Бахромбеков, О. В. Безпалько, Т. Л. Лях и др. / под общ. ред. проф. И. Д. Зверевой. – Душанбе, ТНУ, ЮНИСЕФ. – 2009. – С. 310–312; 416–417; Основи педагогіки : посібник [авт. кол. Распопов І. В., Волкова Н. П., Бондаренко З. П. та ін.]. – Дніпропетровськ : ДНУ, 1999. – 78 с.; Тлумачний словник педагогічних термінів [авт. кол. Ткачук В. І., Бондаренко З. П., Волкова Н. П. та ін.]. – Дніпропетровськ : ДДУ, 1995. – 84 с.; Бондаренко З. П. Методичні рекомендації з організації літньої педагогічної практики / З. П. Бондаренко, С. М. Шейко. – Дніпропетровськ : Вид-во ДДУ, 1993. – 21 с.; Посібник із організації та проведення педагогічної практики : метод. видання [авт. кол. Алексєєнко С. Д., Распопов І. В., Бондаренко З. П.]. – Д. : РВВ ДНУ, 2008. – 36 с.; Бондаренко З. П. Організація волонтерської роботи майбутніх соціальних педагогів в умовах вищого навчального закладу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.05 – «Соціальна педагогіка» / З. П. Бондаренко. – К., 2008. – 23 с.; Бондаренко З. П. Опорний конспект лекцій до спецкурсу «Соціально-педагогічні основи волонтерської роботи» / З. П. Бондаренко. – Д. : РВВ

ДНУ, 2010. – 64 с.; Бондаренко З. П. Посібник із соціальної педагогіки / З. П. Бондаренко. – Д. : РВВ ДНУ, 2007. – 60 с.; Бондаренко З. П. Опорний конспект лекцій до спецкурсу «Соціально-педагогічні основи волонтерської роботи» / З. П. Бондаренко. – Д. : РВВ ДНУ, 2010. – 64 с.; Бондаренко З. П. Опорний конспект лекцій до спецкурсу «Соціально-педагогічна робота з усвідомленого батьківства» / З. П. Бондаренко. – Д. : РВВ ДНУ, 2011. – 36 с.; Бондаренко З. П. Опорний конспект лекцій до спецкурсу «Робота гувернера-дефектолога» / З. П. Бондаренко. – Д. : РВВ ДНУ, 2013. – 40 с.; Менеджмент волонтерських груп від А до Я : навч-метод. посібник / Бондаренко З. П., Лях Т. Л., Журавель Т. В. [та ін.]. – К. : Версо-04, 2013. – 288 с.; Удосконалення підготовки корекційного педагога в умовах університетської освіти : моногр. / В. А. Гладуш, З. П. Бондаренко, Н. В. Зимівець та ін. – Д. : Акцент ПП, 2015. – С. 246–284.

Джерела та література: Архів ДНУ. – Ф. 1, оп. 4, спр. 2012, арк. 18; Відділ кадрів ДНУ – Особова справа № 979; Шевцов А. Спитати з себе // За передову науку, 1977. – 13 червня. – С. 1; Чуприна Тетяна. Погляд синьоокого проліска // Прапор юності, 1978. – 15 березня. – С. 3; Росс О. Чужого горя не буває / О. Росс // Ми з класичного університету. Дніпропетровський національний: час, події, люди // за заг. ред. проф. М. В. Полякова. – Д. : Вид-во Дніпропетр. ун-ту. – 2003. – С. 16–18; Ромас Людмила. Синтез філології і педагогіки / Людмила Ромас // … А найбільша гордість університету – його люди: нариси / ідея та заг. ред. М. В. Полякова; авт.-упоряд. В. В. Іваненко, І. С. Попова, В. В. Корольова. – Дніпро : ЛІРА, 2018. – С. 24–25.

В. А. Гладуш

ЗИМІВЕЦЬ
Наталія Володимирівна

(11.09.1960)

PhD, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти (2013 – до сьогодні)

Наталія Володимирівна Зимівець працює в Дніпровському національному університеті імені Олеся Гончара на кафедрі

педагогіки та спеціальної освіти з 2013 р. Народилася вона в мальовничому селі Шовкопляси на Полтавщині в родині Зимівців Володимира Антоновича та Клавдії Павлівни.

І хоч практично весь час вони працювали в колгоспі, проте знаходили час для вечірніх розмов зі своїми донечками (у Наталії є рідна сестра Надія), своїм особистим прикладом вчили їх людяності та доброти, ставити та досягати цілей.

Наталія прагнула до знань, багато читала і з першого класу мріяла стати вчителем початкових класів. Після закінчення Велико-Кобелячківської середньої школи Новосанжарского району поступила і закінчила в 1981 р. Полтавський державний педагогічний інститут імені В. Г. Короленка за спеціальністю «Педагогіка і методика початкового навчання» та отримала диплом з відзнакою.

В інституті продовжила свою громадську діяльність, була старостою групи, активно брала участь у художній самодіяльності, з танцювальним колективом інституті виступала на найкращих майданчиках Полтавщини.

І хоч у Наталії Володимирівни був вибір і вона могла залишитися на Полтавщині, вона віддала своє місце іншим і стала вчителем початкових класів восьмирічної школи № 124 м. Дніпропетровська. За два роки молодий педагог не тільки навчила своїх учнів читати і писати, а й бачити прекрасне у кожному. Про неї з повагою говорять тепер уже дорослі її учні і колеги по роботі в школі.

У 1983 р. Наталія Володимирівна Зимівець була обрана секретарем Ленінського райкому комсомолу м. Дніпропетровськ.

А з 1985 по 1987 рр., за направленням обкому комсолу навчалася у Вищій партійній школі при ЦК КП України (м. Київ) та Інституті молоді (м. Москва). У цих вищих навчальних закладах її природня тяга до нових знань відшліфувалась умінням відбирати, структурувати та логічно подавати інформацію, використовувати отриману інформацію для досягнення результату.

Із 1987 по 1995 рр. у трудовій книжці Наталії Володимирівни є такі записи: методист навчально-методичного центру обкому ЛКСМ України м. Дніпропетровськ, зав. відділом методичної роботи і підготовки кадрів обласної молодіжної інформаційно-консультативної служби (ОМІКС) м. Дніпропетровськ, провідний методист-консультант обласного центру соціальних

служб Дніпропетровської області, зав. відділом соціальної педагогіки ОМІКС м. Дніпропетровськ.

За цими сухими записами – ціла епоха в соціально-педагогічній роботі області й України. Наталія Володимирівна є однією з організаторів створення першої в Україні обласної молодіжної інформаційно-консультативної служби, де були напрацьовані форми і методи роботи, які є і до цього часу надбанням роботи центрів соціальних служб. На базі ОМІКС працювала Вечірня жіноча гімназія, директором якої була Наталія Володимирівна. У ній навчалися два роки дівчата віком від 14 до 16 років і предмети, які вони вивчали, говорять самі за себе: «Вічні істини», «Валелогія», «Педагогіка», «Психологія», «Основи підприємництва», «Основи ведення домашнього господарства», «Іміджелогія», «Історія світової та національної культури».

У ці ж роки Наталія Володимирівна стала одною з авторів розробки навчальної програми «Соціальний гувернер», за якою були підготовлені соціальні гувернери, що працюють і зараз із дітьми з особливими потребами.

Із 1995 по 1998 рр. Наталія Володимирівна – заступник начальника служби у справах неповнолітніх Дніпропетровської обласної державної адміністрації. Служба ця тільки створювалася, тож Наталія Володимирівна долучилася і до розробки положень про роботу служби, притулків для неповнолітніх. За досвідом роботи приїжджали з усієї України, бо не тільки прописаними алгоритмами роботи відрізнялася ця служба від інших, а й непримиренною позицією до тих, хто порушував Конвенцію ООН про права дитини, а ще відрізнялася започаткуванням обласних заходів, присвячених 1 червня – Міжнародному дню Дитини.

У 1998 р. Наталія Володимирівна перейшла працювати директором обласної молодіжної інформаційно-консультативної служби м. Дніпропетровськ, а в 2003 році була обрана головою управління обласного громадського об'єднання спеціалістів соціальної роботи «Нове покоління», де і працювала до 2008 р.

Саме в ці роки Наталія Володимирівна – розробник, автор, співатор навчальних модулів, консультант, експерт, тренер Програми Міністерства освіти і науки України, молоді ПРООН/ЮНЕЙДС «Сприяння просвітницькій роботі «Рівний – рівному» серед молоді України щодо здорового способу життя», що була впроваджена в 25 областях України.

Саме завдяки її творчому підходу розроблена технологія «Рівний – рівному», яка і зараз є ефективниим інструментом соціально-педагогічної роботи.

Наталія Володимирівна Зимівець долучилась до реалізації й інших соціальних проектів, які вперше на території України впроваджували нові сучасні підходи до роботи в соціально-педагогічній сфері, нові професії, як, наприклад, «соціальний педагог», цінності та принципи громадської охорони здоров'я в систему управління і на різних рівнях влади з акцентом на рівень місцевого самоврядування, і на основі міжсекторної взаємодії для системних змін у стані здоров'я українців.

1998–2005 рр. – керівник, тренер, консультант проектів Українського Фонду «Благополуччя дітей» (ХДФ) в партнерстві з Міжнародною федерацією соціальних працівників, Українською асоціацією соціальних педагогів і фахівців із соціальної роботи.

У 2005–2008 рр. – регіональний координатор проекту Українського Фонду «Благополуччя дітей» – «Покращення якості надання соціальних послуг дітям і сім'ям в громаді» (м. Дніпропетровськ).

2008 р. – член авторського колективу «Програма центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді із соціальної адаптації дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, з числа учнів старших та випускних класів інтернатних закладів, шкіл соціальної реабілітації та осіб з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування».

2008–2010 рр. – координатор першого компоненту україношвейцарської програми «Здоров'я матері та дитини».

За активну роботу Наталія Володимирівна у 1999 р. отримала винагороду «За прагнення до милосердя» (Українська асоціація соціальних педагогів та працівників соціальної сфери, Український Фонд «Благополуччя дітей» (ХДФ). У 2006 р. була нагороджена почесною відзнакою «За активну громадську діяльність» Міністерства у справах сім'ї, дітей та молоді.

У травні 2008 р. Наталія Володимирівна Зимівець захистила дисертацію на тему «Соціально-педагогічні технології формування відповідального ставлення до здоров'я в учнівської молоді» зі спеціальності 13.00.05 – «Соціальна педагогіка».

Дисертаційне дослідження Наталії Володимирівни Зимівець є новим поглядом на проблему, яка є актуальною для багатьох фахівців, що працюють з молоддю. Автор указує, що

здоров'я населення загалом, підростаючих поколінь зокрема, є інтегральним показником соціального благополуччя, важливим складником забезпечення стійкого розвитку – бажаної перспективи й мети для кожної країни та світової спільноти. Міжнародне співтовариство визначило концептуальні засади сприяння покращенню здоров'я у глобалізованому світі як цілісного, системного процесу, котрі викладені в низці документів планетарного масштабу (Оттавська Хартія (1986), Всесвітня Декларація з охорони здоров'я «Здоров'я для всіх у XXI столітті» (1998), Бангкокська Хартія (2005) та ін.). Особливу увагу в них приділено стратегіям сприяння здоров'ю дітей та молоді.

Водночас зміцнення здоров'я нації залежить не тільки від системної, комплексної діяльності державних і недержавних структур, організованих зусиль усього суспільства, а й від відповідального ставлення кожної людини до здоров'я, яке визнається основою продуктивного довголіття, фізичного, психічного та соціального благополуччя. Закономірно, що в Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті одним із найголовніших завдань є навчання людини відповідального ставлення до власного здоров'я і здоров'я інших як до найвищої суспільної й індивідуальної цінності.

Детальний розгляд наукової літератури Н. В. Зимівець засвідчує, що, починаючи з другої половини XX століття, до проблеми ставлення до здоров'я звертаються філософи, соціологи, психологи, педагоги.

Аналіз літературних джерел, результатів наукових досліджень та практики соціально-педагогічної діяльності дав змогу виокремити низку суперечностей щодо: визнання потреби формування відповідального ставлення до здоров'я і невизначеності змісту терміна «відповідальне ставлення до здоров'я» у теорії соціальної педагогіки відповідно до сучасного трактування поняття «здоров'я»; декларування важливості міжнародних документів концептуального значення щодо сприяння покращенню здоров'я і недостатнього використання теоретико-методологічних засад цих документів для організації процесу формування відповідального ставлення до здоров'я; потреби впровадження у практику соціально-педагогічних технологій формування відповідального ставлення до здоров'я та відсутності технологій, котрі враховують особливості сучасної учнівської молоді,

невизначеності соціально-педагогічних умов, наявність яких визначає успішність цих технологій.

Об'єкт дослідження – процес формування відповідального ставлення до здоров'я в учнівської молоді.

Предмет дослідження – технологічне забезпечення соціально-педагогічної діяльності, спрямованої на формування відповідального ставлення до здоров'я в учнівської молоді.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці соціально-педагогічних технологій, що сприяють підвищенню ефективності процесу формування відповідального ставлення до здоров'я в учнівської молоді.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що процес формування відповідального ставлення до здоров'я в учнівської молоді буде ефективнішим, якщо його здійснювати використовуючи соціально-педагогічні технології, що забезпечують становлення і розвиток компонентів відповідального ставлення до здоров'я, успішність яких визначається такими соціально-педагогічними умовами: організація діяльності на концептуальних засадах сприяння покращенню здоров'я; відповідність змісту освітніх/просвітницьких програм сутнісним та структурним характеристикам відповідального ставлення до здоров'я; застосування інтерактивних методів навчання; забезпечення участі учнів у діяльності щодо покращення громадського здоров'я; готовність фахівців (концептуальна, технологічна, психологічна).

Наукова новизна й теоретичне значення одержаних результатів полягає в тому, що: уперше теоретично обґрунтовано й експериментально підтверджено результативність соціально-педагогічних технологій («Рівний – рівному», «Здоров'я через освіту») формування відповідального ставлення до здоров'я в учнівської молоді; обґрунтовано зміст поняття «відповідальне ставлення до здоров'я» відповідно до сучасного трактування поняття «здоров'я», визначено структурні компоненти, критерії, показники та рівні сформованості відповідального ставлення до здоров'я в учнівської молоді; розкрито принципи, пріоритетні напрями діяльності, послідовність організації процесу формування відповідального ставлення до здоров'я в особистості згідно з концептуальними засадами сприяння покращенню здоров'я; виокремлено й обґрунтовано соціально-педагогічні умови, що визначають успішність

технологічного забезпечення процесу формування відповідального ставлення до здоров'я в учнівської молоді; удосконалено положення про соціально-педагогічні технології як ефективний спосіб оптимізації процесу формування відповідального ставлення до здоров'я в учнівської молоді; подальшого розвитку набули системний, комплексний, міждисциплінарний підходи до організації соціально-педагогічної роботи з формування відповідального ставлення особистості до здоров'я.

Практичне значення дисертаційного дослідження полягає в тому, що розроблено соціально-педагогічні технології («Рівний – рівному», «Здоров'я через освіту») формування відповідального ставлення до здоров'я в учнівської молоді; навчально-методичні матеріали, програми підготовки педагогів-тренерів, інструкторів, програму освітнього тренінгу для учнівської молоді, котру розроблено відповідно до суті та структури поняття «відповідальне ставлення до здоров'я». Результати дослідження можуть бути використані загальноосвітніми закладами, центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, неурядовими організаціями для планування й організації роботи з формування відповідального ставлення до здоров'я у дітей та молоді. Результати дисертаційного дослідження впроваджено в практику діяльності навчальних та виховних закладів: м. Кривого Рогу Дніпропетровської області (довідка про впровадження № 2106 від 27.12.07); Будьонівського району м. Донецька (довідка про впровадження № 1643 від 27.12.07); Ратнівського району Волинської області (довідка про впровадження № 752 від 27.12.07); Городенківського району Івано-Франківської області (довідка про впровадження № 01-8/14938 від 26.12.07); м. Макіївки Донецької області (довідка про впровадження № 07-3/19 від 16.01.08); у діяльність Українського Фонду «Благополуччя дітей» (довідка про впровадження № 1 від 15.01.2008).

Результати дослідження використано автором під час виконання функцій члена робочих груп, тренера, консультанта й експерта у процесі підготовки педагогів-тренерів для організації та проведення просвітницької роботи «Рівний – рівному» (Програму Міністерства освіти і науки України, ПРООН/ЮНЕЙДС «Сприяння просвітницькій роботі «Рівний – рівному» серед молоді України щодо здорового способу життя» впроваджено в 25 областях України); у соціальних проектах міжнародних неурядових організацій

(ЮНІСЕФ, Український фонд «Благополуччя дітей»), що реалізовувалися за підтримки Міністерства у справах сім'ї, дітей, молоді та спорту; в науково-дослідницькій роботі Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки за держзамовленням за темою «Соціально-педагогічні умови формування здорового способу життя підлітків» (державний реєстраційний номер 0106U000270).

Вагомим є те, що дослідно-експериментальна робота виконувалася у 67-ми загальноосвітніх навчальних закладах Волинської, Дніпропетровської, Донецької, Івано-Франківської областей. До експериментальної роботи було залучено 1028 учнів, 225 представників загальноосвітніх навчальних закладів, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, неурядових організацій.

У першому розділі дисертаційного дослідження «Теоретико-методологічні засади формування відповідального ставлення до здоров'я в учнівської молоді» представлено результати теоретичного аналізу проблеми дослідження, охарактеризовано сучасне трактування поняття «здоров'я» відповідно до концептуальних засад сприяння здоров'ю, обґрунтовано поняття «відповідальне ставлення до здоров'я», визначено його структурні компоненти, критерії та показники, сформульовано поняття «формування відповідального ставлення до здоров'я»; розкрито концептуальні засади означеного процесу, визначено соціально-психологічні характеристики учнівської молоді, виокремлено соціально-педагогічні умови, які визначають успішність технологічного забезпечення процесу формування відповідального ставлення до здоров'я в учнівської молоді.

У другому розділі «Обґрунтування та реалізація соціально-педагогічних технологій формування відповідального ставлення до здоров'я в учнівської молоді» охарактеризовано соціально-педагогічні технології формування відповідального ставлення до здоров'я; розроблено та науково обґрунтовано соціально-педагогічні технології «Рівний – рівному», «Здоров'я через освіту»; розкрито перебіг дослідно-експериментальної роботи; проаналізовано результати експериментальної роботи.

Висновками є такі твердження. 1. У дисертації наведено теоретичне узагальнення й нове вирішення наукової проблеми формування відповідального ставлення до здоров'я в учнівської

молоді, що виявляється в обґрунтуванні, розробці й експериментальній перевірці соціально-педагогічних технологій, які сприяють підвищенню ефективності процесу. 2. Обґрунтовано, що документи міжнародного значення зі сформованими у них концептуальними засадами сприяння покращенню здоров'я (Алма-Атинська декларація, Оттавська Хартія, Всесвітня декларація з охорони здоров'я «Здоров'я для всіх у XXI столітті», Бангкокська Хартія) мають використовуватися методологічною базою для практичної соціально-педагогічної роботи, спрямованої на формування відповідального ставлення до здоров'я в учнівської молоді, оскільки в них найповніше охарактеризовано сучасне розуміння поняття «здоров'я» як складного феномену глобального значення, утверджується системна діяльність із надання можливостей людям посилювати контроль за власним здоров'ям та його чинниками й тим самим покращувати його. 3. Теоретично обґрунтовано поняття «відповідальне ставлення до здоров'я» як позицію особистості, яка обумовлює регуляцію індивідуальних реакцій і вольове здійснення діяльності стосовно факторів здоров'я для оптимального поєднання особистих можливостей і можливостей середовища задля досягнення благополуччя. Визначено структуру відповідального ставлення до здоров'я, що становить єдність когнітивно-пізнавального, емоційно-оцінного, потребнісно-ціннісного, мотиваційно-вольового, практично-діяльнісного, рефлексивно-результативного компонентів, їх критерії та показники. 4. Розкрито сутність поняття «формування відповідального ставлення до здоров'я»: це цілеспрямована, системна діяльність, направлена на вироблення та виявлення позиції щодо здоров'я в особистості в спеціально створюваних умовах. На підставі аналізу концептуальних положень сприяння покращенню здоров'я розкрито принципи самовизначення, активізації потенціалу, участі, соціального підкріплення, партнерства; п'ять пріоритетних напрямів (політика заради здоров'я, освіта заради здоров'я, створення сприятливого середовища, розвиток особистості заради здоров'я, розвиток громади заради здоров'я) формування відповідального ставлення до здоров'я. Організація цього процесу передбачає оцінювання ставлення до здоров'я, аналіз факторів, які детермінують здоров'я і які потрібно вдосконалити, розробку дій, здійснення та оцінювання їх результативності. 5. Виокремлено й теоретично обґрунтовано

соціально-педагогічні умови, що визначають успішність технологічного забезпечення процесу формування відповідального ставлення до здоров'я в учнівської молоді, а саме: організація діяльності на концептуальних засадах сприяння покращенню здоров'я, завдяки чому забезпечується його системність і цілісність; відповідність змісту освітніх/просвітницьких програм сутнісним та структурним характеристикам відповідального ставлення до здоров'я, що забезпечує комплексність навчання та створює можливості для набуття особистістю життєвої компетентності щодо питань здоров'я; забезпечення участі учнів у діяльності щодо покращення громадського здоров'я, завдяки чому створюються можливості для усвідомлення ними своєї ролі та своєї цінності для благополуччя країни; застосування інтерактивних методів навчання, завдяки чому відбувається формування відповідального ставлення до здоров'я, що «сконструйоване» на основі власних дій; готовність фахівців (концептуальна, технологічна, психологічна). 6. Науково обґрунтовано, розроблено та впроваджено соціально-педагогічні технології «Рівний – рівному» та «Здоров'я через освіту» формування відповідального ставлення до здоров'я в учнівської молоді. Методично описані розроблені технології через розкриття основних видів діяльності, методів та форм їх реалізації на кожному етапі. Обґрунтовано доцільність використання тренінгу в якості основного методу тренінгу. 7. На основі зіставлення отриманих результатів, їхнього кількісного і якісного аналізу доведено, що здійснення процесу розробленими технологіями призвело до суттєвих статистично значущих змін у кожному компоненті відповідального ставлення до здоров'я і рівнях сформованості досліджуваного явища загалом. Відбувалися зміни в усіх компонентах відповідального ставлення, що проявилось в рейтинговій структурі цінностей (цінність здоров'я домінувальна), в розвитку здоров'ябережливої грамотності та компетентності учасників експериментальних груп.

Виконане дослідження за своєю сутністю є першою спробою системного вивчення процесу формування відповідального ставлення до здоров'я в учнівської молоді й не претендує на вичерпне вирішення цієї проблеми.

Подальший професійний шлях Наталії Володимирівни Зимівець був пов'язаний з Інститутом психології і соціальної педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка, де вона

працювала старшим викладачем, згодом доцентом кафедри соціальної педагогіки та корекційної освіти (2008–2013). Н. В. Зимівець розроблено навчальні програми за кредитно-модульною системою організації навчального процесу для студентів денної форми з дисциплін «Соціально-педагогічна робота громадських організацій», «Методика роботи дитячих та молодіжних організацій», «Основи громадського здоров'я», «Соціально-педагогічне проектування», дистанційний курс «Основи громадського здоров'я» тощо.

З 2013 р. Н. В. Зимівець працює в Дніпровському національному університеті імені Олеся Гончара на кафедрі педагогіки та спеціальної освіти. Викладає такі дисципліни: «Методика та організація наукових досліджень», «Соціальна педагогіка», «Реабілітаційна педагогіка», «Інтерактивні технології в соціально-педагогічній роботі».

Наталія Володимирівна креативно підходить до проведення лекцій і занять, це, як правило, інтерактивні заняття, на яких студенти розмірковують, вчаться структурувати інформацію та відпрацьовують навички.

Наталія Володимирівна постійно навчається. З 2010 р. донині навчається в міжнародній школі бізнесу Netvork 21. У 2013 р. пройшла стажування викладачів вищих навчальних закладів «Сучасний університет – проектний підхід до організації роботи відповідно до положень європейських кваліфікаційних рамок» на базі Університету Інформатики та Мистецтв (WSIiU) у м. Лодзь (Польща).

У 2007 р. відбулося стажування за напрямом «Громадське здоров'я», Манчестерський Інститут прикладних досліджень (Велика Британія). У 2005. р. пройшла курс навчання «Партнерство заради покращення якості соціальних послуг і профілактики ВІЛ/СНІД у контексті соціальної освіти в Україні» у Католицькому інституті (Фрайбург), Інституті прикладного дослідження, розвитку та підвищення кваліфікації (IAF) та Connect Plus e. V. (Німеччина) – сертифікат.

У 2004 р. – отримала сертифікат з напряму «Соціальна робота з різними категоріями населення» (Міністерство праці та соціального захисту (Росія)), Міжнародна федерація соціальних працівників, Українська асоціація соціальних педагогів і фахівців з соціальної роботи (м. Москва, Росія).

У 2000–2001 рр. – закінчила дворічний курс «Стратегії і техніки навчання правам людини» (Гельсінський Фонд з прав людини (Варшава)).

Має міжнародну сертифікацію «Розробка та реалізації навчальних програм з підприємництва» (сертифікат Neeley TCU. School of business. Whitman School of Management Syracuse university), Центр підприємництва США-Росія.

Тренер з методів і концептів соціальної роботи у сфері діяльності ВІЛ/СНІД. Сертифікат Katholische Fachhochschule Freiburg, Catholic University of Applied Sciences Freiburg.

Наталія Володимирівна веде активну наукову та громадську діяльність. Вона – член правління Українського Фонду «Благополуччя дітей», бере участь у розробці та реалізації проектів, спрямованих на створення умов для реалізації потенціалу кожної дитини.

У 2016–2018 рр. Н. В. Зимівець – одна з виконавців соціально-педагогічної складової частини проекту «Благополуччя дітей» і Diakonie Katastrophenhilfe «Благодійна допомога ВПО та найбільш вразливим родинам, які постраждали внаслідок конфлікту в Україні» за підтримки Міністерства закордонних справ Німеччини. Консультант, автор методичних посібників з проекту «Гуманітарна допомога вимушено переміщеним особам та громадам, які постраждали внаслідок конфлікту в Україні», що реалізується Diakonie Katastrophenhilfe та Українським фондом «Благополуччя дітей» за фінансування Міністерства закордонних справ Німеччини. У 2018 р. – Національний тренер «Програми 15 «–» (Еліс Велборн (Alice Welbourn).

У 2017–2016 рр. – Національний тренер, експерт проекту «Посилення соціальної згуртованості та інтеграції внутрішньо переміщених осіб у Східній Україні» (Проект Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) за фінансової підтримки Німецького банку розвитку KFW 3).

Досліджує проблеми громадського здоров'я, організаційно-методичного забезпечення соціально-педагогічної роботи зі сприяння покращенню здоров'я. Її ідея щодо організації наукової теми кафедри педагогіки та спеціальної освіти «Педагогіка здоров'я як основа розвитку потенціалу особистості» стала ключовою. Так з 2015 р. колектив науково-педагогічних працівників опрацьовує цю тему і готує монографію за її матеріалами.

Автор понад 127 наукових публікацій. Серед них: під грифом МОН України – 17 праць (підручників, навчально-методичних посібників у співавторстві), 4 підручники (у співавторстві), 18 навчально-методичних посібників (у співавторстві), 19 методичних матеріалів до тренінгу, 4 колективні монографії, науковий редактор 2-х посібників.

Основні праці: Соціальна педагогіка : навч. посібник / [О. В. Безпалько, І. Д. Звєрєва, Т. Г. Веретенко]; за ред. О. В. Безпалько. – К. : Академвидав, 2015. – 312 с. – (Серія «Альма-матер») – С. 55–66, 79–84. Вид. 2; Спорт заради розвитку: метод. посібник з підготовки інструкторів програми «Спорт заради розвитку» / О. Голоцван, Н. Зимівець, О. Сакович, С. Ющишин; за заг. ред. Н. Зимівець. – К., 2017. – 254 с.; Енциклопедія для фахівців соціальної роботи / за заг. ред. проф. І. Д. Звєрєвої. – К.; Сімферополь : Універсум, 2012. – 536 с. (С. 28–29, 48–52, 116–118, 211–212). Зимівець Н. В. Навчання здоров'я: просвітницька робота з підлітками щодо збереження, розвитку та зміцнення репродуктивного здоров'я: навч.-метод. посіб. / Н. В. Зимівець, В. С. Петрович, О. Ю. Закусило; за заг. ред. Н. В. Зимівець. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. – 360 с.; Відповідальне ставлення до здоров'я: теорія та технології : монографія / П. М. Гусак, Н. В. Зимівець, В. С. Петрович; М-во освіти і науки України; Волинський національний університет імені Лесі Українки. – Луцьк : ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2009. – 219 с.; Социальная работа: краткий таджикско-русский энциклопедический словарь / Д. Бахромбеков, О. В. Безпалько, Т .Л. Лях и др. / под общ. ред. проф. И. Д. Зверевой. – Душанбе, ТНУ, ЮНИСЕФ. – 2009. – С. 144–146. 5; Соціальна педагогіка: мала енциклопедія / Т. Ф. Алексєєнко, О. В. Безпалько, Н. В. Зимівець та ін.; за ред. І. Д. Звєрєвої; М-во освіти і науки України, Ін-т проблем виховання АПН України. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 336 с.; Зимівець Н. В. Теоретичні основи громадського здоров'я / Н. В. Зимівець // Основи громадського здоров'я : теорія і практика: навч.-метод. посіб. / Т. П. Авельцева, Т. П. Басюк, О. В. Безпалько та ін.; за заг. ред. О. В. Безпалько. – Ужгород : ВАТ «Патент», 2008. – С. 7–44; Методика освіти «Рівний – рівному» : навч.-метод. посіб. / Н. О. Лещук, Ж. В. Савич, Н. В. Зимівець та ін. – К. : Наш час, 2007. – 104 с. Рекомендовано Міністерством освіти і науки України. Лист № 1.4/18-1490 від 30.11.2006 р.; Соціальна педагогіка: теорія і технології : підручник для студ. вищ. навч. закладів / Т. Ф. Алексєєнко, Т. П. Басюк, О. В. Безпалько та ін.; за ред. І. Д. Звєрєвої. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – С. 180–188; Твоє життя – твій вибір : навч- метод. посібник / З. А. Сивогракова, Н. О. Лещук, Н. В. Зимівець, Т. П. Авельцева. – К.: Наш час, 2006. – 167 с.

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України. Лист № 1.4/18-1490 від 30.11.2006 р.; Культура життєвого самовизначення: інтегративний курс для учнів загальноосв. навч. закладів : метод. посіб.: в 3 ч. / О. В. Безпалько, М. І. Босенко, Р. Х. Вайнола та ін.; наук. кер. та ред. І. Д. Звєрєва. – К. : Златограф, 2003. – Ч. 2. Середня школа. – С. 134–184; 200–217; 253–309; 434–461; Ч. 3. Старша школа. – С. 126–179; 284–317. Гриф МОН України – лист № 1/11-4266 від 09.10.2003 р.; Вирішувати нам – відповідати нам : метод. рекомендації з проведення тренінг-курсу підлітками-інструкторами / Т. П. Авельцева, Н. В. Зимівець, О. А. Голоцван та ін. – К.: Навчальна книга, 2002. – С. 6–16, С. 74–84, С. 99–107, С. 108–118.

Джерела та література: Сердюк Л. Історія смарагдового кохання / Л. Сердюк, С. Головченко // Вовчеріччя. Путівцями моєї любові. – Горішні Плавні, вид-во A Priori Print, 2018. – 140 с. – (С. 27– 29).

Т. П. Приходько

ХАМІНІЧ
Олена Миколаївна

(23.06.1956)

Старший викладач кафедри педагогіки та психології (2001–2009)

Олена Миколаївна Хамініч (дівоче прізвище – Дорожкіна) народилася 23 червня 1956 р. у м. Дніпропетровську (нині – м. Дніпро) в родині інженерно-технічних працівників. Закінчила середню школу № 15 м. Дніпропетровська. Трудову діяльність розпочала у 1973 р.

Навчалася на історичному факультеті Дніпропетровського державного університету (1975–1980 рр.) за спеціальністю «Історія» й отримала кваліфікацію «Історик, викладач історії і суспільствознавства».

Після набуття вищої освіти працювала на підприємствах м. Дніпропетровська (1978–1987 рр.).

Потім Олена Миколаївна працювала в народній освіті (СШ № 120, СШ № 46 і СШ № 28) на посадах учителя історії та практичного психолога (1987–2001 рр.). Була серед перших практичних психологів у Дніпропетровську, які створювали психологічну службу у системі освіти України. Розробила та впровадила авторську модель моніторингу психічного розвитку дітей в умовах інноваційних освітніх програм, а також систему психологічного супроводу обдарованих дітей та класних керівників. Нею була організована школа молодого психолога, відповідне методоб'єднання для практичних психологів закладів освіти м. Дніпропетровська (1988 р.).

Олена Миколаївна нагороджена Почесною грамотою за багаторічну співпрацю у галузі практичної психології із психологічною службою системи освіти Дніпропетровської області (2016 р.).

У 1994–1998 рр. навчалася в заочній аспірантурі в Дніпропетровському державному університеті за спеціальністю 19.00.01 – «Загальна психологія та історія психології».

Із 2001 по 2009 рр. працювала на посаді старшого викладача кафедри педагогіки та психології Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара. Викладала дисципліни: «Основи педагогіки і психології», «Психологія», «Вікова психологія», «Психологічна служба в закладах народної освіти», «Наукова організація педагогічної праці» на факультетах: біологічному, фізичному, хімічному, механіко-математичному, історичному, прикладної математики, української філології та мистецтвознавства. Її викладацька діяльність відповідала стандартам якості освіти.

Олена Миколаївна підготувала науково-методичне забезпечення навчального процесу – нею розроблено систему практичних занять і завдань для модульного і підсумкового контролю для студентів радіофізичного, соціально-гуманітарного факультетів університету.

Наукову роботу здійснювала в межах науково-практичної проблеми, що розроблялась колективом кафедри: «Шляхи вдосконалення підготовки викладача в системі університетської освіти». Результати науково-дослідницької роботи були опубліковані у збірниках наукових робіт та представлені на науково-практичних конференціях різного рівня.

Керувала курсовими та дипломними роботами. Виконувала обов'язки куратора академічних груп.

Працюючи старшим викладачем кафедри соціальної психології і психології управління факультету психології ДНУ імені Олеся Гончара, читала дисципліни: «Психологія», «Основи практичної психології», «Зоопсихологія і порівняльна психологія», «Тренінг організаційних і ділових якостей» на географічному факультеті, факультеті прикладної математики, факультеті міжнародних економічних відносин (2009–2017 рр.)

Відповідала за профорієнтаційний напрям роботи кафедри. Виконувала обов'язки куратора академічних студентських груп.

Наукову й викладацьку діяльність в університеті поєднувала з практичною та тренерською роботою. З 2000 р. працює в Дніпровському інституті професійного розвитку і освіти (ДІПРО). Була і по цей час залишається тренером освітнього семінару-тренінгу «Основи психології і педагогіки», де здійснює професійне навчання в умовах виробництва на підприємствах видобувної, переробної та тяжкої промисловості. В рамках таких семінарів-тренінгів Олена Миколаївна здійснює психолого-педагогічну просвіту керівників підприємств різного рівня, озброює їх психолого-педагогічними знаннями, методами і методиками взаємодії з підлеглими на виробництві, здійснює навчання керівників виробництва комунікативним технікам, навичкам, прийомам позитивного мислення і саморегуляції.

Олена Миколаївна активно долучається до громадської роботи. Певний час очолювала роботу секції «Психологія» Малої академії наук для учнівської молоді Дніпропетровської області (2000–2010 рр.). Підготувала двох переможців Усеукраїнського етапу конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук України. За керівництво науково-дослідницькою діяльністю та численні перемоги учнів-членів МАН на конкурсах різного рівня має Подяки КЗО «Мала академія наук учнівської молоді» ДОР» та нагороджена Почесною грамотою Міністерства науки і освіти України (2007 р.).

За вагомий внесок у розвиток обдарованої учнівської молоді, успіхи у справі виховання інтелектуального творчого потенціалу юних науковців та за участь у проведенні обласного конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів обласної Природничої школи нагороджена Грамотою Департаменту освіти і науки Дніпропетровської облдержадміністрації (2016 р.).

На громадських засадах здійснювала психологічний супровід безробітного населення в базових центрах зайнятості, читала лекції, проводила практичні заняття за тематикою «Психологічна допомога безробітному населенню для ефективного працевлаштування в умовах сучасного ринку» та здійснювала індивідуальне консультування.

У 2015 р. Олена Миколаївна Хамініч нагороджена нагрудним знаком Міністерства освіти і науки України «Відмінник освіти».

14 серпня 2017 р. О. М. Хамініч звільнилася з ДНУ ім. Олеся Гончара у зв'язку із закінченням дії контракту.

Має друковані праці, серед яких навчальні посібники та навчально-методичні розробки, статті, тези конференцій різного рівня.

Основні праці: Хамініч О. М. Психологічний супровід запровадження особистісно зорієнтованих методів і форм організації навчально-виховного процесу / О. М. Хамініч // Нива знань. – 2002. – № 4. – С. 19–22; Хамініч О. М. Резільєнтність: життєстійкість, життєздатність або резільєнтність / О. М. Хамініч // Вісник Херсонського державного університету. – 2016. – № 6. – С. 162–168; Хамініч О. М. Резільєнтність: психотехнічні аспекти // International Scientific-Practical Conference Actual questions and problems of development of social sciences: Conference Proceedings, June 28–30, 2016. Kielce: Holy Cross University. – P. 145–148; Khaminich Olena Mikolaivna, Lazarenko Viktoria Ivanivna. Testing Community Resilience Model™ to work with students – internally displaced persons // Proceedings of the 11th European Conference on Education and Applied Psychology (may 27, 2016). «East West» Association for Advanced Studies and Higher Education GmbH. Vienna. 2016. – P. 84–89.

Джерела та література: Відділ кадрів ДНУ. – Особова справа Хамініч О. М. – № 985.

В. І. Лазаренко

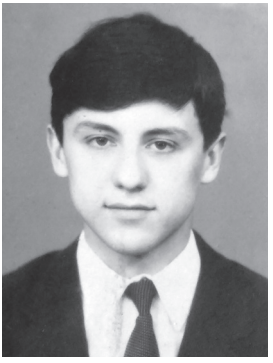

МАРИШКІН
Дмитро Анатолійович

(12.05.1965)

Асистент кафедри педагогіки (1990–1992)

Дмитро Анатолійович Маришкін народився 12 травня 1965 р. у місті Челябінську (Російська Федерація), у сім'ї службовців. Два роки (із 1972 р. по 1974 р.) навчався в Челябінській середній школі № 1, а потім сім'я переїхала в Україну у м. Дніпродзержинськ (із 2016 р. – м. Кам'янське) – районний центр Дніпропетровської області, неподалік від обласного центру.

Навчався Дмитро у середній школі № 5, яку успішно закінчив у 1982 р. Того ж року вступив до Дніпродзержинського індустріального інституту ім. М. І. Арсенічева (нині – Дніпровський державний технічний університет) (спеціальність 0577 – «Машинобудування»). Закінчив інститут у 1987 р.

Отримавши кваліфікацію інженера-викладача, був направлений на роботу викладачем у професійно-технічне училище № 4 міста Дніпродзержинська. Молодий викладач серйозно ставився до своїх обов'язків, проводив активну громадську діяльність, за що його було обрано секретарем комітету комсомолу і направлено на подальше навчання до Ленінграда (із 1991 р. – м. Санкт-Петербург).

У 1988–1989 рр. пройшов перепідготовку у Ленінградському державному університеті за спеціальністю «Практична психологія для народної освіти», після чого був переведений на посаду практичного психолога у Дніпродзержинську середню школу № 12. На цій роботі Д. А. Маришкін проявив себе здібним фахівцем з відмінною теоретичною підготовкою в галузі психології та педагогіки.

Із 27 жовтня 1990 р. був прийнятий на посаду асистента кафедри педагогіки Дніпропетровського державного університету за сумісництвом. Успішно проводив практичні і лабораторні

заняття, був керівником педагогічної практики студентів, студентських наукових робіт. Виступав з лекціями на психологічну тематику перед старшокласниками, учителями, депутатами Жовтневої (тепер – Соборної) районної ради Дніпропетровська; з науковою доповіддю – на науково-практичній конференції у Дніпропетровському державному університеті.

За рекомендацією кафедри педагогіки та кафедри психології і за результатами успішної науково-педагогічної діяльності Дмитро Анатолійович з 24 червня 1992 р. був переведений асистентом на кафедру психології на основне місце роботи.

17 листопада 1993 р. звільнився за власним бажанням.

Д. А. Маришкін проявив себе активним дослідником і раціоналізатором. Його інноваційні ідеї у галузі машинобудування були втілені у життя і використовуються на практиці. Це доводять такі авторські свідоцтва: «Спосіб зварювання» (2 – № 1085132 та № 1197275), «Спосіб заварки дефекту» (2 – № 1195552 та № 1256324), «Формувальний пристрій» (№ 1213607), «Пристрій для заварювання отворів» (№ 1280776).

Основні праці: Марышкин Д. А. Установка для механизированной заварки трещин в массивных чугунных отливках порошковой проволокой / Д. А. Марышкин, А. К. Марышкин, В. П. Федичев // Автоматическая сварка. – К.: Наукова думка, 1985. – С. 73.

Джерела та література: Архів ДНУ. – Ф. 1, оп. 4, спр. 7774, арк. 25.

Л. М. Ніколенко

ПАРХОМЕНКО (ЛЕПЕТЧЕНКО) Марина Вікторівна

(30.08.1985)

Кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та корекційної освіти (2014–2017)

Народилася 30.08.1985 року у м. Бердянськ Запорізької області. У 2002 році закінчила загальноосвітню школу № 4 та отримала атестат про повну загальну середню освіту. Із 2002 року навчалася у Бердянському державному педагогічному університеті на соціально-педагогічному факультеті (денна форма навчання). Ще під час навчання у ВНЗ почала займатися науковою діяльністю та брала участь у всеукраїнських та міжнародних наукових студентських олімпіадах та конференціях. У 2008 році з відзнакою закінчила Бердянський державний педагогічний університет за освітньо-кваліфікаційним рівнем магістр і отримала повну вищу освіту за спеціальністю «Дефектологія» та здобула кваліфікацію логопеда, викладача логопедії.

Після закінчення університету у 2008–2011 рр. М. В. Пархоменко навчалася в аспірантурі Національного педагогічного університету (НПУ) імені М. П. Драгоманова (м. Київ) за спеціальністю 13.00.03 – «Корекційна педагогіка». Під керівництвом видатного науковця сучасності – Марії Купріянівни Шеремет, доктора педагогічних наук, професора, а нині – почесного академіка НАПН України, Марина Вікторівна дослідила проблему творчого самовираження дітей із порушеннями мовлення. У 2012 році М. В. Пархоменко захистила дисертацію на тему «Формування здатності до творчого самовираження у дошкільників із порушеннями мовлення у процесі інсценування казки» та здобула науковий ступінь кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.03 – «Корекційна педагогіка».

З 2007 по 2013 роки працювала у рідному Бердянському державному педагогічному університеті спочатку асистентом,

старшим викладачем кафедри логопедії, а потім – старшим викладачем кафедри прикладної психології та логопедії.

Після захисту дисертації Марина Вікторівна з 2013 року працювала на посаді старшого викладача кафедри логопедії Інституту корекційної педагогіки та психології НПУ імені М. П. Драгоманова у місті Київ. У цей період був підготовлений та випущений з друку навчально-методичний посібник за результатами дисертаційного дослідження у співавторстві із завідувачем кафедри логопедії М. К. Шеремет.

Із 2014 р. М. В. Пархоменко працювала на посаді доцента кафедри педагогіки та корекційної освіти Дніпропетровського національного університету (ДНУ) імені Олеся Гончара. Початок роботи М. В. Пархоменко на кафедрі збігся із розбудовою спеціальності «Логопедія» на факультеті психології ДНУ. Підготовка фахівців уперше почала здійснюватися за навчальними планами зі значним обсягом годин з логопедії. Саме тому основним завданням Марини Вікторівни було – розробка, а в подальшому – систематизація й удосконалення навчально-методичного забезпечення блока логопедичних дисциплін. Вивчаючи новітні розробки, досягнення в галузі логопедії, корекційної педагогіки, спеціальної психології та суміжних наук нею було розроблено провідні курси для студентів. Марина Вікторівна постійно знаходилася у творчому пошуку засобів удосконалення змісту та методики викладання навчальних дисциплін.

Продовжуючи займатись науково-дослідною діяльністю на посаді доцента кафедри педагогіки та корекційної освіти, М. В. Пархоменко вивчала різні аспекти спеціальної педагогіки та зокрема логопедії. Коло наукових інтересів – навчання, виховання та розвиток осіб із порушеннями психофізичного розвитку. Результати наукових досліджень було висвітлено у наукових публікаціях, методичних посібниках, виступах на міжнародних та всеукраїнських конференціях. У 2015 р. Марині Вікторівні присвоєно вчене звання доцента.

Протягом роботи на посаді доцента кафедри Марина Вікторівна керувала науково-дослідною роботою студентів, написанням дипломних та магістерських робіт. Кращі наукові роботи були представлені на студентських конференціях, семінарах і конкурсах наукових робіт та були відзначені грамотами, подяками.

Марина Вікторівна виступила ініціатором залучення педагогів кафедри до Української Асоціації корекційних педагогів (УАКП – громадське об'єднання спеціалістів, що працюють з особами, які мають відхилення у психофізичному розвитку). У 2015 році на базі кафедри педагогіки та корекційної освіти було створено Дніпропетровський обласний осередок Української Асоціації корекційних педагогів на чолі з доктором педагогічних наук, професором, завідувачем кафедри – В. А. Гладушем. М. В. Пархоменко виконувала обов'язки секретаря осередку. Таким чином, фахівці кафедри та колеги спеціальних освітніх закладів, які стали членами УАКП, отримали змогу приєднатися до наукової громади корекційних педагогів, що значно полегшило й оптимізувало професійне спілкування і взаємодію із колегами усієї країни й інших країн.

М. В. Пархоменко була започаткована традиція святкування професійного свята Дня логопеда (14 листопада) та випуск газети «Логопедичний вісник», профорієнтаційний, інтелектуальний, практичний та методичний захід, який дає можливість студентам від молодших до старших курсів проявити рівень професійної компетентності, поділитися досвідом, залучити усіх охочих до цікавої та надзвичайно затребуваної професії.

Є автором близько 25 друкованих робіт. У 2017 р. доцент М. В. Пархоменко звільнилася з ДНУ у зв'язку з переїздом до іншого міста.

Основні праці: М. К. Шеремет. Діагностика здатності до творчого самовираження дошкільників із порушеннями мовлення : навчально-методичний посібник / М. К. Шеремет, М. В. Лепетченко. – К. : Вид. дім «Слово», 2014. – 128 с.; Лепетченко М. В. Теоретико-методичні основи формування здатності до творчого самовираження у дошкільників із порушеннями мовлення / М. В. Лепетченко // Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки) : зб. наук. пр. / за ред. В. М. Синьова, О. В. Гаврилова. – Вип. V. у 2-х т., т. 2 – Кам'янець-Подільський : ПП «Медобори-2006». – 2015. – С. 174–186; Лепетченко М. В. Формування здатності до творчого самовираження як засобу об'єктивації особистості у дітей із порушеннями мовлення / М. В. Лепетченко // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія : зб. наук. пр. – К. : НПУ ім. М.П. Драгоманова. – 2015. – № 29. – С. 54–60; Лепетченко М. В. Педагогічні умови формування здатності до творчого самовираження у дошкільників

із порушеннями мовлення / М. В. Лепетченко // Логопедія. – 2015. – № 6. – С. 31–36; Гладуш В. А. До питання професійної підготовки педагога системи інклюзивної освіти / В. А. Гладуш, М. В. Пархоменко // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. – Вип. 32. Ч. 1 – К, 2016. – С. 44–48.

Джерела та література: Відділ кадрів ДНУ. Особова справа Пархоменко М. В.

Н. В. Зимівець

НИКОНЕНКО
Наталія Валеріївна

(5.01.1976)

Кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти (2013 – до сьогодні)

Наталія Валеріївна Никоненко (Ягельська) народилася у м. Вінниця 5 січня 1976 року. Після здобуття середньої освіти Наталія Валеріївна вступила до Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Михайловича Коцюбинського, продовжуючи справу своїх предків-педагогів: дідуся Андрія Тимофійовича Гамалія, кандидата педагогічних наук, доцента, завідувача кафедрою методики викладання української мови Глухівського педагогічного інституту (нині – Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка), першого закладу вищої педагогічної освіти в Україні, бабусі Ніни Михайлівни Гамалій, викладача російської мови, та бабусі Марцеліни Мар'янівни Ягельської, вчительки початкових класів та польської мови. У 1998 році отримала диплом спеціаліста з відзнакою за спеціальністю «Українська мова і література та англійська мова» і розпочала свою педагогічну діяльність викладачем англійської мови у вищій школі: Вінницькому коледжі менеджменту, Вінницькому торговельно-економічному інституті Київського національного торговельно-економічного

університету та Вінницькій філії Тернопільської академії народного господарства.

У 2002–2005 рр. навчалася в аспірантурі Київського національного лінгвістичного університету, після закінчення якої у 2005 р. захистила дисертацію «Методика організації самостійної роботи студентів з англійської мови із використанням професійного мовного портфеля» зі спеціальності 13.00.02 – «Теорія та методика навчання: германські мови».

У своїй дисертаційній роботі Наталія Валеріївна на основі аналізу педагогічної, психологічної та методичної літератури оновила визначення поняття «самостійна робота», розуміючи її як форму організації й реалізації навчально-пізнавальної діяльності студентів, яку спрямовує і контролює викладач або сам студент відповідно з програмою навчання та індивідуальними потребами на аудиторних заняттях або в позааудиторний час з метою оволодіння професійними знаннями, навичками й уміннями та для самовдосконалення.

Основним підсумком дослідження є розробка методики організації самостійної роботи студентів з англійської мови з використанням Європейського мовного портфеля для економістів, для якої було укладено відповідний портфель, розроблено банк прийомів його використання в самостійній аудиторній і позааудиторній роботі студентів і методичні рекомендації з використання Європейського мовного портфеля для економістів для викладачів іноземних мов у вищих закладах освіти економічного профілю. Європейський мовний портфель (The European Language Portfolio) є документом / пакетом документів, за допомогою яких ті, хто навчаються (власники портфеля), систематизують свої досягнення, відображують свій досвід у навчанні, збирають зразки виконаних робіт, а також отримані свідоцтва та сертифікати.

Наталія Валеріївна визначила, що найперспективнішим для запровадження у закладах освіти України є мовний портфель автономного вивчення іноземної мови, оскільки саме він забезпечує студентів засобами визначення рівня володіння іноземної мови на певний відрізок часу, рефлексії, самоконтролю, планування процесу власного навчання, інструкціями, рекомендаціями і пам'ятками для набуття іншомовних умінь спілкуватися для здійснення майбутньої професійної діяльності.

Запропонована методика може бути використана у створенні підручників і посібників з ділової англійської мови на економічних факультетах вищих закладів освіти, в укладанні інших професійних мовних портфелів. Незважаючи на активне запровадження технології портфоліо за кордоном, в Україні її розробка та використання поки що на стадії формування. Абсолютно переконана у необхідності запровадження технології портфоліо в Україні, Н. В. Никоненко після переходу на кафедру педагогіки та корекційної освіти ДНУ розпочала роботу над переліком професійних компетентностей учителя спеціальної освіти, на основі яких уклала перший в Україні «Професійний портфель вчителя спеціальної освіти», який на сьогодні готується до впровадження в освітній процес українських вищих закладів освіти, що здійснюють підготовку відповідних фахівців.

Свою професійну діяльність Наталія Валеріївна продовжила у Дніпровському університеті імені Альфреда Нобеля, де доцентом кафедри прикладної лінгвістики та методики викладання іноземних мов відповідала за організацію освітнього процесу з англійської мови всіх немовних спеціальностей, які забезпечувала кафедра, передусім «Міжнародна економіка» та «Правознавство».

Активно упроваджуючи на своїх заняттях інноваційні технології, Наталія Валеріївна викладала на курсах підвищення кваліфікації вчителів та викладачів англійської мови Дніпропетровської області, була організатором зборів наукового осередку дніпровських учителів англійської мови, а також постійно сприяла залученню студентів університету до написання перших наукових праць з фаху англійською мовою.

На кафедрі педагогіки та корекційної (з 2017 року – спеціальної) освіти факультету психології та спеціальної освіти Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара Н. В. Никоненко працює з 2013 року. На рідному факультеті викладає «Педагогіку», «Вступ до спеціальності «Спеціальна освіта». Педагогічна деонтологія» та «Методику виховної роботи», на філологічному факультеті – «Педагогіку», «Родинну педагогіку», «Основи педагогічної майстерності» англійською мовою, володіючи нею професійно.

Магістрантам читає курс «Методика викладання фахових дисциплін у вищій школі», у якому на основі аналізу останніх законодавчих актів, ухвалених в Україні, в Раді Європі та у США,

узагальнюється досвід викладання за кордоном й обговорюються перспективи удосконалення та осучаснення викладання в українських закладах вищої освіти.

За час роботи на кафедрі Н. В. Никоненко була керівником понад п'ятнадцяти дипломних та ще більшої кількості курсових робіт зі спеціальної освіти. Їхні теми завжди актуальні, різноманітні, а студенти на найвищому рівні розв'язують проблеми, які постають перед сучасною спеціальною педагогікою, одночасно надаючи конкретні рекомендації як учителям, так і батькам, які – за глибоким переконанням науковця – мають бути добре освіченими у складних питаннях виховання та навчання власних дітей із особливими потребами. Дипломанти Наталії Валеріївни Никоненко зазвичай отримують запрошення до аспірантури для продовження роботи над вирішенням різної складності завдань, поставлених перед сучасною спеціальною освітою.

Наукова робота є невід'ємною частиною її професійної діяльності. Н. В. Никоненко має понад шістдесят друкованих праць, серед яких – навчальні посібники, близько двадцяти статей у фахових вітчизняних та зарубіжних виданнях, понад тридцять тез доповідей на міжнародних, всеукраїнських та регіональних конференціях, співавторство двох україно-англійських словників із грифом МОН та трьох монографій.

Серед усіх питань, що виникають у процесі роботи над проблемами спеціальної педагогіки, останнім часом у Наталії Валеріївни виокремилася тема статевого та ґендерного виховання дітей із порушеннями інтелектуального розвитку. Інтерес до теми спонукали практичні проблеми, які постають перед вихователями навчально-реабілітаційних центрів, учителями і тьюторами спеціальних та інклюзивних закладів освіти та передусім – перед батьками дітей із особливими освітніми потребами. Останні доробки в цій темі, а особливо – способи їхньої практичної реалізації втілились у навчально-методичному комплекті зі статевого виховання дітей з інтелектуальною недостатністю «Я дорослішаю»», який складається із трьох робочих зошитів для учнів, посібника для вчителя, книги для батьків та комплекту лото і карток для кращого унаочнення та формування навичок ґендерної соціалізації. Робота виконувалася в рамках проекту «Різні можливості – рівні права на здоров'я» громадської організації «ДАСИД» в межах проекту USAID «Репродуктивне здоров'я жінки

в Україні», який виконував благодійний фонд «Здоров'я жінки та планування сім'ї». Результати презентацій на конференціях та значної кількості круглих столів спонукали освітянську спільноту до пілотного впровадження навчально-методичного комплекту в навчально-виховний процес у п'яти містах України: Вінниці, Дніпрі, Києві, Херсоні та Чернігові. Ефективність навчально-методичного комплекту, доведена під час впровадження у 2017/18 навчальному році, стала причиною ухвалення комісією зі спеціальної педагогіки Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України висновку «Схвалено для використання у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами».

Іншим науковим захопленням Наталії Валеріївни стала компаративістика, тобто порівняльні дослідження систем спеціальної освіти та підготовки фахівців спеціальної освіти в Україні та за кордоном. На її думку, без глибокого дослідження досвіду роботи зарубіжних колег, вивчення проблем та досягнень на тривалому шляху впровадження інклюзії у розвинених західних країнах, неможливо швидко побудувати ефективну українську модель спеціальної освіти, забезпечивши її фахівцями, підготовленими за світовими вимогами.

Методична діяльність Н. В. Никоненко полягає в розробці тестових завдань і методичних рекомендацій до вивчення курсів, що викладаються на денній та заочній формі навчання, укладанні освітньо-професійних програм «Спеціальна освіта» (бакалаврський та магістерський рівні підготовки), «Педагогіка вищої школи» (магістерський рівень підготовки), оновленні й подачі програм фахових і додаткових фахових випробувань, тестових завдань до них для приймальної комісії ДНУ.

Наразі Н. В. Никоненко є членом Вченої ради факультету психології та спеціальної освіти. Постійно виконує обов'язки куратора студентської групи, надаючи всебічну підтримку та допомогу у вирішенні як студентських, так і життєвих проблем, що виникають у студентів від першого курсу до самого випуску. Часто навіть виховні години у педагога після тематичних бесід перетікають у щирі душевні розмови зі студентами.

Із 2017 р. після складання повноважень М. В. Пархоменко посаду секретаря Дніпровського осередку Української асоціації корекційних педагогів України було запропоновано Н. В. Никоненко. За перших два роки виконання обов'язків секретаря кількість

членів осередку зросла втричі. Члени осередку активно беруть участь у виїзних семінарах та всеукраїнських конференціях, які проводять найкращі фахівці спілки, а студенти беруть участь у республіканських олімпіадах та конкурсах студентських робіт, отримуючи неоціненний досвід спілкування у наукових колах України.

Безперервно удосконалюючи свої знання шляхом обміну досвідом з українськими та зарубіжними колегами, а також проходячи стажування в Університеті інформатики (м. Лодзь, Республіка Польща, 2015) на тему «Сучасний університет – проектний підхід до організації роботи згідно з положеннями європейських кваліфікаційних рамок», Наталія Валеріївна завжди залишається актуальним спеціалістом з багатою педагогічною базою. Вона – незмінний відповідальний секретар та член редколегії щорічного друкованого збірника статей студентів та магістрантів «Актуальні проблеми педагогіки» (збірник видається із 2014 р.). Написані під керівництвом педагогів кафедри, ці статті для студентів є першим вагомим внеском у їхню власну наукову діяльність.

Основні праці: Європейський мовний портфель для економістів (проект) / Укладач Н. В. Ягельська. – К. : Ленвіт, 2004. – 56 с. (гриф МОН); Тлумачний словник-мінімум з юридичної термінології (англо-український) : Legal Terminology Explanatory Thesaurus (English-Ukrainian) : словник / О. В. Пушкіна, О. Б. Тарнопольський, М. Р. Кабанова, Н. В. Никоненко. – Д. : Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля, 2013. – 96 с. (гриф МОН); Тлумачний словник-мінімум з психології (англо-українсько-російський): Psychological Explanatory Thesaurus (English-Ukrainian-Russian): словник / О. Б. Тарнопольський, С. П. Кожушко, М. Р. Кабанова, Н. В. Никоненко. – Д. : Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля, 2014. – 260 с. (гриф МОН); Никоненко Н. В. Компетентнісний підхід до підготовки вчителя спеціальної школи // Удосконалення підготовки корекційного педагога в умовах університетської освіти : моногр. – Д. : Акцент ПП, 2015. – 324 с. – С. 102–135; Педагогіка : Дидактичні матеріали: навчальний посібник // Н. В. Никоненко, Л. М. Ніколенко. – Д. : Акцент ПП, 2015. – 122 с.; Nykonenko N. V. Developing of the Teaching Framework of Special School Educators / N. V. Nykonenko // Nowoczesna edukacja: filozofia, innowacja, doświadczenie. – 2015. – Nr 1. – Łódź : Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Informatyki i Umiejętności. – P. 141–144; Статеве виховання дітей із інтелектуальною недостатністю / Н. В. Никоненко, В. Н. Шевченко // Посібник для вчителя. – Кроки 1–3. – К. : БФ «Здоров'я жінки і планування сім'ї», ГО «ДАСИД», 2017. – 104 с.

Джерела та література: Відділ кадрів ДНУ. Особова справа Никоненко Н. В.

Л. М. Ніколенко

НІКОЛЕНКО
Людмила Миколаївна

(12.11.1973)

Кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри
педагогіки та спеціальної освіти
(2013 – до сьогодні)

Людмила Миколаївна Ніколенко народилася в мальовничому шахтарському районному центрі Олександрія, що на Кіровоградщині (нині– Кропивниччина). Батько був шахтарем, мати – вихователькою в дитячому садочку. Саме вона прищепила любов до педагогічної професії, що й визначило подальшу долю Людмили.

Після закінчення восьми класів Олександрійської середньої школи № 17 вступила до Олександрійського педагогічного училища імені В. О. Сухомлинського на відділення початкової освіти, яке успішно закінчила у 1993 р. З цього часу розпочалася педагогічна діяльність Людмили Миколаївни.

Перший досвід самостійної учительської праці отримала у сільській малокомплектній школі І ступеня (с. Сургани Олександрійського району Кіровоградської області). У 1994–1997 рр. завідувала цією школою. Після реструктуризації навчальних закладів сільської місцевості перейшла працювати в Олександрійську загальноосвітню школу № 5 І–ІІІ ступеня (1997–2003 рр.) спочатку на посаду керівника гуртка, вчителя основ безпеки життєдіяльності, а після отримання повної вищої освіти (2000 р., Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка (нині – Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка), спеціальність – «Українська мова і література») – учителем української

мови та літератури. Вела активне громадське життя: керувала міським методичним об'єднанням вчителів основ безпеки життєдіяльності, організовувала науково-практичні семінари для вчителів, заступників директорів та директорів шкіл районного й обласного рівня, за що була нагороджена почесними грамотами Олександрійського міського відділу освіти та управління освіти у Кіровоградській області.

Після одруження переїхала у м. Дніпропетровськ і з 2003 р. працювала у Дніпропетровському навчально-виховному комплексі № 139 вчителем української мови і літератури, а з 2008 р. – заступником директора з навчально-виховної роботи. Спеціаліст вищої категорії, вчитель-методист. Як учитель розробляла проблему застосування комп'ютерної підтримки для розвитку комунікативної компетентності учнів. Як заступник директора керувала науково-методичною роботою педагогічного колективу, організовувала науково-практичні семінари, конференції різного рівня, особисто проводила майстер-класи для колег. Налагоджувала наукову співпрацю з вищими навчальними закладами Дніпропетровська. Ця діяльність відзначена багатьма подяками та грамотами районного, міського відділу освіти та обласного управління освіти.

У 2011 році перейшла на посаду викладача кафедри іноземних мов Дніпропетровського університету економіки і права імені Альфреда Нобеля. Так розпочалася її науково-педагогічна діяльність. Маючи на той час майже 20-літній досвід освітньої діяльності, перенесла його у вищу школу, узагальнивши в науковому дослідженні, над яким продовжила працювати, навчаючись в аспірантурі.

Після закінчення аспірантури у травні 2013 р. захистила кандидатську дисертацію за спеціальністю 13.00.05 – «Соціальна педагогіка» у Спеціалізованій вченій раді Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет». Тема дисертації – «Формування лідерських якостей особистості у діяльності студентських громадських об'єднань». У дисертації наведено теоретичне узагальнення та практичне розв'язання наукової проблеми формування лідерських якостей особистості у діяльності студентських громадських об'єднань.

Вивчення поняття «лідерські якості особистості» в різних аспектах наукового пошуку дозволило науковцю уточнити зміст

феномену у соціально-педагогічному аспекті й визначити лідерські якості особистості як комплексні особистісні характеристики, що виявляються в процесі соціальної взаємодії, під час якої певним чином формуються, розвиваються, удосконалюються й виражаються в самоствердженні, стійкості до перманентних змін соціального середовища та активній життєвій позиції особистості; з'ясувати особливості соціально значущих лідерських якостей особистості, які полягають у спрямованості на розвиток власне сутності людини, на саморозвиток та творчу самореалізацію як фундаментальну здатність перетворювати власне життя й соціальну дійсність на благо себе і суспільства в цілому, на формування лідерської життєвої позиції. Набули подальшого розвитку наукові уявлення про сутність та особливості лідерських якостей особистості, що мають конститутивне значення в соціальному становленні та самореалізації особистості.

У дослідженні Л. М. Ніколенко вперше визначено, теоретично обґрунтовано й експериментально апробовано соціально-педагогічні умови формування лідерських якостей особистості у діяльності студентських громадських об'єднань, перша з яких полягає у створенні середовища соціальної взаємодії, сприятливого для соціального становлення особистості студента як суб'єкта громадської діяльності, який сприймає лідерську потребу як цінність в особистісному розвитку й усвідомлює значення застосування лідерських якостей у процесі життєдіяльності. Друга пов'язана із забезпеченням педагогічної підтримки активності суб'єктів соціальної взаємодії, яка полягала в залученні студентів до соціально-практичної лідерської діяльності. Третьою умовою виступає збагачення успішного лідерського досвіду студентів шляхом формування вміння працювати в команді, соціальної відповідальності та креативно-творчих якостей як визначальних для ефективної самореалізації особистості в соціумі.

Соціально-педагогічні умови у процес діяльності студентського громадського об'єднання під час експерименту впроваджувалися комплексно і системно шляхом створення студентського громадського об'єднання – студії та введення в її діяльність Програми формування соціально значущих лідерських якостей особистості, репрезентованої відповідними структурними компонентами та напрямами роботи, що дозволило визначитись із оптимальними формами і методами на формувальному

етапі дослідження. Програма формування лідерських якостей особистості у діяльності студентського громадського об'єднання була успішно впроваджена в позааудиторний процес Дніпровського університету імені Альфреда Нобеля, Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», Харківської державної академії культури.

Проведений педагогічний експеримент підтвердив, що процес формування лідерських якостей особистості у діяльності студентських громадських об'єднань відбувається ефективніше за реалізації обґрунтованих і змістовно розроблених соціально-педагогічних умов.

Методичне забезпечення, що значною мірою сприяло ефективності реалізації розроблених умов та Програми, склали дидактичні матеріали щодо використання інноваційних форм і методів роботи, спрямованих на формування лідерських якостей особистості в діяльності студентського громадського об'єднання; практичні рекомендації керівникам студентських громадських об'єднань, соціальним педагогам, педагогам-тренерам, кураторам щодо формування лідерських якостей особистості в позааудиторному середовищі вищого навчального закладу; методика діагностики рівня сформованості лідерських якостей особистості у діяльності студентських громадських об'єднань, яка має прикладне значення й може застосовуватись у процесі позааудиторної роботи з метою виявлення рівня сформованості лідерських якостей студентів.

Результати цього дослідження адресовані соціальним педагогам, соціальним працівникам, які безпосередньо працюють у молодіжних організаціях та об'єднаннях різного рівня й спрямування; у студентських громадських об'єднаннях; є корисними в позааудиторній роботі зі студентами для розробки розвивальних курсів, практикумів і семінарів з проблеми формування лідерських якостей особистості в студентської молоді; можуть використовуватися у викладанні курсів з педагогічних дисциплін у вищих навчальних закладах та в системі післядипломної педагогічної освіти.

Основні положення дисертації Л. М. Ніколенко представила у повідомленнях на наукових, науково-практичних і науково-методичних конференціях різного рівня: міжнародних – «Сучасний соціокультурний простір – 2011» (Київ, 2011), «Основні парадигми

педагогіки і психології в XXI столітті» (Харків, 2011), «Глухівські наукові читання – 2011» (Глухів, 2011), «Психолого-педагогічні виклики сучасності: шляхи розв'язання та новітні перспективи» (Львів, 2011), «Vedecky pokrok na prelomu tysyachalety – 2012» (Praha, 2012), «Актуальні питання педагогіки і психології: проблеми, гіпотези, дослідження» (Одеса, 2012), «Інноваційні процеси в освітньому просторі: доступність, ефективність, якість» (Луганськ – Москва, 2012), «Становлення і розвиток науково-педагогічних шкіл: проблеми, досвід, перспективи» (Київ – Житомир, 2012); всеукраїнських – «Педагогіка вищої школи: досвід і тенденції розвитку» (Запоріжжя, 2011), «Психолого-педагогічні та політичні проблеми у трансформаційних процесах українського суспільства» (Кременчук, 2012); міжвузівській – «Сучасні соціально-економічні системи та проблеми освітології» (Дніпропетровськ, 2012).

Основні результати дослідження висвітлено у 18 одноосібних публікаціях, з яких 1 навчально-методичний посібник, 7 статей у наукових фахових виданнях, 1 стаття в науковому нефаховому виданні, 9 матеріалів конференцій.

Успішно захистивши дисертацію й здобувши науковий ступінь кандидата педагогічних наук, із вересня 2013 р. Людмила Миколаївна прийшла працювати на кафедру педагогіки та корекційної (з 01.09.2017 р. – спеціальної) освіти Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара. Обіймала посаду старшого викладача, а з 2014 р. – доцента кафедри.

У 2014 р. закінчила магістратуру за спеціальністю «Управління навчальним закладом» і отримала кваліфікацію магістра з управління навчальним закладом, керівника підприємства, установи, організації у сфері освіти та виробничого навчання.

Протягом 2014–2015 років була заступником декана факультету психології з навчальної роботи.

Проводить лекційні та семінарські заняття з дисциплін: «Педагогіка», «Основи теорії і методики виховної роботи», «Соціальна педагогіка», «Ручна праця з методикою», «Образотворча діяльність з методикою», «Спеціальна методика з соціально-побутової орієнтації», «Психолого-педагогічні основи корекційно-виховної роботи» для бакалаврів і магістрів. Розробила для цих дисциплін навчально-методичні комплекси, методичні рекомендації та навчально-методичний посібник.

Л. М. Ніколенко активно займається громадською діяльністю. Виконує обов'язки куратора академічної групи спеціальності 016 «Спеціальна освіта». Бере активну участь у громадських соціальних проектах і окремих заходах Центру соціальних ініціатив і волонтерства ДНУ ім. Олеся Гончара (керівник Центру – доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти, кандидат педагогічних наук З. П. Бондаренко). Людмила Миколаївна розвиває співпрацю з навчально-реабілітаційними центрами Дніпропетровської області (зокрема, КЗО НРЦ «ШАНС» та КЗО НРЦ «ГОРЛИЦЯ» Дніпропетровської обласної ради), де студенти під її керівництвом знайомляться з різними підходами в корекційній роботі, набувають навичок і досвіду взаємодії з дітьми, що мають особливі освітні потреби.

Незважаючи на те, що сфера основної професійної діяльності Людмили Миколаївни перейшла у вищу освіту, вона увесь цей час продовжує працювати зі шкільною молоддю: у 2011–2012 рр. викладала на курсах довузівської підготовки, а з вересня 2013 р. керує секцією педагогіки у Дніпропетровському відділенні Малої академії наук учнівської молоді України, веде гурток «Основи наукових досліджень». Підготувала трьох призерів ІІІ етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук (2015–2017 рр.) та одного переможця (2018 р.).

Л. М. Ніколенко здійснює активну науково-методичну діяльність, має близько 80 опублікованих наукових та навчально-методичних праць, серед яких 2 монографії, 20 статей у наукових фахових виданнях України, 2 навчальні посібники, 5 методичних рекомендацій та ін. Бере участь у міжнародних науково-практичних конференціях. Результатом такої активності стало присвоєння Л. М. Ніколенко вченого звання доцента кафедри педагогіки та спеціальної освіти (2018 р.).

Основні праці: Ніколенко Л. М. Педагогіка. Дидактичні матеріали : навч. посіб. / Л. М. Ніколенко, Н. В. Никоненко. – Вид. 2-ге. – Д. : АКЦЕНТ ПП, 2017. – 120 с.; Ніколенко Л. М. Формування слухового сприйняття дошкільників із загальним недорозвитком мовлення засобами психолінгвістичної гри / Л. М. Ніколенко. – Наука і освіта (Science and education) : науково-практичний журнал / [гол. ред. О. Чебикін]; Південноукраїнський національний педагогічний університет

ім. К. Д. Ушинського. – Одеса, 2017. – № 10. – С. 147–153; Ніколенко Л. М. Роль трудового виховання у професійному становленні учнів з інтелектуальними порушеннями / Л. М. Ніколенко. – Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. Випуск 30: Зб. наукових праць. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. – 350 с. – С. 132–138; Ніколенко Л. М. Стан соціальної довіри у молодіжному середовищі загальноосвітнього навчального закладу / Л. М. Ніколенко. – «Молодий вчений» : науковий журнал. – № 11 (38). – Херсон : ВД «Гельветика», 2016. – С. 465–470; Ніколенко Л. М. Розвиток соціальних навичок у дітей з порушеннями аутичного спектру в умовах інтеграційного дитячого оздоровчого табору / Л. М. Ніколенко. – Вісник Дніпровського університету імені Альфреда Нобеля : Серія «Педагогіка і психологія». – № 1(13). – 2017. – С. 67–73.

Джерела та література: Відділ кадрів ДНУ. – Особова справа Ніколенко Л. М.; Ніколенко Л. М. Благородна місія волонтерства / Л. М. Ніколенко // Вигранюємо особистість, патріота… Штрихи до картин сучасного виховання молоді та портретів вихователів: статті та нариси / ідея та загальна редакція В. В. Іваненка; автори-упорядники В. В. Іваненко, Н. П. Олійник. – Д. : Ліра, 2016. – С. 105–108.

Н. В. Никоненко

ЛАЗАРЕНКО
Вікторія Іванівна

(22.01.1963)

Кандидат соціологічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та психології (1988–1990), (1997–2009)

Науковець у сфері психології соціальних відхилень, соціальної та комунікативної компетентності. Народилася 22 січня 1963 р. у м. Черкаси у родині робітників. Після закінчення Черкаської середньої школи № 18, у 1980 р. вступила до Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка (нині – Київський національний університет імені Тараса Шевченка) на

філософський факультет за спеціальністю «Психологія» і в 1985 р. його успішно закінчила, отримавши кваліфікацію «Психолог, викладач психологічних дисциплін».

Свою трудову діяльність розпочала у Дніпропетровському інженерно-будівельному інституті старшим лаборантом на кафедрі наукового комунізму (1985–1988 рр.).

У 1988–1990 рр. працювала психологом у лабораторії при кафедрі педагогіки і психології Дніпропетровського державного університету та брала участь у виконанні госпдоговірної теми за замовленням УВС у Дніпропетровській області «Методи соціально-психологічної реабілітації осіб, які пройшли курс лікування, в тому числі примусового, від алкоголізму». У рамках виконання теми активно досліджувала методики психологічної діагностики та психологічної корекції мотиваційно-смислової та поведінкової сфери осіб, що страждають на алкоголізм. Вперше в Україні була створена модель соціально-психологічної допомоги та реабілітації осіб, які проходять примусове лікування від алкоголізму та модель роботи практичного психолога в пенітенціарній службі. За результатами виконання теми та роботи лабораторії було створено психологічну службу пенітенціарної системи МВС України (1990 р.) й розпочато підготовку психологів-практиків у Дніпропетровському державному університеті (1989 р.).

У 1990–1994 рр. Вікторія Іванівна Лазаренко була практичним психологом у Департаменті з виконання покарань УМВС Дніпропетровської області, а саме – в ЛТП (лікувально-трудовий профілакторій) для чоловіків, які мають наркотичну залежність та пізніше – у виправній колонії № 34 для жінок, які вчинили кримінальні злочини різної тяжкості. У своїй роботі послідовно реалізовувала наукові підходи щодо впровадження практичної психології у сфері виконання покарань у системі внутрішніх справ України та ідеї гуманістичної і позитивної психології.

У травні 1994 р. повернулася у Дніпропетровський державний університет спочатку психологом соціально-психологічної служби, а потім пройшла викладацький шлях від асистента до доцента. У вересні 1994 р. розпочала викладацьку діяльність асистентом на кафедрі психології психолого-педагогічного факультету (1994–1997 рр.). Викладала на непсихологічних факультетах університету психологію, загальну психологію, соціальну психологію, психодіагностику.

На кафедрі педагогіки та психології працювала з 1997 по 2009 рр., де також викладала загальну психологію, соціальну психологію, психодіагностику, основи профілактики та корекції соціальних відхилень.

Узагальнивши досвід практичної роботи, виконала науково-дослідницьку роботу та в спеціалізованій вченій раді Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна захистила дисертацію на тему «Наркоситуація в Україні та девіантна поведінка молоді» на здобуття наукового ступеня кандидата соціологічних наук (2004 р.).

Оволоділа базовим рівнем з позитивної психотерапії Носсрата Пезешкіана (Вісбаденська Академія психотерапії, Українo-німецький центр позитивної психотерапії, Український інститут позитивної психотерапії) (2005–2006 рр.).

На кафедрі педагогіки та психології ДНУ імені Олеся Гончара отримала учене звання доцента (2007 р.).

2009–2012 рр. – доцент кафедри загальної та педагогічної психології факультету психології ДНУ імені Олеся Гончара.

З 2012 р. працює доцентом кафедри соціальної психології і психології управління. Викладає загальну психологію, соціальну психологію, психологію спілкування, психологію переговорного процесу, методику проведення психологічної експертизи в різних галузях психології, педагогічну та професійну психологію.

Вікторія Іванівна виконує навчально-методичну роботу – розробила та впровадила у навчальний процес авторські курси: «Профілактика та корекція соціальних відхилень», «Педагогічна та професійна психологія». Постійно оновлює науково-методичне забезпечення навчального процесу кафедри: розробила наочні засоби для лекцій, матеріали для практичних занять – вправи, ігри, тести. Бере участь у науково-дослідницькій роботі кафедри. Має надруковані навчальні посібники із психодіагностики, психології, теоретичних основ профілактики і корекції соціальних відхилень, психології спілкування, соціальної психології та соціально-психологічного тренінгу, методичні вказівки до вивчення загальної психології, соціальної психології, психології особистості і розвитку людини. Керує курсовими та дипломними роботами студентів факультету психології та спеціальної освіти.

Бере активну участь у конференціях різного рівня – міжнародних, всеукраїнських, регіональних. Має опубліковані

матеріали конференцій та статті у наукових збірниках (у тому числі фахових) як в Україні, так і за кордоном. Керує науковою роботою студентів: під її керівництвом студенти виконують науково-дослідницьку роботу, з результатами виступають на конференціях різного рівня (університетських, регіональних, всеукраїнських, міжнародних), публікують результати власних наукових досліджень у наукових збірниках. У 2015 р. студентка К. В. Васькевич стала призеркою Всеукраїнського конкурсу наукових студентських робіт МОН України із психології.

Виконує обов'язки куратора академічних груп. Наразі є куратором студентської групи ДС-17-2.

Вікторія Іванівна Лазаренко має Почесні грамоти від керівництва університету за сумлінне й бездоганне виконання посадових обов'язків на посаді доцента, ефективну роботу зі студентськими творчими колективами й об'єднаннями.

Педагогічну роботу постійно поєднує з практичною роботою психолога.

Вікторія Іванівна оволоділа технологією «Рівний–рівному». Була тренером Програми Міністерства освіти та науки, молоді та спорту України, Національної академії педагогічних наук України, ПРООН / ЮНЕЙДС «Сприяння просвітницькій роботі «Рівний–рівному» серед молоді України щодо здорового способу життя» щодо первинної профілактики негативних явищ серед молоді (2001–2015 рр.)». На регіональному рівні проводила тренінги за тематикою: «Спілкуємось та діємо»; «Твоє життя – твій вибір»; «Прояви турботу та обачливість»; «Знаємо та реалізуємо свої права» (2002–2008 рр.).

Із 1998 р. по 2007 р. була безпосередньою учасницею тривалого Всеукраїнського проекту зі становлення й розвитку соціальної педагогіки та соціальної роботи в Україні. Проект тривав десять років і послідовно охопив низку проектів: «Соціальна освіта в Україні», «Покращення якості соціальних послуг дітям та сім'ям в громаді», «Соціальна робота: узагальнення досвіду моделей надання соціальних послуг в громаді». Цей довготривалий проект реалізовувався Українським офісом Християнського дитячого фонду (CCF) (нова назва – Український фонд «Благополуччя дітей») у партнерстві з Міжнародною федерацією соціальних педагогів та спеціалістів соціальної роботи, Українською асоціацією соціальних педагогів і спеціалістів із соціальної роботи за

підтримки Швейцарської агенції з розвитку і співробітництва та особисто експерта Міжнародної федерації соціальних працівників в Організації Об'єднаних Націй Елен Муравйової-Апостол.

У межах цього проекту Вікторія Іванівна взяла участь у міжнародних науково-практичних конференціях «Діти у скруті: проблеми вирішення» (травень 1998 р.); «Соціальна робота з формування здорового способу життя» (червень 1999 р.); «Соціальна робота з дітьми, позбавленими батьківського піклування» (жовтень 2000 р.); «Соціальна робота із засудженими підлітками та неповнолітніми правопорушниками» (грудень 2000 р.).

Була учасницею регіональних семінарів-тренінгів «Громада як осередок соціальної роботи з дітьми та сім'ями», «Виконання Конвенції ООН про права дитини: досвід та перспективи», «Усвідомлене батьківство як умова повноцінного розвитку дитини», «Сучасні підходи у сфері охорони здоров'я та його популяризації», «Сімейні групові наради як метод розв'язання конфліктних ситуацій», «Усвідомлене батьківство як умова повноцінного розвитку дитини та підвищення потенціалу громади», «Соціально-психологічна підтримка ВІЛ-інфікованих дітей та їхніх сімей у громаді», «Можливості громади у збереженні та зміцненні репродуктивного здоров'я дітей та молоді», «Форми організації дозвілля дітей та молоді», «Здоров'я – моя цінність», «Збереження та зміцнення репродуктивного здоров'я підлітків і молоді: потенціал громади», «Формування навичок батьківської компетентності», «Виховання на основі здорового глузду», «Захист прав дитини як професія», «Усвідомлене лідерство», «Волонтерський рух на Дніпропетровщині» та ін.

У рамках цього проекту вона реалізувала власний науковий і тренерський потенціал. А саме у партнерстві з Т. П. Авельцевою розроблено та проведено локальний семінар-тренінг «Сучасні підходи у сфері охорони громадського здоров'я та його популяризації» (лютий 2004 р., м. Дніпропетровськ). У партнерстві з доцентом кафедри педагогіки та спеціальної освіти З. П. Бондаренко розроблено та проведено ряд Всеукраїнських навчально-методичних семінарів із підвищення кваліфікації практиків без дипломів у сфері соціальної педагогіки «Теорія та практика соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю в громаді» (квітень 2003 р. та червень 2004 р., м. Дніпропетровськ); «Дитинство без насильства: профілактика та корекція агресивної поведінки дітей

та сучасні підходи до виховання» (листопад 2005 р., м. Дніпропетровськ); «Виховання на основі здорового глузду – новий підхід до вирішення проблем поведінки дітей та підлітків» (червень 2006 р., м. Запоріжжя); «Школа як осередок соціально-педагогічної роботи з батьками» (серпень 2006 р., м. Дніпропетровськ).

У 2003–2007 рр. була регіональним тренером проекту Українського офісу Християнського дитячого фонду (CCF) «Школа як осередок соціально-педагогічної роботи з батьками у мікрорайоні», який було реалізовано на базі комунального закладу освіти – спеціалізованої СШ № 67 еколого-економічного профілю м. Дніпропетровська щодо підвищення рівня батьківської компетентності з питань розвитку й виховання дітей у сім'ї. У рамках проекту у партнерстві з З. П. Бондаренко розроблено та проведено тренінги для батьків дітей дошкільного віку: «Усвідомлене батьківство як умова повноцінного розвитку дитини», «Нові підходи до виховання дитини», «Вікові особливості дитини на різних етапах життя», «Мозаїка стилів батьківського виховання», «Самооцінка майбутнього школяра», «Ефективне спілкування з дитиною», «Готовність дитини до навчання у школі», «Формування самостійності і відповідальності дитини», «Формування у дітей навичок здорового способу життя», «Профілактика і корекція агресивності дітей та підлітків», «Виховання на основі здорового глузду – новий підхід до вирішення проблем поведінки дітей та підлітків», «Основи батьківської компетентності». Проведено серію тренінгових занять для батьків учнів підліткового віку (5–7 класів).

Після успішної реалізації проекту було здійснено презентацію моделі в інших громадах і впроваджено успішний досвід діяльності моделі в СШ № 118 Індустріального району м. Дніпра.

Була учасницею і тренером проекту «Заснування тренінгового центру для спеціалістів з реабілітації дітей, які живуть і працюють на вулиці» за підтримки Міжнародного дитячого фонду ООН ЮНІСЕФ (2004 р., м. Дніпропетровськ).

Вікторія Іванівна має подяку Українського фонду «Благополуччя дітей» за сумлінну творчу працю, підтримку ініціатив Фонду, вагомий особистий внесок у впровадження інноваційних технологій соціальної роботи заради благополуччя дітей в Україні (2007 р.).

У ці ж роки брала участь у проектах пенітенціарної служби (Департаменту з виконання покарань Дніпропетровської області). Була тренером проекту міжнародної громадської організації «Відродження» «Профілактика туберкульозу серед засуджених та популяризація здорового способу життя», який був реалізований на базі виправної колонії № 89 м. Дніпропетровська (2001 р.).

У співпраці з колегою, канд. пед. наук, доцентом З. П. Бондаренко, проведено ряд тренінгів з підвищення професійної психолого-педагогічної компетентності працівників пенітенціарної служби Дніпропетровської області (2002–2004 рр.).

Вікторія Іванівна взяла участь у проекті «Модель підготовки дітей-сиріт до життя в умовах сім'ї», який здійснювався за підтримки мережі Нідерландських благодійних фондів для Центральної та Східної Європи (2009 р.).

Із листопада 2012 р. Вікторія Іванівна Лазаренко очолює Соціально-психологічну службу (зараз – Психологічна служба) Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара. Під її керівництвом психологічна служба ДНУ імені Олеся Гончара надає психологічні послуги студентам, викладачам, науковцям, усім співробітникам університету. Практичні психологи психологічної служби послідовно та професійно здійснюють психологічний супровід з метою підвищення ефективності освітньо-виховного процесу в університеті, особистого і професійного зростання, соціального благополуччя, збереження психологічного здоров'я студентів, викладачів, співробітників. Психологічні послуги надаються в індивідуальній і груповій формі (тренінги, майстер-класи).

Робота психологічної служби здійснюється за такими пріоритетними напрямами: соціально-психологічна адаптація першокурсників до навчання у ДНУ; професійне самовизначення студентської молоді та розвиток студентського самоврядування; формування навичок здорового способу життя у студентських колективах; соціально-психологічна підтримка студентів і співробітників з числа внутрішньо переміщених осіб; психологічні засади успішності профорієнтаційної діяльності ВНЗ; психологія інклюзивного навчання, розвитку і виховання; реабілітаційна та резільєнтна супервізія й інтровізія учасників АТО.

Реалізуються міжвузівські проекти, серед яких «Мультикультурний діалог молоді», в рамках якого проведено

міжвузівську зустріч студентів України з числа внутрішньо переміщених осіб «Жива книга».

Психологічна служба має широке коло соціальних партнерів: заклади вищої освіти міста Дніпра та Дніпропетровської області; Дніпропетровський обласний інститут післядипломної освіти; Педагогічний коледж ДНУ імені Олеся Гончара; КЗО «Мала академія наук учнівської молоді»; Обласний еколого-натуралістичний центр; Дніпропетровський обласний військовий комісаріат та районні комісаріати міста Дніпра та області; Обласний, міський та районні Центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді; Обласний методичний центр практичної психології та соціальної роботи; середні технічні та середні загальноосвітні навчальні заклади м. Дніпра та Дніпропетровської області; Національна поліція Дніпропетровської області; Національна гвардія України у Дніпропетровській області; громадські організації; координаційний центр БФ «Допомога Дніпра».

Уперше за час існування психологічної служби в ДНУ ім. Олеся Гончара впроваджуються нові форми надання психологічної допомоги – арт-практики, піскова та тілесно-рухова терапії тощо.

Серед нових і достатньо значущих форм соціального партнерства є участь практичних психологів психологічної служби у соціальному проекті для мешканців міста Дніпро «Університет третього віку» за підтримки міського голови Б. А. Філатова. У рамках проекту проводяться заняття психологічного спрямування у міському комунальному закладі культури «Будинок культури «Енергетик» (ж/м Придніпровськ), в територіальних центрах соціального обслуговування населення м. Дніпра (Соборному, Центральному, Індустріальному, Самарському, Новокодацькому, Амур-Нижньодніпровському).

Вікторія Іванівна нагороджена Почесною грамотою за багаторічну співпрацю у галузі практичної психології із психологічною службою системи освіти Дніпропетровської області (2016 р.).

Вона також керує науково-дослідницькою роботою учнів-членів Малої академії наук. Має Подяки за підготовку переможців Всеукраїнського етапу (2008, 2018 рр.) та обласного етапу (2009, 2012, 2014 рр.) конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук України. З 2012 р. є головою журі Обласного туру конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук Дніпропетровської

області. У КЗО «Мала академія наук учнівської молоді» ДОР» проводяться тренінгові заняття з підвищення ефективності управлінської діяльності для методистів секцій МАН. Керує гуртком «Психологія особистості» для старшокласників загальноосвітніх шкіл, членів Малої академії наук (МАН) м. Дніпра.

Вікторія Іванівна є активним громадським діячем. Із 1999 по 2014 рр. очолювала профспілкову організацію факультету психології та була членом профспілкового комітету ДНУ імені Олеся Гончара. Нагороджена Почесною грамотою Президії Дніпровського обкому Профспілки працівників освіти і науки України за багаторічну активну роботу у профспілковій організації щодо захисту трудових, соціально-економічних прав, інтересів працівників освіти.

Із квітня 2014 р. активно залучилася до волонтерської роботи у Благодійному фонді «Допомога Дніпра» з надання соціальної і психологічної допомоги внутрішньо переміщеним особам (переселенцям) з тимчасово окупованих територій Донецької, Луганської областей, АР Крим. Вона є волонтером, практичним психологом ГО «ЩИТ – ДНІПРО». Проводить роботу у шпиталях м. Дніпро щодо надання соціальної та психологічної допомоги пораненим бійцям у зоні АТО, медичному персоналу.

На цей час має 110 друкованих праць. Серед них – статті у 4 колективних монографіях, 6 навчальних посібників, 9 методичних розробок, 32 наукові статті (в тому числі надруковані у фахових виданнях України та за кордоном), тези і матеріали конференцій різного рівня.

Вікторія Іванівна Лазаренко удостоєна високої нагороди – Подяки МОН України за бездоганне виконання посадових обов'язків, професійне та національно-патріотичне виховання студентської молоді (2018). Кафедра педагогіки цінує досвід роботи Вікторії Іванівни й завжди плідно співпрацює з нею.

Основні праці: Lazarenko V. Connection between attitude toward money and personal traits of people in Ukraine // Psychology of economic self-determination of person and community // Proceeding of the II International scientific and practical seminar, 9 of April, 2014. – Editura Universitatii «Lucian Blaga» din Sibiu. – P. 121–125; Khaminich Olena Mikolaivna, Lazarenko Viktoria Ivanivna Testing Community Resilience Model™ to work with students – internally displaced persons //

Proceedings of the 11th Eropean Conference on Education and Applied Psychology (may 27, 2016). «East West» Association for Advanced Studies and Higher Education GmbH. Vienna. 2016. – P. 84–89; Лазаренко В. І. Посібник до вивчення дисципліни «Психологія спілкування» / В. І. Лазаренко. – Д. : РВВ ДНУ, 2017. – 40 с.; Сурякова М. В. Соціальна психологія та соціально-психологічний тренінг : навч. посібник. – Ч. 1 / М. В. Сурякова, В. І. Лазаренко. – Дніпро : НМетАУ, 2017. – 58 с.; Сурякова М. В. Соціальна психологія та соціально-психологічний тренінг : навч. посібник. – Ч. 2 / М. В. Сурякова, В. І. Лазаренко. – Дніпро : НМетАУ, 2017. – 68 с.

Джерела та література: Відділ кадрів ДНУ. – Особова справа Лазаренко В. І.; Ромас Людмила. Ніколи не пошкодувала, що стала психологом // … А найбільша гордість університету – його люди: нариси / ідея та заг. ред. М. В. Полякова; авт.-упоряд. В. В. Іваненко, І. С. Попова, В. В. Корольова. – Дніпро : ЛІРА, 2018. – С. 96–97.

З. П. Бондаренко

ПЕРЕВОРСЬКА
Олена Ігорівна

(07.01.1958)

Кандидат філологічних наук,
доцент кафедри
педагогіки та спеціальної освіти
(1986 – до сьогодні)

Все життя Олени Ігорівни Переворської (Коваленко), кандидата філологічних наук, доцента кафедри педагогіки та спеціальної освіти, – це віддане служіння Дніпровському національному університету імені Олеся Гончара, який названий в її трудовій книжці як єдине місце працевлаштування протягом 43 років. А починалось усе так…

7 січня 1958 року (у світлий день Різдва Христова) у Дніпропетровську в сім'ї студента й аспірантки Дніпропетровського державного університету народилася дівчинка, яку назвали Оленкою. Її батько, Коваленко Ігор Васильович, – випускник

ДДУ, філолог, у подальшому – член Спілки письменників СРСР, стояв біля витоків створення телебачення на Дніпропетровщині. Її мати, Коваленко Людмила Федорівна, – теж випускниця ДДУ, кандидат філологічних наук, доцент, усе життя пропрацювала на філологічному факультеті нашого університету.

Родина, в якій народилася Оленка, була дуже освіченою, інтелігентною, творчою, музичною (всі співали та грали на багатьох музичних інструментах). Дівчинка росла в любові та в повазі людей один до одного. Коли в 1965 р. настав час йти до школи, Оленку відвели до СШ № 33, де колись навчався її батько.

Дівчинка завжди була дуже активною, виконувала обов'язки голови піонерської дружини, а потім – секретаря комсомольського комітету школи. А ще була солісткою шкільного вокально-інструментального ансамблю, бо паралельно вчилася в музичній школі № 1 Дніпропетровська і там теж була солісткою хору. Оленка танцювала, декламувала, брала участь у конкурсах художньої самодіяльності школи, міста, області. І при цьому завжди навчалася на «відмінно», була учасником олімпіад із багатьох предметів. Так і закінчила в 1975 році школу, отримавши золоту медаль.

Звісно, виховуючись у родині філологів, після школи вступила на російське відділення філологічного факультету ДДУ, із задоволенням навчаючись на ньому, не мала жодної четвірки у своїй заліковій книжці: там були лише п'ятірки.

Ще на 3 курсі ДДУ почала працювати над госптемою, науковим керівником якої був доктор філологічних наук, професор Ігор Іванович Меншиков. Саме з того часу Олена вже захопилася науковою роботою, брала участь у багатьох наукових студентських конференціях Дніпропетровська, Ленінграда, Києва та інших міст СРСР. Тому, закінчуючи університет, мала декілька наукових праць, серед яких були і праці, присвячені проблемам прикладної лінгвістики, лінгвістичному забезпеченню автоматизованих інформаційно-пошукових машин. Саме над цим працювали науковці під керівництвом професора І. І. Меншикова, і саме це об'єднало зусилля фахівців ДДУ та Інституту кібернетики АН України. Результатом плідної наукової праці студентки 5 курсу Олени Коваленко була її конкурсна робота, яка отримала золоту медаль як найкраща студентська робота з гуманітарних наук Радянського Союзу. Ця нагорода давала можливість вступити

до аспірантури будь-якого ВНЗ СРСР, але Олена вирішила залишитися в рідному ДДУ. Отримуючи в 1980 році нагороду з рук ректора, академіка В. І. Моссаковського, Олена почула такі слова: «Ви – гордість нашого університету, тільки ще один студент фізико-технічного факультету в історії ДДУ до сьогодні мав саме золоту медаль за свою наукову роботу». А потім був захист дипломної роботи англійською мовою після поглибленого її вивчення в університеті.

У студентські роки Олена Коваленко не забувала про музику, була активною учасницею студентської художньої самодіяльності, співала в ансамблі «Молодість» ДДУ, а потім була солісткою естрадно-симфонічного оркестру університету, ведучою студентського «English speaking club».

Після вступу в 1980 році до аспірантури в житті Олени сталася ще одна важлива подія: вона вийшла заміж за свого однокласника Сашка, з яким сиділа за однією партою з 1 класу. Це було кохання її життя. Від цього кохання народилася донечка Вікторія, коли Олена навчалася в аспірантурі. А потім 18 червня 1985 року відбувся успішний захист у спеціалізованій раді філологічного факультету ДДУ кандидатської дисертації «Семантико-функциональные характеристики субстантивных местоимений современного русского литературного языка».

3 вересня 1985 року Олена Ігорівна отримала посаду викладача кафедри російської мови філологічного факультету ДДУ, а з вересня 1986 року – посаду викладача, доцента, а потім і звання доцента кафедри педагогіки Дніпропетровського державного університету. Працюючи на кафедрі педагогіки, виконувала протягом 14 років обов'язки члена президії профкому ДДУ, очолюючи культмасову комісію. Багато років відповідала за художню самодіяльність університету, організовувала фестивалі «Студентська весна», на яких мелодійно співала й сама з оркестром.

У 1986–1988 роках Олена Ігорівна Коваленко заочно навчалася в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка на відділені лекторської майстерності, куди була направлена за рекомендацією товариства «Знання» Дніпропетровської області, активним членом якого була. Отримавши кваліфікацію лектора республіканського значення, виступала з лекціями, очолювала обласну Школу лекторської майстерності, навчала ораторському

мистецтву багатьох людей, серед яких були педагоги, вчені, кандидати в народні депутати та їхні помічники, студенти та ін.

А потім у родині сталася біда: трагічно загинув чоловік, врятувавши життя студента з Польщі, посмертно отримавши медаль «За порятунок життя людині» від президента ПНР Леха Валенси. Саме про її коханого Сашка потім письменник з Дніпропетровщини, випускник ДДУ, Ігор Пуппо, з яким на філфаці колись навчалася її мама, написав повість «Подвиг в наши дни». І довелося, маючи 10-річну донечку на руках, ще багато-багато працювати: і у ДДУ на кафедрі, і на психолого-педагогічних курсах при університеті, і в обласному товаристві «Знання».

Через деякий час у житті Олени з'явилося ще одне кохання. Це був бізнесмен родом зі Львівської області Микола Переворський, який потім став її чоловіком та великим другом її донечки й матусі.

Йшли роки… Увесь цей час Олена Ігорівна Переворська (Коваленко) працювала та й зараз працює у ДНУ імені Олеся Гончара. Вона виконує обов'язки заступника завідувача кафедри педагогіки та спеціальної освіти з навчально-методичної роботи, члена науково-методичної ради факультету, члена Асоціації корекційних педагогів України.

Олена Ігорівна викладає навчальні дисципліни «Педагогіка», «Педагогічна майстерність», «Педагогічна творчість», «Формування комунікативних умінь», «Риторика, культура мовлення корекційного педагога», «Техніка мовлення» на факультеті психології та спеціальної освіти, на ФУІФМ та інших факультетах університету. Працює з магістрами напряму підготовки «Педагогіка вищої школи», зі слухачами Інституту післядипломної підготовки фахівців. Має 48 з 50 балів рейтингу «Педагог очима студентів».

Нею написано понад 200 наукових праць, серед яких розділи до трьох монографій, фахові статті, навчальні посібники, методичні рекомендації, тези міжнародних, всеукраїнських, регіональних наукових конференцій. Олена Ігорівна має наукові статті у збірниках Польщі, Болгарії, Чехії, Англії та інших країн. Її наукові дослідження присвячені проблемам підвищення педагогічної майстерності, формування мовленнєвої компетенції майбутніх фахівців, удосконалення професійної підготовки корекційних педагогів, педагогіки здоров'я як основи розвитку потенціалу особистості. Вона керує науковою роботою студентів.

Багато років Олена Ігорівна виконує обов'язки куратора студентських груп. Із 2006 року є членом обласного Центру гуманної педагогіки імені Ш. О. Амонашвілі, а з 2010 року є керівником студентського гуртка «Гуманна педагогіка XXI сторіччя: історія та сучасність». Маючи зв'язки зі школами міста та області, багато часу приділяє профорієнтаційній роботі з випускниками шкіл. Олена Ігорівна неодноразово нагороджена грамотами та подяками профспілкового комітету, ректорату університету, обласної ради, Міжнародного центру гуманної педагогіки імені Ш. О. Амонашвілі.

Коли Олена Ігорівна Переворська заходить у студентську аудиторію, вона завжди ставить перед собою мету – донести до майбутніх фахівців думку про те, що особистісні якості педагога є професійно значущими. Саме такі якості, як доброзичливість, життєлюбство, людинолюбство, оптимізм, комунікабельність, справедливість, чуйність, толерантність, має Олена Ігорівна – педагог з любов'ю в серці.

Основні праці: Переворська О. І. Духовні цінності в умовах глобальних цивілізаційних трансформацій : моногр. / О. І. Переворська. – Д. : Вид-во Маковецький, 2009. – С. 182–210; Переворська О. І. Програма PECS для розвитку комунікативних навичок дітей з розладами аутистичного спектру / О. І. Переворська, О. І. Таран // Матеріали конференції «Освіта XXI століття». – Англія, 2016. – С. 58–66; Переворська О. І. Проблема розвитку студентами комунікативного потенціалу дітей дошкільного віку із ЗНМ / О. І. Переворська. – Д. : Дніпропетр. ун-т ім. Альфреда Нобеля. – 2017. – С. 194–209; Переворська О. І. Риторика, культура мовлення корекційного педагога. Ч. 1. Культура мовлення: навч. посіб. / О. І. Переворська. – Д. : Біла, 2017. – 36 с.; Переворська О. І. Риторика, культура мовлення корекційного педагога. Ч. 2. Техніка мовлення : навч. посіб. / О. І. Переворська. – Д. : Біла, 2017. – 28 с; Переворська О. І. Комунікативна діяльність та навчання студентів мовленнєвому впливу: навч. посіб. / О. І. Переворська. – Д. : Біла, 2017. – 32 с.; Переворська О. І. Ефективність мовленнєвої комунікації та засоби її створення : навч. посіб. / О. І. Переворська. – Д. : Біла, 2017. – 32 с.

Джерела та література: Відділ кадрів ДНУ. – Особова справа Переворської О. І.

Т. П. Приходько

ПРИХОДЬКО
Тетяна Павлівна

(29.06.1977)

Кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри
педагогіки та спеціальної освіти
(2010 – до сьогодні)

Освітні традиції кафедри педагогіки та спеціальної освіти, що сформувалися упродовж століття, гідно продовжує молоде покоління викладачів, які, враховуючи досвід старших колег, переконливо демонструють і впроваджують інноваційні технології навчання та виховання студентів. Зокрема, у 2010 р. на кафедру прийшла на посаду доцента Тетяна Павлівна Приходько, кандидат педагогічних наук. Вона відрізнялася від інших не лише своєю вродою та чарівністю, а й високим педагогічним професіоналізмом, добрими організаторськими здібностями, наполегливістю, активною життєвою позицією. Перелік рис, які сформувалися за вісім років безперервної науково-педагогічної роботи Т. П. Приходько в університеті, суттєво зріс, але розпочиналося все набагато раніше.

Народилася Тетяна Павлівна 29 червня 1977 р. у селищі міського типу Нова Прага, що на Кіровоградщині в дружній родині Павла Афанасійовича та Любові Олексіївни Приходьків. Батьки отримали освіту в Олександрійському зооветеринарному технікумі і присвятили своє життя служінню селу. Батько пройшов тернистий шлях у тваринництві, працював на різних керівних посадах, зокрема, головним зоотехніком колгоспу «Прогрес», а мама, Любов Олексіївна, присвятила життя вихованню дітей: доньки Тетяни й сина Ігоря та роботі в Новопразькій спеціальній школі-інтернаті I–III ступенів.

У родині Приходьків дітям наполегливо прививалося шанобливе ставлення до української культури (мови, домашніх звичаїв), до таких людських цінностей, як любов до сільської праці, відповідальність за власні вчинки, повага до літніх людей тощо.

Тетяна Павлівна завжди з повагою говорить про своїх батьків, розповідаючи, як разом із татом їздила на його роботу, об'їжджаючи колгоспні поля, ласуючи стравами польової кухні й, наковтавшись їдкої пилюки, зомореною та щасливою поверталася додому; як разом із татусем планували дизайн сукні на шкільний випускний вечір; як протягом усього навчання в інституті чекала на нього, щоб тільки разом з ним йти на зупинку, і як він після будь-якої наради чи «планьорки» стрімголов приїжджав, щоб провести її на навчання. Також вона з радістю згадує улюблену пісню батьків «Час рікою пливе, як зустрів я тебе, як зустрів я тебе, моя пташко…», яку вони завжди охоче разом співали. У цьому процесі не другорядну роль відіграли і дідусь із бабусею – Олексій Олексійович і Віра Кирилівна Пасічники, що мешкали на Полтавщині, в яких частенько гостювали та яким допомагали господарювати онуки.

Із 1983 по 1994 рр. Тетяна навчалася в Новопразькій загальноосвітній школі № 2, де здобула повну загальну середню освіту. Такими предметами, як математика, фізика, хімія Тетяна Приходько оволоділа з твердою доброю оцінкою, а такими, як біологія, мова, література – з похвальними листами. З відвертою посмішкою на вустах Тетяна розповідає, що була дуже активною й творчою ученицею, емоційною та енергійною, а з випускного вечора в сімейній скарбниці, яку зберігає мама, є «медаль» від однокласників та вчителів школи, на якій написано «Президент класу».

Шкільне життя промайнуло швидко, й настав відповідальний час вибору професії. Старший брат до цього прийняв рішення здобути спеціальність для реалізації себе в аграрному секторі (до речі, як і більшість сільських однолітків) та вступив до економічного факультету Дніпропетровського державного сільськогосподарського інституту. Тетяні Павлівні зробити вибір було складніше. Вона не хотіла обирати вузькоспрямовану спеціальність, бо прагнула всебічного розвитку, хотіла отримати багатогалузеву освіту, обирала між медичним факультетом і факультетом психології. Зупинилася на другому, тому що він орієнтований на внутрішній світ людини, на особистість, яка дуже слабо піддається безпосередньому спостереженню і тим більше – вимірюванню, і жодного разу не пошкодувала про свій вибір. Далі вступила до Кіровоградського регіонального інституту економіки

та управління. Упродовж навчання брала участь у різних наукових конкурсах та конференціях, у житті факультету й інституту, здобула в 1999 р. кваліфікацію спеціаліста із психології. Пригадуючи роки навчання на психолого-педагогічному факультеті, Тетяна Павлівна говорить, що кожен психологічний предмет відкривав частинку душі людини, що це були п'ять незабутніх років навчання, яскравих, сповнених цікавими моментами. Більше за все дівчині запам'яталися тематичні вечори, майстер-класи із психологами-практиками, які наповнювали життя дивовижним психологічним змістом.

Позитивних спогадів зі студентського життя Тетяни Павлівни є дуже багато: вона пригадує перший День психолога, заняття у психологічному клубі «Час і Ми», ювілейну декаду, присвячену десятиріччю її факультету, першу зустріч зі своїм майбутнім науковим керівником, деканом факультету, професором Геннадієм Віталійовичем Дьяконовим, улюбленцем усього колективу студентів. «Інститут дав мені нову мене, більш досконалу», – говорить Тетяна Павлівна.

Тема випускової кваліфікаційної роботи була актуальною: «Використання індивідуального психологічного консультування в роботі з «важкими» дітьми». Дипломницю й раніше цікавили питання пошуку індивідуальних важелів впливу на дітей. Перші спостереження з'являлися ще тоді, коли відвідувала роботу мами – процес навчання й виховання дітей у Новопразькій спеціальній школі-інтернаті. Виробнича практика на старших курсах у освітніх закладах Кіровоградщини озброїла майбутнього психолога діагностичним інструментарієм дослідницької діяльності, навчила бачити сутність та глибину проблеми, аналізувати стан її наукової розробки, формувати мету й завдання наукової роботи. Саме дипломна робота була першим дослідницьким випробуванням Тетяни Павлівни, реалізацією її первинних спостережень, вражень та задумів, науковим аналізом та власною суб'єктивною оцінкою чинників означеної проблеми. Це в подальшому і стало визначальним на шляху до педагогічної науки.

Повернувшись після закінчення ВНЗ до рідного селища, дівчина відразу пішла працювати вихователем Новопразької школи-інтернату для дітей з особливими освітніми потребами. Укотре доля знову викарбовувала її професійне спрямування: працювати з тими, кого називають особливими дітьми. Тетяна Павлівна

побачила все «знизу», відчула всі колорити навчально-виховного процесу спеціальної школи на практиці повсякденної життєдіяльності. І її інструментами в роботі стали психолого-педагогічна освіта, спеціально створені умови праці та підтримка директора школи-інтернату Григорія Петровича Громова, який мав величезний 33-річний досвід професійної діяльності на цій посаді.

Розширити та вдосконалити освітній досвід Т. П. Приходько дала можливість робота у Новопразькій загальноосвітній школі I–III ступенів № 1 (2002–2005 рр.). За роки роботи шкільним психологом зрозуміла, що кожна особистість яскрава, неповторна; у кожного свої здібності й дарування, таланти й позитивні сторони душі, які намагалась вивчити за допомогою багатьох тренінгових занять. Саме ці заняття дали їй можливість стати сертифікованим тренером освітніх програм за методиками освіти «Рівний – рівному» (2002) та «Життя без гачка» (2004). Ці методики були розраховані для сприяння просвітницькій роботі серед молоді України щодо здорового способу життя.

Так склалася доля, що вона у 2005 р. переїжджає до м. Дніпропетровська. Це доленосне й непросте рішення у її житті допоміг прийняти рідний брат Ігор Павлович Приходько, який займає у серці нашої героїні особливе місце. Братичок, як ласкаво називає Ігоря Павловича, доктора наук з державного управління, професора, Тетяна Павлівна, завжди поряд. Пригадує, як разом ходили до школи, як докучала йому, коли він учив уроки вдома, як він захищав її у школі, як дуже сумувала, коли він поїхав на навчання до Дніпропетровська, та як він, зекономивши кошти для свого випускного костюму, придбав їй наймоднішу сукню. Він і зараз свою маленьку сестричку частенько дивує… Тетяна Павлівна, говорить про брата, що він є для неї ідеалом чоловіка, батька, сина, брата, викладача, науковця й управлінця, а перелічити його позитивних якостей, то замало усієї книги, – він її мотивує бути кращою, постійно вдосконалюватись.

На новому місці мешкання Тетяна Павлівна прийняла несподіване й відповідальне рішення – продовжити своє професійне удосконалення, але вже в аспірантурі. Мета зрозуміла: подальша реалізація своїх професійних знань, задумів у закладі вищої освіти.

Навчання в аспірантурі Класичного приватного університету (м. Запоріжжя, 2006–2009 рр.) для неї було черговим

амбіційним випробуванням. Тема дисертаційного дослідження Т. П. Приходько стосувалася вищої школи, а саме «Формування готовності майбутніх економістів до викладацької діяльності в процесі магістерської підготовки». Упродовж трьох років вона здійснила аналіз теоретичних основ сутності готовності майбутнього економіста до викладацької діяльності, що дало підстави розуміти під цим явищем складний, системний, особистісно-професійний феномен, що інтегрує в собі ціннісно-мотиваційний, змістовно-операційний та рефлексивний компоненти, зумовлює ефективність майбутньої професійної діяльності та професійного розвитку фахівця і є показником його успішної професійної підготовки.

Дослідницею визначено та охарактеризовано складові готовності майбутніх економістів до викладацької діяльності. Вона дійшла до висновку, що ціннісно-мотиваційний компонент готовності майбутніх економістів до викладацької діяльності, який забезпечує професійну педагогічну спрямованість особистості, є базовим, він складається із системи мотивів, особистісних смислів та цілей, які визначають професійну діяльність майбутнього викладача.

Змістовно-операційний компонент готовності до викладацької діяльності містить три складові: 1) когнітивну – систему професійних знань; 2) конструктивну – сукупність професійних умінь і навичок; 3) особистісну – систему професійно значущих якостей, необхідних для ефективної реалізації професійно-педагогічної діяльності у вищій школі.

Рефлексивний компонент готовності майбутніх економістів до викладацької діяльності забезпечує усвідомлене ставлення до власної професійної діяльності, детермінує продуктивні та інноваційні якості педагогічного мислення; забезпечує успішність професійної адаптації; здійснює системну цілісну регуляцію викладацької діяльності; підвищує рівень професійної діяльності та створює умови для розвитку професійної компетентності; сприяє профілактиці й подоланню професійних криз.

Автором роботи зазначено, що, ґрунтуючись на результатах дослідження змістовних характеристик готовності майбутніх фахівців до викладацької діяльності, здійсненого аналізу зарубіжного та вітчизняного досвіду професійної підготовки майбутніх викладачів непедагогічного напряму, в дисертаційній роботі

визначено й обґрунтовано педагогічні умови, що забезпечують ефективність її формування у процесі магістерської підготовки: по-перше, це педагогічна спрямованість змісту та інтенсифікація процесу магістерської підготовки економістів, що передбачає тісне поєднання дисциплін психолого-педагогічного циклу з іншими професійно спрямованими дисциплінами, удосконалення змісту навчального матеріалу, форм та методів навчання; по-друге, розвиток у майбутніх викладачів мотивації до професійного педагогічного самовдосконалення, що визначає безперервність професійно-педагогічного саморозвитку, компенсує нетривалий термін магістерської підготовки; по-третє, формування їхньої професійної педагогічної ідентичності, яка забезпечує цілісність ціннісно-мотиваційного, змістовно-операційного (в єдності особистісної, когнітивної і конструктивної складових) та рефлексивного компонентів готовності до викладацької діяльності, виявляється в усвідомленні себе представником педагогічної професії та науково-педагогічного співтовариства, зумовлює цілісність, тотожність і визначеність професійного шляху особистості в просторі викладацької діяльності.

Дослідниця зазначила, що аналіз результатів експериментальної перевірки визначених педагогічних умов цілком підтвердив гіпотезу дисертаційного дослідження щодо ефективності їхнього впливу. Статистично значуща різниця коефіцієнтів готовності до викладацької діяльності магістрантів контрольних та експериментальних груп до і після формувального етапу дослідження свідчить про доцільність подальшого впровадження в процес магістерської підготовки майбутніх економістів усіх розроблених педагогічних заходів.

Теоретично обґрунтовані й експериментально перевірені педагогічні умови формування готовності майбутніх економістів до викладацької діяльності впроваджено у практику роботи ВНЗ на основі розробленого авторського спецкурсу «Вступ до викладацької діяльності», рефлексопрактикуму, оновленого змісту педагогічної практики, методу портфоліо, внутрішньоуніверситетського науково-методичного семінару для викладачів, які працюють у магістратурі економічного напряму.

Отже, розв'язання завдань дисертаційного дослідження Т. П. Приходько зумовило досягнення його мети – наукового обґрунтування комплексу педагогічних умов, що забезпечують

формування готовності майбутніх економістів до викладацької діяльності в процесі магістерської підготовки.

Матеріали теоретичного та емпіричного аналізу обраної наукової проблеми висвітлено в наукових статтях «Організаційно-методичні засади професійної підготовки викладачів вищих навчальних закладів» (Проблеми сучасної педагогічної освіти. – Ялта, 2007), «Професійна ідентичність викладача вищого навчального закладу: теоретичні основи дослідження» (Вісник Луганського нац. пед. ун-ту ім. Тараса Шевченка. – Луганськ, 2007), «Особистісні показники якості вищої освіти» (Социальные технологии: Актуальные вопросы теории и практики. – Запорожье, 2008), «Теоретичні основи дослідження готовності особистості до викладацької діяльності у вищому навчальному закладі» (Вища освіта України. – Київ, 2008), «Зарубіжний досвід професійно-педагогічної підготовки викладачів вищих навчальних закладів економічних дисциплін» (Социальные технологии: Актуальные проблемы теории и практики. – Запорожье, 2009), «Педагогічні умови формування готовності майбутнього економіста до викладацької діяльності у вищому навчальному закладі» (Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки. – Запоріжжя, 2009), «Мотивація професійного самовдосконалення майбутнього викладача економічного напряму як складова його готовності до професійної діяльності у вищому навчальному закладі» (Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки. – Запоріжжя, 2009), «Концептуальна модель формування готовності майбутніх економістів до викладацької діяльності» (Вища освіта України. – Київ, 2009).

Також результати дослідження апробовано на науково-практичних конференціях Миколаївського державного університету ім. В. О. Сухомлинського, Кримського державного університету м. Ялти, Класичного приватного університету м. Запоріжжя, Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Справжнім успіхом, який остаточно й визначив долю Т. П. Приходько, був захист кандидатської дисертації за спеціальністю 13.00.04 – «Теорія і методика професійної освіти» на тему «Формування готовності майбутніх економістів до викладацької діяльності в процесі магістерської підготовки». Науковий керівник Тетяни Павлівни, доктор педагогічних наук, професор Олександр Іванович Гура – яскрава, неординарна, успішна

особистість, висококваліфікований, умілий керівник, науковець, людина з великим духовним та інтелектуальним потенціалом.

Треба зазначити, що, навчаючись в аспірантурі, Тетяна Павлівна почала працювати у закладах вищої освіти. Спочатку методистом факультету психології у Дніпропетровській філії вищого навчального закладу Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна», з 2008 р. – методистом навчально-методичного відділу Дніпропетровського національного університету.

Після захисту кандидатської дисертації у лютому 2010 р., Т. П. Приходько прийшла працювати спочатку на посаду доцента (0,5 ставки) кафедри педагогіки за сумісництвом, а згодом перейшла на посаду доцента (повна ставка) кафедри педагогіки та корекційної освіти і відразу почала викладати у магістрантів економічного факультету дисципліну «Педагогіка та психологія вищої школи».

Як фахівцю з досвідом у науково-методичній та навчальній роботі Тетяні Павлівні на факультеті психології було запропоновано працювати заступником декана з навчальної роботи, з функціями якої вона успішно впоралася. В ці роки були опубліковані її нові наукові статті: «Професійна ідентичність викладача вищої школи» (Запоріжжя, 2012), «Організаційно-методичні засади професійної підготовки майбутніх викладачів-економістів у вищих навчальних закладах» (Ялта, 2013), «Теоретичні основи дослідження готовності економістів до професійної діяльності у вищому навчальному закладі» (Одеса, 2013), «Формування готовності старшокласників допоміжної школи до професійного визначення методом консультування» (Полтава, 2014), «Готовність до вибору професії та професійної діяльності старшокласників допоміжної школи як компонент професійно-трудової соціалізації» (Київ, 2015). Науковець продовжила поглиблення питань наукової проблематики педагогіки вищої школи. Важливим доповненням цьому були навчально-методичні рекомендації для студентів університету: «Психологія і педагогіка вищої школи» (2012), «Педагогіка і психологія вищої освіти (метод портфоліо та тестові завдання для визначення готовності до викладацької діяльності)» (2012), «Основи педагогічної творчості» (2014), «Родинна педагогіка» (2015).

У червні 2015 р. рішенням Атестаційної колегії МОНУ Т. П. Приходько присвоєно вчене звання доцента кафедри педагогіки та корекційної освіти.

Зараз Тетяна Павлівна Приходько працює на рідному факультеті психології та спеціальної освіти й забезпечує навчальний процес магістрантів університету, читає курси «Педагогіка та психологія вищої школи», «Педагогіка та мистецтво викладання у вищій школі», «Педагогіка вищої школи». За час роботи на кафедрі Т. П. Приходько була керівником багатьох дипломних та курсових робіт зі спеціальної освіти. Дипломники Тетяни Павлівни зазвичай отримують запрошення до аспірантури для продовження роботи над вирішенням різної складності завдань, поставлених перед сучасною спеціальною освітою. А студентка групи ДК-14-1, де Тетяна Павлівна є куратором, Катерина Надтока, у 2018 р. під її керівництвом посіла третє місце у Всеукраїнському конкурсі науково-методичних робіт (м. Львів).

Наразі Т. П. Приходько є членом Всеукраїнської асоціації корекційних педагогів, членом науково-методичної ради університету, секретарем Вченої ради факультету психології та спеціальної освіти, членом редколегії щорічного друкованого збірника статей студентів та магістрантів «Актуальні проблеми педагогіки» (збірник видається з 2014 р.), та розробляє навчальні й робочі плани набору зі спеціальності 016 «Спеціальна освіта». Постійно виконує обов'язки куратора студентських груп, надаючи всебічну підтримку та допомогу у вирішенні як студентських, так і життєвих проблем, що виникають у її вихованців. Допомагати іншим – одна із головних характеристик молодого й вмотивованого педагога закладу вищої освіти доцента Т. П. Приходько. Її наукова робота є невід'ємним складником багатогранної професійної діяльності. Ось тому приклад: Т. П. Приходько має понад сорок друкованих праць, серед яких близько п'ятнадцяти статей у фахових вітчизняних та зарубіжних виданнях, понад тридцять тез доповідей на міжнародних, всеукраїнських та регіональних конференціях, співавтор двох монографій.

Творчих професійних задумів у неординарної особистості Тетяни Павлівни Приходько, такої яскравої і колоритної, гармонійної, прекрасної людини, чимало. Переконаний, що вона впорається з ними лише на «відмінно»! Наприкінці хочеться нагадати доленосні слова героїні нашого нарису Тетяни Павлівни Приходько: «Я кожного разу намагаюся бути ближче до університету, тому що він – моє життя!». І це дійсно так!

Чи може хтось мати вигляд, як студентка, бути при цьому красунею, розумницею, щирою, привітною, артистичною людиною, з особливим почуттям гумору? Так! Усе це про Тетяну Павлівну Приходько – кандидата педагогічних наук, доцента, голову профспілкового бюро факультету психології та спеціальної освіти Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

За плідну навчальну, науково-методичну, організаторську роботу, гідне та відповідальне ставлення до виконання функціональних обов'язків, активну участь у громадському житті університету та факультету Тетяна Павлівна Приходько неодноразово відзначалася подяками, почесними грамотами адміністрації Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Основні праці: Приходько Т. П. Формування готовності майбутніх економістів до викладацької діяльності в процесі магістерської підготовки : теоретико-методичний аспект : моногр. – Дніпропетровськ : Біла К. О., 2010. – 202 с.; Приходько Т. П. Формування готовності майбутніх корекційних педагогів до викладацької діяльності / Т. П. Приходько // Удосконалення підготовки корекційного педагога в умовах університетської освіти : моногр. / В. А. Гладуш, З. П. Бондаренко, Н. В. Зимівець та ін. Д. : Акцент ПП, 2015. – С. 284–301; Гладуш В. А. Організація та проведення педагогічної практики студентів : навч. метод. посіб. / В. А. Гладуш, Т. П. Приходько. – Д. : ДНУ, 2015. – 110 с.; Приходько Т. П. Методичні вказівки до курсу «Педагогіка та психологія вищої освіти» [навчально-методичні рекомендації для магістрантів 5 курсу денної і заочної форми навчання ДНУ імені Олеся Гончара] / Т. П. Приходько. – Дніпропетровськ : Біла К. О., 2014. – 40 с.; Приходько Т. П. Організаційно-методичні засади професійної підготовки майбутніх викладачів-економістів у вищих навчальних закладах / Т. П. Приходько // Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». – 2017. – № 24 (1246); Приходько Т. П. До проблеми подолання дизорфографії у дітей із тяжкими порушеннями мовлення / Т. П. Приходько // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Досвід та перспективи розвитку інклюзивної освіти в Україні: регіональний аспект». – Запоріжжя, 2018.

Джерела та література: Відділ кадрів ДНУ. – Особова справа Приходько Т. П.

В. А. Гладуш

ГАРНЮК
Лариса Григорівна

(16.06.1960)

Кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри
педагогіки та спеціальної освіти
(2005 – до сьогодні),
директор НРЦ № 10,
Заслужений вчитель України

Народилася 16 червня 1960 р. в м. Дніпропетровську (нині – м. Дніпро). Із 1967 по 1977 рр. навчалася в СШ № 79 м. Дніпропетровська. У 1977 р. вступила до Дніпропетровського державного університету на філологічний факультет (спеціальність «Російська мова та література»), де навчалась заочно. У віці 17 років (1977 р.) уперше переступила поріг Дніпропетровської спеціальної школи-інтернату для глухих дітей, була прийнята на посаду старшої піонервожатої. Це єдиний запис у трудовій книжці Лариси Григорівни, адже в педагогічній сфері вона понад 40 років. В інтернатному закладі продовжувала працювати на посадах вихователя, вчителя, вчителя-дефектолога.

У 1983 р. закінчила Дніпропетровський державний університет.

Із 1984 по 1987 рр. навчалася в Київському педагогічному інституті ім. О. М. Горького (нині – Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова) (факультет «Дефектологія»).

Із 1994 р. понині працює директором Комунального закладу освіти «Дніпропетровський навчально-реабілітаційний центр № 10» Дніпропетровської обласної ради.

У 2005 р. захистила кандидатську дисертацію зі спеціальності «Корекційна педагогіка» на тему «Застосування програмно-технічного комплексу «Видима мова» у корекційній роботі з глухими дітьми».

Дослідницею на основі вивчення літературних даних, аналізу наявної системи корекційної роботи, зокрема, з розвитку мовлення глухих у спеціальних школах-інтернатах України та результатів спеціально проведеного дослідження встановлено,

що однією з основних причин низької ефективності цієї роботи поряд з недостатньою науковою обґрунтованістю її змісту є, з одного боку, обмежене застосування сучасних технічних засобів, а з іншого – відсутність відповідних технологій такого застосування. Аналіз еволюції технічних засобів корекційного навчання засвідчив, що задоволення вимог, які висувалися в кожен конкретний період часу, регламентувалося рівнем розвитку радіоелектроніки. І лише програмно-технічний комплекс «Видима мова» відповідає практично всім вимогам до технічних засобів подібного типу – візуалізація, наявність відображення основних компонентів акустичної структури мовлення на екрані приладу у вигляді інформативних образів; забезпечення можливості виведення на екрані елементів мовлення завдяки збереженню в пам'яті; надійний зворотний зв'язок у ланцюжку «вчитель-учень», що надає можливість вчасно коригувати наявні відхилення та ін.

У науковій праці Л. М. Гарнюк зазначається, що функціональні можливості програмно-технічного комплексу «Видима мова» за такими параметрами, як можливість індивідуалізації корекційного впливу, акустичні компоненти мовлення, характер додаткових налаштувань, динамічні образи та ін. цілком відповідають концепції системного підходу до корекції порушень вимови у нечуючих та основним завданням і напрямам діяльності вчителя з індивідуальної роботи школи-інтернату для глухих дітей.

Педагогічна доцільність застосування програмно-технічного комплексу «Видима мова» в корекційній роботі визначається особливими освітніми потребами глухих дітей у додатковій наочній мовленнєвій інформації, можливості її порівняння з власною мовленнєвою діяльністю.

Практика засвідчила, що застосування комп'ютерних технологій у корекційній роботі з глухими дітьми суттєво підвищило ефективність обстеження їхньої вимови, формування артикуляційних навичок, автоматизацію поставлених звуків, якість звуко-буквеного та звуко-складового аналізу і синтезу, самоконтроль та ін.

Результати дослідження також показали, що застосування програмно-технічного комплексу «Видима мова» суттєво розширює усталений арсенал засобів діяльності вчителя

з індивідуальної роботи школи-інтернату для глухих, доповнюючи його такими принципово важливими складовими, як забезпечення мотивації дітей до корекційних занять, пришвидчення процесу формування вимовних навичок, підвищення працездатності дитини на заняттях. Окрім того, застосування програмно-технічного комплексу дозволило (в експериментальних групах) усувати порушення вимови глухих дітей, які не вдавалося подолати усталеними методиками.

Відсутність загальних закономірностей, невизначеність організаційних умов застосування сучасних технічних засобів, комп'ютерних програм у процесі корекційної роботи з глухими дітьми в умовах школи-інтернату призводить до безсистемності цього процесу. Тому лише науково обґрунтовані і практично підтверджені організаційно-педагогічні умови використання комп'ютерної техніки і, зокрема, програмно-технічного комплексу «Видима мова», є запорукою ефективного корекційно-розвивального впливу на особистість нечуючої дитини.

На основі вітчизняної концепції системного підходу до корекції психофізичних порушень розвитку автором у процесі дослідження було визначено організаційно-педагогічні умови застосування програмно-технічного комплексу «Видима мова» у спеціальних школах-інтернатах для глухих: організаційно-управлінські – організація середовища, форми організації корекційної роботи, керування навчально-реабілітаційним процесом та ін.; дидактичні – реалізація індивідуального навчання, добір змісту навчально-корекційного матеріалу, організація взаємодії системи «учень-тренажер» та ін.; ергономічні – врахування отоларингологічних і соматичних показників глухої дитини, інтенсивність роботи з програмно-технічним комплексом, організація середовища, захист від перевантаження тощо.

Дотримання цих умов забезпечує як оптимальну організацію використання програмно-технічного комплексу в умовах школи-інтернату, так і ефективний корекційно-розвивальний вплив на глуху дитину.

Результати дослідження Л. М. Гарнюк свідчать про доцільність широкого застосування програмно-технічного комплексу «Видима мова» у вітчизняній сурдопедагогічній практиці, а також у процесі перепідготовки сурдопедагогів, при розробці навчальних курсів для закладів вищої освіти тощо.

Із 2005 р. співпрацює (за сумісництвом) із кафедрою педагогіки та корекційної освіти Дніпропетровського національного університету ім. Олеся Гончара.

У 2009 р. – нагороджена нагрудним знаком «Антон Макаренко». У 2009 р. – присвоєно почесне звання «Заслужений учитель України» (Указ Президента України № 789/2009).

Нагороджена Почесним дипломом за активну науково-методичну діяльність із удосконалення процесу навчання і виховання міжнародної виставки «Сучасні навчальні заклади – 2010» МОН України та Національної академії педагогічних наук України (Наказ МОН України від 19.03.2010).

Щодо закладу, якому Лариса Григорівна присвятила все своє життя – КЗО «Дніпропетровський навчально-реабілітаційний центр № 10» ДОР, де працює з 1968 р. та надає повну середню освіту дітям із вадами слуху. У закладі навчається понад 140 учнів з основним діагнозом «нейросенсорна глухота», також є діти зі складними порушеннями. Це – вихованці з усіх районів Дніпропетровської області. Завдання закладу полягає в забезпеченні соціальної адаптації дитини з порушеннями слуху до середовища, яке чує, на основі принципів випереджальної освіти. У 2009–2010 рр. було виділено кошти з обласного бюджету на реконструкцію. Навчально-реабілітаційний центр оснащений найпотужнішою сурдологічною апаратурою (виробник – Данія), діти 100 % протезовані сучасними слуховими апаратами. Використовується комп'ютерна програма «Видима мова», «Живий звук».

Центр бере участь у розвитку сучасної освіти в Україні. Починаючи з 1999 по 2018 рр., центр нагороджений дипломами учасника виставки «Сучасна освіта» (23 дипломи). Присвоєно почесне звання «Лідер сучасної освіти», бо заклад увійшов до видання «Флагмани освіти» двічі. Нагороджений срібною медаллю на Міжнародній виставці «Сучасні навчальні заклади».

Упродовж 2011–2017 навчальних років до закладів вищої освіти вступили понад 80 % випускників КЗО «Дніпропетровський навчально-реабілітаційний центр № 10» ДОР. Ось так поетично висловлюється Лариса Григорівна про своїх вихованців:

Он не глухой – он сердцем слышит,
И рядом ты готов ему помочь,
Узнать, как лес шумит, как мама дышит,

Как вьюга воет и как дождь стучит.
И тишина сегодня в мире звуков
Не дай бы Бог коснулась бы к тебе,
Так пусть же тот, кто пользуется слухом
Не стал бы глух к твоей беде.

Основні праці: Гарнюк Л. Г. Вплив сучасної звукопідсилюючої апаратури на всебічний розвиток глухої дитини / Л. Г. Гарнюк // Науково-методичний альманах «Нива знань». – Дніпропетровськ : «Промінь», 1999. – С. 31–32; Гарнюк Л. Г. Використання слухомовних приладів / Л. Г. Гарнюк // Дефектологія. – К. – 2001. – № 2. – С. 32; Гарнюк Л. Г. Головне завдання школи-інтернату / Л. Г. Гарнюк // Науково-методичний альманах «Нива знань». – Дніпропетровськ : «Промінь», 2001. – С. 64–65; Гарнюк Л. Г. Сучасні методи корекційно-компенсаторного навчання дітей з розладами слуху / Л. Г. Гарнюк // Дефектологія. – К. – 2002. № 4. – С. 22–23; Гарнюк Л. Г. Використання технічних засобів навчання на уроках із загальноосвітніх предметів у школі глухих / Л. Г. Гарнюк // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами : тези доповідей. – К. : Університет «Україна», 2003. – С. 140–142; Гарнюк Л. Г. Модернізація системи освіти в сучасній спецшколі для глухих дітей / Л. Г. Гарнюк // Науково-методичний альманах «Нива знань». – Дніпропетровськ : «Промінь», 2004. – С. 34–36; Гарнюк Л. Г. Проблема вдосконалення змісту освіти глухих дітей та оцінювання їхніх навчальних досягнень / Л. Г. Гарнюк // Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі : наук.-метод. збірник: Випуск 5. – К. : Науковий світ, 2004. – С. 11–13; Гарнюк Л. Г. Дніпропетровська загальноосвітня спеціальна школа-інтернат для глухих дітей / Л. Г. Гарнюк // Громадсько-діловий журнал «Лідер Придніпров'я». – Дніпропетровськ, 2004. – С. 65–68; Гарнюк Л. Г. Використання технічних засобів у корекційному навчанні глухих / Л.Г. Гарнюк // Дефектологія. – К. – 2005. – № 1. – С. 35–37; Гарнюк Л. Г. Гуманістичні аспекти інтегрованого навчання глухих дітей / Л. Г. Гарнюк // Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі : наук.-метод. збірник: Випуск 6. – К. : Науковий світ, 2005. – С. 266–269.

Джерела та література: Відділ кадрів ДНУ. – Особова справа Гарнюк Л. Г. Гарнюк Л. Г. Застосування програмно-технічного комплексу «Видима мова» в корекційній роботі з глухими дітьми. – Рукопис. Дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук за спеціальністю 13.00.03 – «Корекційна педагогіка». – Інститут спеціальної педагогіки АПН України, Київ, 2005.

В. А. Гладуш, Ю. О. Антибура

ГАРКУША
Інеса Вікторівна

(19.02.1969)

Старший викладач
кафедри педагогіки та психології
(2007–2009)

Науковець у галузі педагогіки та психології, соціальних комунікацій. Народилася 19.02.1969 р. у місті Дніпропетровськ у сім'ї учителів. У 1976 р. пішла у перший клас ВШ № 97 м. Дніпропетровська. У 1986 р. успішно закінчила СШ № 129 м. Дніпропетровська.

Із 1986 по 1991 рр. навчалася у Дніпропетровському хіміко-технологічному інституті імені Ф. Е. Дзержинського (ДХТІ) (нині – Український державний хіміко-технологічний університет) на факультеті технологій високомолекулярних з'єднань. Отримала кваліфікацію інженера-хіміка-технолога.

З 1991 по 1995 рр. працювала в комітеті у справах молоді при виконкомі Самарської ради народних депутатів на посаді завідувача відділу соціально-трудової орієнтації м. Дніпропетровська.

В 1996 р. успішно закінчила Дніпропетровський державний університет за спеціальністю «Практична психологія». Було присвоєно кваліфікацію «Психолог-практик-викладач».

Із 1998 по 1999 рр. працювала в ДДУ на посаді молодшого наукового співробітника навчальної лабораторії соціокультурних досліджень. Незабаром, із 1999 по 2002 рр., навчалася в аспірантурі Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара за спеціальністю «Педагогіка та психологія».

2002–2007 рр. – працювала викладачем кафедри організації управління ЗМІ та реклами факультету ФСЗМК. За сумісництвом працювала на кафедрі педагогіки та психології факультету психології Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара.

У 2007 р. закінчила магістратуру Гуманітарного університету «Запорізький інститут державного та муніципального управління», де отримала ще одну вищу освіту за спеціальністю

«Педагогіка вищої школи» та здобула кваліфікацію магістра з педагогіки вищої школи.

У 2007 повністю перейшла працювати на посаду викладача кафедри педагогіки та психології факультету психології (2007–2009). Із 2009 по 2016 рр. – старший викладач кафедри соціальної психології та психології управління факультету психології.

Працюючи на факультеті психології Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара, викладала лекційні курси та проводила практичні заняття з таких дисциплін: «Психологія», «Основи педагогіки та психології», «Практикум з загальної психології», «Методика викладання психологічної експертизи в різних галузях психології», «Кримінальна психологія», «Спецпрактикум із психології управління». Розробила та впровадила у навчальний процес авторські курси з риторики та психології переговорного процесу. Здійснювала керівництво курсовими і дипломними роботами. Брала участь у підготовці й оновленні науково-методичного забезпечення навчального процесу кафедри: розробила наочні засоби для лекцій, матеріали для практичних занять – вправи, ігри, тести. Брала участь у науково-дослідницькій роботі кафедри. Керувала курсовими та дипломними роботами студентів факультету психології.

Із 2014 по 2016 рр. займала посаду секретаря науково-методичної ради факультету психології. Була постійним секретарем комісії з захисту дипломних робіт та ДЕК.

У 2015 р. захистила дисертацію за темою «Формування риторичної культури майбутніх фахівців з реклами у процесі професійної підготовки» (27.00.01 – «Теорія та історія соціальних комунікацій»: «Професіологічні аспекти підготовки кадрів для сфери соціальних комунікацій»), має ступінь PhD, кандидат наук із соціальних комунікацій.

Гаркуша Інеса Вікторівна займає активну громадську позицію. Із квітня 2014 р. активно долучилася до волонтерської роботи у благодійному фонді «Допомога Дніпра» з надання соціальної і психологічної допомоги внутрішньо переміщеним особам (переселенцям) із тимчасово окупованих територій Донецької, Луганської областей, АР Крим. Із жовтня 2014 р. – волонтер, практичний психолог ГО «ЩИТ–ДНІПРО». Постійно проводить роботу у шпиталях м. Дніпра щодо надання соціальної та психологічної допомоги пораненим бійцям у зоні АТО, переселенцям. Написано

два проекти, проводяться психологічні консультації та тренінги для поранених бійців, ветеранів АТО щодо поліпшення їх психологічного, психічного стану та здоров'я. Є постійним психологом ВПК «Айдар».

Бере участь у конференціях різного рівня – міжнародних, всеукраїнських, регіональних. Має опубліковані матеріали конференцій та наукові статті в наукових збірниках (у тому числі фахових) як в Україні, так і за кордоном. Є автором більше ніж 50 наукових і навчально-методичних праць, 4 навчальних і методичних посібників.

Під час роботи у Дніпровському національному університеті сумлінно виконувала обов'язки куратора академічних груп. Брала активну участь у профорієнтаційній роботі кафедри, факультету, університету.

Нагороджена грамотами і подяками за багаторічну роботу та сумлінне виконання службових обов'язків.

У 2016 р. звільнилася із Дніпровського національного університету у зв'язку із закінченням терміну дії контракту. Нині працює в Університеті імені Альфреда Нобеля на кафедрі психології та соціальної роботи. Підтримує професійні й дружні зв'язки із кафедрою педагогіки та спеціальної освіти, а також з іншими кафедрами та факультетом.

Основні праці: Волкова Н. П. Вступ до спеціальності «Дефектологія» / Н. П. Волкова, І. В. Гаркуша – Д. : Видавництво «ЧП Федорченко», 2009. – 36 с.; Гаркуша І. В. Риторична культура мовлення менеджерів: навч. посіб. / І. В. Гаркуша. – Д. : РВВ ДНУ, 2008. – 88 с.; Гаркуша І. В. Методичні рекомендації до вивчення курсу «Техніка і технологія галузі. Конфліктологія та переговорний процес»: метод. реком. / І. В. Гаркуша. – Д. : РВВ ДНУ, 2007. – 24 с.; Гаркуша І. В. Курс «Риторична культура фахівців з реклами» у професійній підготовці. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / редкол.: Т. І. Сущенко (голов. ред.) та ін. – Запоріжжя, 2013. – Вип. 31(84) С. 536–543; Гаркуша І. В. Szkolenie w formie retorycznych umiejętności przyszłych psychologów / І. В. Гаркуша. Międzynarodowa Konferencja Naukowa «Aktualne pytania i problemy rozwoju nauk społecznych» Kielce, Rzeczpospolita Polska 28–30 czerwca 2016 r., С. 130–132.

Джерела та література: Відділ кадрів ДНУ. – Особова справа Гаркуші І. В. – № 8419.

В. І. Лазаренко

АРЕНДАРУК
Антоніна Олександрівна

(12.11.1984)

Старший викладач кафедри педагогіки та корекційної освіти (2010–2013), логопед

Народилася Антоніна Олександрівна 12 листопада 1984 р. у с. Лиса Гора Первомайського району Миколаївської області. Навчалася у Лисогірській загальноосвітній школі у 1991–2002 рр., яку закінчила на «відмінно». У цьому ж році вступила до Слов'янського державного педагогічного університету на дефектологічний факультет. У 2007 р. отримала диплом магістра з відзнакою та здобула кваліфікацію викладача корекційної педагогіки у вищих навчальних закладах I–IV рівня, логопеда, вчителя спеціальної (корекційної) школи. Після закінчення університету переїхала до м. Кривий Ріг Дніпропетровської області.

Із вересня 2007 по жовтень 2008 рр. Антоніна Олександрівна працювала учителем-логопедом у Комунальному комбінованому дошкільному навчальному закладі № 175 м. Кривий Ріг.

У 2009 р. переїхала до Дніпропетровська, де з лютого по липень 2010 р. працювала учителем початкових класів у Багатопрофільному навчально-реабілітаційному центрі. У цьому ж році у серпні прийнята на посаду старшого викладача кафедри педагогіки та корекційної освіти Дніпропетровського національного університету ім. Олеся Гончара, де працювала до липня 2013 р. Викладала дисципліни «Основи логопедії», «Вступ до спеціальності», «Дефектологія», «Педагогічна деонтологія», «Спецметодика дошкільного виховання», «Педагогіка».

У 2012 р. Антоніна Олександрівна Арендарук вступила в аспірантуру за напрямом підготовки «Корекційна педагогіка» в Інститут корекційної педагогіки та психології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, яку закінчила у 2016 р.

У 2014 р. переїхала до м. Бориспіль, у якому почала працювати спочатку приватно – у домашніх умовах, а потім

з 2016 р. – у приватному багатопрофільному центрі логопедом із дітьми дошкільного віку.

А. О. Арендарук має 10 опублікованих наукових статей.

Основні праці: Арендарук А. О. Актуальність логопедичного супроводу молодших школярів із ТПМ в умовах інклюзивної освіти / А. О. Арендарук. – Суми : ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2013; Арендарук А. О. Формування описового мовлення у дітей з ЗНМ / А. О. Арендарук. – Дн-ськ: Наука і освіта, 2013; Арендарук А. О. До проблеми впровадження інклюзивного навчання в освітній системі України / А. О. Арендарук. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. – Вип. 27. – С. 8–13; Арендарук А. О. Науково-теоретичне обґрунтування та зміст методики психолінгвістичного вивчення стану усного мовлення молодших школярів із ТПМ / А. О. Арендарук. – Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014. – Вип. 26. – С. 5–8; Арендарук А. О. Особливості модернізації системи спеціальної освіти в країнах Західної Європи та США / А. О. Арендарук. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. – Вип. 29. – С. 5–11.

Джерела та література: Відділ кадрів ДНУ. – Особова справа Арендарук А. О.

А. О. Криворотько

АЛЕКСЄЄНКО
Світлана Дмитрівна

(10.09. 1963)

Старший викладач кафедри педагогіки та психології (1993–2009)

Світлана Дмитрівна Алексєєнко народилася 10 вересня 1963 р. в смт Новгородка Кіровоградської області.

Після закінчення Новгородківської середньої школи працювала у колгоспі вагарем. Далі – навчання на підготовчому відділенні та історичному факультеті Дніпропетровського державного університету зі спеціальності «Історія». Педагогічну діяльність розпочала вчителем у середній школі № 67 м. Дніпропетровська

з 1987 по 1993 рр., залишила лише позитивні спогади про перші професійні кроки у цьому закладі, особливо згадує Світлана Дмитрівна про ставлення до неї директора школи Катерини Яківни Лук'янової, яка всіляко намагалася покращити адаптаційний період молодого вчителя в освітньому закладі. Результати були досить позитивними. Школа навчила різним умінням, навичкам, моделям поведінки, які пізніше молодому педагогу дуже знадобилися.

На кафедрі педагогіки Дніпропетровського державного університету С. Д. Алексєєнко почала працювати з 1993 р. асистентом. У 1996 р. вступила до аспірантури Дніпропетровського державного університету на спеціальність «Теорія та історія педагогіки». Після завершення аспірантури продовжувала працювати на кафедрі педагогіки.

Старший викладач С. Д. Алексєєнко читала лекції та проводила практичні заняття на різних факультетах Дніпропетровського державного університету з предметів «Основи психології та педагогіки», «Загальна педагогіка», «Психологія сім'ї», «Вікова психологія», «Вікова та педагогічна психологія».

Брала участь у багатьох наукових конференціях, у тому числі на науково-практичній конференції Дніпропетровського державного університету виступила з доповіддю «Індивідуалізація та диференціація навчання студентів», обговорювала питання покращення вищої освіти на міжнародній науково-практичній конференції «Освіта і наука без кордонів» тощо. Також брала участь у Перших Всеукраїнських педагогічних читаннях «Гуманістична педагогіка XXI століття» та у Других Всеукраїнських читаннях «Філософія освіти і педагогіка особистості XXI століття».

У С. Д. Алексєєнко значна кількість друкованих праць, серед яких чільне місце займає методичний посібник «Бібліографічний покажчик із педагогіки вищої школи», низка статей, присвячених проблемам із галузі філософії освіти, гуманітаризації вищої освіти, енциклопедичності освіти як специфіки університетської педагогіки.

Світлану Дмитрівну цікавить співвідношення підсумкового й поточного контролю як основних складових навчального процесу, дослідження професійних уподобань підлітків та багато інших педагогічних питань. Виховна складова педагогічної діяльності С. Д. Алексєєнко втілена у її постійній роботі куратора.

У 2003 р. закінчила факультет перепідготовки Дніпропетровського державного університету та отримала повну вищу освіту за спеціальністю «Психологія», а у 2007 р. закінчила Гуманітарний університет «Запорізький інститут державного та муніципального управління», отримавши повну вищу освіту за спеціальністю «Педагогіка вищої школи».

У 2009 р. за наказом ректора С. Д. Алексєєнко була переведена з кафедри педагогіки на посаду старшого викладача кафедри медичної психології, психодіагностики та психотерапії, де і працювала до 2016 року. Під час роботи на факультеті психології відзначена подяками адміністрації факультету й ВНЗ за активну участь у роботі із надання допомоги військовослужбовцям у Дніпропетровському обласному військовому шпиталі у 2014 р., коли Світлана Дмитрівна щоденно забезпечувала ефективну роботу студентів-волонтерів саме в медичній установі.

Нині працює психологом міської служби «Сім'я та шлюб», що знаходиться на вулиці Космічній у м. Дніпро, співпрацює зі студентами ДНУ імені Олеся Гончара у площині формування цінностей щодо збереження власного психоемоційного та фізичного стану здоров'я.

Основні праці: Алексєєнко С. Д. Посібник із організації та проведення педагогічної практики : метод. видання / С. Д. Алексєєнко, І. В. Распопов, З. П. Бондаренко. – Д. : РВВ ДНУ, 2008. – 36 с.

Джерела та література: Архів ДНУ. – Ф. 1, оп. 4, спр. 9679, арк. 245.

Н. В. Никоненко

САПОЖНИКОВ
Станіслав Володимирович

(2.09.1970)

Кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки (2005–2009)

Станіслав Володимирович Сапожников народився 2 вересня 1970 р. у родині службовців у м. Дніпропетровську.

Після закінчення у 1985 р. 9-ти класів СШ № 130 вступив на навчання до Дніпропетровського монтажного технікуму, навчання у якому завершив у березні 1989 р. із відзнакою. В серпні 1989 р. вступив на механічний факультет Українського державного хіміко-технологічного університету, який закінчив у червні 1994 р.

Викладацьку діяльність С. В. Сапожников розпочав на посаді вчителя фізики СШ № 140 м. Дніпропетровська у 1993/1994 навчальному році. Із 1995 по 1998 рр. навчався в аспірантурі Дніпропетровського державного університету за спеціальністю «Теорія та історія педагогіки». Із лютого 2005 по вересень 2006 рр. працював на посаді викладача кафедри педагогіки та психології ДНУ ім. Олеся Гончара.

У квітні 2006 р. у спеціалізованій вченій раді Херсонського державного університету захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності «Теорія і методика виховання».

Із вересня по грудень 2006 р. виконував обов'язки ректора приватного вищого навчального закладу «Катеринославський університет». Із грудня 2006 р. був завідувачем кафедри педагогічної психології вищого навчального приватного закладу «Дніпропетровський гуманітарний університет».

Із вересня 2007 по червень 2008 рр. працював старшим викладачем на кафедрі педагогіки і психології ДНУ за строковим трудовим договором на умовах сумісництва на 0,5 ставки. На кафедрі педагогіки та психології С. В. Сапожников читав лекції

з курсів «Педагогіка» та «Психологія», спрямовував свої зусилля на розроблення навчально-методичного забезпечення курсів «Корекційна педагогіка» та «Теорія і спецметодика виховання дітей з особливостями інтелектуального розвитку».

У 2009 р. С. В. Сапожников вступає у докторантуру кафедри педагогіки Республіканського вищого навчального закладу «Кримський гуманітарний університет» (м. Ялта) із відривом від виробництва за спеціальністю «Загальна педагогіка та історія педагогіки».

У доробку С. В. Сапожникова 79 наукових праць, серед яких навчальний посібник «Педагогіка вищої школи України та Болонський процес» та низка праць, присвячена аналізу розвитку вищої педагогічної освіти країн Чорноморського регіону. Значну увагу приділяє науковець екологічному вихованню майбутніх фахівців. Досліджує Станіслав Володимирович і питання, пов'язані з проблемами самостійної пізнавальної діяльності як студентів, так і майбутніх педагогів, публікує методичні рекомендації до семінарських занять, виконання самостійних та курсових робіт.

Останній раз С. В. Сапожников працював на кафедрі педагогіки доцентом з 01.09.2009 по 31.12.2009 за строковим трудовим договором на 0,5 ставки.

У 2014 р. у житті С. В. Сапожникова сталася знаменна подія: у спеціалізованій вченій раді Республіканського вищого навчального закладу «Кримський гуманітарний університет» (м. Ялта) він захистив дисертацію на здобуття вченого ступеня доктора педагогічних наук на тему «Тенденції розвитку вищої педагогічної освіти в країнах Чорноморського регіону» за спеціальністю 13.00.04 – «Теорія і методика професійної освіти».

Із 2014 р. працює професором на кафедрі педагогіки та психології Дніпровського університету імені Альфреда Нобеля.

Основні праці: Сапожников С. В. Психолого-педагогічні умови екологічного виховання майбутніх будівельників / С. В. Сапожников / Зб. наук. праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України: К. : Міленіум. – Т. 7. – № 5. – С. 199–206; Сапожников С. В. Самостійна пізнавальна діяльність у підготовці майбутніх учителів у Російській Федерації / С. В. Сапожников // Гуманітарний журнал. – Д. : Національний гірничий університет, 2007. – Т. 35. – № 3–4. – С. 235–236; Сапожников С. В. Історичний аналіз становлення та розвитку системи

вищої освіти у Грецькій Республіці: основні напрями та перспективи / С. В. Сапожников // Молодь і ринок: Дрогобицький державний педагогічний університет, 2009. – № 1. – С. 73–77; Основні етапи розвитку вищої педагогічної освіти в Україні // Педагогіка вищої та середньої школи: Кривий Ріг, КДПУ. – 2009. – № 25. – С. 24–29; Сапожников С. В. Вища педагогічна освіта у Турецькій Республіці: актуальні проблеми сьогодення / С. В. Сапожников // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – Т. 2. – № 3. – С. 39–46.

Джерела та література: Архів ДНУ. – Ф. 1, оп. 13А, спр. 1601, арк. 60.

Н. В. Никоненко

СИТНИК
Іван Миколайович

(14.11.1973)

Викладач кафедри педагогіки та психології (2000–2002)

Народився 14 листопада 1973 р. в смт Перещепине Новомосковського району Дніпропетровської області.

Із 1981 по 1989 рр. навчався у Перещепинській середній школі № 1 Дніпропетровської області. Із 1989 по 1991 рр. навчався у Новопокровській середній школі, де отримав загальну середню освіту.

Із 14.06.1991 по 02.1995 рр. працював вихователем у Малокирщинській школі-інтернаті. Із 02.1995 по 15.08.1995 р. – керівник гуртка у районному будинку школяра смт Перещепине. Із 08.1995 по 01.06.1996 рр. – учитель праці Новомосковської школи-інтернату.

У 1997 р. отримав диплом про вищу освіту, закінчивши психолого-педагогічний факультет Кіровоградського соціально-педагогічного інституту «Педагогічна академія», присвоєно кваліфікацію вчителя початкових класів та практичного психолога.

Із 01.06.1995 по 27.03.1998 рр. – психолог у Новомосковському міському центрі соціальних служб для молоді. У 1998 р.

призначено на посаду провідного спеціаліста психолога у Дніпропетровському обласному центрі соціальних служб для молоді, де працював до 1999 р.

Із 01.09.1999 по 06.09.2000 рр. працював психологом у середній школі № 67. Із 2000 до 2002 рр. – викладач на кафедрі педагогіки та психології ДНУ.

Із жовтня 2002 р. і понині – керівник проекту Psychologies Service. Проект пропонує широкий спектр психологічних послуг, які можуть допомогти дітям, підліткам та їхнім сім'ям у вирішенні проблем, що ускладнюють емоційний або фізичний розвиток особистості.

Має за дружину Олену Миколаївну Ситник. Виховують сина і трьох доньок. Про роботу на кафедрі педагогіки та психології згадує із вдячністю.

Джерела та література: Архів ДНУ. – Ф. 1, оп. 13А, спр. 1065.

Н. В. Зимівець

ШЕВЧЕНКО
Алевтина Дмитрівна

(28.02.1961)

Старший викладач
кафедри педагогіки та психології
(1989–2006)

Народилася Шевченко (Коршунова) Алевтина Дмитрівна 28 лютого 1961 р. у смт Білицьке Добропільського району Донецької області. Після закінчення середньої школи № 59 м. Кривого Рогу Дніпропетровської області у 1978 р. Алевтина Дмитрівна працює старшою піонервожатою Андріївської восьмирічної школи Широківського району, що на Дніпропетровщині. У 1980 р. вступає до Київського державного університету імені Тараса Шевченка на історичний факультет (спеціальність – «Історик-археолог, викладач історії та суспільствознавства»), який успішно закінчує у 1985 р.

Після закінчення навчання Алевтина Дмитрівна за розподілом потрапляє до Дніпропетровської загальноосвітньої школи № 94, де рік працює викладачем історії.

У 1986 р. отримує запрошення на роботу до Ленінського районного комітету комсомолу на посаду секретаря-завідувача відділу учнівської молоді.

На цій посаді Алевтина Дмитрівна пропрацювала до 1988 р. Колеги характеризували її як активну людину, що бере участь у громадському житті комсомольської організації району. У роботі вона компетентна, самокритична, доброзичлива, тактовна.

У 1989 р. прийнята на посаду асистента кафедри педагогіки Дніпропетровського державного університету. Невдовзі стає членом профбюро факультету, починає читати лекції на факультеті природничих професій при комітеті комсомолу ДНУ.

У 2000 р. Алевтина Дмитрівна обійняла посаду старшого викладача кафедри педагогіки та психології, а у 2002 р. отримала другу вищу освіту на цьому ж факультеті за спеціальністю «Психолог-практик». Працювала над кандидатською дисертацією.

Проводила заняття з таких дисциплін: «Історія педагогіки», «Соціальна педагогіка», «Спецпрактикум із психології», «Практикум із соціальної психології», «Методика виховної роботи» та інші.

Звільнена з посади за власним бажанням 6 листопада 2006 р. Наразі проводить приватну психотерапевтичну практику і працює психологом телевізійних проектів у м. Києві.

Основні праці: Шевченко А. Американські агрокомуни на Україні 1920–1930 рр. / Збірник матеріалів першої міжнародної конференції. – Вид-во «Наука і освіта», 1998. – Том 19. – С. 34–35; Шевченко А. Моделювання педагогічних ситуацій як засіб актуалізації рефлексії майбутніх педагогів / А. Шевченко // Зб. «Всеукраїнська науково-теоретична конференція «Україна у XXI столітті», 2000; Шевченко А. Социально-политическая нравственность. Дезориентация ребенка в условиях кризиса социальной системы / А. Шевченко // Зб. матеріалів регіональної науково-практичної конференції «Діти у скруті. Альтернативи вирішення проблеми», Д. : 1998. – С. 10–12.

Джерела та література: Архів ДНУ. – Ф. 1, оп. 13А, спр. 1343.

Н. В. Зимівець

КУПРАС
Віра Василівна

(25.06.1972)

Кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти (2005 – до сьогодні), заступник директора НРЦ № 12

Фахівець у галузі тифлопедагогіки, кандидат педагогічних наук (2008 р.), доцент (2016 р.). Заступник директора з навчальної роботи комунального закладу освіти «Навчально-реабілітаційний центр № 12» Дніпропетровської обласної ради, Голова Дніпропетровського осередку Всеукраїнської організації «Асоціація тифлопедагогів України», «Відмінник освіти України».

Народилася 25 червня 1972 р. у м. Дніпропетровську.

Із 1979 по 1986 рр. навчалася у середній школі № 68 м. Дніпропетровська, у 1987 р. закінчила з відзнакою середню школу № 134 обласного центру. Незабутніми та доленосними є в пам'яті слова учнів-першокласників на Святі останнього дзвоника: «А Вера Денисова станет учителем! Ты учись поскорей, а мы – подрастем и своих детишек к тебе учиться приведем!!!».

Із самого дитинства Віра Василівна мріяла стати вчителькою, як мама, Денисова Ольга Іванівна, та працювати у «маминій школі», з незрячими діточками.

Із 1987 по 1991 рр. навчалася у Дніпропетровському педагогічному училищі на шкільному відділенні. Уже на останньому IV курсі виявила бажання працювати вчителем початкових класів у школі з дітьми із вадами зору. Зіткнувшись ближче з проблемами таких дітей у навчанні, Віра Василівна постійно знаходилась у пошуках методик, нестандартних форм проведення уроків, позакласних заходів. А ще серед учнів була дитина, яка отримала травму очей і стала тотально незрячою. Тому і необхідною стала освіта тифлопедагога. Разом з дітьми усім класом вивчали шрифт Брайля, писали грифелем, готували роздатковий матеріал.

Із 1996 по 2002 рр. навчалася заочно в Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова на дефектологічному факультеті за спеціальністю «Тифлопедагогіка».

Доленосною і вирішальною була зустріч із деканом дефектологічного факультету Іваном Пантелійовичем Колесником, завідувачем кафедри тифлопедагогіки Євгенією Павлівною Синьовою, викладачем Світланою Володимирівною Федоренко та директором навчально-реабілітаційного центру «Левеня» Вірою Миколаївною Ремажевською, які вплинули на формування наукових поглядів Віри Василівни та творче ставлення до своєї педагогічної діяльності.

Протягом усіх років навчання в університеті Віра Василівна цікавилася проблемними питаннями навчання та виховання незрячих дітей, нестандартними на той час формами надання освітніх та реабілітаційних послуг таким дітям та сім'ям, у яких народилися такі діти. З її ініціативи та підтримки департаменту освіти та науки Дніпропетровської області в 2004 р. на базі спецшколи-інтернату для слабозорих дітей було створено відділення реабілітації та адаптації для незрячих дітей. Перші кроки було розпочато з групи із трьох дітей: Марина П., Марія Ф., Іванко Б., а згодом, через рік група збільшилася до 12 дітей різного віку від народження до 18 років. Бо це було і залишається єдине в Дніпропетровському регіоні відділення, в якому незрячі діти можуть отримати освітні та реабілітаційні послуги. Зараз Віра Василівна пишається своїми випускниками, а особливо – Мариною Піддубною (параолімпійська чемпіонка з плавання, Бразилія, 2016 р.), Дмитром Танасійчуком (співак, поет і композитор), Андрієм Цвєтковим (громадський діяч, волонтер).

Перші наукові розробки пов'язані з вивченням проблем пізнавальної діяльності незрячих дітей раннього віку, тому що до відділення реабілітації та адаптації стали дедалі більше звертатися на консультацію сім'ї, у яких народилося незряче немовля.

Із 2004 по 2008 рр. без відриву від роботи у спецшколі-інтернаті для слабозорих дітей навчалася в заочній аспірантурі кафедри тифлопедагогіки Національного університету імені М. П. Драгоманова. У 2008 р. успішно захистила дисертацію на тему «Педагогічне керівництво роботою з дитячою книгою учнів початкових класів зі зниженим зором».

Головна увага в роботі звертається на таку важливу проблему початкової ланки школи, як формування в учнів інтересу до читання, міцних навичок усвідомленого читання, елементарного літературного та естетичного розвитку, вдосконалення підготовки учнів до самостійного вибору і читання книг. На відміну від масової школи, діти зі зниженим зором із вагомих причин не можуть так широко залучатися до літератури, як діти з нормальним зором, оскільки у них спостерігаються швидка зорова та психічна стомлюваність, нервове збудження тощо. Крім того, слабозорість інколи ускладнюється супутніми порушеннями (слуху, мовлення, рухових функцій, відхилення в розумовому розвитку тощо). Такі фактори заважають цим дітям самостійно працювати з книжкою, як це роблять учні з нормальним зором.

Мета дослідження полягала в розробці та апробуванні моделі комплексного педагогічного керівництва роботою з книгою молодших школярів зі зниженим зором шляхом удосконалення корекційно спрямованого педагогічного керівництва роботою з книгою на основі врахування особливостей розвитку навичок читання у дітей цієї категорії. Для реалізації поставленої мети окреслено наступні завдання: 1. Проаналізувати й узагальнити зміст та організацію дитячого читання на основі аналізу загальної та спеціальної психолого-педагогічної, науково-методичної та навчальної літератури. 2. Вивчити основні передумови розвитку самостійної читацької діяльності в учнів молодшого шкільного віку. 3. Дослідити рівень розвитку читацької самостійності в учнів зі зниженим зором початкових класів як показника якості педагогічного керівництва роботою з книгою. 4. Обґрунтувати, розробити та експериментально апробувати зміст і модель педагогічного керівництва самостійною читацькою діяльністю учнів зі зниженим зором.

У дослідженні брали участь учні шкіл для дітей зі зниженим зором трьох регіонів України: східного (обласний комунальний заклад освіти «Спеціальна школа-інтернат для слабозорих дітей» м. Дніпропетровська), центрального (Боярська спеціальна загальноосвітня школа-інтернат I–II ступенів для слабозорих дітей Київської області), західного (Підгірцевська школа-інтернат для слабозорих дітей Львівської області). Експериментом було охоплено 167 учнів початкових класів зі зниженим зором. Для з'ясування специфіки сформованості вміння працювати з книгою до

дослідження було залучено 90 учнів з нормальним зором, які навчалися в середніх загальноосвітніх школах м. Києва (СШ № 206) і м. Дніпропетровська (СШ №1).

Надійність та вірогідність результатів дослідження забезпечена теоретичним обґрунтуванням проблеми та вихідних теоретичних положень, використання комплексу методів наукового дослідження, адекватних його меті, об'єктові, предмету і завданням, а також дослідно-експериментальною роботою, репрезентативністю і кореляційною обробкою експериментальних даних, їх кількісним та якісним аналізом.

Дисертація за обраною темою є першим в Україні дослідженням проблеми педагогічного керівництва роботою з книгою молодшими школярами зі зниженим зором. У результаті дослідження вперше: – обґрунтовано модель педагогічного керівництва роботою з книгою учнів зі зниженим зором; – обґрунтовано засади комплексного підходу всіх учасників навчально-виховного процесу до педагогічного керівництва самостійним дитячим читанням; – охарактеризовано рівні сформованості читацької самостійності учнів 1–4-х класів зі зниженим зором. Конкретизовано й уточнено: читацькі інтереси молодших школярів зі зниженим зором; корекційну роботу під час організації роботи з книгою на кожному з її етапів.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що його положення та висновки можуть бути використані у процесі вдосконалення змісту хрестоматій з позакласного читання, тематичного планування рекомендованої учням зі зниженим зором літератури; забезпечать комплексний підхід до педагогічного керівництва роботою з книгою. Матеріали дослідження можуть бути використані в розробці розділу «Позакласне читання» фахового курсу «Спеціальна методика навчання мови у школах для дітей із порушеним зором» для студентів, що навчаються за напрямом «Корекційна освіта. Тифлопедагогіка».

Результати дисертаційного дослідження впроваджено в роботу обласного комунального закладу освіти «Спеціальна школа-інтернат для слабозорих дітей» м. Дніпропетровська.

У 2015 р. Віра Василівна брала участь у творчій групі Міністерства освіти і науки України з розроблення корекційно-розвиткового та методичного забезпечення спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для сліпих дітей та дітей зі зниженим зором.

Неодноразово виступала опонентом на захистах кандидатських дисертацій у спеціалізованій вченій раді Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, здійснювала керівництво практикою студентів на базі комунального закладу освіти «Навчально-реабілітаційний центр № 12» Дніпропетровської обласної ради. Разом зі студентами-спеціальними педагогами взяла участь у І та ІІ Всеукраїнських студентських конференціях (2016, 2017 рр.).

Віра Василівна Куправс – активний учасник міжнародних і всеукраїнських наукових семінарів, конференцій різних рівнів, науково-практичних семінарів. Її доповіді, виступи вирізняються змістовністю, інноваційними підходами до сьогоденних проблем навчання та виховання дітей з вадами зору, практичною спрямованістю.

Але коло інтересів Віри Василівни не завершується на вивченні освітніх проблем незрячих дітей. Вона виявила свій талант ще і в східних танцях, є учасником колективу беллі-данс «Аміра» м. Дніпро. Злет своєї тендітної душі та жіночої краси проявляє у таких гарних ритмах Сходу. В колекції Віри Василівни є 16 медалей за перемоги в конкурсах танцю.

Ця сонячна та відкрита жінка живе за принципом «Рукой обнаженной солнце достать и подарить его Людям».

Основні праці: Куправс В. В. Модель педагогічного керівництва роботою з книгою учнів початкових класів зі зниженим зором / В. В. Куправс. – Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008. – № 10. – С. 103–108; Куправс В. В. Вивчення сформованості самостійної читацької діяльності учнів початкових класів зі зниженим зором у результаті спеціально організованого навчання / В. В. Куправс. – Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19, 2009 – № 11. – С. 62–65; Куправс В. В. Психолого-педагогічні й методичні умови підвищення ефективності уроків позакласного читання в школах для дітей зі зниженим зором / В. В. Куправс // Зб. наук. праць Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича, 2014. – № 688. – С. 94–103.

Джерела та література: Відділ кадрів ДНУ. – Особова справа Куправс В. В.; Куправс Віра Василівна. Педагогічне керівництво роботою з книгою учнів початкових класів зі зниженим зором : Дис. канд. пед. наук: 13.00.03–2008.

В. А. Гладуш

РЕЙДА
Кароліна Віталіївна

(21.05.1964)

Кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки
та спеціальної освіти (2009–2015),
директор НРЦ «ШАНС»,
Заслужений працівник освіти України

Кароліна Віталіївна народилася 21 травня 1964 р. у м. Дніпродзержинськ (нині – м. Кам'янське). Закінчила Дніпропетровський державний університет у 1986 р. (історичний факультет), Київський державний педагогічний інститут ім. М. П. Драгоманова у 1999 р. (дефектологічний факультет), аспірантуру Інституту спеціальної педагогіки АПН України у 2004 р.

Кароліна Віталіївна Рейда розпочала педагогічну діяльність у 1984 р. вихователем дошкільного закладу № 269 м. Дніпропетровська. Із 1993 р. працювала в спеціальних загальноосвітніх закладах учителем історії, заступником директора з виховної роботи. У 1998 р. призначена на посаду директора навчально-реабілітаційного Центру для дітей із вадами у фізичному та розумовому розвитку м. Дніпропетровська. За період роботи показала себе талановитим і умілим організатором педагогічного колективу. Під її керівництвом створено висококваліфікований педагогічний колектив дефектологів та вихователів, створена міцна навчально-матеріальна база. У 2004 р. призначена директором комунального закладу освіти «Обласна спеціальна загальноосвітня школа-інтернат № 2 з поглибленим професійно-трудовим навчанням». У 2012 р. заклад перейменовано на КЗО «Навчально-реабілітаційний центр «ШАНС» Дніпропетровської обласної ради».

За ініціативи К. В. Рейди у 2009 р. на базі закладу було відкрито філію кафедри педагогіки та спеціальної освіти Дніпропетровського державного університету ім. Олеся Гончара. Більше 1500 студентів університету пройшли теоретичну та практичну підготовку на базі закладу. К. В. Рейда має високий професійний рівень, досконало володіє формами і методами педагогічної

діяльності, різноманітними прийомами моделювання нестандартних уроків. Пильну увагу директора завжди привертала проблема профільного навчання учнів з особливими потребами, їхня подальша адаптація в суспільстві.

У 2004 р. К. В. Рейда успішно закінчила аспірантуру Інституту спеціальної педагогіки АПН України та захистила кандидатську дисертацію з теми «Виховання готовності учнів спеціальної школи до праці в системі професійно-трудового навчання».

Дисертація присвячена актуальній проблемі – вихованню в учнів допоміжної школи готовності до майбутньої трудової діяльності. Даються авторське визначення поняття «готовність», її складові, критерії та рівні сформованості в різних умовах навчання учнів (констатувальний та формувальний експеримент). Теоретично обґрунтовано та експериментально доведено, що готовність учнів до майбутньої праці зумовлюється як особливостями психічного розвитку, так і організацією їхнього професійно-трудового навчання. Розширення дидактичних функцій праці (навчальних, виховних, розвивальних), інтеграція позакласної та позашкільної роботи трудової спрямованості в систему професійно-трудового навчання, наближення навчальної праці до умов реального виробничого процесу, включення у трудовий процес учнів ділових, ігрових, проблемних і виробничих ситуацій забезпечує більш високий рівень сформованості їхньої професійної й особистісної готовності до майбутньої праці.

Професійно-трудове навчання в допоміжній школі дослідницею розглядається як самостійний предмет, завданням якого є засвоєння загальнотрудових знань, умінь і навичок за одним з видів праці, виховання позитивного ставлення до праці, формування особистісних якостей майбутнього працівника як важливий засіб корекції властивих розумово відсталим учням недоліків пізнавальної діяльності та емоційно-вольової сфери. Це покладає на вчителя праці велику відповідальність за організацію трудової діяльності учнів, зміст, форми і методи виховання готовності до майбутньої праці.

Важлими є матеріали констатувального експерименту, які показали, що розумово відсталі учні за період навчання в школі засвоюють визначені програмою техніко-технологічні відомості, оволодівають робочими навичками, інтелектуальними вміннями. Проте більшість із них мають низький та середній рівень

готовності до праці (однотипність рухів, уповільненість темпу, слабкість реакцій, порушення структури навички, інертність рухів, невпевненість у собі, низький рівень виконання інтелектуального компоненту тощо). Значні труднощі в учнів виникають в орієнтуванні у завданні, плануванні послідовності операцій та при оцінці результату праці. Недостатній розвиток професійних та особистісних компонентів готовності до праці зумовлює потребу проводити спеціальну корекційно-виховну роботу, спрямовану на подолання зазначених недоліків, їхню профілактику.

Дослідниця наголошує, що навчання, виховання і корекція порушень розвитку учнів допоміжної школи – взаємозалежні і взаємозмінні сторони професійно-трудового навчання. Вони не розв'язуються ізольовано одна від одної. Розвиваючи під контролем учителя вміння і навички з того чи того технологічного процесу, ми цим самим сприяємо розвитку пізнавальної діяльності, формуємо інтерес, мотиви праці, впевненість у власних можливостях, виховуємо особистісні емоційно-вольові якості.

Також результати експерименту показали, що робота з виховання в учнів готовності до праці потребує істотного вдосконалення як щодо формування професійних компонентів (загальнотрудові уміння і навички), так і щодо виховання особистісних компонентів готовності, а також зумовлює пошук педагогічних засобів інтеграції позакласної (позашкільної) суспільно корисної продуктивної праці у професійно-трудове навчання, об'єднання цих процесів у єдину педагогічну систему. Саме професійно-трудове навчання як навчальний предмет створює сприятливі умови для формування загальнотрудових умінь і навичок у конкретних практичних формах (заняттях у майстерні). У процесі занять учні набувають індивідуальний досвід праці. Залучення їх до позакласної гурткової, суспільно корисної продуктивної діяльності сприяє закріпленню і розширенню технологічних знань, практичних умінь і навичок, перенесенню їх у колективні форми праці, збагаченню соціального і трудового досвіду. А це, у свою чергу, стимулює розвиток активності, самостійності, дисциплінованості, мотивованості праці, формує відповідальне ставлення до трудового процесу, створює простір для розвитку індивідуальних здібностей, що й виступає в ролі формувального і коригувального засобів.

Автор дослідження підкреслює таке: ефективним засобом формування в учнів допоміжної школи готовності до праці

є наближення останньої до реальних умов практичної діяльності, перетворення її з ситуації навчальної у виробничо-прикладну. Важлива передумова для цього – включення в систему професійно-трудового навчання ділових, ігрових, проблемних, виробничих ситуацій, за допомогою яких моделюється реальна трудова діяльність дорослих. Трудова діяльність у такому разі виконує важливу дидактичну функцію: учні беруть участь у прийнятті управлінських рішень, їх виконанні; встановлюють ділові взаємостосунки і взаємозв'язки з партнерами; створюється і підтримується оптимальна психологічна атмосфера; виникають і розв'язуються ситуації групової субординації; виробляється особистісне ставлення до функцій «керівник – підлеглий». Учні невимушено вступають у взаємну залежність і відповідальність на рівні предметно-виконавської, комунікативно-управлінської, соціально-поведінкової ситуацій.

Результати експериментального навчання показали, що доцільно організований процес професійно-трудового навчання, позакласна гурткова, суспільно корисна продуктивна праця забезпечують не тільки якісне засвоєння програмних знань, а й формування особистісних компонентів трудової діяльності. За додержання певних педагогічних умов і здійснення корекційного впливу на психічний розвиток учнів відбуваються помітні зрушення в пізнавальній, емоційно-вольовій сфері. Впевненість, орієнтованість, самостійність у праці досягають дедалі вищого рівня розвитку, а трудова діяльність учнів набуває усвідомленого, цілеспрямованого характеру.

Як показали результати експериментального навчання, активність, самостійність, орієнтованість, дисциплінованість учнів стають стабільними в тих випадках, коли оволодіння технологічними знаннями, операційними прийомами, уміннями і навичками відбувається усвідомлено, на доступному дітям рівні, за додержання послідовності і наступності у цій роботі. Враховуючи особливості психічного розвитку учнів, треба дотримуватися поетапного переходу від елементарних трудових дій до складніших, від уповільненого темпу праці до більш прискореного виконання завдань, від орієнтації в завданні, виконанні контролю за однією ознакою до здійснення цих функцій при виконанні складнішої технологічної операції. На кожному етапі професійно-трудового навчання учень повинен оволодіти тим мінімумом

знань, практичних умінь і навичок, який необхідний для переходу до наступного етапу професійної підготовки. Прискорювати формування темпу й ритму трудового процесу, передчасно переходити до виконання операцій і прийомів праці за допомогою механічної обробки матеріалів, що має місце в окремих допоміжних школах, нераціонально, а то й шкідливо для майбутньої трудової діяльності учня.

У подальшому К. В. Рейда є авторкою наукових статей та методичних посібників, а саме: «Методика дослідження дидактичних основ підготовки учнів допоміжної школи до самостійної праці». – Дефектологія, 2002. – № 2; «Вивчення досвіду роботи допоміжної школи з виховання готовності учнів до самостійної праці». – Дефектологія, 2002. – № 3; «Готовність учнів допоміжної школи до самостійної праці». – Дефектологія, 2003. – № 2; «Виховання готовності учнів допоміжної школи до самостійної праці засобами виробничого навчання». – Дефектологія, 2003. – № 1; «Готовність учнів допоміжної школи до праці як педагогічна проблема» / Зб. наук. праць, випуск 3. – 2008; «Індивідуальний підхід у процесі трудового навчання розумово відсталих учнів». – Дефектологія, 2007. – № 2; «Особливості формування трудової компетентності розумово відсталих учнів»: навч. посіб. – 2010; «Соціалізація осіб з інтелектуальними порушеннями в умовах навчально-реабілітаційного центру» (2015); «Навчальний посібник з соціально-побутового орієнтування» (2015) – серія навчальних посібників для 5–9 класів; «Освітньо-інтеграційні можливості розумово відсталих учнів: проблеми та перспективи» // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. – Серія 19. – 2016. – № 32; «Методичні рекомендації з природознавства для 5–9 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку» : навч. посіб. (2016); «Соціально-побутове орієнтування. Робочий зошит для 1 класу»: навч. посіб. (2017); «Методичні рекомендації з трудового навчання для учнів 1–4 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку» (2017); «Навчально-реабілітаційний центр як інститут соціалізації» // Особлива дитина: навчання і виховання (2017); «Формування ключових та предметних компетентностей на уроках читання методом ігрової діяльності у дітей з інтелектуальними порушеннями (з досвіду роботи)» – у журналі «Логопедія» (2017); «Соціально-побутове орієнтування.

Робочий зошит для 2 класу»: навч. посіб. (2018); «Соціальна і життєва практика дітей з інтелектуальними порушеннями в умовах навчально-реабілітаційних центрів» (2018).

Кароліна Віталіївна Рейда – директор закладу, енергійний керівник, яка постійно знаходиться у пошуку інноваційних форм та методів організації освітнього процесу у закладі, який для неї та членів її родини став другою домівкою. Вона вміло будує лінію управління закладом і колективом, активізує педагогів до творчості, до їхнього постійного самовдосконалення та навчання. В закладі завжди комфортно і затишно в прямому і переносному значенні.

Завдяки старанням директора створено сучасну навчально-практичну базу із соціально-побутового орієнтування, навчально-трудовий майданчик з малярно-штукатурної справи.

Як керівник сучасного спеціального освітнього закладу, вона під час роботи на кафедрі педагогіки та спеціальної освіти дуже уважно приглядається до студентів – майбутніх фахівців спеціальної галузі й найкращим робить пропозицію працевлаштування. Певно, так і мають робити сучасні керівники освітніх закладів!

К. В. Рейда представляла освітян Дніпропетровського регіону на ІІ Всеукраїнському з'їзді працівників освіти України. Це почесно й гідно, бо вона є активною учасницею та вмілим організатором багатьох науково-практичних заходів різного рівня, досвідченим керівником і сучасним педагогом.

У 2013 р. за особливі досягнення на освітянській ниві, за участь у розробці і впровадженні нових освітніх державних стандартів, творче використання новітніх педагогічних технологій, якісне оновлення змісту вищої освіти, зміцнення і розвиток її матеріально-технічної бази заклад під керівництвом К. В. Рейди був нагороджений Почесною відзнакою та золотою медаллю Київського Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова.

У 2013 році НРЦ «ШАНС» отримав статус експериментального навчального закладу всеукраїнського рівня за наказом МОН України № 1875 від 31.12.2013 р.

За ініціативи К. В. Рейди у 2015 році учні закладу взяли участь у ІІ Відкритих Міжнародних іграх Спеціальної олімпіади (м. Львів).

У житті директора НРЦ «ШАНС» Кароліни Віталіївни Рейди сталася визначна подія – у 2016 р. на базі закладу проведено

І З'їзд корекційних педагогів України «Актуальні питання соціалізації дітей з особливими освітніми потребами», в якому взяла участь Марина Анатоліївна Порошенко.

За заслуги на освітянській ниві Кароліна Віталіївна Рейда нагороджена відзнаками: «Відмінник освіти України» (1996), Почесною грамотою Міністерства освіти і науки України (1998), Почесною грамотою Кабінету Міністрів України (2002), нагрудним знаком «А. С. Макаренко» (2007), нагрудним знаком «За розвиток регіону» (2008), Пам'ятною медаллю «За заслуги перед містом» (2012), а також Указом Президента України їй присвоєне звання «Заслужений працівник освіти України» (2016).

Кароліна Віталіївна відпрацьовує дане їй все життя, не лякаючись ані роботи, ані відповідальності, знаючи, що обрала один із найскладніших життєвих шляхів – освітянський. Бути педагогом – значить не мати права на поразку.

Її життєве і професійне кредо: «Вчитись, щоб уміти; вчитись, щоб діяти; вчитись, щоб жити разом; вчитись, щоб бути!»

Основні праці: Рейда К. В. Особливості формування трудової компетентності розумово відсталих учнів : навч. посіб. / К. В. Рейда, В. І. Бондар. – К. : МП Леся, 2010. – 168 с.; Рейда К. В. Соціалізація осіб з інтелектуальними порушеннями в умовах навчально-реабілітаційного центру (з досвіду роботи) / К. В. Рейда, С. М. Чистоколяна, К. С. Тороп та ін. – Дніпропетровськ : «Інновація», 2015. – 100 с.; Рейда К. В. Методичні рекомендації з природознавства для 5–9 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку / Ж. С. Калюкова, К. В. Рейда. – Дніпро : ФОП Обдимко О. С., 2016. – 44 с.; Рейда К. В. Методичні рекомендації з трудового навчання для учнів 1–4 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку / Рейда К. В., Дмитрієва Л. В., Стасюк О. В. та ін. – Дніпро : ФОП Обдимко О. С., 2017. – 63 с.

Джерела та література: Відділ кадрів ДНУ. – Особова справа Рейди К. В. Рейда Кароліна Віталіївна. Виховання готовності учнів допоміжної школи до праці в системі професійно-трудового навчання: дисертація канд. пед. наук: 13.00.03 / Інститут спеціальної педагогіки АПН України. – К., 2003. Рейда Кароліна Віталіївна – Дніпропетровський навчально-реабілітаційний центр «Шанс». – Режим доступу : http://shans.dp.ua/Home/WorkerDetails/1.

В. А. Гладуш

АНТИБУРА
Юлія Олександрівна

(24.12.1988)

Старший викладач кафедри педагогіки та спеціальної освіти (2011 – до сьогодні), учитель-дефектолог вищої категорії НРЦ № 10

Народилась 24 грудня 1988 р. в м. Дніпропетровськ (нині – м. Дніпро). У 2006 р. закінчила зі срібною медаллю СЗШ № 78 у м. Дніпропетровську. Після закінчення школи вступила до Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара за спеціальністю «Дефектологія», закінчила у 2011 р., одержавши диплом із відзнакою. У 2010–2011 рр. здобула другу вищу освіту в Запорізькому національному університеті за спеціальністю «Педагогіка вищої школи», одержавши диплом із відзнакою.

Під час навчання у 2010 р. почала працювати у Дніпропетровській школі-інтернаті для глухих дітей (нині – КЗО «ДНРЦ № 10» ДОР) на посаді вчителя індивідуальної роботи.

Після закінчення Дніпропетровського національного університету та Запорізького національного університету розпочала працювати за сумісництвом на кафедрі педагогіки та спеціальної освіти на посаді старшого викладача з 2011 р. й до сьогодні.

У 2012 р. Юлія Олександрівна була переведена на посаду вчителя-дефектолога кабінету слухо-зоро-вібраційного сприймання Комунального закладу освіти «Дніпропетровський навчально-реабілітаційний центр № 10» Дніпропетровської обласної ради, де і працює понині. У цьому ж році взяла участь у спільному проекті з німецькими лікарями щодо протезування дітей із порушеннями слуху слуховими апаратами за підтримки Фонду Братів Кличків.

У 2013 р. Ю. О. Антибура закінчила курси «Особливості реабілітації дітей із КІ». У 2013 р. вступила до аспірантури Інституту спеціальної педагогіки (м. Київ) за спеціальністю 13.00.03 – «Спеціальна освіта». Пізніше у 2014 р. була переведена до аспірантури Дніпропетровського національного університету ім. Олеся

Гончара на заочну форму навчання за спеціальністю 13.00.01 – «Загальна педагогіка та історія педагогіки», закінчила її у 2017 р. Продовжує працювати над темою кандидатської дисертації «Особливості індивідуального навчання дітей зі складними порушеннями психофізичного розвитку».

У 2014 р. закінчила курси з підвищення кваліфікації при Інституті спеціальної педагогіки НАПН України за програмою «Інноваційні лінгвопедагогічні та особистісно-орієнтовані технології навчання дітей з порушеннями слуху».

Із 2017 р. Ю. О. Антибура – член Української асоціації корекційних педагогів.

Два роки поспіль (2016–2018 рр.) Ю. О. Антибура співпрацює з Програмою гуманітарної допомоги (директор – Джон Сімс) щодо протезування дітей слуховими апаратами у м. Дніпрі.

У 2017 р. на базі лабораторії клінічної аудіології та вестибулогії ДУ «Інституту отоларингології імені проф. О. С. Коломійченка НАМН України» Ю. О. Антибура закінчила курси з аудіології та слухопротезування.

Основні праці: Антибура Ю. О. Роль сім'ї у вихованні та соціалізації дитини з порушеннями слуху / Ю. О. Антибура // Імідж сучасного педагога / редкол.: Н. І. Білик (голов. ред.) та ін. – Полтава, 2014. – № 4 (143). – С. 57–60; Антибура Ю. О. Індивідуальне навчання дітей зі складними порушеннями психофізичного розвитку як психолого-педагогічна проблема / Ю. О. Антибура // Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля: Серія «Педагогіка і психологія». – № 2 (10). – 2015. – С. 60–66; Антибура Ю. О. Нормативно-правове забезпечення організації індивідуального навчання дітей із комплексними порушеннями розвитку / Ю. О. Антибура // Актуальні питання корекційної освіти. Педагогічні науки: зб. наук. праць / за ред. В. М. Синьова, О. В. Гаврилова. – Вип. VII. – Кам.-Под., 2016. – С. 18–29; Антибура Ю. О. Білінгвальний підхід до навчання дітей з порушенням слуху: навч.-метод. посіб. / Ю. О. Антибура, Л. Г. Гарнюк, Т. В. Поліщук та ін. – Дніпропетровськ, 2016. – 70 с.

Джерела та література: Відділ кадрів ДНУ. – Особова справа Антибури Ю. О.

Т. П. Приходько

ХОМЕНКО
Світлана Олександрівна

(16.08.1987)

Старший викладач
кафедри педагогіки
та спеціальної освіти
(2014 – до сьогодні)

Народилася 16 серпня 1987 р. в смт Перещепине Новомосковського району Дніпропетровської області. З 1994 р. навчалася в Перещепинській загальноосвітній школі № 2. Після закінчення школи у 2004 р. навчалася у Полтавському державному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка за спеціальністю «Дефектологія. Логопедія. Психологія», який закінчила у 2008 р. й отримала базову вищу освіту за напрямом підготовки «Педагогічна освіта» та здобула кваліфікацію бакалавра педагогічної освіти, логопеда. Протягом навчання працювала педагогом-організатором у літньому таборі «Ковпаківець», де показала себе як старанний та відповідальний працівник.

У 2009 р. закінчила Полтавський державний педагогічний університет імені В. Г. Короленка й отримала повну вищу освіту за спеціальністю «Дефектологія. Логопедія» та здобула кваліфікацію логопеда, практичного психолога (спеціаліст).

Надалі навчалася у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова (2009–2010 рр.) й отримала повну вищу освіту за спеціальністю «Дефектологія» та здобула кваліфікацію викладача корекційної педагогіки та спеціальної психології (магістр).

У 2010–2015 рр. навчалася в аспірантурі кафедри логопедії Інституту корекційної педагогіки та психології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Наразі працює над кандидатською дисертацією на тему «Корекція мовленнєвого розвитку дітей раннього віку в умовах реабілітаційного центру». Науковий керівник – Почесний академік, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри логопедії, заступник

декана з наукової роботи та міжнародних зв'язків доктор педагогічних наук Марія Купріянівна Шеремет.

Із вересня 2009 р. працювала у Дніпропетровському обласному методичному психолого-медико-педагогічному центрі на посаді вчителя-логопеда. Має загальний стаж педагогічної роботи 9 років.

Із вересня 2014 р. працювала викладачем за сумісництвом (0,25 ст.) кафедри педагогіки та корекційної освіти ДНУ імені Олеся Гончара. Проводила практичні заняття з дисциплін: «Педагогіка», «Логопедичний практикум», «Спецпрактикум з спеціальної педагогіки».

У 2016 р. Світлана Олександрівна Хоменко обрана за конкурсом на посаду старшого викладача кафедри педагогіки та корекційної освіти ДНУ ім. Олеся Гончара. Читала лекції та проводила практичні заняття з курсу «Корекційно-реабілітаційні служби», «Спецпрактикум з логопедії», «Логопедія з практикумом». Розробила і читала курс «Логоритміка», «Мовленнєві та сенсорні системи та їх порушення», «Організація роботи логопеда». У викладанні предмету широко використовувала наочні, медійні та демонстраційні засоби. Керувала курсовими й науково-дослідницькими роботами студентів факультету психології.

С. О. Хоменко активно займається науково-дослідницькою роботою в межах наукової теми кафедри педагогіки та спеціальної освіти. Неодноразово виступала з результатами наукових досліджень та брала участь у роботі з'їздів, конференцій, семінарів (2013 р. – участь у VIII Міжнародній науково-практичній конференції «Корекційна освіта: історія, сучасність та перспективи розвитку» на базі Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (публікація); 2014 р. – участь в онлайн вебінар-семінарі з питань мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку (пряме включення із залу засідань колегії МОН); участь у II Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми логопедії», Київ (на базі Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова) – (виступ з доповіддю на секційному засіданні, сертифікат участі); 2015 р. – участь у IX Міжнародній науково-практичній конференції «Корекційна освіта: історія, сучасність та перспективи розвитку» на базі Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (публікація, сертифікат участі); 2016 р. – участь у I-му

з'їзді корекційних педагогів України «Актуальні питання соціалізації дітей з особливими освітніми потребами» (сертифікат учасника); 2017 р. – участь у спеціалізованому тренінгу з інклюзивної освіті з індивідуальної і командної роботи для працівників психолого-медико-педагогічних консультацій, організованого Благодійним фондом Порошенка (сертифікат учасника).

Із 2015 р. С. О. Хоменко – член Української асоціації корекційних педагогів. Професійна діяльність характеризується продуктивним рівнем виконання та високою творчою активністю. Удосконалює систему власної дидактичної, методичної діяльності, працює над авторськими методичними розробками, бере активну участь в інноваційній та науково-дослідній роботі, цікавиться науковими дослідженнями. С. О. Хоменко має 9 опублікованих наукових статей.

Із 2017 р. знаходиться у відпустці по догляду за дитиною.

Основні праці: Хоменко С. О. Порівняльна характеристика розвитку мовлення у дітей раннього віку в нормі та з порушеннями / С. О. Хоменко // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. – Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. – № 23. – С. 258–261; Хоменко С. О. Проблема мовленнєвого розвитку дітей раннього віку в педагогічних системах минулого : зб. наук. праць / С. О. Хоменко. // Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції, Кам'янець-Подільський нац. ун-т імені Івана Огієнка, 2011. – С. 375–384; Хоменко С. О. Розвиток комунікативних здібностей дітей раннього віку / Зб. наук. праць / С. О. Хоменко // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. – № 24. – С. 262–266; Хоменко С. О. Основні вимоги до підбору наочно-дидактичного матеріалу при логопедичній роботі з дітьми раннього віку / С. О. Хоменко // Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. – Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. – № 29. – С. 130–136; Хоменко С. О. Аспекти взаємодії логопеда з батьками дітей раннього віку в процесі корекційної роботи в умовах реабілітаційного центру / С. О. Хоменко // Логопедія. – 2015. – № 6. – С. 89–94; Хоменко С. О. Організація психолого-педагогічної допомоги дітям раннього віку з порушеннями психофізичного розвитку: сучасні форми / С. О. Хоменко, І. В. Хмелєвська // Актуальні питання корекційної освіти: зб. наук. праць. – Вип. 6. – У 2 т. / за ред. В. М. Синьова, О. В. Гаврилова. – Кам'янець-Подільський : ПП Медобори-2006, 2015. – Т. 2. – С. 244–256;

Хоменко С. О. Огляд діагностичних методик щодо з'ясування стану розвитку дітей раннього віку / С. О. Хоменко // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. – Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. – Вип. 32. – Ч. 2 / Нац. пед. університет ім. М. П. Драгоманова. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2016. – С. 213–218.

Джерела та література: Відділ кадрів ДНУ. – Особова справа Хоменко С. О.

А. О. Криворотько

ЧЕРНЕГА (ОСИПЯН) Ася Олександрівна

(17.10.1980)

Старший викладач кафедри педагогіки та спеціальної освіти (2012 – до сьогодні), вчитель-логопед БНРРМЦКР та ІН

Народилась Ася Олександрівна 17 жовтня 1980 р. у місті Дзержинськ (нині – м. Торецьк) Донецької області. У 2010 р. закінчила Слов'янський державний педагогічний університет (нині – ДВНЗ Донбаський державний педагогічний університет) і отримала кваліфікацію олігофренопедагога, викладача корекційної педагогіки, логопеда.

Ще зі студентських років Асю Олександрівну вирізняло з-поміж інших студентів невгамовне бажання працювати з дітьми із особливими потребами, бути для них не лише вчителем, але й помічником, наставником, сучасним тьютором. Студентка Ася Осипян (дівоче прізвище) розуміла, що для цього їй потрібні не лише теоретичні знання, а й практичні навички та вміння працювати з дітьми з розумовою відсталістю.

Декан дефектологічного факультету Слов'янського державного педагогічного університету доцент В. В. Дичко й завідувач кафедри корекційної педагогіки та спеціальної психології доцент В. О. Липа про магістра Асю Олександрівну Осипян (Чернегу)

завжди відгукуються позитивно, цінують її здібності та професійне налаштування.

Із 2010 р. А. О. Чернега успішно працює логопедом у КЗО «Багатопрофільний навчально-реабілітаційний ресурсно-методичний центр корекційної роботи та інклюзивного навчання» Дніпропетровської обласної ради.

За сумісництвом із 2012 р. розпочала працювати старшим викладачем кафедри педагогіки та спеціальної освіти Дніпровського національного університету ім. Олеся Гончара й працює до сьогодні. Студенти завжди раді зустрічі із старшим викладачем кафедри педагогіки та спеціальної освіти Асею Олександрівною Чернегою, бо у неї на заняттях завжди цікаво, пізнавально.

Коло наукових інтересів Асі Олександрівни складає зміст формування освітніх компетентностей розумово відсталих школярів, професійна майстерність сучасного логопеда, інноваційні технології у діяльності дефектолога. Темою її науково-дослідної роботи є: «Діагностика та корекція порушення писемного мовлення учнів молодших/старших класів та виявлення недоліків письма у студентів середніх та вищих навчальних закладів».

Молодого педагога Асю Олександрівну Чернегу вирізняють такі особистісні та професійні якості, як-от: толерантність, відповідальність і сумлінне ставлення до виконання своїх обов'язків, доброта, емпатійність, тактовність і принциповість. Має родину, виховує донечку.

Основні праці: Осипян А. О. Конкретизація напрямів формування освітніх компетентностей розумово відсталих школярів / А. О. Осипян // Пошуки і знахідки: зб. наук. праць: Вип. 1. – Слов'янськ : СДПУ, 2010. – С. 27–31; Осипян А. А. Создание образа будущей профессии у студентов-дефектологов с учетом коррекционных учебных учреждений / А. А. Осипян // Теоретичне і методичне забезпечення навчання та виховання осіб з особливими освітніми потребами: зб. наук. праць: Вип. 1. – Слов'янськ : СДПУ, 2011. – С. 169–173. Осипян А. О. Релігія і школа / А. О. Осипян. – Д. : КЗО «БНРРМЦКР та ІН» ДОР, 2013.

Джерела та література: Відділ кадрів ДНУ. – Особова справа Чернеги (Осипян) А. О.

А. О. Сорокіна

БАРАНЕЦЬ
Яна Юріївна

(11.06.1988)

Викладач, старший викладач кафедри педагогіки та корекційної освіти (2014–2016)

Яна Юріївна Баранець (дівоче прізвище – Чигрина) народилася 11 червня 1988 р. у місті Дніпропетровськ (нині – м. Дніпро). У 2005 р. вступила до Дніпропетровського національного університету ім. Олеся Гончара на факультет психології, який закінчила у 2009 р. за спеціальністю «Дефектологія» та здобула рівень бакалавра. У 2011 р. закінчила Київський педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова та здобула рівень магістра спеціальної освіти.

Із грудня 2008 р. працювала на посаді практичного психолога в КЗО «Багатопрофільний навчально-реабілітаційний центр» ДОР, звідки звільнилася у 2010 р. У грудні 2010 р. була прийнята на посаду вчителя-логопеда в спеціалізовану школу-садочок «Ягідка» в м. Києві, звідки звільнилася за власним бажанням у 2011 р.

Із травня 2012 р. призначена на посаду методиста навчально-методичної лабораторії інклюзивної освіти Дніпропетровського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, а з січня 2018 р. Яна Юріївна переведена на посаду старшого викладача кафедри загальної, спеціальної педагогіки, реабілітації та інклюзивної освіти КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти» ДОР».

У 2017 р. була зарахована до аспірантури Інституту спеціальної педагогіки НАПН України за спеціальністю «Спеціальна освіта». Напрям наукового дослідження – розвиток інклюзивної освіти у Дніпропетровському регіоні та формування професійної компетентності педагога інклюзивного закладу.

На кафедру педагогіки та спеціальної освіти ДНУ імені Олеся Гончара Яна Юріївна прийшла у 2014 р. на посаду викладача, а з вересня 2015 р. переведена на посаду старшого викладача. За час роботи в університеті виявляла інтерес до корекційної педагогіки, спеціальної психології, а саме – до особливостей

підготовки вчителів початкової школи до роботи з дітьми з особливими освітніми в потребами в інклюзивних закладах.

Завжди вирізнялася активністю, толерантністю і творчістю. Заняття, які проводила Яна Юріївна Баранець, були наповнені практичним змістом, застосуванням нових методичних розробок та інноваційних технологій. Студенти не пропускали семінарські заняття молодого викладача. Цінували її досвід, вмотивований підхід до професійної діяльності, бажання ділитися напрацьованим.

Постійно стимулювала наукову діяльність. У майбутньому планує захистити кандидатську дисертацію, розробити та реалізувати проект «Інноваційні методології впровадження інклюзивної освіти» у Дніпропетровському регіоні.

У 2016 р. Яна Юріївна написала заяву про звільнення з посади старшого викладача кафедри педагогіки та корекційної освіти ДНУ за власним бажанням.

Колектив науково-педагогічних працівників кафедри пишається тим, що стає вже доброю традицією поповнення кафедри молодими кадрами з числа наших випускників. Очікуємо Яну Юріївну Баранець у новому її статусі після захищення дисертації.

Основні праці: Баранець Я. Ю. До питання формування професійної компетентності педагога інклюзивного закладу / Я. Ю. Баранець // Вісник. Серія «Педагогіка і психологія». – 1 (9), 2015. – С. 7; Баранець Я. Ю. Упровадження інклюзивної освіти в Дніпропетровській області: реалізація мети та завдань / Я. Ю. Баранець // Всероссийская науч.-практ. конференция, 19–20 мая 2014 г.; Баранець Я. Ю. Визначальні аспекти діяльності асистента вчителя в інклюзивному навчальному закладі / Я. Ю. Баранець // Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови / Зб. наук. праць. Випуск 13, 2017; Баранець Я. Ю. Основні засади діяльності асистента в інклюзивному закладі / Я. Ю. Баранець // Педагогіка і психологія: напрями та тенденції розвитку в Україні та світі. – Південна фундація педагогіки, 2018; Баранець Я. Ю. Індивідуальний навчальний план як основа оцінювання навчальних досягнень в інклюзивному класі: навч.-метод. видання / Я. Ю. Баранець. – КЗО «Дніпропетровський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти». – Кафедра корекційної педагогіки, 2016.

Джерела та література: Відділ кадрів ДНУ. – Особова справа Баранець Я. Ю.

З. П. Бондаренко

ІСАЧЕНКО
Вікторія Олексіївна

(19.09.1955)

Старший викладач кафедри педагогіки та спеціальної освіти (2016 – до сьогодні), логопед

Народилася 19 вересня 1955 р. в смт Лихівка П'ятихатського району Дніпропетровської області в сім'ї вчителів. Дитинство пройшло в с. Мишурин Ріг Верхньодніпровського району, де в 1973 році закінчила із золотою медаллю середню школу. В цьому ж році вступила на дефектологічний факультет Слов'янського державного педагогічного інституту. В 1977 році, отримавши диплом з відзнакою за спеціальністю «Олігофренопедагогіка і логопедія», була направлена на роботу в допоміжну школу № 3 м. Дніпропетровська вчителем російської мови та літератури. У 1978 р. розпочався республіканський екперимент з диференційованого навчання учнів допоміжної школи, в якому Вікторія Олексіївна взяла безпосередню участь. Вона навчала 21 дитину з помірною розумовою відсталістю з першого до четвертого класу включно.

Трудова діяльність у системі закладів охорони здоров'я має відлік з квітня 1981 р., коли в м. Дніпропетровську був відкритий перший в Україні психоневрологічний санаторій для дітей з тяжкими розладами мови. Організація роботи логопедичної служби в санаторії була доручена Вікторії Олексіївні, й поставлене завдання вона успішно виконала. Ефективність роботи з надання допомоги дітям з мовленнєвою патологією була настільки високою, що логопедичний санаторій № 4 став широко відомий за межами нашої республіки. За час існування логопедичного санаторію подарували радість вільного спілкування більш ніж 10 тис. дітей та підлітків. Невдовзі В. О. Ісаченко була затверджена головним позаштатним логопедом Управління охорони здоров'я Дніпропетровського міськвиконкому. Вона була одним із організаторів міської логопедичної служби

в закладах охорони здоров'я. Нині служба має широку мережу логопедичних кабінетів у ЛПЗ міста. Спеціалісти логопедичної служби надають висококваліфіковану амбулаторну і стаціонарну допомогу дітям, підліткам і дорослим з порушеннями мовлення.

Із 1996 р. Вікторія Олексіївна плідно працює в неврологічному відділенні для дітей старшого віку Дніпропетровської дитячої міської лікарні № 5, надає консультативну та корекційну допомогу дітям і підліткам з тяжкими порушеннями мовлення в структурі неврологічних захворювань. Постійно підвищує свій кваліфікаційний рівень шляхом навчання на курсах підвищення кваліфікації в Україні та за її межами. Здійснює велику методичну роботу як головний логопед департаменту охорони здоров'я населення Дніпровської міської ради і керівник методоб'єднання логопедів закладів охорони здоров'я. Бере активну участь у роботі всеукраїнських та міжнародних конференцій з питань діагностики та корекції мовлення, її праці друкуються в наукових збірниках; вона постійно проводить майстер-класи на курсах підвищення кваліфікації логопедів при ДОІППО, розробила ряд методичних посібників.

У ДНУ ім. Олеся Гончара В. О. Ісаченко працює з 2016 р. Викладала дисципліни «Логопсихологія», «Фізична реабілітація та артикуляційна гімнастика». Нині викладає дисципліну «Логопедія з практикумом».

Неодноразово нагороджена Почесними грамотами заступника міського голови, начальника департаменту охорони здоров'я Дніпровської міської ради, Почесними грамотами голови Дніпропетровської обласної ради, має Подяки ректора Дніпропетровського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. В 2010 році нагороджена Почесною грамотою Міністерства охорони здоров'я України (наказ № 204-КИ від 21.05.2010 р.).

Виступала на телебаченні та в пресі з пропагандою логопедичних занять серед населення: 1) Пряма лінія з читачами «Днепра вечернего» 21.10.2011 р. За матеріалами прямої лінії стаття Анни Долгаєвої «Для правильной речи ребенку нужна мотивация», «Днепр вечерний» № 166 от 4.11.2011 р.; 2) «Затримка мовленнєвого розвитку» в програмі «Наше місто» на каналі ІРТ

СДС 28.12.2011 р.; 3) Прямий ефір за темою «Гіперактивна дитина» в програмі «Відкритий файл» на 51 каналі «Державний» 16.03.2012 р.; 4) «Порушення мовлення у дітей» у програмі «Азбука здоров'я» на 51 каналі «Державний» 14.12.2012 р.

В. О. Ісаченко активно займається просвітницькою роботою та неодноразово виступала на міжнародних конференціях: «Корекція мовленнєвих порушень в умовах санаторію для дітей з тяжкими розладами мови» – VII Міжнародний українсько-баварський симпозіум «Медико-соціальна реабілітація дітей з обмеженими можливостями здоров'я», м. Дніпропетровськ, травень 2005; «Комплексний підхід до лікування тяжкої мовленнєвої патології в умовах спеціалізованого санаторію» – І Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми корекційної педагогіки та психології», м. Луганськ, квітень 2008; «Організація лікувально-профілактичної допомоги особам з патологією мовлення в ЛПЗ м. Дніпропетровська» – І Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми корекційної педагогіки та психології», м. Луганськ, квітень 2008; «Інноваційні технології в організації логопедичної допомоги дітям в ЛПЗ м. Дніпропетровська» – ІІ Міжнародна науково-практична конференція «Новітні медично-психолого-педагогічні технології діагностики, попередження та усунення мовленнєвих розладів», м. Полтава, жовтень 2009; «ДОПМПЦ як одна із сучасних моделей регіонального супроводу дітей з особливими потребами» – науково-практична конференція «Медично-психолого-педагогічний супровід дітей з особливими потребами», м. Луганськ, листопад 2009; «Сучасна модель служби раннього втручання в умовах ДОПМПЦ» – ІІ Міжнародна науково-практична конференція «Психолого-медично-педагогічний супровід соціалізації осіб з особливими освітніми потребами в сучасних умовах розвитку суспільства» – м. Луганськ, жовтень 2011; «Участь спеціалістів ЛПЗ м. Дніпропетровська в ранньому виявленні та організації абілітаційної допомоги дітям з особливими освітніми потребами» – Міжнародний форум з раннього втручання під егідою ЮНЕСКО та Інституту раннього втручання, м. Харків, жовтень 2012.

Нині Вікторія Олексіївна – спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії та вчитель-методист. Вважає пріоритетними напрямами у своїй роботі – запуск мовлення у безмовленнєвих дітей та

використання методів фізичної реабілітації в корекційній роботі з дітьми з тяжкими порушеннями мовлення.

В. О. Ісаченко має 4 методичних посібники, 4 наукових статті та фільм.

Основні праці: Ісаченко В. О. Корекція мовленнєвих порушень в умовах санаторію для дітей з тяжкими розладами мови. Соціальна педіатрія. – Вип. III / В. О. Ісаченко // Збірник наукових праць. – К. : Інтермед, 2005; Исаченко В. А. Комплексный подход к лечению тяжелой речевой патологии в условиях специализированного санатория / Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка / В. А. Исаченко // Збірник наукових праць. – Луганськ, 2008 – № 12 (151); Исаченко В. А. Логоритмика как составная комплексной реабилитации детей с тяжелой патологией речи в условиях логопедического санатория / В. А. Исаченко, О. Н. Карлова, Е. Б. Чуприна // «Імідж сучасного педагога» (науково-практичний освітньо-популярний часопис), № 9/2009; Васильковська С. ДОПМПЦ як одна із сучасних моделей регіональної служби супроводу дітей з особливими потребами / С. Васильковська, Л. Головань В. Ісаченко // Освіта на Луганщині. – № 2(33) / 2010; Артикуляционная гимнастика: метод. пособие / составитель В. А. Исаченко. – Днепропетровск, 2007; Дифференцированный логопедический массаж: метод. пособие / составитель В. А. Исаченко. – Днепропетровск, 2010; Развивающие игры и упражнения для занятий с детьми раннего возраста: практ. пособие / сост.: В. А. Исаченко, Е. Б. Чуприна. – Днепропетровск, 2013; Зондовый логопедический массаж: метод. пособие / сост. В. А. Исаченко. – Днепропетровск, 2016; Радість вільного спілкування. Фільм-презентація про роботу психоневрологічного санаторію для дітей з тяжкими розладами мови / Автор сценарію та режисер В. О. Ісаченко. – Дніпропетровськ, 2005.

Джерела та література: Відділ кадрів ДНУ. – Особова справа Ісаченко В. О.

А. О. Криворотько

СОРОКІНА (ЩЕГЛОВА)
Анна Олегівна

(16.07.1994)

Старший викладач
кафедри педагогіки
та спеціальної освіти
(2017 – до сьогодні),
учитель-дефектолог НРЦ № 10

Народилася 16 липня 1994 р. у м. Лозова Харківської області. Навчалася у Лозівській гімназії, після її закінчення (2011) вступила на навчання до Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара на факультет психології, на кафедру педагогіки та спеціальної освіти. Студенткою Анна Щеглова була дуже активною у громадському житті факультету психології, зокрема, у волонтерській діяльності. Вона була старостою в академічній групі ДК-11-1, де куратором була доцент кафедри педагогіки та корекційної освіти Олена Ігорівна Переворська. Через волонтерство Анна Олегівна пізнавала непростий світ професійної діяльності з дітьми з особливими освітніми потребами. Взяла участь у факультетському заході – конкурсі краси «Міс ФП-14», де виборола приз глядацьких симпатій за шляхетність, шарм та красу.

Після закінчення третього курсу навчання на факультеті психології у Анни з'явилася думка про самостійну професійну діяльність. Відтоді й розпочала працювати у «Дніпропетровському навчально-реабілітаційному центрі № 10» (директор Л. Г. Гарнюк) на посаді вихователя.

Справжнім випробуванням для неї було написання кваліфікаційної випускової роботи на здобуття ступеня вищої освіти «магістр спеціальної освіти». Тему магістерської роботи А. О. Щеглова обрала таку: «Формування самооцінки у глухих учнів початкової школи».

Дослідниця визначила, що на сучасному етапі розвитку спеціальної освіти першочерговим завданням стає розвиток особистості особливої дитини, питання її адаптації та соціалізації. Молодший шкільний вік – особливий період у житті дитини. Із приходом дитини до школи відбувається перебудова всієї

системи відносин дитини до дійсності. Дитина зберігає багато дитячих якостей – легковажність, безпосередність, погляд на дорослого «знизу вгору». Але в цей період у дитини з'являється інша логіка мислення. Навчання для неї – значуща діяльність. У школі вона здобуває не лише знання і вміння, але й певний соціальний статус. Питання про ефективну адаптацію глухої дитини в соціумі, про створення оптимальних умов для її розвитку, навчання і виховання, і зокрема, про формування у неї адекватної самооцінки, постає досить гостро. Первинні порушення в розвитку (глухота) призводять до «випадання дитини з соціального простору, порушення зв'язку з культурою як джерелом розвитку вищих психічних функцій, специфічно людських здібностей. Через таке «випадання» з традиційного засвоєння суспільного досвіду в дитини виникають вторинні відхилення в розвитку, соціальна некомпетентність. Кількість глухих дітей дуже велика, і, на жаль, спостерігається тенденція до деякого її збільшення.

На думку автора праці, серед особистісних утворень, що обумовлюють поведінкові та індивідуально психологічні особливості глухої дитини початкової школи, її взаємини з оточенням ключове значення належить самооцінці. Формуючись у процесі всієї життєдіяльності особистості, самооцінка, у свою чергу, виконує важливу функцію в її розвитку, виступає регулятором різних видів діяльності та поведінки дитини. Від самооцінки дитини залежить характер спілкування, стосунки з іншими людьми, успішність її діяльності, подальший розвиток як особистості. Однак, незважаючи на значну кількість досліджень самооцінки, сучасна спеціальна психологія швидше свідчить про складність будови і детермінації цього утворення, ніж про достатність накопичених знань. Саме тому проблема формування самооцінки є однією з центральних проблем становлення особистості молодшого школяра, який має слухові порушення.

Дослідниця зробила припущення, що із застосуванням цільової, системної, послідовної корекційно-розвивальної роботи, яка б забезпечувала врахування особливостей психофізичного розвитку цієї категорії молодших школярів, можливо досягти успіхів у розвитку емоційно-особистісних характеристик, а саме сформувати самооцінку у глухих учнів початкової школи.

Обрана мета та висунута гіпотеза обумовили такі завдання дослідження: 1. Розглянути самооцінку як психічну систему, її

структуру, місце, роль і функції в структурі особистості та визначити умови формування самооцінки у глухих учнів початкової школи. 2. Здійснити теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури та визначити психолого-педагогічні особливості розвитку глухих учнів початкової школи. 3. Висвітлити напрями навчально-виховної діяльності як основи формування самооцінки глухого учня. 4. Визначити методи роботи та методики дослідження, які забезпечують формування самооцінки у глухих учнів початкової школи. Розробити та реалізувати корекційно-розвивальну програму «Пізнай себе сам» для підвищення рівня самооцінки у глухих учнів початкової школи. 5. Провести емпіричне дослідження та проаналізувати динаміку формування самооцінки після проведених занять з глухими учнями початкової школи. Зробити висновки.

Емпіричною базою дослідження виступив Комунальний заклад освіти «Дніпропетровський навчально-реабілітаційний центр № 10» Дніпропетровської обласної ради (КЗО «ДНРЦ № 10» ДОР) (м. Дніпро, вул. Філософська, 29), де упродовж 2-х років Анна працювала спочатку вихователем, пізніше – вчителем початкових класів. Дослідження проводилось з вересня по грудень 2016 року. Експериментальна вибірка становила 32 учня 1-А і 1-Б класів. Задля досягнення поставленої мети вибірка була поділена на дві групи: експериментальна група (ЕГ) – 16 учнів, контрольна група (КГ) – 16 учнів.

Наукова новизна роботи полягала в розширені та конкретизації знань про особливості розвитку глухих учнів молодшого шкільного віку.

Цінним було те, що автором дослідження сформовано практичні рекомендації вчителям та батькам щодо роботи з розвитку самооцінки у глухих учнів; проаналізовано особливості корекційно-розвивальної роботи щодо формування самооцінки у таких дітей; випробувано та доведено ефективність застосування авторської програми «Пізнай себе сам» в умовах навчально-реабілітаційного центру.

Теоретичне значення роботи полягало в аналізі психолого-педагогічної літератури з проблеми формування самооцінки у глухих дітей молодшого шкільного віку. Практичне значення дослідження полягає в тому, що правильно підібрані та впроваджені в корекційно-розвивальній програмі «Пізнай себе сам»

методи та засоби роботи дають можливість суттєво підвищити ефективність корекційного впливу на формування самооцінки у глухих учнів початкових класів, контролювати та спрямовувати процес уходження в навчально-виховну діяльність, допомагати формуванню учня як суб'єкта навчальної діяльності. Дані дослідження успішно були використані у практичній діяльності спеціальних педагогів, психологів, вихователів навчально-реабілітаційного центру № 12 м. Дніпра.

В лютому 2017 р., завершивши навчання, А. О. Щеглова успішно захистила кваліфікаційну роботу та отримала диплом магістра з відзнакою, здобувши професійну кваліфікацію «Викладач вищого навчального закладу, вчитель-дефектолог, вчитель-логопед».

Саме в цей період вона починає працювати в Дніпропетровському національному університеті імені Олеся Гончара на посаді викладача. Проводить семінарські та практичні заняття з дисциплін «Логопедичний практикум», «Педагогіка», «Логопедія». Дніпропетровський навчально-реабілітаційний центр не покидає, залишається працювати, але вже на посаді вчителя початкових класів та вчителя англійської мови.

На сучасному етапі наукові інтереси Анни Олегівни пов'язані з дослідженням особливостей логопедії в освітньому процесі дітей з особливими освітніми потребами. Бувши студенткою, вона неодноразово брала участь у міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, має публікації.

Основні праці: Щеглова А. О., Коробов Є. Т. Деякі прийоми подолання труднощів розуміння в учнів із затримкою психічного розвитку / А. О. Щеглова, Є. Т. Коробов // Materials of the XII International scientific and practical conference «Science without borders» – 2016. Volume 8. Pedagogical sciences. Sheffield. Science and education LTD – 80 c.; Щеглова А. О. Актуалізація опорних знань – найважливіша умова розуміння навчальної інформації / Є. Т. Коробов, А. О. Щеглова // Materialy XII mezinarodni vedecko – prakticka conference «Dny vedy – 2016» / – Dil 9. Pedagogika: Praha. Publishing House «Education and Science» s.r.o – 96 s.

Джерела та література: Відділ кадрів ДНУ. – Особова справа Сорокіної А. О.

В. А. Гладуш, Ю. О. Антибура

КРИВОРОТЬКО
Анастасія Олександрівна

(03.02.1995)

Асистент кафедри
педагогіки та спеціальної освіти
(2017 – до сьогодні)

Народилася 3 лютого 1995 р. у м. Дніпропетровськ (нині – м. Дніпро). Схильність до педагогічної професії почала спостерігатися ще з дошкільних років. Уже тоді юна Анастасія збирала навколо себе дітей і розповідала їм правила поведінки та особливості спілкування.

У 2001–2012 рр. здобувала освіту в навчально-виховному комплексі № 66, у якому завдяки класному керівнику отримала знання з методів організації та згуртування колективу. У 2012 р. вступила до Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара на спеціальність «Корекційна освіта» за контрактною формою навчання, а у 2014 р. на 2 курсі за відмінне навчання та активну громадську діяльність була переведена на бюджетну форму навчання. Протягом 4-х років навчання виконувала громадське доручення – старости академічної групи ДК-12-1.

У період навчання брала активну участь у волонтерських та благодійних заходах на факультеті. Зокрема, у Дні української молоді, де готувала страви для продажу, гроші з цього заходу пішли на благодійну діяльність дітям з особливими освітніми потребами. Відвідувала вихованців дитячого будинку № 1 «Планета добра», у якому проводила різні дозвільні заходи та допомагала висаджувати квіти. Їздила до координаційного центру з роботи з переселенцями «Допомога Дніпра», у якому була волонтером, видаючи товари першої необхідності, а також працювала з дітьми, які були свідками дій в АТО, поки їх батьки займалися оформленням документів; брала участь у культурно-масових заходах, які були організовані факультетом психології: День першокурсника у 2012 та 2013 рр., конкурс «Міс факультету психології»

у 2012 р., а також у змаганнях з аеробіки у 2012–2013 та 2015 рр., на яких у складі спортивної команди отримувала перші місця.

У позанавчальний час працювала рік (березень 2014 р. – березень 2015 р.) помічником вихователя у Вальдорфському дитячому садку «Самушки», де отримала досвід роботи з дітьми різного віку (від ясельної групи до молодших школярів).

2016 р. брала участь у XIV міжнародному фестивалі арт-терапії «АРТ-ПРАКТИК», після чого проходила додаткові курси в університеті під керівництвом психолога, арт-терапевта Вікторії Аболмасової. Цього ж року, отримавши диплом бакалавра з відзнакою, вступила до магістратури факультету психології ДНУ імені Олеся Гончара на спеціальність «Спеціальна освіта» за бюджетною формою навчання, який і закінчила у 2018 р. з відзнакою, захистивши дипломну роботу на тему «Особливості підтримки сексуального здоров'я підлітків з порушенням інтелектуального розвитку».

Після завершення навчання одразу почала працювати асистентом на своїй рідній кафедрі педагогіки та спеціальної освіти у Дніпровському національному університеті імені Олеся Гончара. Проводить практичні заняття з дисциплін «Педагогіка та педагогічна майстерність», «Соціальна педагогіка», «Основи педагогіки», «Спецметодика роботи гувернера-дефектолога» та «Методика виховної роботи». З 2018 р. є членом Української асоціації корекційних педагогів.

Анастасія Олександрівна є активною дійовою особою в житті кафедри та університету (удосконалює викладання навчальних дисциплін, складає навчальні й робочі плани для заочної форми навчання та регулює електронну сторінку діяльності кафедри у соціальних мережах, є помічником заступника декана факультету психології та спеціальної освіти з наукової роботи, призначена куратором групи ДК-18-2). Професійна діяльність характеризується цілеспрямованістю, наполегливістю, старанністю, відповідальністю, креативністю, творчістю та індивідуальним підходом. Вважає пріоритетним напрямом у своїй роботі виховання та навчання учнів із порушенням інтелектуального розвитку. Вступила до аспірантури Інституту спеціальної педагогіки НАПН України (м. Київ). Керівником кандидатської дисертації призначений доктор педагогічних наук, професор В. А. Гладуш.

А. О. Криворотько має 2 наукові статті та 7 тез доповідей на конференціях.

Основні праці: Гладуш В. А., Криворотько А. О. Сексуальне здоров'я дітей з порушенням психофізичного розвитку як психолого-педагогічний феномен / В. А. Гладуш, А. О. Криворотько // Електронний збірник наукових праць «Наукові здобутки студентів Інституту людини». – № 2. – К., 2016; Гладуш В. А. Шляхи збереження та підтримки сексуального здоров'я підлітків із порушенням інтелектуального розвитку / В. А. Гладуш, А. О. Криворотько // Збірник наукових праць «Актуальні проблеми педагогіки». – Вип. 4. – ДНУ ім. Олеся Гончара. – Дніпро, 2017. – С. 59–65; Гладуш В. А., Криворотько А. О. До проблеми формування статеворольової ідентичності підлітків з порушенням інтелектуального розвитку / В. А. Гладуш, А. О. Криворотько // ІІ Всеукраїнська наукова конференція «Соціально-гуманітарні науки та сучасні виклики». – Ч. ІІ. – Дніпро : СПД «Охотнік», 2017. – С. 26–27.

Джерела та література: Відділ кадрів ДНУ. – Особова справа Криворотько А. О.

О. І. Переворська

РОЗДІЛ 3

ДОПОМІЖНИЙ ПЕРСОНАЛ КАФЕДРИ

АНТОНЕНКО
Світлана Валентинівна

(10.11.1945)

Старший лаборант кафедри педагогіки (1966–1986)

Світлана Валентинівна Антоненко народилася 10 листопада 1945 р. у станиці Могоча Читинської області. Дівоче прізвище – Ігнатьєва. Заміжня за Анатолієм Михайловичем Антоненком. За національністю Світлана Валентинівна – росіянка. Батько, Валентин Володимирович Ігнатьєв, 1918 р. народження, працював викладачем Дніпропетровського державного університету на спеціальній кафедрі. Мати, Валентина Іларіонівна Ігнатьєва, 1924 р. народження, працювала діловодом в Управлінні дорожнього транспорту.

У 1953 р. Світлана почала ходити до школи № 2, а у 1964 р. успішно закінчила її. Була членом ВЛКСМ з 1961 р. та членом профспілки з 1965 р.

Професійний стаж Світлани Валентинівни розпочався у вересні 1964 р. на Дніпропетровському радіозаводі, де працювала монтажницею по червень 1965 р.

Із 24 березня 1966 р. Світлану Валентинівну прийнято на посаду препаратора кафедри педагогіки, а потім з 1 жовтня 1966 року було переведено на посаду лаборанта кафедри педагогіки, пізніше – старшого лаборанта. За відповідним рапортом, який підписав ректор Дніпропетровського держуніверситету академік В. І. Моссаковський Світлана Валентинівна Антоненко була призначена матеріально відповідальною за книжковий фонд кафедри педагогіки. За період роботи на кафедрі педагогіки проявила себе активним, грамотним працівником, творчо ставилась до виконання своїх посадових обов'язків.

У 33 роки, а саме у 1978 р., Світлана Валентинівна вступила на навчання до Дніпропетровського державного університету на спеціальність «Російська мова і література», після закінчення якої у 1983 р. їй було надано кваліфікацію філолога, викладача російської мови і літератури.

Із характеристик, які знаходяться в особовій справі С. В. Антоненко, відомо, що вона проявляла себе як сумлінна та дисциплінована працівниця, яка постійно підвищувала свою ділову кваліфікацію (вчилася у гуртку стенографії, опановувала технікою машинопису). З почуттям відповідальності ставилася до дорученої їй справи, була працьовитою, морально стійкою та добрим товаришем.

Працюючи на кафедрі, Світлана Валентинівна Антоненко цікавилася психологічною тематикою наукових семінарів кафедри і постійно їх відвідувала. Гарне виконання своїх службових обов'язків поєднувала з громадською роботою, будучи членом комсомольського бюро аспірантсько-асистентської комсомольської групи філологічного факультету, до якого й належала кафедра педагогіки в той час.

Звільнилася з посади старшого лаборанта кафедри педагогіки 4 серпня 1986 р. за власним бажанням у зв'язку з переїздом в інше місто за місцем працевлаштування чоловіка. До речі, чоловік Світлани Володимирівни, Анатолій Михайлович Антоненко, працює у ДНУ імені Олеся Гончара й до сьогодні. У родині Антоненків є донька Ольга, 1972 р. народження, та син Роман, 1979 р. народження.

З 1986 по 1989 рр. працювала асистентом на кафедрі педагогіки Криворізького педагогічного інституту (Дніпропетровська область). Після повернення до м. Дніпропетровськ

працювала в 136-й міській гімназії вчителем російської мови і літератури (1990–2005). Потім – у журналі «Технополіс» (м. Дніпро, вул. Казакова, 3) коректором. Там вона працює й донині на півставки. З теплотою згадує завідувачів кафедри педагогіки доц. І. О. Рейнгарда, В. І. Ткачука, блискучого майстра слова – доц. Д. А. Курченко.

Світлана Валентинівна неодноразово отримувала заохочення (подяки, грамоти), її ім'я заносили на дошку пошани філологічного факультету.

Джерела та література: Архів ДНУ. – Ф. 1, оп. 4, спр. 3975, арк. 29.

Т. П. Приходько

ВОЛКОВА
Людмила Євсеївна

(03.05.1936)

Лаборант кафедри педагогіки (1963–1967)

Народилася 3 травня 1936 р. у м. Дніпропетровськ у родині вчителя. У 1956 р. закінчила СШ № 23, у тому ж році вступила до Дніпропетровського державного університету на філологічний факультет. У 1961 р. здобула вищу освіту із спеціальності «Російська мова і література», отримавши кваліфікацію філолога, учителя російської мови і літератури середньої школи.

З особової справи Людмили Євсеївни відомо, що її батько Є. Г. Курач працював старшим лаборантом кафедри російської мови ДДУ, мама на той час була пенсіонеркою. Мала чоловіка В. Т. Волкова, 1937 р. народження, який працював інженером-конструктором на заводі металоконструкцій № 2, та доньку І. Волкову, 1960 р. народження.

Із 1961 по 1963 рр. працювала літературним редактором технічного відділу бюро «Оргпромбуд» управління промислових будівельних матеріалів Дніпропетровського раднаргоспу. Після скорочення штатів відділу у 1963 р. працювала бібліотекарем у міському професійно-технічному училищі № 5.

4 грудня 1963 р. Л. Є. Волкова була прийнята на посаду лаборанта кафедри педагогіки Дніпропетровського державного університету. Цікавим є той факт, що заяву про прийняття на роботу підписував завідувач кафедри С. А. Данилов, а на звільнення – завідувач кафедри педагогіки І. Т. Прус. Про обох керівників вона згадує у своєму літературному творі.

З 2 вересня 1967 р. звільнилася з посади лаборанта через перехід на роботу у школу № 67 обласного центру. Дуже добре володіла українською, російською та французькою мовами. Працювала у СШ № 67 учителем російської мови та літератури, була неодноразово відзначена як переможець конкурсу «Учитель року», охоче ділилася своїм педагогічним досвідом, була наставником молоді.

Останнім часом хворіла. Писала прозові твори «Проходной персонаж. Иван Терентьевич», «Мой шеф», у яких розповідалося про життя працівників кафедри педагогіки того часу (1960-ті роки). «…Нас было на кафедре семь человек, и каждого Иван Терентьевич Прус за первый месяц работы успел влюбить в себя – без всякого старания. Когда человек излучает свет и тепло, трудно не поддаться его очарованию. В свободное от лекций время кафедра скорее походила на исповедальню, где каждый дожидался момента остаться наедине с шефом и выложить все свои проблемы. Он слушал молча, с терпением духовника, а потом осторожно, куцыми репликами, словно подталкивал тебя к единственно правильному решению. И никакого умничанья с видом мудреца! А ты потихоньку расправляешь плечи, прямо на ходу соображая, как же нужно поступить с этими своими проблемами. Словно ты сам только что додумал, в чем ошибался, что делать дальше. Впервые за много лет на кафедре вслух, а не украдкой, смеялись и даже плакали, не стесняясь эмоций, если у кого-то что-то случалось».

У кожному рядку цієї розповіді відчувається доброзичливе ставлення лаборанта Людмили Євсеївни до керівника кафедри педагогіки Івана Терентійовича Пруса. Перед сьо-

годнішніми читачами у змалюванні Л. Є. Волкової постає образ завідувача кафедри у порівнянні з іншими керівниками… «Степанов (мається на увазі С. А. Данилов – авт. примітка) обожал дисциплину, призывая к порядку нудными нотациями. Иван Терентьевич о них не говорил, словно не было самих понятий – дисциплина и порядок. Но они были, их даже нарушали, когда внезапно останавливался транспорт, и преподаватель опаздывал на лекцию, или кто-то заболевал, а не мог об этом сообщить, не имея домашнего телефона (с середины шестидесятых домашний телефон считался роскошью). Нарушителю приходилось оправдываться, объясняться, каяться, а заведующий, вместо выговора, начинал тебя успокаивать, утешать. И ты уже чувствовал себя по-другому. Влетало от декана ему, а не тебе, сорвавшему лекцию! И теперь ты был готов на любой подвиг, чтобы не подвести любимого начальника. Например, шагать в грозу или жуткий мороз через весь город, пока стоят троллейбусы и трамваи, а это значит – надо выйти раньше на два часа, но не опоздать! Нет, только не опоздать!

Как же мы все боялись его огорчить! Но ангелом Иван Терентьевич не был. На первом же совещании четко рассказал о своих требованиях, и в голосе все почуяли ту твердость принципов, которую потом и осознали, – во время анализа лекций, посещенных вроде бы добреньким шефом. Разбор полетов происходил тет-а-тет, а «сбитый летчик», потерпевший фиаско от множества недостатков, найденных завом, долго потом приходил в себя. Я видела: многим было неловко или даже стыдно за свои промахи. Но он же и подсказывал путь к исправлению чужих ошибок. И все так тихо-тихо, в другой комнате, за закрытыми дверями. А уходили от него взбодренными, с улыбкой, и казалось, что только что закончилась дружеская беседа, а не злополучный разбор полетов…»

Добрі спогади Л. Є. Волкової про колектив кафедри педагогіки того часу доповнили наші уявлення про викладачів університету, їхнє яскраве професійне та особисте життя.

Джерела та література: Архів ДНУ. – Ф. 1, оп. 1, спр. 4306, арк. 8.

Н. В. Зимівець

ДАЦІЙ
Ірина Борисівна

(30.07.1952)

Лаборант кафедри
педагогіки та психології
(1972–1973)

Ірина Борисівна Дацій народилася 30 липня 1952 р. в селі Алакуртті Костенського району Карело-Фінської РСР (у південно-західній частині Мурманської області). У 1963 р. разом із батьками переїхала до міста Дніпропетровськ (нині – м. Дніпро), де в 1970 р. закінчила середню школу № 19. Після закінчення школи Ірина Борисівна працювала у центральній лабораторії Дніпропетровського заводу «Емаль посуд». У травні 1971 р. перейшла працювати помічником секретаря до Дніпропетровського лікеро-горілчаного заводу, звідки звільнилася в серпні 1971 р. та пішла працювати до Дніпропетровської допоміжної школи-інтернату № 2 на посаду діловода.

Батько був офіцером запасу, пенсіонером Міністерства оборони СРСР. Мати працювала у Дніпропетровській школі-інтернаті № 2 на посаді вихователя.

На кафедру педагогіки Ірина Борисівна потрапила у серпні 1972 р., виконуючи тимчасові обов'язки лаборантки С. В. Антоненко за період з 1 вересня по 26 жовтня 1972 р., яка пішла в декретну відпустку. А з 6 вересня 1972 р. Ірина Борисівна Дацій була прийнята на посаду лаборанта кафедри педагогіки та психології Дніпропетровського державного університету.

За час роботи в закладі виявляла значний інтерес до спеціальної педагогіки, а також важливо зазначити, що Ірина Борисівна відвідувала спеціальний заклад школу-інтернат № 2 з метою проведення індивідуальної роботи з вихованцями. Працюючи на кафедрі, вона брала активну участь у створенні науково-методичного кабінету з педагогічної практики, а також організації наукової лабораторії з експериментальної психології. З інтересом

та бажанням виконувала різні доручення кафедри й мала високе почуття відповідальності за доручену справу.

1 листопада 1973 р. Ірина Борисівна Дацій написала заяву на звільнення з посади лаборанта кафедри педагогіки та психології ДДУ за власним бажанням.

Джерела та література: Архів ДНУ – Ф. 1, оп. 1, спр. 6628, арк. 12.

З. П. Бондаренко

КОВАЛЬОВА
Лідія Федорівна

(30.12.1946)

Старший лаборант кафедри педагогіки та спеціальної освіти (1986 – до сьогодні)

Лідія Федорівна Ковальова народилася в м. Дніпропетровськ (нині – м. Дніпро) у сім'ї службовців 30 грудня 1946 р. Батько – Федір Миколайович – був інженером-будівельником, а мати – Валентина Дмитрівна – працювала викладачем фізичного виховання в технікумі, який готував культурно-просвітницьких працівників. Після школи в 1965 р. Лідія Федорівна вступила до Дніпропетровського державного університету на історико-філологічний факультет, який невдовзі після її вступу було розділено на філологічний та історичний. Лідія Федорівна закінчила вже історичний (це був його перший випуск) у 1970 р., отримавши диплом історика, викладача історії та суспільствознавства.

Вибір фаху не був випадковим, оскільки цей же факультет закінчила її старша сестра, сьогодні відомий в Україні археолог, історик, громадський діяч, доктор історичних наук І. Ф. Ковальова. «Сестра завжди була для мене прикладом і під час навчання у школі, і під час навчання в університеті, а також і після його закінчення, – згадує Лідія Федорівна. – Протягом тривалого часу,

аж до 1990-х років, я разом із нею їздила в археологічні експедиції». Сталий інтерес до історичної науки зберігся й до сьогодні, але тепер він поєднався з питаннями, які стосуються психології та педагогіки. А ще на вибір професії вплинуло те, що у школі, де навчалася Лідія Федорівна, був дуже талановитий учитель-історик, якому вдалося в дитячій свідомості розбудити інтерес до далекої минувшини нашого народу.

Після закінчення університету Лідія Федорівна працювала секретарем комітету комсомолу у Дніпропетровському промислово-економічному технікумі, потім учителем історії у вечірній школі, а з 1974 р. почався етап її трудової біографії, пов'язаний із Дніпропетровським державним (тепер Дніпровським національним імені Олеся Гончара) університетом. Вона працювала і в бібліотеці, і в навчальному відділі, і в приймальній проректора з вечірньої та заочної форми навчання Є. Р. Абрамовського, якого часто згадує, бо пройшла гарну школу доброзичливого ставлення до усіх людей, а особливо – до тих, із ким маєш справу, толерантності й уміння виконувати будь-яку роботу легко й з радістю, у відведений термін тощо. Мені пригадався випадок, коли я вступила до університету у 1975 р. й отримувала підручники в університетській бібліотеці. Це було в 1-му навчальному корпусі на 1-му поверсі. Студентів було багато, а бібліотекарів – мало. Усі хотіли швидкого обслуговування. З усіх бібліотекарів мені чомусь була симпатичною усміхнена тендітна жіночка, яка дуже швидко приносила й відносила підручники й була уважною до всіх. Здавалось, вона водночас хотіла допомогти усім студентам, які очікували чергу. Мені пощастило, бо підійшла до мене саме Лідія Федорівна, – відтоді й розпочалося моє спілкування з нею.

Із січня 1986 р. Л. Ф. Ковальова розпочала працювати старшим лаборантом кафедри педагогіки (нині кафедра педагогіки та спеціальної освіти), яка була у складі педагогічного факультету, що розташовувався в історичному навчальному корпусі № 2, за адресою проспект Карла Маркса (нині – проспект Дмитра Яворницького), 36, овіяному легендами й спогадами очевидців створення Катеринославського університету у далекому 1918 р.

Протягом багатьох років Лідія Федорівна є незмінною берегинею кафедри, людиною, яка є рідною не лише для науково-педагогічних працівників, а й для багатьох випускників факультету та нинішніх студентів. Вона теж за фахом учитель, і їй

притаманні риси гуманної, патріотичної й щиросердної людини, яка пов'язала своє життя з університетом і віддана йому сповна. Тепло відгукуються про неї колеги, називаючи її «мамою кафедри, з якою завжди легко». Кандидат соціологічних наук В. І. Лазаренко, доцент кафедри соціальної психології та психології управління, говорить: «Лідія Федорівна – унікальна людина, адже все своє життя вона в університеті й із університетом. Можна сказати, що її в університеті знають всі. 44 роки життя пройшли тут, наче один день. Лідія Федорівна – людина дуже сімейна (має двох синів і п'ятьох онуків), можливо, тому й не склалася її наукова кар'єра, хоча вона могла б стати відомим істориком. Але на кафедрі педагогіки та спеціальної освіти впевнені, що вона все знає, все вміє і все зробить, кожному допоможе. Усім добре відоме її бездоганне ведення службової документації. На неї завжди могли розраховувати усі керівники кафедри, із якими їй довелося працювати в різні часи (В. І. Ткачук, І. В. Распопов, В. А. Гладуш, С. І. Нетьосов), знаючи, що вона ніколи не підведе. Лідія Федорівна – людина, яка знає обов'язки завідувача кафедри і за потреби їх виконає, а якщо виникне необхідність, то й заняття у студентській групі проведе».

«Лідія Федорівна – надзвичайна! Погляньте, як вона за усі ці роки не розгубила оптимізму, толерантності та відчуття радості! Завжди усміхнена, привітна й позитивна», – стверджує кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти Т. П. Приходько.

Дійсно, усім, хто знає Лідію Федорівну Ковальову, відомо, що вона має дуже добру вдачу та надзвичайне життєлюбство. Кафедра асоціюється у багатьох поколінь саме з іменем цієї симпатичної, маленької жінки, яка є сильною й водночас слабкою, бо має всі характеристики, які дають можливість цінувати й поважати її за безкорисливу допомогу, увагу і бажання бути потрібною іншим. Студенти засвідчили свою любов, вигадавши незвичайне формулювання для подяки Лідії Федорівні: «За всюдисуще материнство». Відданість своїй справі була помічена не тільки колегами і студентами, а й керівництвом університету – у 2013 р. Лідія Федорівна була нагороджена грамотою за сумлінну працю, організацію та забезпечення навчального процесу, бездоганне виконання посадових обов'язків, відповідальність та активну участь у громадському житті факультету.

Нагород було багато, але найголовніша нагорода – це шанобливе ставлення науково-педагогічних працівників кафедри педагогіки в усі часи, відколи працює Лідія Федорівна, до неї, бо вона добросердна, емпатійна й турботлива, яка подає усім приклад, – бути завжди життєлюбною й ввічливою до усіх, з ким маєш справу, які б хвилі настрою тебе не обіймали! А з педагогіки добре знаємо силу прикладу – найважливішого методу виховного впливу. Лідія Федорівна пишається своїми синами – Віталієм, який є сміливим, мудрим і відчайдушним, бо пройшов нелегкими воєнними шляхами Афганістану, та Євгенієм – уважним, турботливим і динамічним. Щаслива вона в оточенні дітей і онуків. Особлива радість – онука Наталія, яка працює у місцевій поліції.

Можна впевнено сказати, що не одне ще покоління студентів і викладачів буде асоціювати кафедру педагогіки з іменем Лідії Федорівни Ковальової. Сама Лідія Федорівна – це вже історія. Наповнена, хвилююча й красива. Незамінна!

Джерела та література: Архів ДНУ. – Ф. 1, оп. 4, спр. 8153, арк. 11; Ромас Людмила. Усе її життя – це університет // …А найбільша гордість університету – його люди: нариси / ідея та заг. ред. М. В. Полякова; авт.-упоряд. В. В. Іваненко, І. С. Попова, В. В. Корольова. – Дніпро : ЛІРА, 2018. – С. 79–80.

З. П. Бондаренко

РИБАЛКО
Ірина Гарріївна

(12.05.1969)

Лаборант кафедри педагогіки (1986–1992)

Ірина Гарріївна Рибалко народилася 12 травня 1969 р. у промисловому районному центрі Дніпропетровської області – місті Дніпродзержинськ (із 2016 р. – м. Кам'янське), неподалік

від обласного центру. Батько працював інженером-механіком у Дніпродзержинській автошколі ДТСААФ, а мати – лаборантом станції переливання крові.

Коли Ірині виповнилося сім років, вона стала ученицею Дніпродзержинської середньої школи № 5, яку успішно закінчила у 1986 р. Як і більшість молоді в часи Радянського Союзу, була членом ВЛКСМ, лідером молодіжної організації. Навчалася у школі старанно і відповідально, чим подавала гарний приклад молодшій сестрі.

Після закінчення школи прагнула швидше розпочати трудову діяльність, отож подала заяву і була прийнята на посаду лаборанта кафедри педагогіки Дніпропетровського державного університету з 25 серпня 1986 р. Ірина Гарріївна відповідально виконувала свої посадові обов'язки і брала активну участь у житті кафедри і факультету.

«Іра прийшла на кафедру зовсім юною дівчинкою, маючи таке нестримне й доросле бажання працювати у вищому навчальному закладі, що не могло не захоплювати викладачів кафедри педагогіки. Вона з легкістю виконувала усі службові доручення, охоче готувала сценарії виступів викладачів і студентів, щедро дарувала усім компліменти, чарівну посмішку, позитивні емоції, – одне слово, – лаборант кафедри педагогіки І. Г. Рибалко була дивовижною й харизматичною», – розповідає доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти З. П. Бондаренко.

Так, Ірина Гарріївна завжди допомагала організовувати різноманітні інформаційно-виховні та культурно-розважальні заходи і сама була учасницею багатьох із них. Чого варті були «Дні факультету»! Збережені світлини того часу частково передають творчу та емоційно наповнену атмосферу заходу, де активною учасницею була і лаборант кафедри педагогіки Ірина Гарріївна Рибалко.

За активну участь в організації і проведенні фестивалю самодіяльної творчості у 1987 р. їй була оголошена подяка.

І. Г. Рибалко пропрацювала в університеті шість років і звільнилася за власним бажанням 20 жовтня 1992 р.

У 1993 році І. Г. Рибалко закінчила романо-германське відділення ДДУ за спеціальністю – «Філолог-германіст, викладач англійської мови та літератури», зараз вона є власницею

інформаційно-комунікаційної освітньої агенції (м. Київ) та працює сертифікованим репетитором з англійської мови.

Джерела та література: Архів ДНУ. – Ф. 1, оп. 4, спр. 8153, арк. 11.

Л. М. Ніколенко

ДЕНИСЕНКО
Алла Анатоліївна

(18.01.1978)

Лаборант кафедри педагогіки та психології (2001–2007)

Алла Анатоліївна є спеціалістом-практиком у сфері психології та психотерапії. Вона народилася 18.01.1978 р. у м. Дніпропетровськ (нині – м. Дніпро) у родині робітників. Закінчила середню школу № 18 у Дніпропетровську. Трудову діяльність розпочала у 1995 р. у вечірній середній школі № 15 секретарем-машиністкою. З 1997 року по 2000 рік працювала в інтернаті № 2 (для розумово відсталих дітей) секретарем директора школи.

Навчалася на геолого-географічному факультеті Дніпропетровського національного університету (2000–2005 роки) за спеціальністю «Географія» й отримала кваліфікацію «Географ. Викладач географії». Під час навчання на заочному відділенні працювала на кафедрі педагогіки та психології (2001–2007 роки). У цей же час отримала другу вищу освіту на факультеті післядипломної освіти Дніпропетровського національного університету за спеціальністю «Психологія» (2005–2007).

Практику психолога розпочала у 2008 р. у приватній стоматологічній клініці «Полімед», де займалась професійним підбором та відбором лікарів клініки та роботою з персоналом щодо психологічних аспектів надання медичного сервісу. У 2008 р.

пройшла навчання за тематикою «Больові точки в управлінні стоматологічною клінікою» за методикою професора В. В. Бойка.

Із 2008 по 2009 рр. працювала психологом в ДЮЦ «Штурм». Займалась формуванням у дітей різного віку (з 5 до 18 рр.) навичок командної взаємодії та спрямованості на досягнення спільної мети. Також консультувала батьків з питань вікових особливостей дітей, особливостей сімейного спілкування та виховання. Здійснювала психологічну підготовку дітей до спортивних змагань.

У 2006–2011 рр. отримала додаткову психотерапевтичну освіту у Дніпропетровській школі сучасної психотерапії при Українській асоціації психотерапевтів і психоаналітиків, завершивши повний цикл 5-річного проекту за напрямом «Клієнт-центрованої психотерапії». З 2005 по 2008 рр. при Інституті соціальних досліджень і психокорекції (м. Київ) пройшла повний курс навчання «Піскової психотерапії» та застосовує отримані знання, уміння і навички за основним фахом у психотерапії.

Із 2012 р. працює практичним психологом Психологічної служби Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара. Професійно здійснює психологічний супровід з метою підвищення ефективності освітньо-виховного процесу в університеті, особистого і професійного зростання, соціального благополуччя, збереження психологічного здоров'я студентів, викладачів, співробітників. У своїй роботі надає психологічні послуги студентам, викладачам університету як в індивідуальній, так і груповій формі, проводить тренінгові заняття, майстер-класи.

Алла Анатоліївна розробила і проводить тренінгові заняття зі студентами та кураторами академічних студентських груп за тематикою: «Згуртованість студентського колективу», «Механізми ефективного спілкування», «Емоційний інтелект» тощо.

Уперше за час існування Психологічної служби в ДНУ імені Олеся Гончара вона запровадила нову форму надання психологічної допомоги студентам та співробітникам університету – арт-практики та піскову терапію. Постійно підвищує рівень професійної психологічної підготовки та майстерності, розширює арсенал психологічних практик, які застосовує у своїй практичній діяльності. У 2013 р. при Центрі післядипломної освіти ДНУ імені Олеся Гончара здійснила навчання з підготовки фахівців до роботи із сім'ями, які опинилися у складних життєвих обставинах, та підтвердила відповідність спеціалізації «Тренер з підготовки

спеціалістів до соціального супроводу сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах (СЖО), із правом здійснення соціального супроводу сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах».

А. А. Денисенко успішно навчалася за міжнародними програмами кризового консультування при Дніпровському кризовому центрі. Із квітня 2014 р. активно долучилася до волонтерської роботи у благодійному фонді «Допомога Дніпра» із надання соціальної і психологічної допомоги внутрішньо переміщеним особам (переселенцям) з тимчасово окупованих територій Донецької, Луганської областей, АР Крим.

У 2015 р. успішно оволоділа тренінговою програмою «Упровадження корекційних програм для осіб, які вчинили насильство в сім'ї» в рамках реалізації проекту ОБСЄ в Україні «Посилення комплексного гендерного підходу в контексті конфлікту в Україні».

У 2016 р. Алла Анатоліївна взяла участь у тренінговому навчанні за тематикою «Школа толерантності з питань ЛГБТ», м. Запоріжжя. У 2016 р. відвідала тренінгове навчання й отримала свідоцтво за темою «Тьютор резильєнтності», м. Київ, організатор – Жіночий консорціум України.

Восени 2017 р. оволоділа програмою молодіжної ініціативи «Інклюзивна Україна».

Сьогодні основними напрямами напрацювання та розширення професійного досвіду А. А. Денисенко є програми за такими темами, як «Життя як творчість. Арт-практики», «Розвиток емоційного інтелекту. Особистісне зорстання», «Професійна орієнтація – працювати з любов'ю», «Робота зі стереотипами» та «Психологія здоров'я». Має науково-популярні статті у газеті «Дніпровський університет».

Основні праці: Денисенко А. А. Системний підхід у роботі психологічної служби ВНЗ із формування професійно важливих якостей студентів / А. А. Денисенко // Аспекти гуманізуючого впливу освіти на особистість : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Дніпро, 25–27 жовтня, 2017 р. – Дніпро : Літограф, 2017. – С. 145–146.

Джерела та література: Відділ кадрів ДНУ. – Особова справа Денисенко А. А.

В. І. Лазаренко

КРАСНОАНІНА
Олена Євгенівна

(11.09.1966)

Лаборант кафедри
педагогіки та корекційної освіти
(2006–2013)

Олена Євгенівна Красноаніна народилася 11 вересня 1966 р. у м. Дніпропетровську (нині – м. Дніпро).

Після закінчення загальної середньої школи навчалась у Дніпропетровському транспортно-економічному коледжі за спеціальністю «Правознавство», отримала середню спеціальну освіту.

Олена Євгенівна Красноаніна у 2006 р. прийшла працювати лаборантом на кафедру педагогіки та корекційної освіти, яка розташовувалася в навчальному корпусі № 2 в аудиторії № 45 за адресою пр. Карла Маркса (нині – пр. Дмитра Яворницького), 36. На цій посаді вона пропрацювала 7 років (2006–2013).

За цей період виконувала різні види робіт по кафедрі педагогіки та корекційної освіти. Допомогала завідувачу кафедри педагогіки та корекційної освіти доценту В. А. Гладушу, пізніше – в. о. завідувача кафедри доценту Є. Т. Коробову у справі діловодства та оформлення науково-методичних комплексів дисциплін, які читаються за спеціальністю, в оформленні кафедральних збірників наукових статей, технічній корекції та виправленні підготовлених наукових матеріалів для участі у щорічних студентських науково-практичних конференціях по кафедрі та в підготовці документації НПП кафедри для відрядження.

Олена Євгенівна дуже уважна і чуйна працівниця, завжди відгукувалась на звернення чи прохання науково-педагогічних працівників кафедри педагогіки та корекційної освіти щодо технічної підготовки матеріалів студентів і викладачів на конференції різного рівня, оформлення дипломних і курсових робіт тощо.

Спокійної вдачі, емоційно врівноважена та поціновувала християнські моральні чесноти, гармонію відносин у колективі.

Зараз працює в іншій організації (м. Дніпро).

Джерела та література: Відділ кадрів ДНУ. – Особова справа Красноаніної О. Є.

О. І. Переворська

КОБЗЄВА
Ірина Миколаївна

(06.02.1974)

Лаборант кафедри педагогіки та спеціальної освіти (2015–2018)

Ірина Миколаївна Кобзєва народилася 06.02.1974 р. у м. Луганську. Закінчивши школу, Ірина Миколаївна мріяла вступити до Луганського педагогічного університету, але в останній момент з волі батьків подала документи до Східноукраїнського державного університету, який з відзнакою закінчила у 1996 р. та отримала кваліфікацію «Інженер-механік».

Ще навчаючись на перших курсах університету, вона вже почала свою трудову діяльність у науково-дослідному інституті «Іскра» Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля, куди після закінчення університету прийшла працювати на посаду інженера. Проявивши себе як здібний молодий фахівець, Ірина Миколаївна була переведена на посаду молодшого наукового співробітника, а згодом працювала науковим співробітником НДПКІ «Іскра». Займалась дослідженнями в таких наукових сферах, як криптографія, біосенсорні технології, гуманітарне розмінування, томографія та інші. Ірина Миколаївна є розробником методичних рекомендацій «Догляд транспортних засобів на митних постах» для студентів Університету митної справи та фінансів, опублікувала декілька десятків наукових статей з проблематики проведених досліджень. Понад 14 років була рецензентом дипломних робіт на декількох кафедрах Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля.

Життя йшло своїм руслом, але в червні 2014 р. на луганську землю прийшла жахлива війна. Тисячі людей рятувались від обстрілів з ґрадів, танків, БТРів, які господарювали на вулицях Луганська. 15 червня 2014 р. Ірина Миколаївна остаточно прийняла рішення: разом із сином покинути рідне місто і виїхати у більш безпечний край. Спочатку вони переїхали до м. Комсомольськ (нині – м. Горішні Плавні) Полтавської області, а в серпні 2014 р. – до м. Дніпро. Вибір міста став не випадковим: у Дніпрі були близькі знайомі, які допомогли їм на той час, та й саме місто прийняло доброзичливо, втім, як і всіх, хто продовжував приїжджати сюди з Донбасу та Криму.

Опинившись у складних життєвих умовах, Ірина Миколаївна не склала руки, а поступово, крок за кроком, почала створювати свій новий життєвий шлях тепер уже на дніпровській землі.

Жінці складно доводилося з пошуками роботи на новому місці. Вона зареєструвалася на сайті Центру зайнятості вільних людей і записалася на тренінг з працевлаштування, де одна з волонтерок координаційного центру «Допомога Дніпра» запропонувала їй спільними зусиллями пошукати вакансії у ВНЗ Дніпра. І майже через кілька днів їй запропонували вакансію в Дніпровському національному університеті імені Олеся Гончара – одному з найкращих вищих навчальних закладах України. І ось доля склалась так, що давня мрія про педагогіку здійснилась саме на кафедрі педагогіки та корекційної освіти ДНУ ім. Олеся Гончара. Прийшовши у квітні 2015 р. на кафедру, Ірина Миколаївна не розгубилася у новому колективі, а відразу ж виявила свій науково-педагогічний професіоналізм, різнобічність своїх знань і умінь, свою відкритість та порядність людини з життєвим досвідом. І як результат – педагогічний колектив кафедри педагогіки та корекційної освіти і студентська молодь прийняли її добре, уважно і з теплотою, оточивши турботою та повагою.

Але життя не стоїть на місці, тому Ірина Миколаївна постійно підвищувала власну професійну кваліфікацію й не зупинялась на досягнутому. Так у 2016 р. вона взяла участь у грантовій програмі від Міжнародної організації з міграції «Всебічна підтримка внутрішньо переміщених осіб та постраждалого населення в Україні» за фінансової підтримки Європейського Союзу, розробила бізнес-план «Надання комплексу послуг у сфері інформаційної діяльності» та отримала грант від МОМ. Отримавши

грант від Благодійнго Фонду «Карітас-Донецьк» у Дніпрі на перенавчання, закінчила курси підвищення кваліфікації при ДНУ ім. Олеся Гончара й отримала кваліфікацію «Педагог». У межах проекту «Внутрішньо переміщені особи та приймаючі громади: розбудова толерантності через діалог», який у Дніпропетровській області впроваджувався Міжнародним благодійним фондом «Український жіночий фонд» за підтримки фонду Чарльза Стюарта Мотта та партнером у Дніпропетровській області громадською організацією «Жіночий інформаційно-координаційний центр», Ірина Миколаївна пройшла чотири базових тренінгових курси для жінок-ВПО з питань стресостійкості, управління конфліктами, планування майбутнього, ефективних комунікацій. У подальшому стала учасницею поглибленого тренінгового курсу, де отримала певні знання, які допомогли створити власну команду однодумців – громадську організацію «Два береги», діяльність якої спрямована на об'єднання громадян з числа ВПО з місцевою громадою на основі їхніх спільних інтересів, на активізацію соціальної та волонтерської діяльності молоді з числа ВПО та місцевої молодіжної громади, допомогу в соціально-реабілітаційній адаптації дітям та молоді з особливими потребами. У 2017 р. пройшла базовий та поглиблений тренінговий курс програми «Молодіжний працівник-2017» при Міністерстві молоді та спорту України (Державний інститут сімейної та молодіжної політики) й отримала свідоцтво про підвищення кваліфікації.

Працюючи на факультеті психології та спеціальної освіти, Ірина Миколаївна зробила значний внесок у виховання та зростання студентської молоді, долучаючи її до спільних соціальних проектів. Завдяки її активній діяльності студенти факультету психології Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара мали змогу взяти участь у соціальних проектах «Нова Україна», «16 днів проти насилля», «Майстерня порозуміння»; у міні-майстерні з Форум-театру; у воркшопі «Від мрій до дій»; у Стратегічній сесії з формування плану реалізації Програми сприяння розвитку громадянського суспільства у Дніпропетровській області на 2017–2020 рр., де представляли інтереси студентської молоді; у зустрічі з представником Агентства ООН у справах біженців в Україні (UNHCR Ukraine) Сарою Бачман (Sara Bachmann); у Всеукраїнській акції на підтримку діалогу всередині українського суспільства «День Миру in UA 2017». Також під

керівництвом Ірини Миколаївни студентська молодь була гідно представлена на Форумі «Молодь Дніпра», Форумі української молоді діаспори та Форумі «Бізнес-Молодь: ефект Wow від співпраці» та інших заходах. Участь майбутніх педагогів та психологів у таких заходах надзвичайно потрібна й актуальна, адже саме вони у подальшому житті будуть максимально наближені до дітей.

Також під час роботи на кафедрі Ірина Миколаївна неодноразово запрошувалась до участі у тренінгах, семінарах та міжнародних заходах, серед яких: Форум «Три роки внутрішнього переміщення: виклики та вдалі практики інтеграції» від Ради Європи в Україні; Форум «Освіта дорослих і розвиток громадянського суспільства». На останньому Форумі була учасником загальноукраїнського конкурсу кращих проектів у сфері освіти дорослих у рамках Європейського року освіти дорослих за підтримки Громадської спілки «Українська асоціація освіти дорослих», Представництва Німецької асоціації народних університетів DVV International в Україні.

Зараз Ірина Миколаївна працює методистом у Навчально-методичному центрі здоров'ябережливих та виховних технологій комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти», є засновницею та головою Правління Громадської організації «Два береги».

Ірина Миколаївна – автор понад 50 наукових праць, серед яких значна кількість і в галузі педагогіки.

Основні праці: Кобзєва І. М. Теоретичні аспекти професійної підготовки педагогічних кадрів в системі вищої освіти / І. М. Кобзєва, О. І. Переворська // V Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців», 30–31 березня 2017 р., м. Хмельницький, С. 89–90; Кобзєва І. М. Громадські організації в системі професійної підготовки студентів / І. М. Кобзєва, В. Е. Кобзєв // Тези доповідей Всеукраїнської конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Наука та освіта в умовах трансформації суспільства», 21 вересня 2017 р. – К. : КНУТД, 2017. – С. 18–19; Кобзєва І. М. Роль громадських організацій у навчанні та вихованні молоді / І. М. Кобзєва, І. В. Безверха // Тези доповідей IX-й міжнародної конференції «Молоді вчені 2018 – від теорії до практики», 16 лютого 2018 р. – Дніпро : Національна металургійна академія України, 2018.

Джерела та література: Відділ кадрів ДНУ. – Особова справа Кобзєвої І. М.; Ірина Кобзєва: «Крок за кроком – до нових досягнень» [Електронний ресурс] // Режим доступу : URL : http://gurt.org.ua/news/informator/39927/; Успішна Жінка : Ірина Кобзєва [Електронний ресурс] // Режим доступу : URL: https: // www. facebook.com.

В. А. Гладуш

НІКОЛАЄВА
Наталія Михайлівна

(08.07.1962)

Лаборант кафедри
педагогіки та спеціальної освіти
(2018 – до сьогодні)

Чи планувала Наталія Михайлівна Ніколаєва свій життєвий шлях присвятити педагогіці? Стати методистом? І чи думала вона, що її роботою буде організація навчально-виховного процесу у закладі вищої освіти? Ні. Але обставини вирішили все за неї. І зараз ми вдячні долі за те, що вона зробила цей вибір. Згадуємо про те, коли вперше познайомилися з Наталією Михайлівною під час викладання на курсах післядипломної освіти, враження склалося таке, ніби знайомі все життя.

Душа, посмішка, підтримка та щирість до кафедралів – це все про старшого лаборанта Наталію Михайлівну Ніколаєву.

Народилася Наталя Михайлівна влітку 8 липня 1962 р. у селі Боровиця Чигиринського району Черкаської області.

У 1979 р. в рідному селищі дівчина закінчила середню школу та постала перед вибором майбутньої професії. У школі Наталя гарно навчалася, любила точні науки: математику, фізику, хімію. Класний керівник пророкувала їй вступ до педагогічного інституту, але її вибір зупинився на технічній спеціальності. Зараз Наталія Михайлівна говорить, що, можливо, власним вибором змінила свою долю.

Приїхавши до Дніпропетровська у 1980 р., вступила до Дніпропетровського ордена Трудового Червоного прапора гірничого інституту імені Артема (нині – Національний технічний університет «Дніпровська політехніка») на спеціальність «Автоматика і телемеханіка». В інституті навчалася на вечірньому відділенні та працювала вже з першого курсу на Дніпропетровському машинобудівному заводі. А з третього курсу як молодий перспективний професіонал Наталя була вже на посаді інженера заводу.

Після закінчення інституту у 1986 р. зустріла свого майбутнього чоловіка Віктора Олексійовича Ніколаєва, 1957 р. народження, який працював на заводі, до речі, Віктор Олексійович має один запис у трудовій книжці – головний спеціаліст відділу механічної обробки на верстатах із числовим програмним управлінням. У 1987 р. вони взяли шлюб. Зараз у родині Ніколаєвих двоє розумних та гарних синів: Сергій, 1989 р. народження, та Дмитро, 1991 р. народження. Сини Наталії Михайлівни гарно навчалися у школі, закінчили також музичну школу, зараз прекрасно грають на гітарах, а Дмитро ще й має свою групу, яку запрошують на різноманітні заходи нашого міста. Обидва навчалися у Дніпропетровському національному університеті, старший син – на фізико-технічному факультеті, молодший – на факультеті фізики, електроніки та комп'ютерних систем. На цей час Сергій та Дмитро працюють у нашому місті у сфері ІТ–технологій. Наталія Михайлівна згадує, як один із синів запросив їх із татом до ресторану на вишукану вечерю, а інший – до театру опери та балету. Вона пишається своїми синами, говорить, що вони – її гордість, і, як кожна мама, хвилюється за їхню долю.

Із 1982 по 2006 рр. Н. М. Ніколаєва працювала на машинобудівному заводі інженером, потім із 2008 по 2010 рр. – в центрі обслуговування мобільного зв'язку «Оптима», але, потрапивши під скорочення кадрів, змушена була стати на біржу праці. У 2010 р. Н. М. Ніколаєвій запропонували зовсім інший вид діяльності – працювати методистом у Центрі післядипломної освіти Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара. Наталія Михайлівна відразу погодилась та пригадала слова класної керівниці зі школи: «Наталю, раджу вступати до пединституту». Спочатку вивчала всі положення про організацію навчально-виховного процесу, потім уже сама складала навантаження, розклади, відповідні накази та розпорядження, що стосувалися діяльності

центру. Упродовж семи років виконувала обов'язки куратора груп слухачів за спеціальностями «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності» та «Дефектологія», потім – «Корекційна освіта». Добре знала контингент студентів центру, індивідуальні можливості кожної зі студенток, допомагала вирішувати всі навчальні та організаційні моменти університетського життя.

Так склалися обставини, що Наталія Михайлівна змушена була звільнитися з посади методиста центру в 2017 р. – тяжко захворіла її мама та потребувала постійного догляду. Як люблячa донька, вона не могла зробити інакше. Наталія Михайлівна і зараз постійно піклується про свою матусю.

У лютому 2018 р. кафедра потребувала працівника на посаду лаборанта. Знаючи високий професіоналізм та відповідальність до дорученої роботи Н. М. Ніколаєвої, викладачами кафедри педагогіки та спеціальної освіти було запропоновано Наталії Михайлівні повернутися до університету, а саме працювати на нашій рідній кафедрі. З березня 2018 р. Н. М. Ніколаєва працює разом з нами лаборантом. Дуже відповідальна та спокійна, старається сумлінно виконувати свої обов'язки і доручення. Постійно приділяє увагу питанням з формування контингенту студентів та його збереженню, допомагає студентам адаптуватися в навчальному процесі, враховуючи всі особливості навчання, складає графіки роботи викладачів, накази на практику, оформлює відрядження викладачів та студентів, готує відповідні рапорти та накази щодо навчальної діяльності кафедри.

Викладачам кафедри приємно повертатися на кафедру після занять з інших корпусів університету, тому що їх чекає усміхнена та доброзичлива лаборант кафедри Наталія Михайлівна Ніколаєва.

Джерела та література: Відділ кадрів ДНУ. – Особова справа Ніколаєвої Н. М.

Т. П. Приходько

СВІТЛИНИ ІСТОРІЇ КАФЕДРИ

Навчальний корпус Першого реального училища (1895), з якого пізніше розпочалась історія Катеринославського університету

Навчальний корпус № 2 ДДУ після реконструкції (1936)

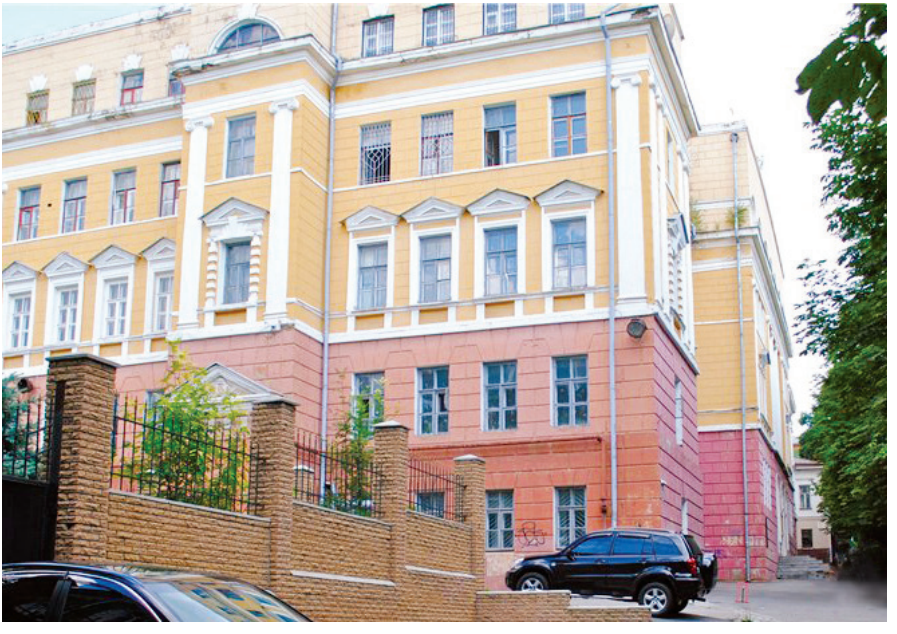

Нинішній навчальний корпус № 2 ДНУ (2017)

Колектив кафедри педагогіки та психології під час проведення методологічного семінару (1970-ті)

Участь колективу кафедри у проведенні «Дня факультету» (1990)

Колектив кафедри педагогіки та психології зліва направо у першому ряду: І. М. Ситник, Н. П. Волкова, Л. Ф. Ковальова, у другому ряду: С. Д. Алексєєнко, В. І. Лазаренко, Л. В. Чернишова, А. Д. Шевченко, І. В. Распопов, О. І. Переворська, А. О. Чугай, З. П. Бондаренко (1998)

Новорічне свято на факультеті психології та соціології (1998). Викладачі: О. В. Казарін, Н. П. Волкова, З. П. Бондаренко, Л. Ф. Ковальова

Чарівний спів у виконанні Олени Ігорівни Переворської почули присутні на ювілейному святі з нагоди започаткування спеціальності «Психологія» (1 грудня 1999 р., ауд. 56, 2-й навчальний корпус)

На знімку: доценти І. В. Распопов і Л. В. Чернишова (2005)

Студенти групи ДФ-06-1 з куратором О. І. Переворською (2007)

Студенти і викладачі кафедри і факультету –
учасники урочистих зборів з нагоди 90-річчя ДНУ (2008)

Студентки групи ДК-07-1 готуються до презентації на семінарі-тренінгу (2008)

Старший лаборант кафедри педагогіки та спеціальної освіти Л. Ф. Ковальова (2008)

О. І. Переворська на занятті з «Основ педагогічної майстерності» в групі ДК-08-1 (2009)

На засіданні кафедри педагогіки та корекційної освіти викладачі: Л. В. Чернишова, Є. Т. Коробов, І. В. Распопов, В. А. Гладуш (2009)

І. В. Распопов спілкується з І. В. Гаркушою та А. А. Денисенко (2010)

І. В. Распопов завжди підтримував розвиток волонтерського руху на факультеті (2009)

Вітальне слово від членів кафедри ювіляру В. А. Гладушу (2010)

Студенти спеціальності «Корекційна освіта» Ольга Об'єдкова та Альона Самохвалова презентують діяльність волонтерського центру ДНУ у м. Києві (2010)

Урочисте покладання квітів до погруддя Олеся Гончара на фасаді навчального корпусу № 2 (2012)

Засідання круглого столу «Волонтерство як стиль життя студентів»: Я. Бондаренко, З. П. Бондаренко, В. В. Іваненко, В. А. Гладуш (5.12.2012)

Ярмарка вакансій на кафедрі (2012)

Зустріч колективу кафедри із сурдопедагогами США (2012)

Найактивніші студентки-волонтерки факультету: Дар'я Оніщенко, Катерина Париляк, Ярослава Бондаренко (2012)

Під час захисту курсових робіт: справа – наліво: А. О. Арендарук, О. І. Переворська, Є. Т. Коробов (2012)

Студенти кафедри з викладачами після захисту дипломних робіт (2012)

Виступ студентів (групи ДК-10-1, ДК-11-1, ДС-10-2)
у дитячому будинку № 1 на День Святого Миколая (2012)

Переможиця обласного конкурсу «Студент року» в номінації «Волонтер року» – Дар'я Оніщенко (2012)

Учасниці обласного благодійного фестивалю «Мама + Я» Катерина Париляк, Альона Самохвалова, Дар'я Оніщенко (2012)

Волонтерський актив представляють студенти спеціальності «Корекційна освіта»: Ольга Об'єдкова, Дмитро Медвєдєв, Катерина Париляк, Дар'я Оніщенко та керівник волонтерського центру З. П. Бондаренко (2012)

На засіданні круглого столу «Волонтерство та інклюзія: стан і перспективи розвитку»: В. В. Іваненко, В. А. Гладуш, Н. О. Алексєєва, С. В. Мігульова (2013)

На посвяті у студенти: Л. І. Байсара, Е. Л. Носенко, Н. В. Никоненко, Д. С. Волков, З. П. Бондаренко, Н. В. Зимівець, В. І. Лазаренко, В. А. Гладуш (2013)

Студенти груп ДК-12-1 і ДК-12-2 та З. П. Бондаренко на благодійному фестивалі дітей з особливими освітніми потребами «Почути один одного» (2013)

Студенти групи ДК-13-1 з куратором Л .М. Ніколенко на благодійному фестивалі «Почути один одного» у парку ім. Шевченка (2013)

Міжнародний день волонтера на факультеті психології, гість заходу – директор ЦССДМ Жовтневого (нині – Соборного) району – Л. А. Гущіна (2013)

Серед переможиць конкурсу «Міс ФП» – студентки спеціальності «Корекційна освіта»: Анастасія Підплєта, Марина Кастюк, Олександра Кобіцька, Юлія Мелехіна (2013)

Серед учасниць конкурсу «Міс ФП»: Анастасія Криворотько, Юлія Мелехіна (ДК-12-1) в дивовижних костюмах (2013)

Студенти групи ДК-12-1 з куратором З. П. Бондаренко на відкритті композиції водоспаду «Поріг ревучий» (2013)

Випуск студентів-спеціалістів групи ДК-09-1 (2013)

Учасники благодійного заходу «Я допомагаю дітям» – викладачі і студенти факультету (2013)

Зліва – направо: В. А. Гладуш, Т. П. Приходько, З. П. Бондаренко, Л. В. Чернишова, Л. Ф. Ковальова, Є. Т. Коробов (2013)

Організатори і учасники благодійного фестивалю «Почути один одного» (2014)

Студентка групи ДК-12-2 Антоніна Тютюнник проводить заняття з дошкільниками (2014)

Студенти групи ДК-14-2 з куратором М. В. Лепетченко та керівником психологічної служби В. І. Лазаренко у лікарні (2014)

Колектив активних учасників благодійного фестивалю «Почути один одного» (2014)

Випускниця кафедри Діана Гармаш під час занять у НРЦ для дітей з вадами зору (2014)

Студентка групи ДК-11-1 Ольга Гриник проводить педагогічний експеримент у НРЦ (2014)

Прес-конференцію щодо волонтерської та психологічної допомоги переселенцям зі Сходу країни проводять З. П. Бондаренко, О. О. Байєр, Ірина Гавенко (2014)

Учасники Малої академії наук України – учні та наукові керівники, члени журі: Н. В. Зимівець, В. А. Гладуш, Л. М. Ніколенко (2014)

Куратор Т. П. Приходько зі студентами групи ДК-14-1 на традиційному святі «День першокурсника» (2014)

Студенти кафедри і викладачі на благодійному фестивалі «Почути один одного» (2015)

Студенти групи ДК-15-1 із доц. З. П. Бондаренко біля навчального корпусу ДНУ № 2 (2015)

Старший викладач кафедри, вчитель-дефектолог НРЦ для дітей з вадами слуху Юлія Олександрівна Антибура проводить відкрите заняття (2015)

Тренінг з групою ДК 15-1 проводить доцент В. І. Лазаренко (2015)

Осередок Асоціації корекційних педагогів Дніпропетровської області – М. В. Пархоменко, Н. В. Никоненко, В. А. Гладуш, Л. М. Ніколенко, С. І. Нетьосов (2015)

Переможці обласного етапу конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН України з керівниками та членами журі (2015)

Оголошення результатів обласного конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук України з педагогіки (2015): учасники Л. М. Ніколенко, В. А. Гладуш, Н. В. Тягло

Вручення нагород переможцям обласного етапу конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук України з педагогіки (2015)

Магістратура «Педагогіка вищої школи». Захист кваліфікаційних робіт (2015)

Волонтерування в центрі Фонду оборони країни на залізничному вокзалі (2015)

Студенти факультету психології проводять розвивальні уроки для дітей дошкільного віку в СШ № 67. Друга зліва – Надія Кириченко (ДК-13-1) (2015)

Зліва – направо Л. І. Зеленська, С. В. Сапожников (Голова ДЕК), В. А. Гладуш (2015)

Розвивальне заняття для дітей з м. Красногорівка Донецької області в координаційному центрі «Допомога Дніпра» проводить студентка групи ДК-13-2 Юлія Заозірна (2016)

В. А. Гладуш, С. І. Нетьосов з групою ДК 14-1 гостюють в НРЦ «Горлиця» (с. Шевченко) (2016)

Студенти групи ДК-12-1 на заняттях в НРЦ для дітей з вадами слуху (2016)

Студентка групи ДК-13-2 Катерина Трегубенко у швацькій майстерні (2016)

Студенти групи ДК-13-1 і ДК-13-2 у художній майстерні (2016)

Студентка Тетяна Приходько на студентській олімпіаді в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка (2016)

Л. М. Ніколенко проводить заняття зі студентами групи ДК-13-1 у НРЦ «Горлиця» (2016)

Студенти кафедри і факультету на благодійному фестивалі «Почути один одного» (2016)

Студенти факультету у дитячому будинку № 1 (2016)

Випускниця кафедри, вчитель-дефектолог НРЦ «Шанс» Н. В. Пономаренко, проводить заняття з української літератури (2016)

Студентська олімпіада в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка, член журі В. А. Гладуш (2016)

Студенти кафедри та викладачі на засіданні культурологічного клубу «В гостях у ректора», де гостем є ректор Дніпропетровської академії музики ім. Глінки, професор, заслужений діяч мистецтв України Ю. М. Новіков (2017)

Наші красиві студентки з групи ДК-14-2,
які вільний час присвячують волонтерству (2017)

Студентка групи ДК-15-1 Анастасія Савченко під час волонтерування
у СШ № 67: заняття з майбутніми першокласниками (2017)

Студенти групи ДК-13-1 в гончарній майстерні (2017)

Світлана Порубайко (ДК-13-1) радіє своєму витвору в гончарній майстерні (2017)

Випуск магістрів за спеціальністю «Спеціальна освіта» (2018)

Випуск бакалаврів спеціальної освіти ДК-14-2
з викладачами кафедри (2018)

Перший заступник Дніпропетровської ОДА О. М. Кужман вручає Подяку та пам'ятний гравітон науковому керівнику роботи учня-члена Малої академії наук України Б. Шуляка – Л. М. Ніколенко (2018)

Переможець Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук України з педагогіки Богдан Шуляк, учень 11-А класу КЗО «Загальноосвітній навчальний заклад «НВК – Центр творчості «ДУМА», з науковим керівником Л. М. Ніколенко (2018)

Підсумкова конференція МАН. Крайній справа – переможець Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН України – Богдан Шуляк (керівник Л. М. Ніколенко) (2018)

Урок мужності для студентів факультету (2017)

Студенти-волонтери в геріатричному пансіонаті для людей похилого віку (2018)

Студентки Анастасія Савченко і Марія Педан на чергуванні в кімнаті для військових Фонду оборони країни (2017)

Студенти групи ДК-17-1 з викладачами З. П. Бондаренко та С. І. Нетьосовим у дитбудинку № 1 (2018)

М. А. Порошенко побувала у КЗО «ДНРЦ №10» ДОР з нагоди Дня вчителя. Світлина на пам'ять із вихователем, студенткою групи ДК-18м-1, Христиною Керенцевою (2018)

День вишиванки на кафедрі: викладачі і студенти разом (2018)

Колектив кафедри педагогіки та спеціальної освіти (2018)

Студенти факультету психології та спеціальної освіти з Президентом України Л. Д. Кучмою (1994–2005), випускником університету, біля Палацу культури студентів (2018)

Зустріч студентів з Президентом України П. О. Порошенком. Серед студентів – студентка групи ДК-17м-1 Надія Кириченко (2018)

Колектив кафедри педагогіки та спеціальної освіти з керівниками НРЦ та деканом факультету Д. С. Волковим на урочистих зборах з нагоди 100-річчя ДНУ (2018)

Учасники урочистих зборів з нагоди 100-річчя ДНУ – представники факультету психології та спеціальної освіти – у театрі Опери та балету (12 жовтня 2018 р.)

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Гладуш Віктор Антонович – доктор педагогічних наук, професор, перший проректор – проректор з науково-педагогічної та навчальної роботи Державного закладу вищої освіти «Університет менеджменту освіти» НАПН України.

Бондаренко Зоя Петрівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти, заступник декана факультету психології та спеціальної освіти з виховної роботи ДНУ імені Олеся Гончара.

Коробов Євгеній Тимофійович – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти ДНУ імені Олеся Гончара.

Лазаренко Вікторія Іванівна – кандидат соціологічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної психології та психології управління ДНУ імені Олеся Гончара.

Нетьосов Сергій Іванович – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри педагогіки та спеціальної освіти ДНУ імені Олеся Гончара.

Никоненко Наталія Валеріївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти ДНУ імені Олеся Гончара.

Ніколенко Людмила Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти ДНУ імені Олеся Гончара.

Переворська Олена Ігорівна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти ДНУ імені Олеся Гончара.

Приходько Тетяна Павлівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти ДНУ імені Олеся Гончара.

Зимівець Наталія Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти ДНУ імені Олеся Гончара.

Криворотько Анастасія Олександрівна – асистент кафедри педагогіки та спеціальної освіти ДНУ імені Олеся Гончара.

Антибура Юлія Олександрівна – старший викладач кафедри педагогіки та спеціальної освіти ДНУ імені Олеся Гончара за сумісництвом, учитель-дефектолог НРЦ № 10 м. Дніпро.

Сорокіна Анна Олегівна – старший викладач кафедри педагогіки та спеціальної освіти ДНУ імені Олеся Гончара за сумісництвом, учитель-дефектолог НРЦ № 10 м. Дніпро.

Наукове видання

КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ В ПЕРСОНАЛІЯХ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

Навчальний посібник

Відповідальні за випуск *Віктор Гладуш, Зоя Бондаренко*
Редактори *Тамара Ягельська, Олег Андрішко*
Оригінал-макет *Олександра Нечай*
Дизайн обкладинки *рекламно-виробнича компанія «ВІВАЙ»*

ЛІРА
ВИДАВНИЦТВО
ДРУКАРНЯ
ДНІПРО

ISBN 978-966-981-152-3

lira.dp.ua | dnipro.lira@gmail.com

Підписано до друку 20.11.2018. Тираж 100 прим.
Формат 60x90/16. Ум. друк. арк. 24,5. Зам. № 332.

Видавництво та друкарня ПП «ЛІРА ЛТД».
49107, м. Дніпро, вул. Наукова, 5.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготовлювачів
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 6042 від 26.02.2018.